

**MERZİFON ŞEHİRİ’NİN KURULUŞU,
GELİŞMESİ VE FONKSİYONLARI**

Muhammet AY

**Yüksek Lisans Tezi
Coğrafya Anabilim Dalı
Prof. Dr. Kenan ARINÇ
2017
Her Hakkı Saklıdır**

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI**

Muhammet AY

**MERZİFON ŞEHİRİ'NİN KURULUŞU, GELİŞMESİ VE
FONKSİYONLARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Kenan ARINÇ**

ERZURUM - 2017

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEZ BEYAN FORMU

15/05/2017

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum **"MERZİFON ŞEHİRİNİN KURULUŞU, GELİŞMESİ VE FONKSİYONLARI"** adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- ☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim/Raporum sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin/Raporumun 2 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Muhammet AY

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Kenan ARINÇ danışmanlığında, Muhammet AY tarafından hazırlanan bu çalışma 15 / 05 / 2017 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından, Coğrafya Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Kenan ARINÇ

İmza:

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Mustafa ÖZDEMİR

İmza:

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Fatih ORHAN

İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. / /

Prof. Dr. Mehmet TÖRENEK

Enstitü Müdürü

F-85/01/21.10.2016

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	IV
ABSTRACT	V
KISALTMALAR DİZİNİ	VI
TABLolar DİZİNİ	VII
ŞEKİLLER DİZİNİ	IX
HARİTALAR DİZİNİ	X
FOTOĞRAFLAR DİZİNİ	XI
ÖNSÖZ.....	XIV

GİRİŞ

I. AMAÇ ve METOT	3
------------------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

DOĞAL ÇEVRE

1.1. JEOMORFOLOJİ	5
1.2. İKLİM	14
1.2.1. Güneşlenme Süresi	14
1.2.2. Sıcaklık Şartları	16
1.2.3. Basınç ve Rüzgârlar.....	21
1.2.4. Buharlaşma ve Nemlilik.....	26
1.2.5 Açık, Bulutlu ve Kapalı Günler Sayısı	27
1.2.6. Yağışlar	27
1.2.7. Yağış Etkinliği ve İklim Tipi.....	31
1.3. HİDROGRAFYA	33
1.4. TOPRAK ÖRTÜSÜ	37
1.5. DOĞAL BİTKİ ÖRTÜSÜ	38

İKİNCİ BÖLÜM

BEŞERİ COĞRAFYA

2.1. MERZİFON'UN TARİHİ COĞRAFYASI	42
2.2. NÜFUS	56

2.2.1. Nüfusun Değişme ve Gelişim Süreci	57
2.2.2. Hayati Değişkenler (Nüfus Hareketleri).....	60
2.2.2.1. Doğumlar ve Ölümler	61
2.2.2.2. Göçler	62
2.2.3. Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri.....	64
2.2.3.1. Cinsiyet ve Yaş Yapısı.....	64
2.2.3.2. Eğitim Durumu	69
2.2.3.3. Aile Büyüklükleri ve Bağımlı Nüfus.....	70
2.2.4. Nüfus Yoğunluğu ve Dağılışı.....	71
2.3. YERLEŞME	74
2.3.1. Genel Bakış	74
2.3.2. Yerleşmenin Yatay ve Dikey Gelişimi.....	75
2.3.3. Arazi Kullanılışı ve Fonksiyon Alanları	82
2.3.3.1. Oturma Alanları	82
2.3.3.2. İş ve Ticaret Alanları	83
2.3.3.3. Yönetim, Eğitim ve Sağlık Alanları	84
2.3.3.4. Sanayi Alanları	86
2.3.4.5. Ulaşım Alanları.....	86

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ŞEHİRSEL FONKSİYONLAR

3.1. EKONOMİK FONKSİYONLAR.....	91
3.1.1. Hizmet Fonksiyonları	91
3.1.1.1. Yönetim Fonksiyonu	91
3.1.1.2. Ticaret Fonksiyonu	94
3.1.1.3. Eğitim Fonksiyonu	99
3.1.1.4. Kültürel Fonksiyonlar.....	104
3.1.1.5. Sağlık Fonksiyonu	106
3.1.1.6. Ulaşım Fonksiyonu.....	108
3.1.1.7. Güvenlik Hizmetleri Fonksiyonu	110
3.1.1.8. Turizm Fonksiyonu.....	111
3.1.1.9. İnşaat Sektörü	114

3.1.1.10. Diğer Hizmet Fonksiyonları	115
3.1.2. Sanayi Fonksiyonu	115
3.1.2.1. Modern Sanayi Faaliyetleri.....	116
3.1.2.2. Atölye Tipi Sanayi Faaliyetleri.....	125
3.1.3. Tarım Fonksiyonu	127
3.1.4. Fonksiyonları Destekleyen Kaynaklar	130
3.2. ŞEHİRSEL MERKEZİYETİN GELİŞİMİ ve ETKİ BÖLGESİNE TOPLU BAKIŞ	132
3.3. MERZİFON'UN FONKSİYONEL SINIFLANDIRMADAKİ YERİ	133

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ŞEHİRSEL FİZYONOMİ ve BAŞLICA PLANLAMA SORUNLARI

4.1. YERLEŞME PLANI ve ŞEKİLLENDİRİCİ FAKTÖRLER.....	135
4.1.1. Nüfus Projeksiyonları.....	135
4.1.2. İmar Planları ve Uygulamaları	137
4.1.3. Gelecekteki Kullanım (Nazım İmar Planı).....	137
4.2. KONUTLAR ve NİTELİKLERİ.....	138
4.2.1. Yapı Malzemelerine Göre Konutlar	140
4.2.2. Sosyo-Ekonomik Yapı ve Konutlar	145
4.3. ŞEHİRSEL ALTYAPI ve SORUNLARI	146
4.3.1. Gecekondulaşma Sorunu	148
4.3.2. Deprem Riski.....	150
SORUNLAR ve ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	151
SONUÇ.....	157
KAYNAKÇA	160
ÖZGEÇMİŞ.....	169

ÖZET**YÜKSEK LİSANS TEZİ****MERZİFON ŞEHİRİ'NİN KURULUŞU, GELİŞMESİ VE FONKSİYONLARI****Muhammet AY****Danışman: Prof. Dr. Kenan ARINÇ****2017, 169 Sayfa****Jüri: Prof. Dr. Kenan ARINÇ****Doç. Dr. Mustafa ÖZDEMİR****Yrd. Doç. Dr. Fatih ORHAN**

“Merzifon Şehri'nin Kuruluşu, Gelişmesi ve Fonksiyonları” adını taşıyan bu çalışma bir yüksek lisans tezidir. Merzifon'un şehrsel fonksiyonlarının gelişimi, istihdama etkileri ve bunlara bağlı olarak meydana gelen şehirleşme süreci ele alınmıştır. Ayrıca yerleşmenin tarihsel gelişimi, gelecekteki durumu hakkında akılcı öngörülerde bulunulmuştur.

Merzifon, Karadeniz Bölgesi'nin Orta Karadeniz Bölümü'nün iç kısımlarında, Kuzey Anadolu Fayı'na bağlı hareketler sonucu oluşmuş bir depresyon sahasında, 600-850 metre yükselti basamağında kurulmuştur. Yakın çevresindeki en önemli yükselti 1907 m ile şehrin kuzeyinde bulunan Tavşan Dağı'dır. Denize 110 km. uzaklıkta bulunan Merzifon'un yıllık yağışı 423 mm, yıllık ortalama sıcaklık değeri ise 11,5 °C civarındadır. Dolayısıyla nemli ile kurak iklim bölgeleri arasında geçiş sahasıdır. Ancak kurak şartların biraz daha baskın olduğu yörededir.

Merzifon'da yerleşme geçmişinin MÖ 3000'lere kadar gittiğini gösteren höyükler bulunmuştur. Ancak günümüzde höyükler dışında tarihsel gelişim süreçlerine dair eserler genellikle Osmanlı dönemine aittir. Osmanlı döneminde dokumacılık sektörü ve ticari faaliyetler ile şehir yerleşmesi niteliği kazanmıştır. Fiziki ve beşeri olaylardan ciddi manada etkilense de bu özelliğini devam ettirmiş, ilk sayım devresinde 10000'nin üzerinde nüfus ile Anadolu'da birçok yerleşmeyi bile geride bırakmıştır. Verimli tarım alanlarının yanı sıra dokumacılık sektörü ve ticari fonksiyonlar ile sanayi şehri niteliği kazanan Merzifon, bu sektörün yavaş yavaş canlılığını kaybetmesiyle hizmetler sektörünün hâkim olduğu bir yerleşme haline gelmiştir. Hizmetler sektörüne, kurulan Organize Sanayi Bölgesi ile sanayi sektörü de eklenmiştir. Böylece 2007 sayımı ile 50000 nüfus eşiğini aşmış bir hizmetler ve sanayi şehri ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Coğrafya, Fonksiyon, Merzifon.

ABSTRACT**MASTER'S THESIS****ESTABLISHMENT, DEVELOPMENT AND FUNCTIONS OF MERZIFON CITY****Advisor: Prof. Dr. Kenan ARINÇ****2017, Page: 169****Jury: Prof. Dr. Kenan ARINÇ****Assoc. Prof. Dr. Mustafa ÖZDEMİR****Assist. Prof. Dr. Fatih ORHAN**

This is a master's thesis titled "The Establishment, Development and Urban Functions of Merzifon City". The development of Merzifon's urban functions, the effects of employment and the process of urbanization that took place depending on them were taken up. In addition, historical development of the settlement, rational predictions about the future situation have been made.

Merzifon is established in the inner parts of the Middle Black Sea section of the Black Sea Region, where the North Anatolian Fault formed a depression between 600-850 meters. The most important elevation in the vicinity is the Tavşan Mountain at 1907 m north of the city. Merzifon, which is 110 km. away from the sea, has an annual rainfall of 423 mm and an annual average temperature of around 11,5 °C. Therefore, it is the transition zone between humid and arid climate regions. However, the arid conditions are a little more dominant.

In Merzifon, mounds showing the settlement history go up to 3000 BC were found. However, today, except for the mounds, the historical development processes belong to the Ottoman period. Merzifon became a city settlement in the Ottoman period with the textile sector and commercial activities. Even if it was seriously affected by physical and human events, it continued this feature and left behind many settlements in Anatolia with a population of over 10,000 in the first census. In addition to its efficient farming areas, it has gained the qualification of industrial city with its textile sector and commercial functions, however the services sector has become a dominant settlement when this industry is slowly losing its vitality. With the established Organized Industrial Zone, industrial sector have also been added to the services sector. Thus a city of services and industry that has exceeded the threshold of 50000 population by the 2007 census has emerged.

Key Words: Merzifon, Function, Geography

KISALTMALAR DİZİNİ

A.Ş.	: Anonim Şirketi
ADNKS	: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
cm.	: santimetre
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
DMİGM	: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
GD	: Güneydoğu
ha	: hektar
K	: Kuzey
KAF	: Kuzey Anadolu Fay Sistemi
KB	: Kuzeybatı
km	: kilometre
km ²	: kilometrekare
Ltd. Şti.	: Limited Şirketi
m	: metre
mb.	: milibar
mm	: milimetre
MW	: Megawatt
O.O	: Orta Okulu
OKA	: Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı
Ort	: Ortalama
OSB	: Organize Sanayi Bölgesi
sn	: saniye
TSO	: Ticaret ve Sanayi Odası
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
vb	: ve benzeri

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1.1. Merzifon’da Aylık Ortalama Güneşlenme Süresi (1960-2012 saat/gün).	15
Tablo 1.2. Merzifon’da Aylık Ortalama Sıcaklık Değerlerinin Yıl İçindeki Dağılımı (°C).	17
Tablo 1.3. Merzifon’da Ekstrem Sıcaklık Değerlerinin Dağılımı (°C).	18
Tablo 1.4. Merzifon’da Donlu Günlerin Mevsimlere Göre Durumu (1960-2012)	20
Tablo 1.5. Merzifon’da Belli Derinliklerde Ortalama Toprak Sıcaklıkları (1960-2012, °C)	21
Tablo 1.6. Merzifon’da Basınç Değerlerinin Aylara Göre Dağılımı (1960-2012, Hpa).	22
Tablo 1.7. Merzifon’da Esen Rüzgârların Esme Sayıları ve % Frekansları (1960-2012).	23
Tablo 1.8. Merzifon’da Rüzgâr Hareketlerinin Aylık Dağılımı (1960-2012, M/Sn).	23
Tablo 1.9. Merzifon’da Rubinstein Formülüne Göre Hâkim Rüzgâr Doğrultuları.	24
Tablo 1.10. Merzifon’da Aylık Ortalama Buharlaşma Miktarı (Mm. 1960- 2012) ve Nisbi Nem Oranı (% , 1960-2012).	27
Tablo 1.11. Merzifon’da Ortalama Yağış Miktarının Aylık Seyri (1960-2012,Mm). ...	28
Tablo 1.12. Merzifon’da Ortalama Yağışın Mevsimlere Göre Dağılımı (1960-2012). .	29
Tablo 1.13. Merzifon’da Ortalama Kar Yağışlı ve Ortalama Karla Örtülü Günler Sayısı İle En Yüksek Kar Kalınlığı (1960-2012).	30
Tablo 1.14. Merzifon’da Erinç (1965) Yağış Tesirlilik İndisinin Aylık Dağılımı.	31
Tablo 1.15. Merzifon’un Thornthwaite Metoduna Göre Su Bilançosu	32
Tablo 1.16. Gümüşsuyu Çayı’nın Hanköy İstasyonu’nda Aylık Ortalama Akım Değerleri.	34
Tablo 1.17. Merzifon İlçe Arazilerinde Oluşturulmuş Göletler.	35
Tablo 2.1. Sayım Dönemlerine Göre Merzifon İlçesinde Nüfus Gelişimi.	58
Tablo 2.2. Merzifon’da Göç Hareketleri	63
Tablo 2.3. Merzifon İlçesinin Nüfusunun Geniş Aralıklı Yaş Yapısı (2015).	65
Tablo 2.4. Merzifon Nüfusunun Dar Aralıklı Yaş Yapısı (2015).	67
Tablo 2.5. Merzifon Nüfusunun Eğitim Durumu(2014).	70
Tablo 2.6. Merzifon’da Aritmetik Nüfus Yoğunluğunun Mahallelere Göre Dağılımı (2014).	72

Tablo 2.7. Merzifon’da Fonksiyonel Arazi Kullanışları	82
Tablo 3.1. Birimlere Göre Yönetim Fonksiyonunda İstihdam Edilen Kişi Sayısı.	93
Tablo 3.2. Merzifon’da Ticari İşyerlerinin Dağılımı ve İstihdam Durumu (2016).	97
Tablo 3.3. Merzifon’da Eğitim Kurumlarında İstihdam Durumu.	102
Tablo 3.4. Eğitim Fonksiyonunda İstihdam Durumu.	103
Tablo 3.5. Sağlık Kuruluşları Yatak Kapasitesi ve Poliklinik İşlemleri.	107
Tablo 3.6. 2007 - 2014 Yılları Arasında Verilen İnşaat Ruhsatlarının Katlara Göre Dağılımı.....	114
Tablo 3.7. Organize Sanayi Bölgesi Dışında Kalan Tesisler ve İstihdam Durumu	117
Tablo 3.8. Merzifon Organize Sanayi Bölgesi’nde Yer Alan Tesislerde İstihdam Durumu.....	120
Tablo 3.9. Sanayi Tesislerinde Üretim Kollarına Göre Çalışan Sayıları ve Oranları. .	124
Tablo 3.10. Atölye Tipi Sanayi Fonksiyonunda Çalışanlar Sayısı.....	126
Tablo 3.11. Merzifon’da Cinslerine Göre Hayvan Varlığı.....	129
Tablo 3.12. Merzifon’da İktisaden Faal Nüfusun Ekonomik Sektörlere Göre Dağılımı.....	134
Tablo 4.1. Merzifon’un Çeşitli Projeksiyon Yöntemlerine Göre Gelecekteki Tahmini Nüfusu.....	136

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1. Merzifon’da Yılın Belli Tarihlerinde Güneş Işınlmasının Düşme Açısı	16
Şekil 1.2. Merzifon’da Aylık Ortalama ve Ekstrem Sıcaklıkların Yıl İçindeki Değişimi.	18
Şekil 1.3. Merzifon’da Donlu Günlerin Mevsimlere Göre Dağılışı Grafiği	20
Şekil 1.4. Merzifon’da Yıllık ve Mevsimlik Rüzgâr Frekans Gülleri ve Rubinstein Formülüne Göre Hakim Yönler.....	25
Şekil 1.5. Merzifon Ortalama Yıllık Yağış Grafiği	28
Şekil 1.6. Merzifon’un Yağış Rejimi Grafiği	30
Şekil 1.7. Thornthwaite Su Bilançosu Diagramı	33
Şekil 1.8. Gümüşsuyu Deresi’nin Aylık Ortalama Akım Değerleri ile Yağış Tutarı İlişkisi (Hanköy İstasyonu).....	34
Şekil 2.1. Merzifon’da Nüfus Gelişim ve Değişimi (1927–2015).....	60
Şekil 2.2. Merzifon Geniş Aralıklı Yaş Grupları Grafiği	65
Şekil 2.3. Merzifon Nüfus Piramidi.	68
Şekil 3.1. Merzifon Sanayi Tesislerinin Üretim Kollarına Göre Çalışan Sayıları Oranı	124

HARİTALAR DİZİNİ

Harita 1. Merzifon Lokasyon Haritası	2
Harita 1.1. Merzifon ve Yakın Çevresinin Topoğrafya Haritası	7
Harita 1.2. Merzifon ve Yakın Çevresinin Jeoloji Haritası	10
Harita 1.3. Merzifon ve Yakın Çevresinin Jeomorfoloji Haritası.....	13
Harita 2.1. Merzifon’da Mahallelere Göre Yoğunluk Haritası.....	73
Harita 2.2. Merzifon'un Yatay Gelişim Haritası.	76
Harita 3.1. Merzifon’un Fonksiyonel Arazi Kullanış Haritası.	90
Harita 3.2. Kümbet Hatun Organize Sanayi Bölgesi Krokisi	119

FOTOĞRAFLAR DİZİNİ

Fotoğraf 1.1. Tavşan Dağı Eteklerinden Merzifon	11
Fotoğraf 1.2. Çavundur Köyü’nde Yer Alan Rüzgâr Enerjisi Santralleri.....	26
Fotoğraf 1.3. Şehrin Doğusundan Geçen Paşa Deresi Üzerinde Oluşturulmuş Hırka Göleti.	36
Fotoğraf 1.4. Tavşan Dağı’nda 1000 Metreden Yukarıdaki Bitki Örtüsünden Bir Görünüm.....	39
Fotoğraf 1.5. Tavşan Dağı’nda Muşruf Deresi Vadisi Boyunca Uzanan Gür Orman Sahasından Bir Görünüm.	40
Fotoğraf 2.1. Merzifon İlçesi’nde Bulunan ve Günümüzde Amasya Müzesinde Sergilenen Roma Dönemi’ne Ait Lahit.	45
Fotoğraf 2.2. Cumhuriyet Caddesi Üzerinde Yer Alan Çelebi Mehmet Medresesi.	49
Fotoğraf 2.3. Kara Mustafa Paşa’nın Şehre Yaptırdığı Taşhan, Bedesten ve Camiden Görünüm.	51
Fotoğraf 2.4. Kuzey Koleji (1900).....	53
Fotoğraf 2.5. Kuzey Koleji'nin Bugünkü Durumu.....	53
Fotoğraf 2.6. Anadolu Koleji ve arkasında Hıdırlık Tepesi.....	55
Fotoğraf 2.7. Anadolu Kolejini Kuzeyden Görünüşü.	55
Fotoğraf 2.8. Merzifonlular İşgalleri Protesto Ederken	56
Fotoğraf 2.9. Tavşan Dağı'ndan Merzifon’un Görünüşü ve Şehrin En Kuzey Noktası.....	77
Fotoğraf 2.10. Şehrin En Doğu Noktası Abide Hatun Mahallesi’nden Bir Görünüm..	78
Fotoğraf 2.11. Şehrin Batısında Yer Alan Kara Mustafa Paşa Devlet Hastanesi’nden Görünüm.	79
Fotoğraf 2.12. Şehrin En Görkemli Binası Olan Valienta Otel’den Bir Görünüm.....	81
Fotoğraf 2.13. Ticaret Fonksiyonları Açısından En Yoğun Alanlardan Biri Olan Cumhuriyet Caddesi ve Merzifon Meydanı’ndan Görünüm.	84
Fotoğraf 2.14. Sofular Mahallesi’nde Yer Alan Belediye Hizmet Binası.	85
Fotoğraf 2.15. Sofular Mahallesi’nde Yer Alan Kaymakamlık Binası.....	85
Fotoğraf 2.16. Hacıhasan Mahallesi’nde Yer Alan Merzifon Otogar’ından Bir Görünüm.	88

Fotoğraf 3.1. Kurulduğu Tarihten Beri Yeri Değişmemiş Olan Ziraat Bankası ve Merzifon'un Tek Hipermarketi Makro'dan Görünüm	94
Fotoğraf 3.2. Gazi Mahbup Mahallesi'nde Haftalık Olarak Kurulan Semt Pazarından Bir Görünüm.	96
Fotoğraf 3.3. Bahçelievler Mahallesi'nde Yer Alan Kapalı Pazar ve Fuar Alanı.	96
Fotoğraf 3.4. Gazi Mahbup Mahallesi'nde Osmanlı Döneminden Kalma Taşhan'dan Görünüm.	98
Fotoğraf 3.5. Sofular Mahallesi'nde Yer Alan Merzifon Polis Meslek Eğitim Merkezi Müdürlüğü.	101
Fotoğraf 3.6. Sofular Mahallesi Merzifon Fen Lisesi Binasından Görünüm.....	103
Fotoğraf 3.7. Şehre Sembol Olabilecek Akif Gülle Kültür Merkezi'nden Bir Görünüm.	105
Fotoğraf 3.8. Nusratiye Mahallesi'nde restorasyon çalışmalarını bekleyen Merzifon Evi.....	113
Fotoğraf 3.9. Merzifon OSB dışında kalan Teksin Un ve Yem Fabrikası.	118
Fotoğraf 3.10. Organize Sanayi Bölgesi'nde Yer Alan Metal İşleme Tesisinden Bir Görünüm.	121
Fotoğraf 3.11. Merzifon Küçük Sanayi Sitesi'nin Havadan Görünüşü.	126
Fotoğraf 3.12. Yemek Kültüründe Önemli Yer Tutan Buğdayın Yoğun Olarak Tercih Edildiği Pide Fırınlardan Bir Görünüm.	128
Fotoğraf 3.13. Verimli Merzifon Ovası'nda Patates Tarlasından Görünüm.....	129
Fotoğraf 3.14. Şehrin Mücavir Alanında Kalan Abide Hatun Mahallesi'ndeki Tarım Alanından Görünüm	130
Fotoğraf 4.1. Marjinal Kat ve Bina Yükselimine Sahip Eski Mahallelerden Gazi Mahbup Mahallesi.	139
Fotoğraf 4.2. Gayrimüslimler Ait Geleneksel Evler (1901).	141
Fotoğraf 4.3. Restorasyon Çalışmalarını Bekleyen Geleneksel Bir Konut.....	143
Fotoğraf 4.4. Harmanlar Mahallesi'nde Yıkılma Tehlikesi İle Karşı Karşıya Olan Geleneksel Bir Ev.....	144
Fotoğraf 4.5. Kiremitle Örtülü Çatıları Gösteren Hava Fotoğrafı.	145
Fotoğraf 4.6. Merzifon Organize Sanayi Bölgesi'nin Kenarından Geçen Atık Su Hattı	147

Fotoğraf 4.7. Hocasüleyman Mahallesi'nde Gecekonduya Benzer Bir Yapı.	149
Fotoğraf 4.8. Mahsen Mahallesi'nde Gecekonduyu Andıran Yapılar.....	149

ÖNSÖZ

Merzifon Şehri'nin Kuruluşu, Gelişmesi ve Şehirsel Fonksiyonları adlı bu çalışma bir yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır. Bu çalışmanın kişisel gelişmeye büyük katkı sağlayacağını ummaktayım. Bununla birlikte ülkemizin bilimsel analizi yapılmamış bir yöresini, bilimsel açıdan incelemek başta ilgili yöreye ve ülkemize de katkı sağlayacaktır.

Bu çalışmanın bu aşamaya gelmesinde şüphesiz bütün emek şahsıma ait değildir. Öncelikle yüksek lisans eğitimim sırasında öğrencisi olduğum, tezin başlangıcından bitimine kadar geçen çalışma sürecini birlikte yürüttüğüm danışman hocam Prof. Dr. Kenan ARINÇ'a katkılarından dolayı şükranlarımı sunuyorum. Tez çalışmalarımı tamamlarken görüş ve önerileriyle tezin şekillenmesinde yardımcı olan hocalarım Doç. Dr. Mustafa ÖZDEMİR ve Yrd. Doç. Dr. Fatih ORHAN'a da teşekkür ediyorum. Ayrıca lisans ve yüksek lisans dönemlerimdeki katkılarıyla yetişmemde büyük emekleri olan, öğrencileri olmakla kendimi ayrıcalıklı hissettiğim Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü öğretim üyelerinden başta Prof. Dr. Saliha KODAY, Prof. Dr. Mehmet ZAMAN, Prof. Dr. Zeki KODAY ve Yrd. Doç. Dr. Günay KAYA olmak üzere tüm hocalarıma şükranlarımı arz ederim.

Özellikle saha etütleri ve veri toplama aşamalarında, pek çok kurum ve kuruluşun yetkilileri ile çalışanlarının yardımları olmuştur. Bilgi ve belgelerin temin edilebilmesi için gerekli izinleri çıkaran, Merzifon Kaymakamı M. Fatih GEYİM'e, Merzifon Belediyesi başkanları M. Kadri AYDINLI ve Alp KARGI'ya teşekkür ederim. Ayrıca veri toplama esnasında büyük yardımlarını gördüğüm başta yazı işleri müdürü Mustafa GÜL olmak üzere tüm kaymakamlık ve belediye çalışanlarına teşekkürü borç bilirim. Meteorolojik verilerin teminde yardımlarını gördüğüm Merzifon Meteoroloji İstasyonu teknikeri Şahin GÜLŞEN'e, bilgilerine başvurduğum Merzifon Sanayi ve Ticaret Odası sekreteri Semih SAĞLAMER'e, kişisel gelişim uzmanı Hasan ORHAN'a ve Merzifon Halk Kütüphanesi Müdürü Fatih ÇALIŞIR'a teşekkür ederim. Merzifon'un saha etütleri sırasında bana eşlik eden esnaflardan Feyzullah KOÇ ve Barış ALİPLİK'e de ayrıca teşekkür ediyorum.

Çalışmalarım esnasında çeşitli vesilelerle desteklerini gördüğüm Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü'ndeki öğretim

üyelerinden başta Doç. Dr. Alperen KAYSERİLİ olmak üzere Doç. Dr. Faruk KAYA ve Yrd. Doç. Dr. Emine TEYFUR'a şükranlarımı sunarım. Bu uzun süreçte bana her türlü katkıyı sağlayan değerli meslektaşlarım Arş. Gör. Oğuz Han YEL ve Arş. Gör. Tolga KORKUSUZ'a teşekkür ederim

Merzifon'u etkileyen coğrafi faktörleri bir bütün halinde ele alan çalışmamızın, kalkınmaya katkı sağlayacağı ve yöre ile ilgili yapılacak diğer çalışmalar için önemli bir başvuru kaynağı olacağı ümidini taşımaktayım.

Erzurum – 2017

Muhammet AY

GİRİŞ

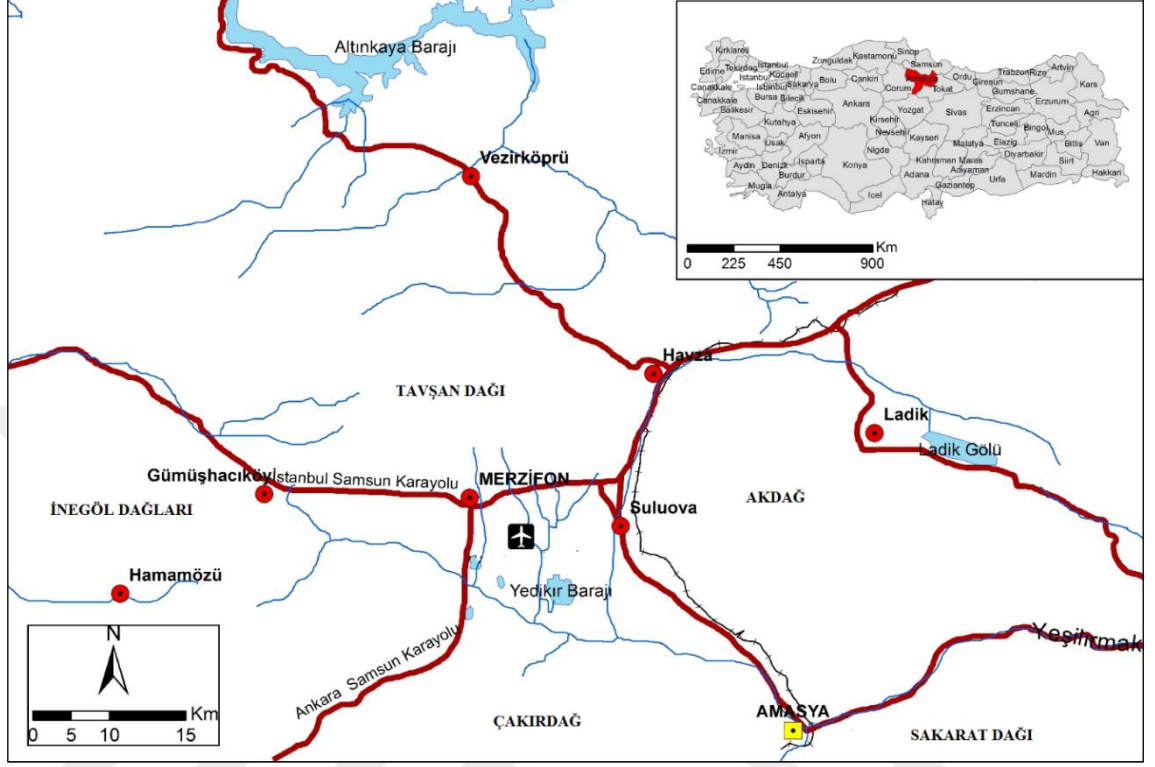
Karadeniz Bölgesi'nin Orta Karadeniz Bölümü'nde Amasya iline bağlı bir ilçe merkezi olan Merzifon'un yönetim alanı, batıda Gümüşhacıköy, kuzeyde Samsun'un Havza ve Vezirköprü, doğuda Suluova ve güneyinde ise Amasya Merkez, Çorum Merkez ve Mecitözü ilçelerinin arazileriyle çevrilidir. Tavşan Dağı'nın (759 m) güney eteklerinde kurulmuş olan Merzifon'un nüfusu 2015 yılında 55163 olup, yerleşmenin Amasya kentine uzaklığı 47 km.dir. Merzifon, bulunduğu konum gereği birçok coğrafi avantaja sahiptir. Özellikle ulaşım bakımından karayolu, demiryolu, havayolu ve denize yakın olduğundan kısmen de denizyolundan faydalanabilecek bir konumda bulunmaktadır. Bu özelliği ile Türkiye'de pek az konumun sahip olabileceği bir ulaşım zenginliğine sahiptir (Harita 1).

Merzifon, Kuzey Anadolu Dağlık Kuşağı'nın içerisinde faylanmalar neticesinde oluşmuş, kendi adıyla anılan bir depresyon alanının kuzey bölümünde yer alır. Şehrin kurulduğu alanın hemen kuzeyinde Tavşan Dağı yer almaktadır. Bu dağın en yüksek noktasını 1909 metre yükseltiye sahip Gökölük Tepesi oluşturur. Tavşan Dağı'nın diğer doruk noktası ise 1901 m. ile Yuvalı Tepesi'dir. Zikredilen bu iki tepeden dolayı Tavşan Dağı çift zirveli dağ olarak ifade edilmektedir.

Merzifon ve çevresinde yerleşme faaliyetlerinin 7000 yıllık geçmişe sahip olduğu ifade edilmektedir. Amasyalı Strabon tarafından *Bin Köy* adıyla anılan Merzifon'un yakın çevresinde höyüklerle rastlanılmaktadır. Türk beylikleri döneminde Danişmentlilerin eline geçen Merzifon, XII. yüzyılda Selçuklu, XIV. yüzyılda ise İlhanlıların hâkimiyetine girmiştir. Yıldırım Beyazıt döneminde Osmanlı Devleti'nin yönetimine dâhil olan Merzifon, son olarak 15 Mayıs 1919 tarihinde İngilizler tarafından işgal edilmişti. Ancak İzmir'in de işgalinden sonra, işgali protesto etmek için yerleşmede büyük bir miting düzenlemiş, artan tepkilerin ardından İngilizler 27 Eylül 1919 tarihinde Merzifon'u terk etmiştir.

Şehrin çevresinde pek çok höyük ve tümülüs yer almaktadır. Halen bu maddi kültür öğeleri üzerinde çalışmalar yapılmaktadır Şehirde mevcut olan tarihi yapılar, ağırlıklı olarak Osmanlı döneminden kalmadır. Osmanlı Devleti'nin ikinci kurucusu kabul edilen Çelebi Mehmet, Merzifon'da doğması nedeniyle buraya ilgi göstermiş ve eserler yaptırmıştır. Şehirde ayakta kalan en eski yapılar Çelebi Mehmet dönemine

aittir. Ayrıca Merzifonlu Kara Mustafa Paşa da vakıflar kurdurarak şehrin imarına önem vermiştir.

Harita 1. Merzifon Lokasyon Haritası

Merzifon, içinde yer aldığı depresyon alanının tarımsal faaliyetler açısından elverişli olması nedeniyle aynı zamanda önemli bir tarım merkezidir. Özellikle İç Anadolu ile Karadeniz bölgeleri arasında geçiş kuşağında yer alması tahıl tarımına geniş yer verilmesinin başlıca sebebidir. Buğday tarımına yönelik olarak kurulan un değirmenleri, modern sanayi tesislerinin kurulmasından önceki dönemlerde faaliyet gösteren atölye tipi sanayi tesislerini oluşturmaktaydı. Günümüzde ise yöre sanayisi modern tesis yatırımlarıyla hızla gelişmektedir. İlk modern sanayi tesisi olan MERAY yağ fabrikasının 1970 yılında kurulmasından sonra şehrin sanayi fonksiyonunda önemli değişimler meydana gelmiştir. Merzifon Organize Sanayi Bölgesi'nin temeli 1987 yılında atılmış, altyapı çalışmaları ise 1995 yılında tamamlanmıştır. Bu iki gelişmeye bağlı olarak, gerek yurt içi gerekse de yurtdışı pazarlarda önemli bir yere sahip olacak fabrikalar kurulmuştur.

Merzifon stratejik bir konuma sahiptir. Kaynağını depresyonu çevreleyen

dağlardan alan akarsular, burayı önemli bir karayolu ulaşım güzergâhı haline getirmiştir. Karayoluna ilaveten 2008 yılında havaalanına sahip olmuştur. Çorum ve Amasya illerine en yakın havaalanı olması burayı önemli bir merkez haline getirmektedir. Ayrıca stratejik konumuna bağlı olarak kurulan 5. Ana Jet Üssü ve Hava Radar Mevzi Komutanlığı burayı garnizon şehirleri arasına sokmuştur. Cumhuriyetin ilanıyla birlikte Amasya iline bağlı ilçe merkezi olarak idari taksimatta yer alan Merzifon, Amasya'nın ardından en gelişmiş ilçe merkezi durumundadır.

I. AMAÇ ve METOT

Bu çalışmada coğrafya biliminin önemli çalışma alanlarından biri olan şehir yerleşmesi incelenecektir. Bu çalışmanın amacı; Merzifon'un coğrafi tanıtımını yapmak, içinde bulunduğu çevresel koşulları incelemek, ekonomik ve kentsel fonksiyonları ile sosyo-ekonomik durumunu analiz etmektir. Çalışmanın temelini oluşturan Merzifon yerleşmesi önemli bir coğrafi konumda yer almaktadır. Konumun sunduğu çevresel koşullar verimli ve planlı şekilde kullanılmadığı sürece bir yerin gelişmesinde potansiyel durumda kalmakta veya verimli kullanılamamaktadır. Zaman faktörünün oldukça kısaldığı günümüzde kaynakların verimli kullanılması oldukça önemlidir. İşte bu yüzden bu çalışmada insan ve mekân arasındaki cereyan eden karmaşık ilişkiler analiz edilmeye çalışılacak ve daha verimli kullanım için çözüm önerileri getirilecektir. Şehrin kuruluş ve gelişmesinde etkili olan faktörler ve bu faktörlerin etkililik derecesi incelenecektir. Bu faktörlerin analizleri yapılarak mevcutta neler olduğu ve buna bağlı olarak gelecekte neler olabileceği öngörülmeyle çalışılacaktır.

Bu çalışma dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümünü doğal çevre özellikleri ve analizleri, ikinci bölümü beşeri özellikler ve analizler, üçüncü bölümü şehrsel fonksiyonlar ve analizler, son bölümü ise şehrsel doku ve nitelik analizleri oluşturmaktadır.

Yukarıda bahsedilen konuların araştırılması için araştırma sahasına yönelik çeşitli veri kaynaklarından faydalanılmıştır. İlk önce Merzifon'a ait 1/25000 ve 1/100000 ölçekli G34 ve G35 paftaları ile MTA tarafından hazırlanan 1/500000 ölçekli Sinop Paftası temin edilmiştir. Ayrıca topografya haritalarının 1965 yılında basılmış olması,

kullanılacak haritalarda güncel verilere ihtiyaç duyulması nedeniyle www.atlas.gov.tr, www.yerbilimleri.mta.com.tr vb. online harita sağlayıcı internet adreslerinden de faydalanılmıştır. Daha sonra Merzifon ve yakın çevresinin literatür taraması yapılmıştır. Sahayla ilgili gerekli notlar alınarak saha etüdü safhasına geçilmiştir.

Sahaya ait haritaların çiziminde ArcGis programı kullanılmıştır. İklim özellikleri için Merzifon Meteoroloji Müdürlüğü'nden 1960-2012 yılları arası veriler alınmıştır. Merzifon Belediyesi'nden halihazır ve nazım imar planları temin edilmiş, demografik veriler ise TÜİK'nden elde edilmiştir. İlçenin ekonomik verileri ise Merzifon Kaymakamlığı tarafından hazırlanan dökümanlar ile Merzifon Ticaret ve Sanayi Odası'ndan alınmış, bu şekilde temin edilemeyen veriler ise sahada yapılan gözlemler ve mülakatlar ile elde edilmeye çalışılmıştır. İhtiyaç duyulan bazı bilgilere ise gizlilik kapsamında olması veya herhangi bir veri kaydının bulunmaması nedeniyle ulaşılamamıştır.

Merzifon'a yönelik hazırlanmış olan çeşitli eserler mevcuttur. Ancak bu eserler çoğunlukla Sadrazam Kara Mustafa Paşa ve Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde ortaya çıkan Ermeni ayaklanmalarıyla ilgilidir. Yapılan sempozyumlarda da aynı konular ağır basmaktadır. Ayrıca tarih boyunca önemli bir idari merkez olan Amasya'ya yakın olması burayı gölgede bırakmıştır. Bu durum Merzifon'la ilgili çalışmalara yansımış ve birçok bilimsel eserde ancak bir paragraflık bölüm olarak yer alabilmiştir. Merzifon'u doğrudan ele alan coğrafi eser sayısı ise oldukça azdır. Kent coğrafyası metodolojisiyle yapılmış bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Coğrafi manada ilk eseri 1980 yılında Merzifonlular Derneği'nce yayınlanan Merzifon Monografyası oluşturmaktadır. Eserde şehrin jeomorfolojisi, iklimi, nüfusu, ekonomik hayatı ve kültürel yaşantıya dair özet bilgiler sunulmaktadır. Ayriyeten sahanın jeomorfolojik özelliklerinin ayrıntılı şekilde ele alındığı Merzifon Depresyonu ve Çevresinin Jeomorfolojik Etüdü adlı eser 1983 yılında Sermet ERER tarafından yayınlanmıştır. Merzifon Depresyonu'nda Arazi Kullanışı adlı doktora tezi Cemile Bahtiyar KARADENİZ tarafından 1999 yılında yayınlanmıştır. Bu eserin bir bölümünde Merzifon'a dair çeşitli coğrafi bilgilere yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

DOĞAL ÇEVRE

1.1. JEOMORFOLOJİ

Merzifon, Kuzey Anadolu dağlık kuşağında yer alan bir depresyonda kurulmuştur. Bu depresyon sahası Merzifon Depresyonu olarak anılmaktadır. İç Anadolu ile Karadeniz Bölgeleri arasında geçiş kuşağı niteliği taşır. Depresyon sahasının uzantısı Kuzey Anadolu Dağları'nın uzantısına uyum gösterir. Tavşan Dağı bu dağlık silsilenin sahadaki bölümünü oluşturur. Dağlık sahasının en yüksek noktası 1909 metre ile Gökölük Tepesi'dir. Şehrin bugünkü konumu Tavşan Dağı ile Merzifon Depresyonu'nun temas noktası üzerindedir. Burası aynı zamanda Tavşan Dağı'ndan kaynağını alan iki akarsuyun oluşturduğu birikinti yelpazesidir. Depresyon sahası iki bölümden meydana gelmektedir. Genel olarak Merzifon Depresyonu şeklinde ifade edilen saha, Yedikır Eşiği ile ikiye ayrılır. Bu eşiğin doğusunda yer alan kısmı Suluova, batı kısmını ise Merzifon-Gümüşhacıköy Depresyonu oluşturur. Suluova bölümü daha geniştir. Bu genişlik batıya doğru azalır.

Araştırma sahası Yeşilırmak Hidrografik Havzası içerisinde yer almaktadır. Tersakan Çayı'na bağlanan Gümüşsuyu Çayı, bu sahanın sularını drene etmektedir. Merzifon ve yakın çevresinde tanımlanan jeomorfolojik birimler şöyledir: kuzeyinde Tavşan Dağı yer alırken, doğu, güney ve batısında Merzifon Depresyonu yer almaktadır (Harita 1.3).

Merzifon ve yakın çevresinin en önemli yükseltisi kuzey kısmında bulunan Tavşan Dağı'dır. Adı bazı kaynaklarda Taşan Dağı olarak geçmektedir.¹ Tavşan Dağı Vezirköprü Havzası ile Merzifon Havzası'nı ayıran yegâne topografik ünedir. Aynı zamanda su bölümü çizgisine tekabül eder. Kuzey yamaçları Kızılırmak akaçlama alanı iken, güney kısımları Yeşilırmak akaçlama alanıdır. Merzifon depresyonun kuzey sınırını oluşturan Tavşan Dağı, doğuda yer alan Akdağ'dan geniş bir aşınım yüzeyi ile ayrılır. Batısında ise İnegöl Dağları yer alır. Merzifon'un hemen arkasında 1900 m. yükseltiye sahip olan Tavşan Dağı iki yerde 1900 metreyi (Gökölük Tepesi 1907 m., Yuvalı Tepesi 1901 m.) aşmaktadır (Harita 1.1).

¹ Taşanoğulları'nın karargâhlarının dağlık sahada olmasından dolayı bu isim verilmiştir. Ancak günümüzde resmi kaynak ve haritalarda Tavşan Dağı olarak ifade edilmektedir.

Tavşan Dağı, Alpin kıvrım hareketlerinden etkilenmiş ve kabaca doğu-batı doğrultusunda uzanan dağlık bir yöredir.² Jeolojik yapı itibarı ile sade bir görünüm arz eder. Formasyonlar direnç özelliklerine göre, topografyada kendilerine has şekillerin oluşumuna sebep olmuşlardır. Kıltaşı-kumtaşı-marn sıralanmasından oluşan fliş serileri daha kütleli, basık yassı doruklu bir görünüme sahipken, kalker kütleleri daha dik yamaçlı, çıkıntılar meydana getirirler. Dağlık sahalar arasında aşınım düzlüklerine rastlanılmaktadır.³

Tavşan Dağı'nın çekirdeğini zirve kısmında ortaya çıkan ve derin vadilerin yamaçlarında ve bazen de taban kısımlarında görülebilen Üst Kratese kalkerleri oluşturmaktadır. Bu materyallerin en geniş yayılım gösterdiği saha, masifin zirve kesimi ve civarıdır.⁴ Kratese formasyonları, dağın güneybatı ve güneydoğu kesimlerinde önemli bir bölümü andezit ve tüflerinin oluşturduğu Eosen volkanik materyaller tarafından örtülmüştür.⁵ Kuzey yamaçlarında bulunan Üst Jura formasyonları Akdağ kütlelerinde de devam eder. Buradan batıyal nitelikteki kalkerler, üst kısımlara doğru marnlı pembe renkli Üst Kratese rosalinlerini barındıran katlara geçerler.⁶

Kalkerlerin kendine özgü topografyasını görmek mümkün değildir. Çünkü saf yoğun kalın tabakalar halinde bulunmayan bu kayalar saf karstik şekillerin gelişmesine uygun niteliğe sahip değildir. Kalkerin erime özelliği, ara tabakalar oluşturan tüf, marn ve gre gibi diğer kütlelerin de kolayca aşınabilir nitelikte kayalar olması, bu yörede topografyanın derin bir şekilde yarılmasına, küçük derelerin bile derin vadiler oluşturmaya sebep olmuştur.⁷ Bu akarsuların taşıdığı malzemeler, eğimin azaldığı bölgede yani dağlık saha ile ovalık alanın kesişim noktasında birikim alanı oluşturmuşlardır. Dağın etek noktasında kaba unsurların daha yaygın olduğu görülür. Bu unsurlar ovanın en alçak noktasına doğru tedrici olarak yerini daha ince boyutlu unsurlara bırakır.

² Sermet Erer, *Merzifon Monoğrafyası*, Merzifon Yardımlaşma Derneği, Amasya 1980, 23.

³ Kemalettin Şahin, *Vezirköprü ve Yakın Çevresinin Uygulamalı Fiziki Coğrafya Araştırmaları*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 1997, 75.

⁴ Sermet Erer, *Merzifon Depresyonu ve Çevresinin Jeomorfolojik Etüdü*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No 3100, İstanbul 1983, 27.

⁵ Erer, *Merzifon Depresyonu ve Çevresinin Jeomorfolojik Etüdü*, 28.

⁶ Asım Çoban, *Aşağı Kızılırmak İle Yeşilirmak Arasındaki Sahasının Bitki Coğrafyası*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1996, 62.

⁷ Erer, *Merzifon Depresyonu ve Çevresinin Jeomorfolojik Etüdü*, 28-29.

Harita 1.1. Merzifon ve Yakın Çevresinin Topoğrafya Haritası

Tavşan Dağı, çevredeki diğer yükselimlerden ayrı bir morfolojiye sahiptir. Dağın KAF tarafından kontrol edilen kuzey yamaçları, faya paralel genç bir sırt önünde gelişen küçük çaplı, birbirine paralel ve ardışık vadilerden oluşmaktadır. Yükselim genelindeki akarsu ağı ise bu sırt hattı tarafından setlenen daha yaşlı vadilerden oluşmaktadır.⁸ Tavşan Dağı doğudan Bakırçay Fayı ile sınırlandırılması ve kuzey kısmında yer alan yamaçların ise yukarıda değinilen Kuzey Anadolu Fay Sistemi tarafından kesilmesi nedeniyle, keskin ve dik dağ önleri görülmektedir.⁹ Kuzey Anadolu Fay Sistemi, Tavşan Dağı'nın uzanış güzergâhını tayin etmiştir (Harita 1.2).

Zirve kesiminde rastlanan genellikle hafifçe kıvrımlı kalkerler tektonik olayları izleyen dönemde lav ve tüfler ile daha sonra lavlarla ara tabakalı olan flişler tarafından örtülmüştür. Epirojenik bir yükselmenin ardından aşındırma dönemleri ile drenaj şebekesinde birbirine uyan meyil kesintileri oluşmuştur. Bunun en önemli nedeni ise yöreyi Eosen'den bu yana etkileyen epirojenik karakterdeki hareketlerdir. Bunlara aktif fayların işaret ettiği genç tektonik hareketleri de ilave etmek mümkündür. Bu olayların akisleri ise depresyonu dolduran korrelat depolar ve ait oldukları yüzeyler ile açıkça görülmektedir.¹⁰

Merzifon'un güneyinde, doğu-batı doğrultusunda uzanan Gümüşhacıköy ve Suluova ilçelerinin üzerinde yer aldığı ve uzunluğu 45 km.yi bulan geniş depresyon alanı en büyük jeomorfolojik ünitelerdir. Depresyon batıdan doğuya doğru genişlemekle birlikte bu genişlik, Gümüşhacıköy'de 5-6 km, Merzifon'da 15-16 km, Suluova'da ise 18-19 km.'yi bulmaktadır. Eğim %0,6'lık bir dereceye sahiptir. Depresyonun genel eğimi KB'dan, GD'ya doğrudur. Yaklaşık olarak 600 km² alan kaplamaktadır.¹¹

Merzifon Depresyonunun kuzeyinde Tavşan Dağı, batısında İnegöl Dağları, güneyinde Çakır ve Eğerli Dağları, doğusunda ise Akdağ ile sınırlandırılmıştır. Depresyon sahası, Yeşilırmak akaçlama sahasına tekabül eder. Depresyonun suları Tersakan Çayı ve ona tabi kollar ile drene edilmektedir. Doğu kısmını Tersakan Çayı drene ederken, Merzifon-Gümüşhacıköy kısmını ise Tersakan'ın en önemli kolu olan

⁸ Şahin, 169.

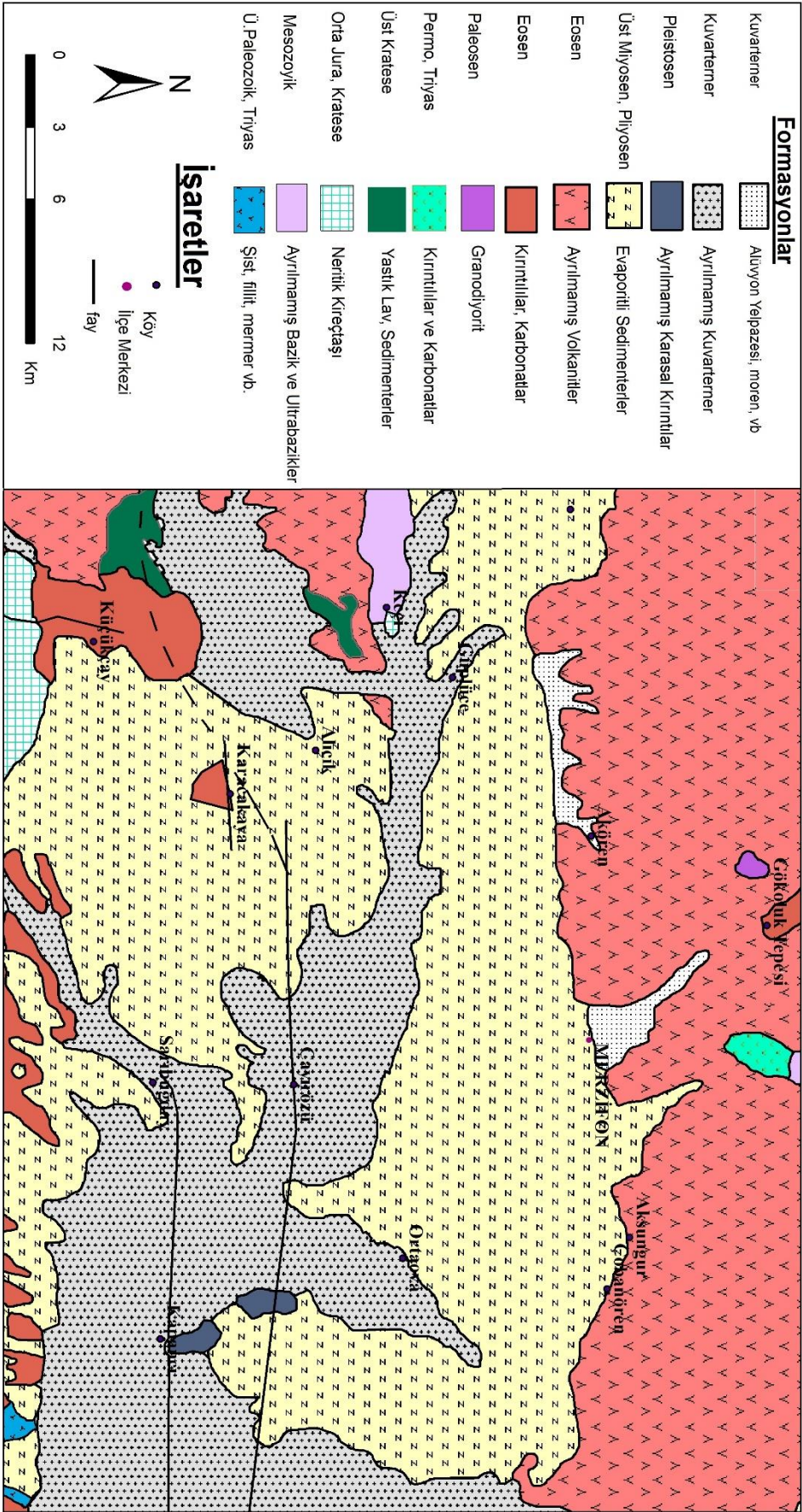
⁹ Şahin, 77.

¹⁰ Erer, *Merzifon Depresyonu ve Çevresinin Jeomorfolojik Etüdü*, 43-44.

¹¹ Mehmet Ardos, *Türkiye Ovalarının Jeomorfolojisi Cilt I*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, No: 3263, İstanbul 1984, 98.

Gümüşsuyu ayı drene etmektedir. Yağışlı dönemle debisi artan bu akarsu, depresyonu uzanış yönüne uygun şekilde boylar (Fotoğraf 1.1).

Harita 1.2. Merzifon ve Yakın Çevresinin Jeoloji Haritası. (MTA 500.000 Sinop Paftasından yararlanılmıştır.)

Merzifon Depresyonu'nun oluşumu üç önemli döneme ayrılabilir. Üst Kratese ve Alt Eosen başlangıcına kadar süren ve çoğunlukla temel kayaçların tektoniğini ve strüktürünü hazırlayan, daha ziyade epirojenik karakterdeki tektonik hareketlerin hâkim olduğu süreç ilk dönemi oluşturur. İkinci dönemde depresyonun ilk çizgilerinin belirdiği Eosen'den başlayan tektonik hareketler etkilidir. Bu hareketler Miyosen'de azami şiddete ulaşmıştır. Son olarak Üst Pliyosen'de başlayan, depresyonun dış drenaja bağlanmasına neden olan epirojenik ve iklimatik değişiklere refakat eden dönem şeklindedir.¹²

Fotoğraf 1.1. Tavşan Dağı Eteklerinden Merzifon

Miyosen başlarında Merzifon, Havza, Taşova, Erbaa, Niksar yörelerini de içine alan geniş alanlı bir Miyosen istiflenme sahası söz konusudur. Yani, burada büyük bir iç deniz bulunmaktadır, Orta Miyosende bölgede bağımsız havzalar oluşmaya başlamıştır. Bununla beraber, bu devirde hâlâ Merzifon-Amasya yöresinin birbiriyle bağlantılı olduğu düşünülmektedir. Çakır dağları üzerinde tespit edilen Neojen depolarından hareketle burada yer alan eşik vasıtasıyla bu dönemde Merzifon-Amasya yöresinin

¹² Erer, *Merzifon Monoğrafyası*, 21.

birbiri ile bağlantılı olduğu görülmektedir.¹³ Depresyonun kuzey ve güney bölümlerinde Üst Pliyosen-Miyosen dönemlerine ait evaporitli sedimanter unsurlar hâkimdir. Evaporitlerin oluşumunda buharlaşma etkilidir. Sıcak ve kurak iklimde, göl ve lagünde oluşurlar.¹⁴ Merzifon Havzası Geç Pliyosen-Erken Pleistosen arasında hala dış drenaja kapalı olduğu görülür. İklimi ise önceki döneme göre daha ılıman yağışlı karakter taşır. Orta Pleistosen’de, Merzifon havzasında önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Bu dönem sınır faylarının hareketleri durmuş ve havzayı doğu batı istikamette kesen yeni bir fay meydana gelmiştir. Yine bu dönemde Yeşilirmak’a bağlanan bir akarsu geriye doğru aşındırarak havzayı kapmış ve kısa sürede gölü boşaltmıştır.¹⁵

Araştırma sahası ve yakın çevresindeki en önemli fay Esençay-Merzifon Fayı’dır. Bu fay hattı Kuzey Anadolu Fay Zonu’ndan (KAF) ayrılan en önemli kollardan biridir ve batıya doğru, Kızılırmak vadisine kadar uzanan doğrultu atımlı bir fay sistemi meydana getirir. Bu fay sistemi Niksar-Kızılırmak arasında KAF hattına paralel bir şekilde uzanır ve toplam uzunluğu 180 km’dir. Sağ yanal atımlı olan bu fay sistemi Esençay, Amasya, Merzifon ve Hamamözü fay segmentlerinden oluşmaktadır.¹⁶

Sahadaki fayların tek ve uzun bir hattan ziyade parçalı olarak kırıldıkları öngörülmelidir. Bununla birlikte faylar üzerinde büyüklüğü 6-6.9 arasında değişebilecek depremlerin olabileceği açıktır. Bu depremlerin herhangi birinin gerçekleşmesi durumunda, Amasya ili merkez olmak üzere geniş bir alan etkilenecektir ve özellikle Merzifon gibi düzlük alanlar üzerine kurulu olan yerleşmelerin de yüksek şiddette etkileneceği tahmin edilmektedir.¹⁷ Bu fay, Merzifon İlçesi’nin güneyindeki Sarıbuğday Köyü’nden geçmektedir. Zaman zaman hareketli olan bu kısımda önemli büyüklüğe sahip en son deprem 1996 yılında meydana gelmiştir.

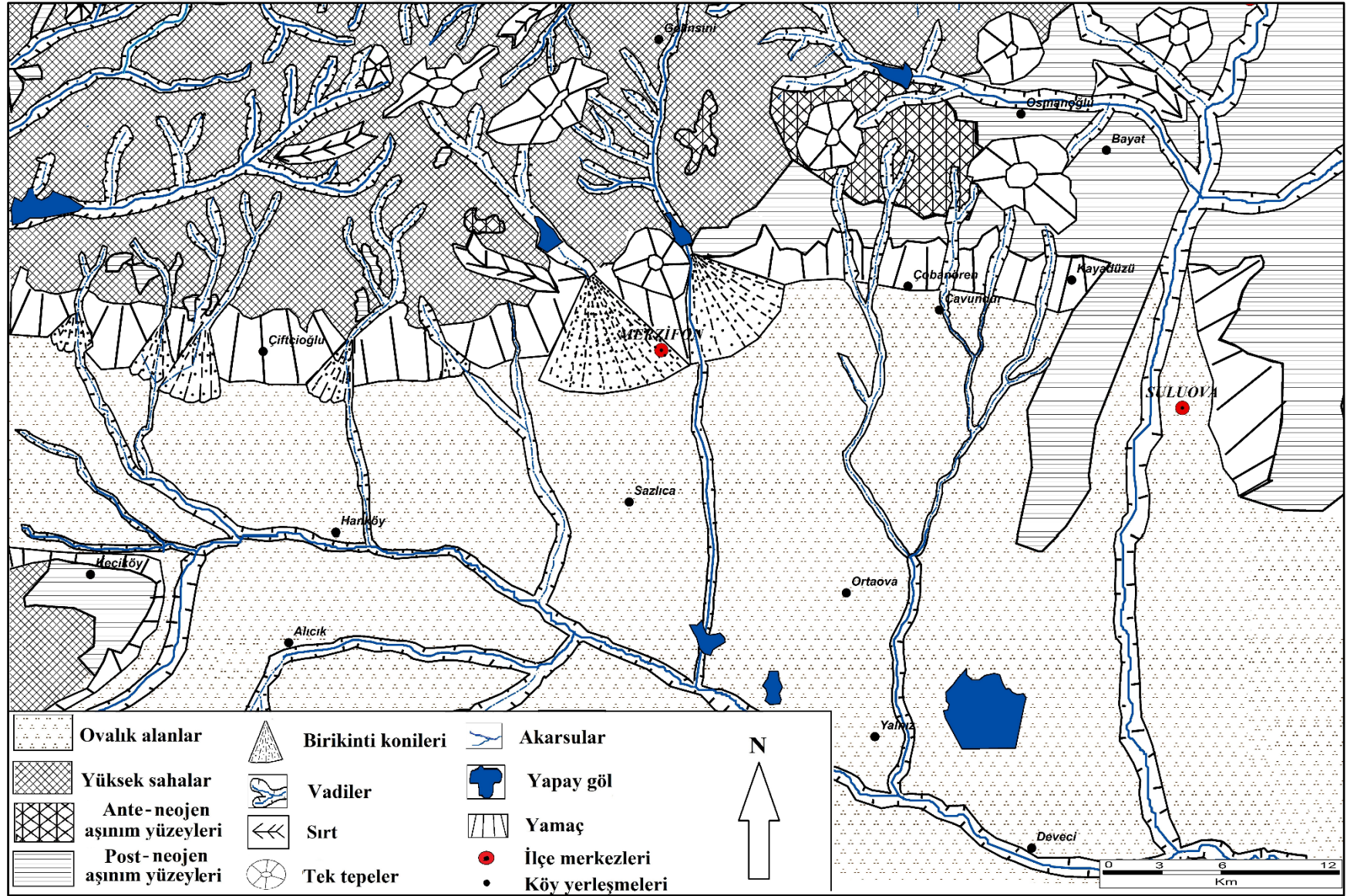
¹³ Halil İbrahim Zeybek, *Amasya Ovası ve Yakın Çevresinin Fiziki Coğrafyası*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 1998, 75.

¹⁴ Emrullah Güney, *Yer bilim Terimleri Sözlüğü*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2003, 75.

¹⁵ Mehmet Korhan Erturaç, *Amasya ve Çevresinin Morfotektonik Evrimi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi, Avrasya Yerbilimleri Enstitüsü, İstanbul 2009.

¹⁶ Çağlar Çakır, *Hamamözü Çayı Havzası’nın (Amasya-Çorum) Fiziki Coğrafyası*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Atatürk Üni. Sosyal Bilimler Enst., Erzurum 2009, 21.

¹⁷ Mehmet Korhan Erturaç, Okan Tüysüz, “Amasya ve Çevresinin Depremselliği ve Deterministik Deprem Tehlike Analizi”, *İstanbul Teknik Üni. Mühendislik Dergisi*, 9(3), İstanbul 2010, 129.

Harita 1.3. Merzifon ve Yakın Çevresinin Jeomorfoloji Haritası

1.2. İKLİM

Yeryüzünün bir noktasında atmosferin ortalama halini karakterize eden meteorolojik olaylar bütünü olan iklim; sıcaklık, atmosfer basıncı, rüzgâr, atmosfer nemi ve yağışla ilgili hadiselerin bütünüdür.¹⁸ Merzifon Karadeniz Bölgesi içerisinde kalmaktadır. Karadeniz denilince, ilk olarak her mevsim yağışlı bir iklime sahip bir bölge akla gelir. Gerçekten de bölgenin çeşitli yörelere sahip olması gibi, bölge ikliminin de çeşitlilik kazanabileceği, çoğu kez dikkate alınmayarak bu hükme ulaşılmaktadır.¹⁹ Merzifon'un kurulduğu alanı çevreleyen dağlık kuşak, Karadeniz Bölgesi'nin kıyı kesimine nazaran karakter olarak daha farklı iklim özelliklerine sahip olmasına neden olmaktadır.

Karadeniz Bölgesi'nin Orta Karadeniz Bölümü'nde yer alan araştırma sahası Kuzey Anadolu Dağları'nın hemen gerisinde, İç Anadolu düzlüklerine geçiş alanındadır. Kurulduğu mevki gereği elverişli iklim koşullarına sahiptir. İklimini global ve yerel etmenler tayin eder. Özellikle Tavşan Dağı'nın varlığı, kuzey yönden sokulan nemli hava kütlelerinin yapısını bozarak, güney eteklerinde kurulmuş olan Merzifon'a daha kuru ve sıcak karakterde hava kütleleri olarak intikal etmesine neden olur.

Merzifon'da meteoroloji istasyonu 1929 yılında kurulmuş, bugünkü konumuna ise 1959 yılında taşınmıştır. İkinci meteoroloji istasyonu ise 1949 yılında askeri uçuşlar için kurulmuştur. Bu iki istasyonda kuruldukları günden beri ölçümler devam etmektedir. Ancak kurulan ikinci istasyonda, sadece uçuşlara yönelik ölçümler yapılmaktadır. Ayrıca şehir merkezi ile bu ikinci istasyon arasında yaklaşık 200 m.lik bir yükseklik farkı bulunmaktadır. İklim analizi için veriler şehirdeki 759 m. yükseltisinde kurulmuş rasat istasyonundan temin edilmiştir.

1.2.1. Güneşlenme Süresi

Güneşlenme süresi, bir yerin güneş radyasyonunu doğrudan doğruya aldığı, yani güneşin doğuşundan batışına kadar geçen vakte denir. Güneşlenme süresi coğrafi

¹⁸ Ahmet Ardel, Ajun Kurter, Yusuf Dönmez, *Klimatoloji Tatbikatı*, İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 1123, İstanbul 1969, 1.

¹⁹ Kenan Arınç, *Doğal, Beşeri, İktisadi ve Siyasal Yönleriyle Akdeniz ve Karadeniz Bölgeleri*, Eser Ofset Matbaacılık, Erzurum 2014, 191.

enleme göre deðiřtiđi gibi, mevsimlere göre de farklılıklar göstermektedir.²⁰ Güneşlenme süresinde güneşin doğu ile batı saatleri arasındaki zaman farkı önemlidir. Kuzey yarımkürede en uzun gündüz Haziran ve Temmuz aylarına denk gelmektedir. Nitekim Merzifon İstasyonu'nda yapılan rasatlar sonucunda da bu ayların en fazla güneşlenme süresine sahip oldukları görülmektedir. Gün uzunluğu tek başına güneşlenme süresini etkilemez. Bunun yanında enlemin etkisi, güneş ışınlarının geliş açısındaki mevsimsel deðiřmeler, bulutluluk, yükselti, eğim, dağlık ve tepelik alanlar da güneşlenme süresini etkilemektedir.

Merzifon Meteoroloji İstasyonu'nun 52 yıllık verilerine göre ortalama güneşlenme süresi yıllık 6,2 saat/gün olarak ölçülmüştür (Tablo 1.1). Merzifon'da yıllık ortalama güneşlenme süresinin en fazla olduğu ay, 10,3 saat/gün ile Temmuz iken güneşlenme süresinin minimum olduğu ay ise 2,3 gün/saat ile Aralık ayı olmuştur.

Tablo 1.1. Merzifon'da Aylık Ortalama Güneşlenme Süresi (1960-2012 saat/gün).

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık
Saat	2,4	3,4	4,5	6,1	7,6	9,3	10,3	10,0	7,6	6,6	4,1	2,3	6,2

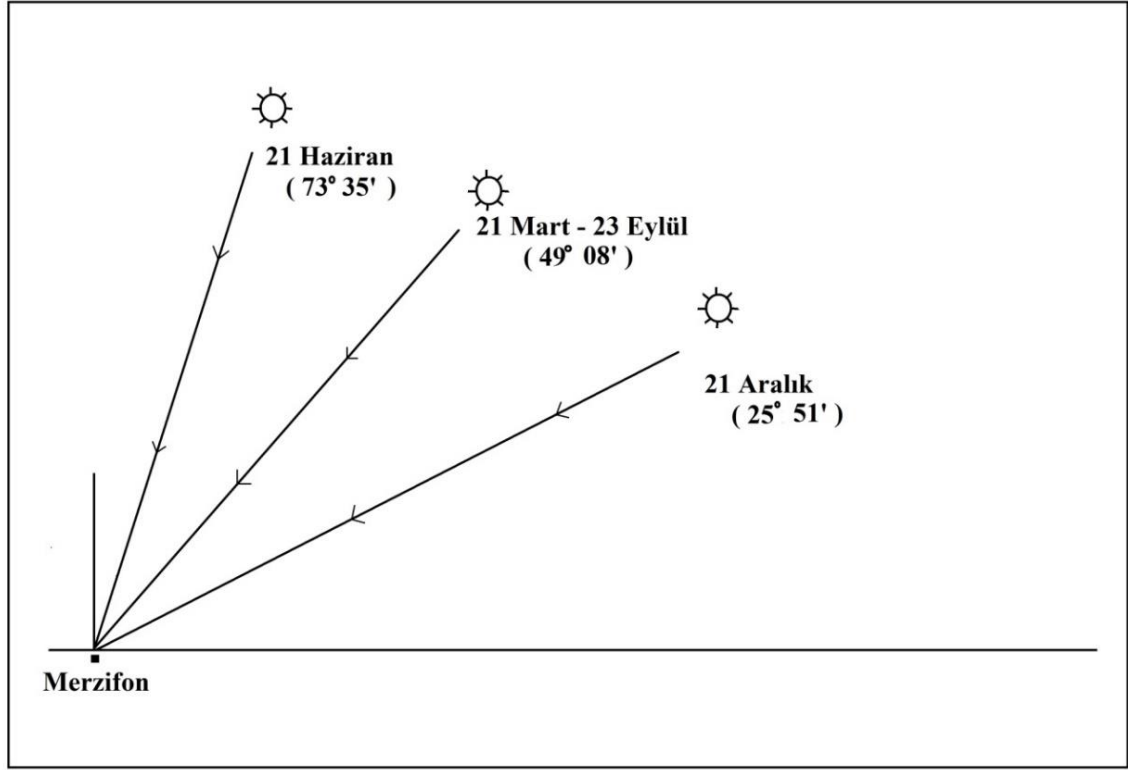
Kaynak: D.M.İ. G.M. verilerinden.

Güneşlenme süresi, güneş radyasyonundan faydalanma açısından tek başına yeterli değildir. Bunun yanında güneş ışınlarının geliş açısı da önemlidir. Güneş ışınlarının geliş açısı enlemin etkisine bağlı olarak deðiřmektedir. Bilindiği üzere; güneş ışınları 21 Mart-23 Eylül tarihlerinde ekvatora, 21 Haziran'da Yengeç Dönencesi'ne, 21 Aralık'ta ise Oğlak Dönencesi'ne dik gelmektedir. Yaklaşık olarak 41° N paralelinde yer alan Merzifon, hiçbir zaman güneş ışınlarını dik açıyla alamaz. Merzifon'a güneş ışınları, 21 Mart ve 23 Eylül (Ekinoks) tarihlerinde 49° 08', 21 Haziran'da 73° 35' ve 21 Aralık gününde ise 25°51'lık açıyla gelir (Şekil 1.1).

Güney kısmında dağlık ve tepelik alanların varlığı sebebiyle özellikle kış aylarında güneş belli bir süreden sonra kaybolur ve gölge oluşturur. Burada güneşin gökyüzünde kalma süresinin kısa olması ve belli bir noktadan sonra dağlık-tepelik alanların ardında kalması sebebiyle güneşlenme süresi ve güneş radyasyonundan faydalanma asgari seviyeye iner. Bunun yanında, kuzey yarımkürede, güneye bakan eğimli yüzeyler güneş ışınlarını daha büyük açılar ile alır. Şehrin kurulduğu alan güneye

²⁰ Ardel, vd., 22.

doğru hafif bir meyile sahiptir. Bu durum zeminin güneş radyasyonuna maruz kalmasına açısal yönden pozitif etki yapar.

Şekil 1.1. Merzifon’da Yılın Belli Tarihlerinde Güneş Işınlarnın Düşme Açısı

1.2.2. Sıcaklık Şartları

Merzifon Meteoroloji İstasyonu’nun 52 yıllık ölçümlerine göre ortalama sıcaklık 11,5°C’dir (Tablo 1.2). Karadeniz kıyı kesiminde yer alan merkezlere göre bu değer biraz düşüktür. Nitekim sahil şeridinde yer alan şehirlerde ortalama 14°C civarında sıcaklık görülür. Örneğin; Karadeniz kıyı şeridinde yer alan Samsun’un (4 m.) yıllık ortalama sıcaklığı 14,5°C iken iç kesimlerde yer alan Amasya’nın (412 m.) yıllık ortalama sıcaklığı 13,6°C’dir (Tablo 1.2). Merzifon ise 750 m. yükseltide yer almaktadır. Bu nedenle yükseltiye bağlı olarak sıcaklığın düşmesi söz konusudur. Merzifon’un indirgenmiş ortalama sıcaklığı ise 15,2°C’dir.²¹

En soğuk dönem kış aylarıdır. Kış ayları ortalaması ise 2,1°C’dir. Ortalama sıcaklıklar 0°C’nin altına düşmemektedir. En soğuk ay ise 0,9°C ile Ocak ayıdır. Kış aylarında sıcaklığı düşürücü etken ise kuzeydoğu kökenli rüzgârların içeri

²¹ Ahmet Ardel, *Klimatoloji*, İstanbul Üniversitesi Yayınları No :146, İstanbul 1973, 68.

sokulmalarına engel teşkil etmeyen arazi şartlarıdır. Tavşan Dağı ve İnegöl Dağları kuzey sektörlü rüzgârların içeriye sokulmasına bir kademeye kadar engel olmalarına rağmen, kuzeydoğu yönünde topoğrafyanın yükseltisinin düşük olması nedeniyle soğuk hava kütleleri ve denizel etkiler içerilere kadar sokulma imkânı bulur.

Tablo 1.2. Merzifon’da Aylık Ortalama Sıcaklık Değerlerinin Yıl İçindeki Dağılımı (°C).

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık
Ort. Yüksek Sıcaklık	4,8	6,6	11,6	17,2	21,4	24,9	27,8	28,1	24,6	18,9	12,0	6,5	17,0
Ortalama Sıcaklık	0,9	2,2	6	11,3	15,4	18,7	21,2	21,2	17,6	13	7,3	3,1	11,4
Ort. Düşük Sıcaklık	-2,5	-1,9	1,3	5,8	9,3	12,3	14,8	14,9	11,6	7,7	2,7	-0,5	6,29

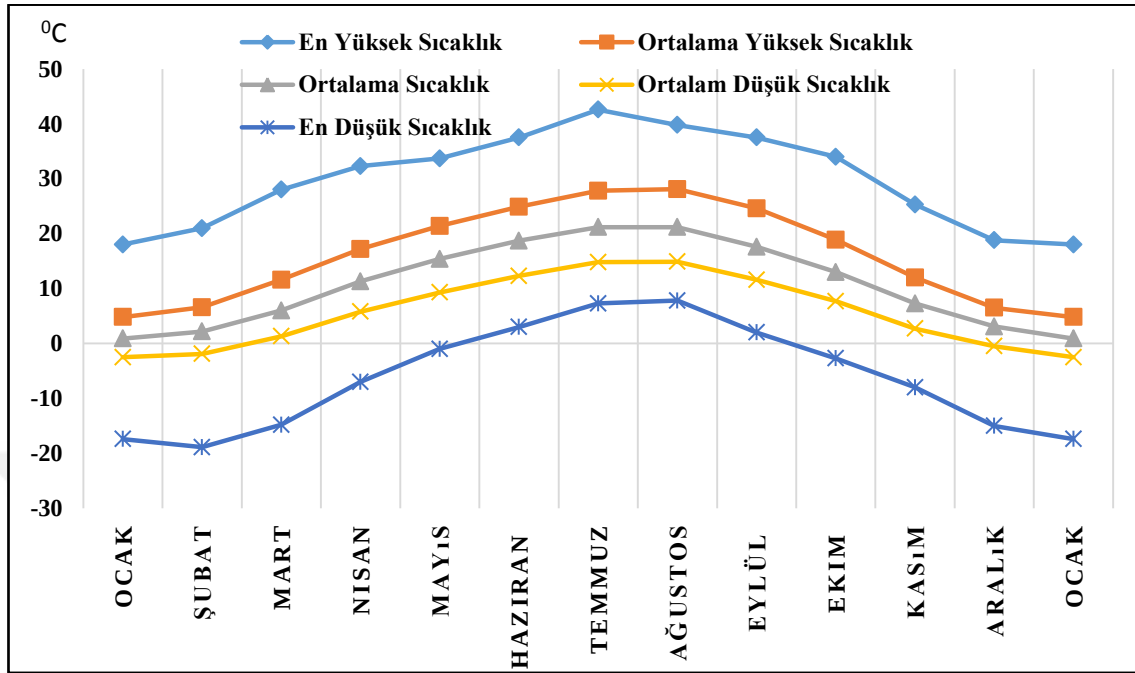
Kaynak: D.M.İ. G.M. verilerinden.

Tavşan Dağı ve Akdağ’ın arasında yer alan doğal koridor, denizel etkilerin içeri sokulmasına imkân vererek, bu sahada tamamen karasal şartların hâkim olmasına engel olur. Yine güneyinde yer alan dağların yükselti ve kütleli durumlarının büyük değerler göstermemesi, İç Anadolu Bölgesi’nde hüküm süren karasala yakın şartların buraya intikal etmesine neden olur. Özellikle kış aylarında kuzeydoğudan gelen soğuk hava akımları etkilemektedir. Ayrıca Merzifon’un sahip olduğu bakı şartları da sıcaklık değerleri üzerine pozitif etki yapar.

İlkbahar ayları ılık geçmektedir. Ancak sonbahar ayları, yaz aylarının şartlarının intikal etmesi sebebiyle ilkbahara göre daha sıcaktır. İlkbaharda ise özellikle Mart ayı (6°C) kış şartlarının etkisi nedeniyle nispeten daha serin geçer. Sonbahar ortalaması 12,6°C iken ilkbahar ortalaması ise 10,9°C civarındadır. Sonbaharın daha sıcak olması yaz aylarında intikal eden şartlardan dolayıdır. Bu nedenle Eylül ayının başlarında (17,6°C) yazdan kalma günler yaşanır.

Yaz ayları ortalama olarak en yüksek sıcaklığa sahip dönemi oluşturur. Yaz aylarının ortalaması 20,4°C’dir. Yılın en sıcak geçen ayları ise 21,2°C ile Temmuz ve Ağustos aylarıdır. Yaz aylarında bakı şartları, gündüz süresinin uzun olması, güneş ışınlarının 73°lik açıyla gelmesi, depresyon sahasını güney yönden çevreleyen Çakırdağı ve Eğerli Dağ’ın yükseltilerinin düşük olması ve Tavşan Dağı’nın kuzeyden gelen hava kütlelerine karşı doğal bariyer olması sıcaklığın yüksek olmasını sağlar. Bunun yanında

özellikle yaz aylarında maksimum esme sayısına ulaşan kuzeydoğu rüzgârları, denizel etkileri araştırma sahasına taşıyarak, serinletici rol oynamaktadır.

Şekil 1.2. Merzifon'da Aylık Ortalama ve Ekstrem Sıcaklıkların Yıl İçindeki Değişimi.

Sahadaki en yüksek sıcaklık 42,6°C ile 30 Temmuz 2000 tarihinde ölçülmüştür. En düşük sıcaklıklar ise -21,0°C'lik değerle 20 Ocak 1972 tarihinde ölçülmüştür. Bu ekstrem değerlere rağmen Merzifon'da ortalama sıcaklığın sadece iki ay 20°C'nin üzerine çıktığı görülmektedir. Bu durumun nedeni ise tetkik sahasında, kuzey sektörlü serin rüzgârların yaz aylarında en yüksek frekansla esme sayısına ulaşmasıdır.

Tablo 1.3. Merzifon'da Ekstrem Sıcaklık Değerlerinin Dağılımı (°C).

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık
En Yüksek Sıcaklık	18,0	21,0	28,0	32,3	33,7	37,5	42,6	39,8	37,5	34,0	25,3	18,8	42,6
Gerçekleştiği Tarih	31.01.2001	23.02.1996	23.03.1962	12.04.1998	16.05.1962	28.06.2007	30.07.2000	12.08.2007	18.09.1994	02.10.1999	05.11.1990	03.12.1961	30.07.2000
En Düşük Sıcaklık	-21,0	-18,9	-14,8	-7,0	-1,0	3,0	7,3	7,8	2,0	-2,7	-8,0	-15,0	-21,0
Gerçekleştiği Tarih	20.01.1972	23.02.1985	02.03.1985	04.04.2004	01.05.1981	05.06.1967	10.07.1964	29.08.1973	28.09.1992	28.10.1965	26.11.2011	31.12.1992	20.01.1972

Kaynak: D.M.İ. G.M. verilerinden.

Yıllık sıcaklık farkının, yani ortalama sıcaklık derecesi en yüksek ay ile en düşük ay arasındaki sıcaklık farkının analizi önemlidir. Karasal iklimde bu fark denizel iklime göre daha yüksektir. Kıyıda yaklaşık olarak 16°C olan bu fark, iç istasyonlarda 20°C'den fazladır.²² Ortalama olarak en sıcak ay ile en soğuk ay arasındaki amplitüd Merzifon İstasyonu'nda 20,3°C'dir (Tablo 1.3). Karadeniz kıyısında yer alan, 110 km. civarı uzaklıkta bulunan Samsun şehrinde ise bu değer 16,3°C'dir. Amplitüdün bu değerde çıkmasında; yükselti, denizden uzaklaşma ve kurak iklim bölgelerine geçiş sahasında yer alması rol oynar. Conrad'ın karasallık formülüne göre Merzifon'da karasallık derecesi % 38,0 olarak hesaplanmıştır. Bununla birlikte sıcaklığın yılın 10 ayında 20°C'nin altında seyretmesi nedeniyle *Orta Kuşak Termik Rejimi*'nin *Kontinental Tipi*'ne daha yakın olduğu söylenebilir.²³

Sonuç olarak araştırma sahası, iklim elemanları bakımından İç Anadolu ile Karadeniz Bölgesi arasında geçiş iklimine sahip bir bölgede yer almaktadır. Karadeniz Bölgesi'nin Orta Karadeniz Bölümü'nde bulunan Merzifon'un çevresel koşulları bölgenin diğer bölümlerine göre deniz etkisinin iç kesimlere sokulmasına imkân tanıyacak jeomorfolojik ünitelere sahiptir. Orta Karadeniz Bölümü'nde kıyıya paralel uzanan Canik Dağları'nın yükseltisinin az olması, denizel etkilerin iç kesimlere sokulmasına imkân vermiştir. Buna rağmen denizlerden uzaklık ve güney kısmında yer alan dağların İç Anadolu Bölgesi'nde hüküm süren karasal etkilerin buraya sokulmasına engelleyecek büyüklükte olmaması sebebiyle yıllık amplitüd yüksek değer göstermektedir. Merzifon, bu değerler itibarı ile nemli iklim ile kurak iklim kuşağı arası geçiş bölgesinde yer almaktadır.

Don Olayı: Merzifon ve yakın çevresi yıllık 74,4 gün don olayı söz konusudur. Yapılan 52 yıllık rasat sonuçlarına göre sadece Mayıs, Haziran, Temmuz, Ağustos ve Eylül aylarında don olayına rastlanmaz. Bunların dışındaki 7 ay, don olayına rastlanmaktadır. İlk don olayına Ekim ayının sonunda rastlanır. Son don ise Nisan ayının ilk haftasında görülür. Don olayı vejetasyon süresini olumsuz etkilemektedir. Merzifon'da don olayı normal şartlar altında hasat döneminin sonunda gerçekleştiği için

²² Cevat R. Gürsoy, "Samsun Gerisinde Karadeniz İntikal İklimi" *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 8(1), Ankara 1950, 117.

²³ Ardel, vd., 70.

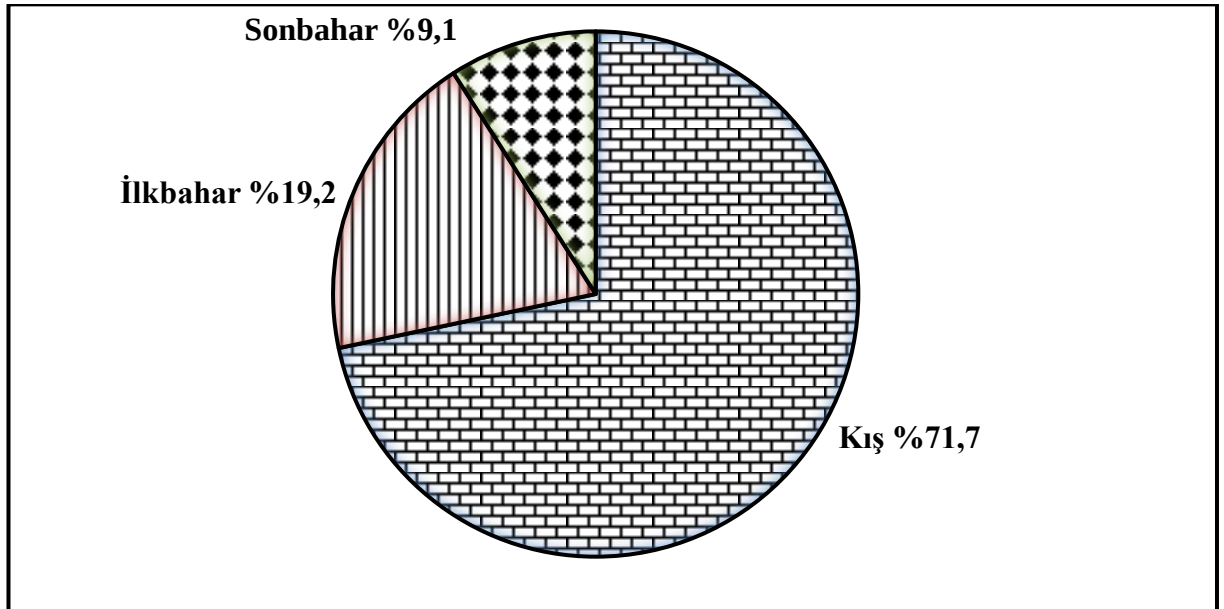
bitkisel üretimi olumsuz etkilememektedir. Ancak meyvelerin çiçeklenme dönemine rastlayan don olayı ciddi rekolte kayıplarına neden olmaktadır.

Yıllık donlu günler sayısının büyük bir kısmını 53,3 gün ile (% 71,7) kış ayları oluşturur (Tablo 1.4). En fazla donlu güne sahip diğer mevsim ise 14,3 gün ile ilkbahardır (% 19,2). İlkbahar vejetasyon süresinin başladığı mevsimdir. Bu dönemde meydana gelen belli belirsiz don olayları vejetatif döneme olumsuz etki yapmaktadır. Diğer don olayının görüldüğü mevsim ise 6,8 (% 9,1) gün ile sonbahardır (Şekil 1.3). Bu mevsimde yazdan intikal eden hava şartları etkili olduğu için, kış aylarının devamının görüldüğü ilkbahara nazaran don riski daha düşüktür.

Tablo 1.4. Merzifon’da Donlu Günlerin Mevsimlere Göre Durumu (1960-2012)

Mevsimler	Kış			İlkbahar			Yaz			Sonbahar			Yıllık
Aylar	A	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	-
Gün Sayısı	15,6	20,4	17,3	12,1	2,2	-	-	-	-	-	0,5	6,3	74,4
%si	71,7			19,2			0,0			9,1			100,0

Kaynak: D.M.İ. G.M. verilerinden.

Şekil 1.3. Merzifon’da Donlu Günlerin Mevsimlere Göre Dağılışı Grafiği

Toprak Sıcaklığı: Merzifon Meteoroloji İstasyon'un 52 yıllık rasat sonuçlarına göre 5 cm. derinlikteki toprak sıcaklığı ortalama 13,3°C'dir. Toprak yüzeyine gelen güneş ışınlarının atmosfere yansımalarının düşük olması sebebiyle, ortalama sıcaklıktan daha yüksek bir değere sahiptir. Yüzeye yakın bir konumda olması nedeniyle hava olaylarından en fazla etkilenen derinliği oluşturur. Burada yer alan toprak, koyu renkte olduğu için güneş ışınlarının absorpsiyonu yüksek düzeydedir. Ayrıca karın yerde kalma süresinin kısa olması toprak sıcaklığını pozitif yönde etkilemektedir.

Sürüm derinliğine karşılık gelen 20 cm. derinlikte sıcaklık 13,2°C'dir. Bu derinlikteki en düşük ortalamalar ise 2,1°C ile Ocak ayına denk gelmektedir. Merzifon'da 5 cm. ile 50 cm. derinliğe kadar olan toprak sıcaklığı ortalama olarak en düşük 13,1°C ile 10 cm. derinlikte, en yüksek 13,4 °C ile 50 cm. derinlikte ölçülmüştür (Tablo 1.5). Ortalama toprak sıcaklığı hiçbir ay sıfırın altına düşmez. Merzifon toprakları bu değerler ile kışlık ekime müsait bir durum arz etmektedir.

Tablo 1.5. Merzifon'da Belli Derinliklerde Ortalama Toprak Sıcaklıkları (1960-2012, °C)

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık
5 cm	1,2	2,6	6,9	12,9	18,3	22,6	25,5	25	20,3	14	7,1	2,9	13,3
10 cm	1,3	2,5	6,7	12,6	17,9	22,1	25	24,7	20,3	14,1	7,4	3	13,1
20 cm	2,1	2,9	6,6	12,2	17,3	21,3	24,2	24,2	20,4	14,7	8,2	3,9	13,2
50 cm	4,2	4,1	6,7	11,3	15,7	19,6	22,5	23,3	20,7	16,3	10,7	6,3	13,4

Kaynak: D.M.İ. G.M. verilerinden

1.2.3. Basınç ve Rüzgârlar

Merzifon Meteoroloji İstasyonu'nun, 1960 yılından itibaren basınç ve rüzgârlara ait 52 yıllık gözlem sonuçlarına göre Merzifon'un yıllık ortalama yerel aktüel basıncı 930,3 mb.dır (Tablo 1.6). Bu değerler deniz seviyesinde normal atmosfer basıncı olarak kabul edilen 1013,3 mb.lık atmosfer basıncına göre düşük değer göstermektedir. Erineç'e göre, deniz seviyesinde (0 m'de) normal atmosfer basıncı 1013 mb. iken, 1000 m. yükseltide bu değer 900 mb.dır.²⁴ Deniz seviyesinde yer alan Samsun'da, yıllık ortalama basıncın 1014,8 mb. ile ortalama değere oldukça yakın olduğu görülür. Merzifon daha önce bahsettiğimiz üzere denizden 100 km. uzakta, 750 m. yükseltide

²⁴ Sırrı Erineç, *Klimatoloji ve Metodları*, (3. Baskı), İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 3278, Gür-ay Matbaası, İstanbul 1984, 78.

bulunan bir şehirdir. Bu değerler göz önünde tutularak yapılan değerlendirmeye göre Merzifon'un yıllık ortalama basıncının 1013 milibarı biraz aştığı görülür (1014,7 mb).

Tablo 1.6. Merzifon'da Basınç Değerlerinin Aylara Göre Dağılımı (1960-2012, Hpa).

Yerel Aktüel Basınç	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
En Yüksek	963,6	964,1	962,7	955,3	959,5	957,6	955,9	956,4	959,3	960,7	961,5	964	964,1
Ortalama	932,4	930,6	929,6	928,2	929,5	929,3	928,5	929,3	931,2	933,3	933,4	932,3	930,6
En Düşük	900,5	909,9	907,6	911	914,3	914,4	914,8	915,7	917,5	920	914,7	909,9	900,5
Genlik	44,3	35,4	41,3	30,1	23	22,7	20,4	20,7	23,5	23,9	28,7	33,2	-

Kaynak: D.M.İ. G.M. verilerinden

Yaz döneminde ise Karadeniz üzerindeki yüksek basınç merkezlerinden, Anadolu üzerine yerleşen alçak basınç merkezlerine doğru esen nemli ve serin kuzey sektörlü rüzgârlar; Mert Irmağı, Çakallı Dere ve Tersakan Çayı vadileri yoluyla Merzifon Depresyonu'na kadar sokulma imkânı bulmakta, yaz sıcaklığı ve kuraklığının şiddetini biraz da olsa hafifletmektedir.²⁵

Merzifon'da rüzgâr yönlerini belirleyen en önemli unsurların başında genel atmosfer şartları ve topografya durumu gelir. Kuzeyde yer alan Tavşan Dağı gerek yükselti gerekse de kütleli olarak önemli bir engeldir. Buna mukabil güneyde yer alan dağlar ise önemli bir engel teşkil etmez. Doğu ve batı kısımlarda yer alan dağlar da yükselti ve kütleli olarak önemli doğal bariyerlerdir.

Merzifon'da rüzgâr en fazla kuzeydoğu yönünden eser. Bu yönden esen rüzgarlar yıllık toplam rüzgarın % 37,2'lik kısmını oluşturmaktadır (Tablo 1.7). Bu yönün frekansı ikinci hâkim rüzgâr yönünün frekansını gerek aylık gerekse yıllık olarak neredeyse her zaman ikiye katlar. Şüphesiz bunda global atmosfer şartları ve yerel faktörler etkilidir. Kuzeydoğu yönünden esen rüzgârlar yaz aylarında en yüksek frekansa ulaşır. Yaz mevsiminde esen rüzgarların yarıdan fazlasına denk gelir. Enerji potansiyeline bağlı olarak RES'leri bu yöne kurulmuştur (Fotoğraf 1.2).

²⁵ Asım Çoban, "Tarıma Dayalı Sanayinin Beşeri ve Ekonomik Bakımdan Hızlı Değişim Sürecine Etkileri Üzerine Bir Örnek: Suluova," *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(3), Ankara 2003, 73.

Tablo 1.7. Merzifon’da Esen Rüzgârların Esme Sayıları ve % Frekansları (1960-2012).

Rüzgâr Yönü	İlkbahar	%	Yaz	%	Sonbahar	%	Kış	%	Toplam	%
N	10865	14,5	14391	16,7	12215	18,1	8536	14,0	46007	15,9
NE	25631	34,2	44324	51,5	23613	35,0	14072	23,1	107640	37,2
E	4626	6,2	4213	4,9	3857	5,7	3392	5,6	16088	5,6
SE	4975	6,6	3274	3,8	4925	7,3	4915	8,1	18089	6,2
S	4831	6,5	3156	3,7	3963	5,9	5373	8,8	17323	6,0
SW	10175	13,6	6306	7,3	6813	10,0	10802	17,8	34096	11,8
W	8751	11,7	6354	7,4	6991	10,3	9205	15,1	31301	10,8
NW	5046	6,7	4030	4,7	5185	7,7	4591	7,5	18852	6,5
Toplam	74900	100,0	86048	100,0	67562	100,0	60886	100,0	289396	100,0

Kaynak: D.M. İ. G. M. verilerinden derlenmiştir.

Esme sayısı bakımından ikinci sırada kuzey yönü gelir. Tavşan Dağı’nın varlığına rağmen global şartların etkisinden dolayı sahadaki en önemli rüzgar güzergahlarından biridir. Güneybatı ve güneyden esen rüzgarlar frekansı yüksek diğer yönleri oluşturmaktadır. Güneydeki dağlar kütleli olarak daha küçük olmasına rağmen rüzgar açısından kuzeye göre daha avantajlıdır.

Merzifon’da, yıllık ortalama rüzgar hızı ise, 1,1 m/sn’dir. Bu değer km/saat cinsinden ifadesi 4’e tekabül eder. Ortalama rüzgâr hızının en yüksek olduğu ay 2,2 m/sn ile Temmuz ayıdır. Zaten yaz ayları başta kuzeydoğu olmak üzere rüzgârların en yoğun estiği dönemdir. Yıllık ortalama rüzgâr hızında en yüksek değer 2,9 m/sn ile NNE yönüdür. Merzifon istasyonunda en hızlı rüzgâr ise 33,8 m/sn’lik değerle Aralık ayında W yönünden esmektedir (Tablo 1.8). Yapılan 52 yıllık rasatlar incelendiğinde Merzifon’da fırtına niteliğindeki rüzgârların daha çok W sektörlü rüzgârlar olduğu görülmektedir.

Tablo 1.8. Merzifon’da Rüzgâr Hareketlerinin Aylık Dağılımı (1960-2012, M/Sn).

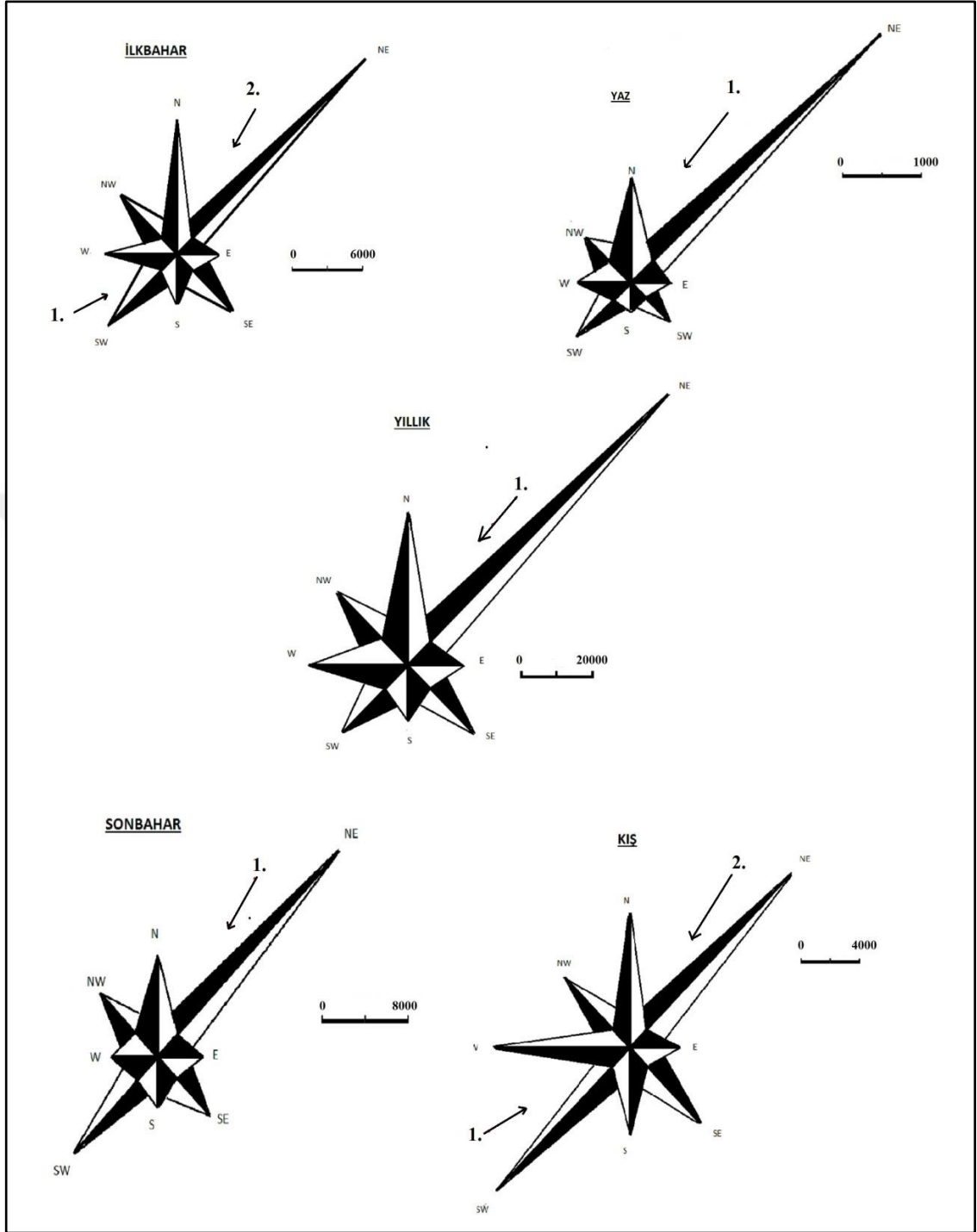
Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık
Ort. Rüzgâr Hızı	1	1,3	1,5	1,6	1,5	1,7	2,2	2,1	1,6	1,2	0,9	1	1,5
En Hızlı Rüzgâr Yönü	SSW	W	W	W	SW	N	NW	NNE	SW	W	SW	W	W
En Hızlı Rüzgar Hızı	23,4	28,4	32,7	31,3	32,5	28,0	28,3	27,8	22,3	23,0	25,4	33,8	33,8
Ort. Fırtınalı Günler Sayısı	0,2	0,4	0,8	1	0,6	0,9	1,1	0,8	0,6	0,2	0,3	0,3	7,2

Kaynak: D.M.İ. G.M. verilerinden

Hâkim rüzgâr yönünü, rüzgâr yönlerinin bileşkesini hesap ederek ve belirli yönlerden ayırarak derece cinsinden ifade eden Rubinstein formülüne göre: Merzifon'da yıllık bazda, %53,1 frekansla N 33,75⁰ E yönü, hâkim rüzgâr doğrultusu durumundadır. Kış mevsiminde ise hâkim rüzgâr doğrultusu %32,9 frekansla S 62,17⁰ W'dır (Tablo 1.9). Bu mevsimde diğer bir hâkim yön ise %34,5 frekansla N 30,42⁰ E yönünde gerçekleşmiştir. Rubinstein formülüne göre iki hakim rüzgar yönüne sahip diğer mevsim ise ilkbahardır. İlkbahar aylarında 25,3'lük frekans ile S 64,48⁰ W ve %58,7'lik frekansa sahip N 29,52⁰ E yönleri hakim rüzgar yönlerini oluşturur.

Tablo 1.9. Merzifon'da Rubinstein Formülüne Göre Hâkim Rüzgâr Doğrultuları.

Mevsimler	Hâkim Rüzgâr Doğrultusu			
	1. Hakim Yön	% Frekansı	2. Hakim Yön	% Frekansı
İlkbahar	S 64,48 ⁰ W	25,3	N 29,52 ⁰ E	58,7
Yaz	N 38,21 ⁰ E	68,2	-	-
Sonbahar	N 30,96 ⁰ E	53	-	-
Kış	S 62,17 ⁰ W	32,9	N 30,42 ⁰ E	37,1
Yıllık	N 33,75 ⁰ E	53,1	-	-

Şekil 1.4. Merzifon’da Yıllık ve Mevsimlik Rüzgâr Frekans Gülleri ve Rubinstein Formülüne Göre Hakim Yönler

Yaz mevsiminde ise kuzey kutbuna doğru çekilen hava kütlelerine bağlı olarak kuzeydoğu sektörlü rüzgârların hâkimiyeti söz konusudur. Bu mevsimde %68,2lik frekansla $N 38,21^{\circ} E$ yönü hakim rüzgar yönünü oluşturur. Rubinstein formülüne göre yapılan değerlendirmede hakim rüzgar yönünde en yüksek frekans bu mevsimdedir.

Sonbaharda tıpkı yaz mevsimi gibi tek yön rüzgar hakim yönü söz konudur. Sonbaharda % 53'lük frekansa sahip N 30,96⁰ E yönü hakim rüzgar yönünü oluşturur.

Fotoğraf 1.2. Çavundur Köyü'nde Yer Alan Rüzgâr Enerjisi Santralleri

1.2.4. Buharlaşma ve Nemlilik

Bir yerin yağış olayını belirleyen en önemli faktörlerin başında buharlaşma ve nemlilik gelir. Buharlaşma havadaki, su buharını teşkil eden en önemli faktördür. Merzifon'da yıllık buharlaşma 870,7 mm olarak ölçülmüştür. Merzifon'da buharlaşma sıcaklık artışına bağlı olarak Mart ayında başlar ve Temmuz ayında maksimuma ulaşır. İlkbaharda buharlaşma miktarı 173,3'tür. Artan sıcaklık ve güneşlenme durumuna bağlı olarak en fazla yaz ayında görülür. Yaz mevsiminde buharlaşma 511,1 mm.dir. Bu değerler itibarı ile mevcut buharlaşmanın %63'ü yaz mevsiminde gerçekleşmektedir. Sonbaharda ise bu miktar 186 mm.ye düşer. Kış mevsiminde düşük sıcaklık nedeniyle buharlaşma görülmez. Merzifon'da nisbi nem ortalama %67,3'tür. Bu miktarın 432,4 mm. yıllık yağışa etkisi oldukça düşük seviyede kalmaktadır (Tablo 1.10). Sıcaklık artışı ile nisbi nem arasında ters orantı, buharlaşma olayı ile doğru orantı vardır. Dolayısıyla sıcaklık arttıkça nisbi nem azalmakta ve hava doyma noktasından uzaklaşmaktadır.

Tablo 1.10. Merzifon’da Aylık Ortalama Buharlaşıma Miktarı (Mm. 1960- 2012) ve Nisbi Nem Oranı (% , 1960-2012).

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık
Nisbi Nem	75,9	72,6	67,63	64,0	64,6	63,1	60,4	60,7	63,4	66,9	72,2	76,7	67,3
Buharlaşıma	-	-	4,5	53,9	114,9	147,5	187,3	176,3	118,1	62,8	5,4	-	870,7

Kaynak: D.M.İ. G.M. verilerinden.

1.2.5 Açık, Bulutlu ve Kapalı Günler Sayısı

Bulutluluk belirli bir anda gökyüzünün bulutlarla kapalı olan bölümünün gökyüzünün tamamına olan oranına denir.²⁶ Bulutluluk 0 ile 10 arası tahmini bir değer ile ifade edilir. 0 değeri tamamen bulutsuz havayı, 10 ise tamamen kapalı havayı ifade eder.²⁷ Merzifon ve çevresinde yüksek bir bulutluluktan söz edilemez. Ancak aylık bazda bulutluluk ele alındığında Aralık-Şubat devresinde kış mevsiminde bu oran 6/10 oranını geçerken, Mart ayında ise 6/10 oranına yakın bir bulutluluk gözlenir. Bu durum güneş radyasyonunun yer yüzeyine ulaşmasını engellemektedir. En düşük bulutluluk oranına ise Temmuz ve Ağustos aylarında rastlanılmaktadır.

1.2.6. Yağışlar

Merzifon’da 1960-2012 yılları arasını kapsayan 52 yıllık rasat verilerine göre yıllık yağış 423,4 mm’dir (Tablo 1.11). Yıllık yağış tutarı ortalama olarak 250-500 mm arasında kaldığı için *az yağışlı alan* olarak ifade edilebilir.²⁸ Toplam yağış miktarı itibarıyla Karadeniz Bölgesi’ndeki diğer istasyonlar ile mukayese ettiğimizde ortalama değerler bakımından en düşük değeri taşıdığını görmekteyiz. Yakın olduğu İç Anadolu Bölgesi’nde ise bazı merkezler hariç, yağış tutarı fazladır. Bu durum Merzifon’un sahip olduğu özel konumdan kaynaklanmaktadır. Şehrin kuzeyinde yer alan Tavşan Dağı ve batısında yer alan İnegöl Dağları, bu istikametlerden gelen nemli hava kütlelerine karşı önemli birer topografik engeldir. Bu dağların kuzeye bakan yamaçları bol yağış alırken, diğer tarafında kalan yamaçları ise duldada kalmaktadır. Örneğin; Merzifon’un kuzeyinde yer alan Tavşan Dağı’nın kuzey yamaçları bol yağış almasına bağlı olarak

²⁶ Ardel, *Klimatoloji*, 258.

²⁷ Yusuf Dönmez. *Umumi Klimatoloji ve İklim Çalışmalar*, İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 3648, İstanbul 1990, 149.

²⁸ Ardel, vd., 209.

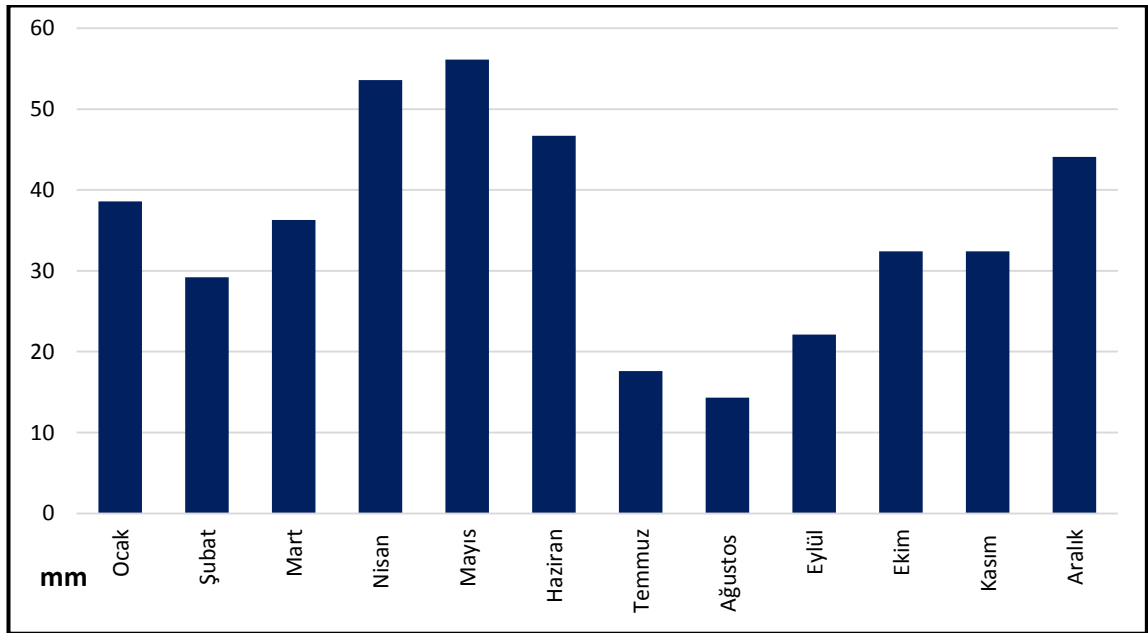
daha gür ve nemli bir bitki örtüsüne sahipken, güney yamaçları ise daha az yağışa bağlı olarak seyrek ve kuru bitki örtüsüne sahiptir.

Karadeniz Bölgesi'nin kıyı kesimi yüksek miktarda yağış alır. Buna karşılık kıyıya paralel uzanan dağların güney yamaçları ve daha güneyde kalan sahalarda yağış miktarı düşer. Bunun en temel nedeni, nemli hava kütlelerinin yüksek dağ sıralarını aştıktan sonra diğer tarafa geçince alçalmaya başlaması, alçaldıkça ısınması ve daha kuru bir karakter kazanmasıdır. Böylece kıyı kuşağında yer alan dağların yamaçları bakı faktörüne bağlı olarak miktarca daha az yağış alır. Merzifon bu kıyı kuşağının duldasında kalmaktadır. Bunun sonucu olarak da Karadeniz Bölgesi'nde diğer istasyonlara nazaran en düşük yağış miktarına sahiptir. Değerler göz önünde tutulduğunda iki farklı iklim alanı arasında geçiş sahası olduğu anlaşılmaktadır. Merzifon'un yağış miktarı, İç Anadolu Bölgesi yağış miktarlarından daha yüksek, Karadeniz Bölgesi yağış miktarlarından ise daha düşüktür.

Tablo 1.11. Merzifon'da Ortalama Yağış Miktarının Aylık Seyri (1960-2012,Mm).

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık
mm	38,6	29,2	36,3	53,6	56,1	46,7	17,6	14,3	22,1	32,4	32,4	44,1	423,4

Kaynak: D.M.İ. G.M. verilerinden.

Şekil 1.5. Merzifon Ortalama Yıllık Yağış Grafiği

Yağışların aylık ortalama değerlerine baktığımızda, en fazla yağış Mayıs (56,1 mm.) ve Nisan (53,6 mm.) aylarında düşerken, en az yağış ise Temmuz (17,6 mm.) ve Ağustos (14,3 mm.) aylarında kaydedilir (Şekil 1.5). Mayıs ayında maksimuma ulaşan yağış miktarı, Haziran ayı itibarı ile düşmeye başlar. Temmuz ayında minimum yağış tutarına yaklaşır ve Ağustos ayında en düşük yağış miktarı görülür. Şiddetli buharlaşmanın olduğu bu iki ayda gelir-gider dengesinin bozulmasından dolayı mevcut su ihtiyacı karşılayamaz ve kuraklık yaşanır. Ağustos ayında en düşük seviyeye inen yağışlar, Eylül ayı ile birlikte tekrar artış eğilimi kazanır. Ekim ve Kasım ayları yağış miktarı bakımından eşittir. Aralık ayında 44,1 mm. olan yağışlar Ocak, Şubat aylarında bir miktar azalmaktadır. Mart ayı ile tekrar artan miktar bir sonraki aylarda maksimuma ulaşır.

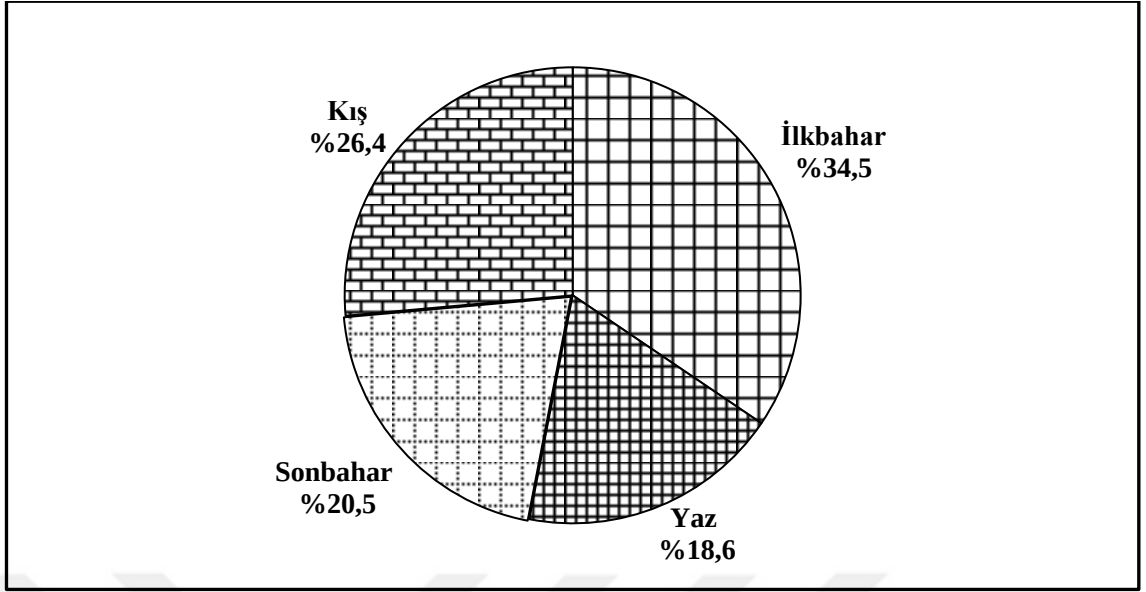
Yağışın mevsimlere göre dağılımı incelendiğinde, yağışın en fazla düştüğü mevsim % 34,5'luk oran ile ilkbahardır. Toplam yağışın 1/3'lük kısmı bu mevsimdedir. Bu mevsimi %26,4 ile kış, %20,5'lik oran ile sonbahar mevsimleri izler (Tablo 1.12). En düşük yağış %18,6 ile yaz mevsiminde düşmektedir. Sonbahar mevsimi, yaz mevsimine yakın değerler göstermektedir. Bunun nedeni ise Haziran ayındaki 46,7 mm.lik yağış miktarının yaz ortalamasını yukarı çekmesidir.

Karadeniz Bölgesi'nin iklim özelliklerine pek uymayan bu yağış dağılımı sahanın İç Anadolu Bölgesi'nin etkisinde kaldığının bir göstergesidir. Yağışın mevsimsel dağılımı ve miktarı bakımından İç Anadolu Bölgesi'ne yakın olması, Merzifon ve yakın çevresinde hâkim olan bitki örtüsünü ve tarım faaliyetlerini bu bölgeye benzer kılmıştır.

Tablo 1.12. Merzifon'da Ortalama Yağışın Mevsimlere Göre Dağılımı (1960-2012).

Mevsimler	İlkbahar	Yaz	Sonbahar	Kış	Yıllık
Yağış (mm.)	146	78,6	86,9	111,9	423,4
%si	34,5	18,6	20,5	26,4	100,0

Kaynak: D.M.İ. G.M. verilerinden

Şekil 1.6. Merzifon'un Yağış Rejimi Grafiği

Merzifon'da, yağışlı gün sayısı 113,3'tür. Yılın 1/3'ü yağışlı geçer. Kar yağışlı günler sayısı ise 27,7'dir. Buna göre yağışlı günlerin %24,4'ünü kar yağışlı günler oluşturur. Ekim son haftası ile Nisan ayının ilk haftası arasındaki 5,5 aylık süre içerisinde kar yağışı görülür. Sıcaklık şartlarından dolayı karın yerde kalma süresi kısadır. Ölçülen yüksek kar kalınlığı 39 cm.dir. Bu değere Şubat ayında ulaşılmıştır. Karla örtülü gün sayısı ise 21,3'tür (Tablo 1.13). Bakı faktörü ve kuzey yönden gelen nemli hava kütlerine engel teşkil eden topografik ünite kış şartlarının sertleşmesini engellemektedir. Ayrıca kuzeyden gelen soğuk baskınlarını da bir nebze de olsa engellemektedir. Kış aylarında yarım metreyi aşmayan kar kalınlığı zaten karın yerde kalma süresinin kısa olmasına neden olur.

Tablo 1.13. Merzifon'da Ortalama Kar Yağışlı ve Ortalama Karla Örtülü Günler Sayısı İle En Yüksek Kar Kalınlığı (1960-2012).

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık
Ortalama Yağışlı Gün	12,2	11,2	12,2	13,2	13,1	10	4,3	3,2	5,2	8,2	8,8	11,7	113,3
Kar Yağışlı. Gün	7,9	6,6	5,2	1,0	-	-	-	-	-	0,1	1,7	5,2	27,7
Karla Örtülü Gün	8,8	5,8	1,8	0,2	-	-	-	-	-	-	0,6	4,1	21,3
Maks. Kar Kalınlığı(cm)	28	39	14	11	-	-	-	-	-	2	7	27	39

Kaynak: D.M.İ. G.M. verilerinden derlenmiştir.

1.2.7. Yağış Etkinliği ve İklim Tipi

Yağış etkinliğini, bir yerin aldığı yağış miktarı ile kaybettiği su miktarı arasındaki orana bağlayan (gelir-gider oranı) ve ortalama maksimum sıcaklığın sıfırın altına indiği ayları dikkate almayan Erinc formülüne göre Merzifon 24,9 yıllık indis değeri ile *yarınemli iklim tipine* sahiptir.²⁹

Uygulanan Erinc'in yağış etkinliği formülü aylık indis değerlerine göre Merzifon Aralık ve Ocak ayları yarı nemli geçerken Temmuz, Ağustos ve Eylül ayları kurak geçmektedir. Geriye kalan diğer aylar ise yarı kurak karakter taşır. Merzifon en fazla yağışı Nisan ve Mayıs aylarında almasına rağmen yarı kurak bir dönem görülmektedir. Bunda artan sıcaklığına bağlı olarak yaşanan su kaybı etkilidir (Tablo 1.14). Erinc'in yağış etkinliği formülüne göre Merzifon ve çevresindeki sahada bitki örtüsü *park görünümülü kuru orman* olmalıdır. Buna karşılık Merzifon ve yakın çevresinde nemcil karakterde ormanlara rastlanılmamaktadır. Bitki örtüsü kuru bir karakter taşır. Sahada karasal iklim bölgelerinin karakteristik bitki örtüsü olan step formasyonu ile kuru ormanlar sahası hâkim bitki topluluklarını oluşturmaktadır.

Tablo 1.14. Merzifon'da Erinc (1965) Yağış Tesirlik İndisinin Aylık Dağılımı.

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık
Ort.Yağış	38,6	29,2	36,3	53,6	56,1	46,7	17,6	14,3	22,1	32,4	32,4	44,1	423,4
Ort.Mak. Sıca.	4,8	6,6	11,6	17,2	21,4	24,9	27,8	28,1	24,6	18,9	12,0	6,5	17,0
İndis Değeri	96,5	54,4	37,5	37,4	31,5	22,5	7,6	6,1	10,8	20,6	32,4	81,4	24,9
Yağ. Etkin.	Çok Nemli	Nemli	Yarı Nemli	Yarı Kurak	Kurak	Yarı Kurak	Çok Kurak	Yarı Kurak	Çok Kurak	Yarı Kurak	Çok Kurak	Yarı Kurak	Yarı Kurak

Kaynak: D.M.İ. G.M. verileri ve Erinc Formülü.

Thorntwaite'in iklim tasnifi ise yağışla evapotranspirasyon ve sıcaklıkla evapotranspirasyon arasındaki münasebetlere dayanır. Thorntwaite'e göre yağışın buharlaşmadan daima fazla olduğu yerlerde toprak daimi surette doymuş halde bulunur ve bu yerde su fazlalığı vardır. Bu özellikleri taşıyan yerlerin iklimi nemlidir. Bunun

²⁹ Hamit İnadık, *Bitkiler Coğrafyası*, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayınları No:930-32, İstanbul 1969, 42-43.

Erinc Formülü: $Im = \frac{P}{Tom}$ P= Yıllık Ortalama Yağış, Tom= Ortalama Maksimum Sıcaklık

aksi durumlarda ise toprakta su birikmemekte ve toprakta su noksanlığı oluşmaktadır. Bu özelliğe sahip bir yerde ise iklim kuraktır.³⁰

Merzifon Meteoroloji İstasyonu verilerinden hareketle yapılan Thornthwaite su bilançosuna göre Merzifon'da yağışın evapotranspirasyondan fazla olduğu Kasım ayından itibaren su birikmesi olur. Bu aydan itibaren su fazlası durum Mayıs ayına kadar devam eder. Kış aylarında serin hava, bahar aylarında artan yağışlar su birikmesine neden olur. Mayıs ayının başlarından itibaren su fazlası durum, artan evapotranspirasyon karşısında Temmuz ayına kadar biter. Yağışların azalması ve artan sıcaklıklar ile su gelir-gideri arasındaki fark iyice belirginleşerek Temmuz, Ağustos, Eylül ve Ekim ayları gerçek kurak devre olarak geçer (Şekil 1.7).

Thornthwaite'in yağışla sıcaklık arasındaki münasebete dayanarak belirlemiş olduğu sınıflandırmaya göre Merzifon'un iklim tipi; **D B₁ d b₃** harfleriyle ifade edilen, *yarı kurak, Mezotermal (orta sıcaklıktaki iklimler), su fazlası yok veya az olan, okyanusal iklim şartlarına yakın iklim* olarak belirlenmiştir (Tablo 1.15). Merzifon'da genel olarak kuraklık şartları hâkimdir. Gür bir bitki örtüsü yoktur.

Tablo 1.15. Merzifon'un Thornthwaite Metoduna Göre Su Bilançosu

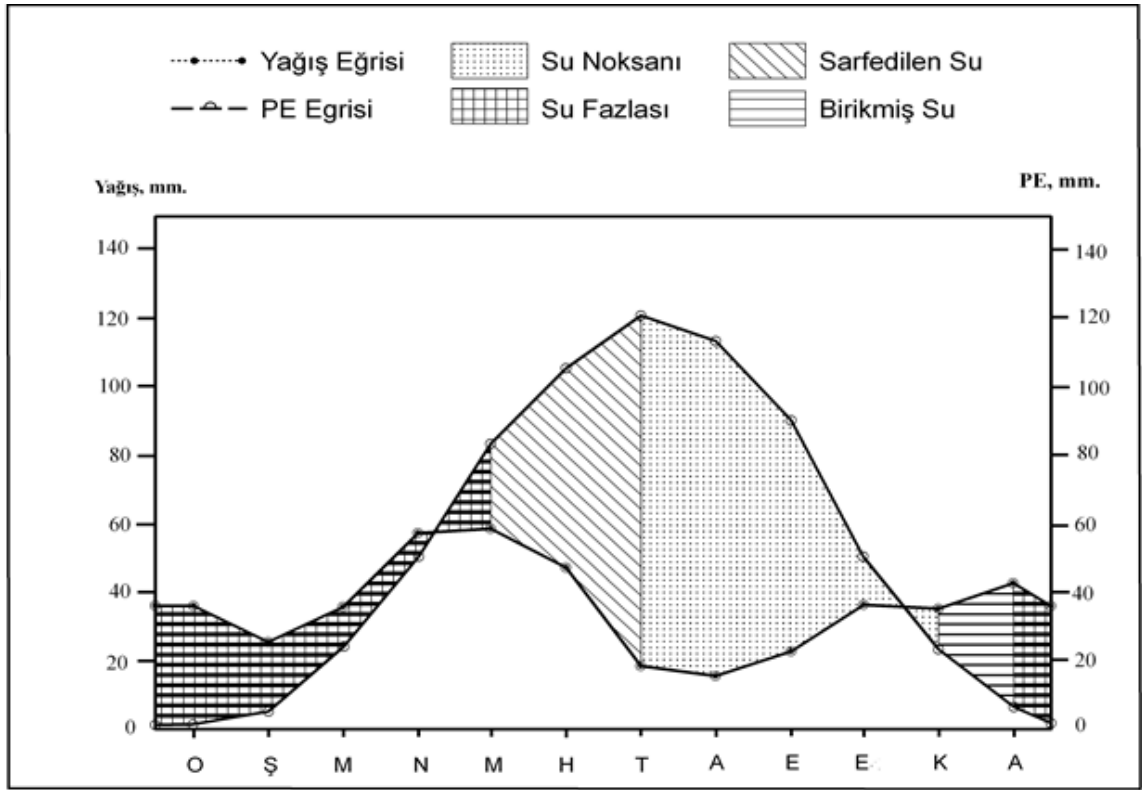
AYLAR	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	EK	K	A	YILLIK
Sıcaklık (°C)	0,9	2,2	6,0	11,3	15,4	18,7	21,2	21,2	17,6	13,0	7,3	3,1	11,5
Sıcaklık İndisi	0,1	0,3	1,3	3,4	5,5	7,4	8,9	8,9	6,7	4,2	1,8	0,5	49,0
Düzeltilmemiş PE	1,9	5,8	20,7	46,0	68,1	87,1	102,0	102,0	80,6	55,0	26,5	9,0	50,0
Düzeltilmiş PE	1,6	4,8	21,3	51,1	84,6	109,4	129,1	120,9	83,6	52,7	21,9	7,2	664,1
Yağış	38,6	29,2	36,3	53,6	56,1	46,7	17,6	14,3	22,1	32,4	32,4	44,1	423,4
Birikmiş Suyun Aylık Değişmesi	37,0	15,6	0	0	-28,5	-62,7	-8,8	0	0	0	10,5	36,9	-
Birikmiş Su	84,4	100	100	100	71,5	8,8	0	0	0	0	10,5	47,4	-
Gerçek Evapotranspirasyon	1,6	4,8	21,3	51,1	84,6	109,4	26,4	14,3	22,1	32,4	21,9	7,2	-
Su Noksanı	0	0	0	0	0	0	102,7	106,6	61,5	20,3	0	0	291,1
Su Fazlası	0	8,8	15,0	2,5	0	0	0	0	0	0	0	0	26,3
Akış	0,0	4,4	9,7	6,1	3,1	1,5	0,8	0,4	0,2	0,1	0,0	0,0	26,3
Nemlilik Oranı	23,6	5,0	0,7	0,0	-0,3	-0,6	-0,9	-0,9	-0,7	-0,4	0,5	5,1	-

İklim Tipi

D : Yarı Kurak
B₁ : Mezotermal (orta sıcaklıktaki iklimler)
d : Su fazlası olmayan veya çok az olan iklim tipi
b₃ : Okyanusal iklim şartlarına yakın

³⁰ Ardel, vd., 291-292.

Sonuç olarak: Merzifon'un sahip olduğu iklim koşulları bulunduğu bölgeye göre farklılık arz eder. Kurak ile nemli iklim bölgeleri arasında geçiş kuşağında yer alır. Yakın çevresinde gür ormanlar yer almamaktadır. Ormanları yağış artışına bağlı olarak dağların yüksek kesimlerinde görmekteyiz. Bu alanın yarı nemli iklim koşullarına sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Şekil 1.7. Thorntwaite Su Bilançosu Diagramı

1.3. HİDROGRAFYA

Merzifon ve yakın çevresinde yer alan hidrografik öğeler; devamlı ve periyodik akarsular, kaynaklar, göletler ve baraj gölleri şeklindedir. Bahsedilen saha genel olarak Yeşilırmak Havzası'na girer. Ancak şehrin yaslandığı Tavşan Dağı'nın büyük bir kısmı Kızılırmak Havzası içerisinde yer almaktadır.

Merzifon Depresyonu'nda mevcut akarsulardan en önemlisi Gümüşsuyu Çayı'dır. Bu akarsu ile Merzifon Depresyonu ve çevredeki yüksek kütlerin suları toplanır. Eğerli ve İnegöl dağlarından kaynağını alan Büyükçay ve Keçiköy derelerinin birleşmesiyle oluşur. Bu birleşmeden itibaren Gümüşsuyu Çayı ismini alır ve kabaca KB-GD

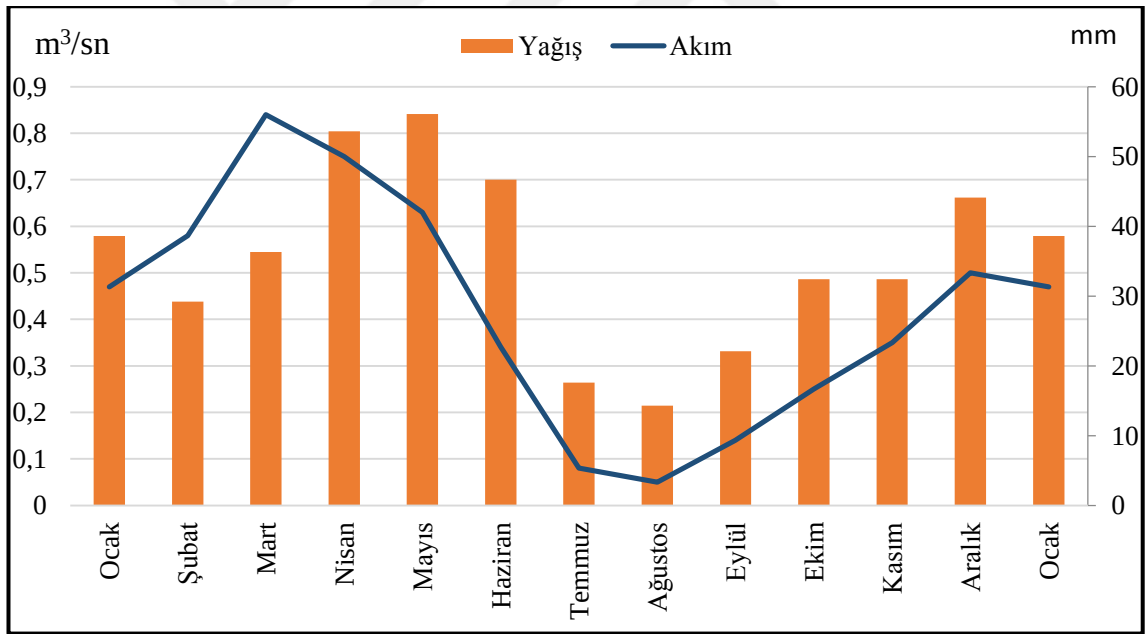
istikametinde akış gösterir. Bahsedilen noktadan itibaren Tersakan Çayı'na kadar topografya yüzeyinin etkisi nedeniyle menderesler çizerek akışını sürdürür.

Tablo 1.16. Gümüşsuyu Çayı'nın Hanköy İstasyonu'nda Aylık Ortalama Akım Değerleri.

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Toplam
m ³ /sn	0,5	0,6	0,8	0,8	0,6	0,3	0,1	0,1	0,1	0,3	0,4	0,5	5,1

Kaynak: <http://rasatlar.dsi.gov.tr/#> (Erişim Tarihi: 04.03.2015)

Yenice Köyü'nü geçtikten sonra Salhan (Solhan) Çayı'nı bünyesine alır. Deveci Köyü'nde yol açtığı sel baskınları nedeniyle halk tarafından Kötüçay ismi takılmıştır.³¹ Kısa bir mesafe sonra kaynağını kuzeydeki Canik Dağları'nın güney yamaçları ile Ladik Gölü'nden alan, Tersakan Çayı'na kavuşur. Kuzeye değilde güneye doğru aktığı için bu akarsuya Tersakan Çayı ismi verilmiştir. Bundan sonra Yeşilirmak Nehri'ne kavuşur.

Şekil 1.8. Gümüşsuyu Deresi'nin Aylık Ortalama Akım Değerleri ile Yağış Tutarı ilişkisi (Hanköy İstasyonu).

Gümüşsuyu Çayı adeta Merzifon Depresyonu'nun hayat kaynağıdır. Tarımsal faaliyetlerin yoğunlaştığı sahada en önemli su kaynağıdır. Yazın azalan yağışlar ile birlikte önemi kat kat artmaktadır. Fakat bu dönemde beslenme havzasına düşen yağış

³¹ Cemile Bahtiyar Karadeniz, *Merzifon Ovası ve Yakın Çevresinde Araziden Faydalanma*, (Yayımlanmamış Tezi), Doktora İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1999, 25.

miktarının az olması ve buharlaşma faktörünün etkisinin kuvvetlice hissedilmesi sonucunda, yazları çoğu kez kuruma tehlikesiyle karşı karşıya kalır. Gümüşsuyu Çayı'nın yıllık akım miktarı incelendiğinde, zaman zaman oldukça azaldığı görülür. Örneğin Hanköy İstasyonu'nda³² en düşük debi 0,1 m³/s ile Ağustos ayında ölçülmüştür. Şüphesiz bunda daha önce bahsettiğimiz yağış azlığı ve buharlaşmanın şiddetli olması etkilidir (Şekil 1.8).

Debinin en yüksek olduğu dönem ise kar erimeleri ve yağış artışının yanında buharlaşmanın da düşük olduğu Mart ayına denk gelir. Bu ayda tespit edilen akım miktarı 0,8 m³/s'dir. Akım miktarlarının yıllık seyri incelediğinde; Ağustos ayından sonra yükselmeye başladığı, Mart ayında maksimum seviyeye ulaştığı, Nisan ayından Eylül ayına kadar düşme gösterdiği dikkati çeker. Gümüşsuyu Çayı'nın kolları olan Kuruçay ve Paşa Deresi Merzifon'u etkileyen hidrografik öğelerdir. Bu iki kol tarafından oluşturulan birikinti yelpazesi üzerine Merzifon kurulmuştur.

Tablo 1.17. Merzifon İlçe Arazilerinde Oluşturulmuş Göletler.

İsim	Üzerine Kurulduğu Akarsu	Sulama Alanı (dekar)
Yakacık Göleti	Muşruf Deresi	3000
Sarıbuğday Göleti	-	900
Paşa Göleti	Derin Dere	2400
Hırka Göleti	Paşa Deresi	3000
Makaslı Göleti	Makaslı Dere	2000
Çobanören Göleti	Derinkoyak Deresi	1000
Kayadüzü Göleti	Tepeoran Deresi	3500
Osmanoğlu Göleti	Allahu Deresi	2500
Yüzüncüyıl Göleti	Paşa Deresi	15000
Yeşilören Göleti	-	11000
Kamışlı Göleti	Selarkı Deresi	7000
Alişar Göleti	Köy Çayı	3500
Uzunyazı Göleti	-	7500
Çavundur Göleti	Çavundur Deresi	2000
Ortaova Göleti	-	3500

Kaynak: Merzifon İlçe Tarım ve Gıda Müdürlüğü Brifing Dosyası 2012 ve DSİ verilerinden.

Şehrin doğu ve batısında, başta yerleşme olmak üzere beşeri faaliyetler akarsular tarafından şekillendirilmiştir. Ancak günümüzde bu akarsular üzerine küçük barajlar kurulmuştur. Paşa Deresi'nin bir kısmı şehrin içerisinde kalmıştır. Başta seyahatnameler

³² Hanköy'de kurulmuş istasyonda yapılan ölçümlerden alınmıştır. Bu istasyon 622 metre yükseltide 1969 yılında kurulmuştur. Bir dönem kapalı kalan istasyon, son olarak 2002 yılında tamamen kapatılmıştır.

olmak üzere Merzifon'un anlatıldığı eserlerde berrak suyu ile anlatılan Paşa Deresi'nin bugünkü hali tamamen zıt bir durumdadır. Islah edilmiş olan vadisi, içerisinden çok az suyun aktığı bir beton kanal izlenimi vermektedir. Kuruçay'ın vadisi ise günümüzde şehre yakın bölümlerinde belirgin olmamasına rağmen şehrin batı sınırını oluşturmuş ve yerleşmeler burada sınırlandırılmıştır.

Araştırma sahasının yakın çevresinde göletler yaygındır (Fotoğraf 1.3). Sayıları 15'i bulan bu göletlerin hemen hemen hepsi tarımsal arazileri sulama amacıyla oluşturulmuştur. Genellikle akarsu vadisinin kapatılmasıyla oluşturulmuşlardır. Göletlerin çoğunluğu depresyon sahası üzerinde veya dağlık saha ile depresyon sahasının temas alanlarında yer alır. Özellikle yaz aylarında sulama faaliyetleri için yoğun olarak kullanılırlar. Dolayısıyla ilkbaharda yaşanan seviye yükselmeleri yaz aylarında aşırı kullanımdan dolayı hızla azalmaktadır. Göletlerin bazıları kuşların uğrak yeridir.

Fotoğraf 1.3. Şehrin Doğusundan Geçen Paşa Deresi Üzerinde Oluşturulmuş Hırka Göleti.

1.4. TOPRAK ÖRTÜSÜ

Toprak, insan, hayvan ve bitkilerin beslenmesinde doğal bir kaynak olup ulusların geleceğine ve ekonomisine büyük katkıda bulunur. Verimli topraklara sahip olan ve toprakları iyi kullanan milletler refah içinde yaşamlarını sürdürmektedirler.³³ Merzifon, kendi adıyla anılan verimli ovanın kuzey noktasında kurulmuş bir yerleşmedir. Verimli topraklar ve elverişli iklim koşulları buranın antik çağlardan günümüze kadar önemli bir yerleşme sahası olmasını sağlamıştır.

Araştırma sahası ve yakın çevresinde görülen topraklar; alüvyal topraklar, kahverengi orman toprakları, kestane renkli topraklar ve kahverengi topraklardan oluşmaktadırlar. Sahada yaygın olarak görülen toprakların başında kahverengi topraklar gelir. Bu topraklar depresyon sahasına geniş bir şekilde yayılmıştır. Merzifon Ovası ve yakın çevresinde kahverengi topraklar genellikle tarıma açılmış bulunmaktadır. Tarımın olmadığı yamaç yüzeylerinde ise step görünümü, çalılık ve ot örtüsü görülür.³⁴ Oluşumlarında kalsifikasyon süreçleri etkilidir. Dolayısıyla profillerinde yüksek değerlerde kalsiyum bulunur. Erozyona uğrayanlarında A ve C horizonları mevcuttur.³⁵ Kahverengi topraklar tarımsal faaliyetler için oldukça elverişlidir.

Kahverengi orman toprakları, sahada yaygın olarak görülen diğer bir toprak türüdür. Merzifon depresyonunu çeviren dağlık sahalarda yaygın olarak görülürler. Bu topraklar kireççe zengin ana madde üzerinde bulunur.

Kestane rengi topraklar ot, çalı veya seyrek ağaç örtüsü altında kalsifikasyon süreçleri neticesinde oluşan topraklardır. Profilleri ABC şeklinde olup bol miktarda kalsiyum içerirler ve orta derecede kireçlidirler. CaCO_3 (Kalsiyum Karbonat) miktarı alt katlara doğru artış gösterir. Bunlarda biyolojik etkinlik fazla ve doğal drenaj iyi olup bitki örtüsünün tahrip olduğu yerlerde, kolayca erozyona uğramaktadır.³⁶ Bu topraklara Tavşan Dağı'nın doğu kısımlarında rastlanmaktadır.

Akarsular tarafından taşınarak biriktirilmiş olan alüvyal topraklar sahada az bir yer kaplamaktadır. Bu toprak Gümüşsuyu Çayı ve ona bağlanan kolların yataklarında görülmektedir. Yüzeyleri nemli ve organik maddece zengin olan bu topraklar A ve C

³³ Barış Mater, *Toprak Coğrafyası*, Çantay Kitabevi, İstanbul 2004, 1.

³⁴ Karadeniz, 28.

³⁵ Faruk Aylar, *Amasya İl Yıllığı*, Amasya Valiliği Yayınları No: 25, Ankara 2007, 54.

³⁶ Karadeniz, 31.

profilli genç topraklardır. Mineral bileşimleri heterojendir. Profillerinde horizonlaşma ya hiç yok ya da çok az belirgindir.³⁷ Depresyon tabanında, birikmeyle oluşan alüvyal toprakların çoğu, çevredeki dağlık sahalardan taşınan ve kireç yönünden zengin unsurları içerir.³⁸ Bu topraklar üzerinde bitki örtüsü iklime bağlıdır. Bulundukları iklime uyabilen her türlü kültür bitkisinin yetişmesine imkân veren topraklardır.³⁹

Daha önce de değindiğimiz üzere Merzifon ve yakın çevresi yüksek sahalalar ile çevrili olması nedeniyle bir birikim alanıdır. Bir dönem gölssel alan olan saha, son jeolojik devrede dış dreneja bağlanmıştır. Çevredeki yüksek sahalardan taşınan tortulların, mineralojik özelliklerini mevcut topraklar üzerinde görebilmekteyiz. Bahsedilen yüksek kütlelerde kalker kayaların varlığı Merzifon ve civarındaki toprakların da kireç yönünden zengin olmasına neden olmuştur.

1.5. DOĞAL BİTKİ ÖRTÜSÜ

Merzifon ve yakın çevresinde vejetasyon olarak orman, kuru orman (bozuk orman vejetasyonu) ve step vejetasyonu yaygındır. Dağlık kütlelerde yükseltinin fazla olmaması nedeniyle Alpin çayır katına rastlanılmaz. Ormanlar, Tavşan Dağı'nın 1200 m.'lerinden itibaren başlar. Yükselti kademesinin artışına bağlı olarak gittikçe gürleşir. Dağın eteklerinde daha çok kısa boylu münferit ağaçlar yaygın olarak görülürken zirveye doğru gidildikçe gür ormanlara rastlanılır. Yağış faktörünün bitki örtüsüne olan etkisinin bariz örneğini bu dağda görmek mümkündür. Çünkü güney yamaçlarda daha yüksek izohipslerde yer alan gür ormanlar, kuzey yamaçlarda daha düşük değerlerden başlar. Burada Karadeniz üzerinden gelen nemli hava kütlelerine olan bakı şartları etkilidir. Güney yamaçlarda, yani Merzifon'a dönük yamaçlarda ormanlar adacıklar halinde ve daha seyrek vaziyette bulunur (Fotoğraf 1.4).

Merzifon çevresindeki güneye bakan yamaçlarda görülen ormanlarda meşe hâkimiyeti söz konusudur. Yüksek seviyelerde ispir meşesi (*Quercus macranthera*) yaygındır. Tavşan Dağı'nın güney yamaçlarında Sarıçam (*Pinus sylvestris*) hâkim iken, bir alt kademede orta derecede neme ihtiyaç duyan Saçlı Meşe (*Quercus cerris*), daha

³⁷ Aylar, *Amasya...*, 52.

³⁸ Karadeniz, 31.

³⁹ Aylar, *Amasya...*, 52.

aşağı seviyelerde ise meşe türlerinin en kurakçıl türü olan Mazi Meşesi (*Quercus infectoria*) ağaçlarıyla temsil edilir.⁴⁰

Fotoğraf 1.4. Tavşan Dağı'nda 1000 Metreden Yukarıdaki Bitki Örtüsünden Bir Görünüm.

Dağ ile depresyonun temas sahasından sahalarda görülen çalı örtüsü; katran ardıcı (*J. oxycedrus*), tüylü meşe (*Q. pubescens*), sarı çiçekli orman gülü (*Rhododendron flavum*), menengiç (*Pistacia terebinthus*), kocayemiş (*Arbutus unedo*), dağ muşmulası (*Cotoneaster*) gibi türlerden oluşur.⁴¹ Karaçam ormanları 1200 metreden, sarıçam ormanları ise 1500 metreden itibaren görülür (Fotoğraf 1.5). Bu noktadan itibaren daha nemli bir iklime sahip olan Tavşan Dağı'nda, ormanlar çevresine göre korunaklı olan vadilerde daha gür ormanlar şeklindedir. Merzifon ilçesinin en yoğun ormanları bu yükselti kademesinde yer almaktadır.

Bozuk orman vejetasyonu ise Kızılçam (*Pinus brutia*) ve Karaçam (*Pinus nigra*) ormanlarının tahribi sonucu gelişme gösteren ve Ardıç topluluklarının yayıldığı sahalara olarak sayılabilir. Bozuk orman vejetasyonunun tahrip edildiği yerlerde ise, step vejetasyonu kendini göstermiştir ki bu vejetasyon sahanın doğal bitki örtüsünün genel görünümünü oluşturmaktadır. Sahadaki step formasyonu kendini Tavşan Dağı'nda

⁴⁰ Asım Çoban, *Aşağı Kızılırmak İle Yeşilirmak Arasındaki Sahasının Bitki Coğrafyası*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1996, 123.

⁴¹ Karadeniz, 37.

1500-2000 m’lerde dağ stepleri şeklinde göstermektedir.⁴² Tavşan Dağı’nda step formasyonunun gelişmesinde bakı faktörü etkindir. Karadeniz üzerinden gelen nemli hava kütleleri kuzey yamaca temas ettikten sonra güney tarafa daha kuru karakterde geçer. Böylece tahrip edilen ormanlar tekrar gelişme imkânı bulamaz ve yerini sekonder türlere bırakır.

Fotoğraf 1.5. Tavşan Dağı’nda Muşruf Deresi Vadisi Boyunca Uzanan Gür Orman Sahasından Bir Görünüm.

Merzifon ve çevresinde rakımı 1200 metreye kadar olan sahalar tarıma açılmıştır. Bu sahalar tarım ve kültür bitkileriyle kaplı olduğundan doğal bitki örtüsü oldukça dar bir alan kaplamaktadır. Step vejetasyonu, orman vejetasyonunun tahribi sonucunda oluşan sekonder bitki örtüsüdür. Anadolu kitresi (*Astragalus microcephalus*), Pişikkeveni (*Acantholimon acerosum*), Sorguçotu (*Stipa ehrenbergiana*), Mayasilotu (*Ajuga chamaepitys*), Şalbaotu (*Salvia tomentosa*), Yabani Havuç (*Daucus carota*), Kuşkaçıran (*Orbrychis cornuta*), Öküz Geveni (*Astragalus barbo-jovis*), Mor Yayotu (*Marrubium astracanicum*), Otlak Ayrığı (*Agropyron cristatum*), Kirpikli Damiye

⁴² Aylar, Amasya ..., 109.

(*Bromys squarrosus*) vb. Yumak (*Festuca*), Salkımotu (*Poa*), Ayrıkotu (*Cynodon*), Yonca (*Medicago*) ve diğ er Korunga (*Onobrychis*) türleri görülmektedir.⁴³

⁴³ Aylar, Amasya ..., 110.

İKİNCİ BÖLÜM

BEŞERİ COĞRAFYA

2.1. MERZİFON'UN TARİHİ COĞRAFYASI

Merzifon, Orta Karadeniz Bölümü'nde Kuzey Anadolu Dağları'nın hemen güneyinde, alüvyonlarla dolmuş bir depresyon alanında kurulmuştur. Jeopolitik konumundan dolayı burası tarihin her döneminde önemli bir yere sahip olmuş ve çeşitli medeniyetler için mücadele merkezi olmuştur. Bu şehrin tarihsel gelişim ve değişimlerini incelemek, tarihi kaynak yetersizliği nedeniyle oldukça zordur. Ayrıca tarihin her döneminde siyasi ve idari merkez olan Amasya'ya yakın olması sebebiyle, bu şehrin gölgesinde kalmış, hak ettiği değeri görememiştir.

Yapılan arkeolojik araştırmaların sonucunda elde edilen bulgulardan Merzifon tarihinin MÖ 5500'lere kadar gittiği bilinmektedir. Tarihin birçok dönemine tanıklık eden Merzifon'da, farklı dönemlere ait eserler bulunmaktadır. Ancak bu eserlerin birçoğu 1921 yılında meydana gelen bir yangın ve merkez üssü Samsun'un Ladik İlçesi olan 1943 yılındaki 7,2 büyüklüğündeki depremin verdiği hasar nedeniyle günümüze ulaşamamıştır.⁴⁴ İstanbul Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi öğretim üyelerinden Prof. Dr. Mehmet Özsait ve ekibi 1986 yılından itibaren Orta Karadeniz Bölümü'nde arkeolojik çalışmalar yapmaktadır. Merzifon İlçesi'nde ise çalışmalar, 1987-2001 yılları arasında yapılmıştır. İlçe arazilerinin tümüne yakını sistematik olarak taranmış ve 92 farklı noktada Orta Kalkolitik Çağ'dan Roma Çağı'nın sonuna kadar olan geniş bir zaman dilimine tarihlenebilen 173 yerleşme ile 9 Tümülüs tespit edilmiştir.⁴⁵ Buradan anlaşılacağı üzere Merzifon ve çevresi uygun coğrafi koşullar sayesinde oldukça eskiye dayanan bir yerleşme sahasıdır.

Merzifon yöresindeki ilk yerleşmelerde elde edilen buluntular; Kalkolitik ve Tunç Çağı yerleşmelerine işaret etmektedir.⁴⁶ Merzifon ve çevresi Kalkolitik Çağ'dan itibaren

⁴⁴ Seda Çalışır, "Merzifon İzlenimleri, *Bedesten Kültür ve Sanat Dergisi*", Sayı 5. Merzifon 1999, 3

⁴⁵ Mehmet Özsait, Nesrin Özsait, "Amasya Merzifon Araştırmaları", *Anadolu Araştırmaları*, Cilt 16, İstanbul 2002, 528.

⁴⁶ Selim Pullu, "M.Ö. I. Binyılda Orta Karadeniz Bölgesi ile Batı Anadolu Phrgy Merkezleri Arasındaki Ticari İlişkiler", Hasan Babacan (Ed.), *Geçmişten Günümüze Merzifon Sempozyumu*, (ss. 5-17), Merzifon Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara 2010, 5.

elverişli coğrafya koşulları sayesinde yerleşme faaliyetlerine sahne olmuştur. Özellikle İlk Tunç Çağı yerleşiminin çok yaygın olduğu Merzifon ilçesinde prehistorik dönemlerle ilgili çok sayıda yerleşme keşfedilmiştir.⁴⁷

Kalkolitik çağa yerleşmeler; *Aliğa Pınarı ve Elma Tepesi, Akkaya-Hıdırlık, Kara Mustafa Paşa, Aksungur I, Çobanören Tilki Tepesi, Kayadüzü Üçtaş* şeklinde sıralanır.⁴⁸ Merzifon'da orta ve son Tunç Çağı yerleşmeleri, *Alıcık Höyük, Onhoroz Tepe, Karatepe-Büyüktepe, Alacapınar Tepe, Delicik Tepe, Samadolu Höyük, Mercimekli Tepe, Kocatepe, Aksungur Höyük, Tilki Tepesi, Kavak Pınarı, Hamam Tepesi, Küçük Tepe, Altıntepe ve Köyceviz* yerleşmeleri olduğu tespit edilmiştir. Demirçağ'da iskan merkezler ise *Alıcık Höyük, Onhoroz Tepe, Alacapınar Tepe, Delicik Tepe ve Samadolu Höyüğü*'dür.⁴⁹

Yöredeki en eski yazılı kayıtlar Hititler Dönemi'ne aittir. MÖ II. binyılda Merzifon'un bulunduğu topraklar Hititlerin düşmanı olan Kaşkalar (Gaşkalar) ile mücadele alanıydı.⁵⁰ Kaşka ülkesi, Merzifon-Amasya hattının kuzeyinde, Sinop Ordu arasında kalan kısımda kurulmuştur.⁵¹ Hititler ise Kızılırmak havzasında büyük bir medeniyet kurmuşlardır. Karadeniz kıyı kuşağında ise hâkim olan rakipleri Kaşkalar ile büyük hakimiyet mücadeleleri yaşamışlardır. Özellikle Hititlerin denize açılmasının önündeki tek engel Kaşkalar'dı. Zaman zaman yaşanan Kaşka akınlarını önlemek isteyen Hititler bir sınır hattı oluşturmuş. Amasya'dan başlayan Merzifon ve Gümüşhacıköy'den Nerik'e (Vezirköprü) kadar sınır kaleleri oluşturmuşlardır.⁵²

Hititler'in, Ege Göçleri ile yıkılmasının ardından önce Firigya'nın ve MÖ VI. yüzyılın ortalarında da Persler'in istilasına uğramıştır.⁵³ Pers hakimiyeti ile Amasya satraplık (valilik) merkezi ilan edilmiştir. Bu şekilde aslında daha sonra kurulacak olan

⁴⁷ Abdullah Dündar, *Eskiçağ'da Merzifon, Gümüşhacıköy, Hamamözü*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Enstitüsü, İstanbul 2002, 17.

⁴⁸ M., Özşait, Özşait, 528.

⁴⁹ Şevket Dönmez Prehistorik Çağda Amasya. Yavuz Bayram (Ed.), *I. Amasya Araştırmalar Sempozyumu II. Kitap*, (ss. 1295-1310), Amasya Valiliği Yayınları, Amasya 2007, 1300-1301.

⁵⁰ Pullu, 10.

⁵¹ Mustafa Kemal Adatepe, *İ.Ö. II. Binyıl'da Orta Karadeniz Bölgesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1988, 129.

⁵² Cevdet Yılmaz, *İlkçağdan Günümüze Canik*, Canik Belediyesi Kültür Yayınları No: 3, Samsun 2011, 29-30.

⁵³ Hüseyin Üreten, Ömer Güngörmüş, "Antik Kaynaklarda Amaseia'da Roma İmparatorluk Kültü ve Neokoros Unvanı" Asım Çoban (Ed.), *III. Uluslararası Geçmişten Günümüze Merzifon ve Amasya Yöresi Sempozyumu Bildiri Kitabı*, (ss. 11-27) Edge Akademi, Ankara 2015, 15-16.

Pontus krallığının da temelleri atılmış oluyordu.⁵⁴ Makedonya kralı Büyük İskender, Pontus'un fethini tamamlamadan yoluna devam etmiş, MÖ IV. yüzyıllara gelindiğinde burada bir Pontus Krallığı kurulmuştur.⁵⁵ Pontus ismi Hallys ve İris ırmakları arasında kalan yörenin tarihi coğrafya adıdır. Burada kurulan (MÖ 291) krallık yörenin ismi ile anılmıştır.⁵⁶ Bu ismi bölgeye Grek'ler vermiştir. Osmanlı ve Selçuklular bu ismi bilse de kullanmayı tercih etmemişlerdir.⁵⁷ Pontus krallığı ile Roma İmparatorluğu arasında sürekli mücadele yaşanmıştır. Yaşanan mücadeleler neticesinde Amasya ve civarı tahrip edilmiş yerli halk kılıçtan geçirilmiştir.⁵⁸ MÖ 69 yılında Lucullus'un, Tigranes'i yenilgiye uğratması sonucunda Pontus krallığı yıkılmış ve Merzifon'da Roma hâkimiyeti başlamıştır.⁵⁹

Amasya yöresinde MÖ 64'te Fazemonid/Phazamonitis adlı bir yerleşme yeri mevcuttu. Pompeius burayı şehir olarak ilan etmiş, Neapolitis adını vermiş ve Phazemon Neapolis şeklinde anılmıştı. Milattan sonra V. yüzyılda Bizanslı Stefan şehri Phamidzon (Famizon) olarak kaydetmiştir. Ayrıca Phamadzon, Phameidzon şeklinde de geçen bu ad önce **Famezon'a**, ardından **Mazifon, Marsovan, Mersivan'a** dönüşmüş. Selçuklu kaynaklarında " **Bazimun** ", Fars kaynaklarında "**Merzuban**" ve Osmanlı döneminin belgelerinde "**Merzifon**" şeklinde yazılmıştır.⁶⁰ Merzifon adının kökeni hakkında diğer görüşe göre, Pers valisi V. Mitridates buraya sınır karakolu mahiyetinde bir kale yaptırmıştır. Buna dayanarak farsça "merz" (sınır, mahal), "pont" (Pontus) kelimelerin birleşmesiyle (Merzpont) türetilmiştir.⁶¹ Başka bir görüşe göre Merzifon civarında yapılan yüzey araştırmalarına tespit edilen Hitit Çağı yerleşmelerinin küçük ebatta olması nedeniyle, Hitit kralının burada kaldığı **Murzivana** (Harzivana) adlı kentin büyük olması nedeniyle Merzifon olabileceğine dair çeşitli öngörüler de vardır.⁶²

Anadolu'yu MS 131 yılının sonbaharında ziyaret eden İmparator Hadrianus,

⁵⁴ Hüseyin Menç, *Olaylar ve Belgelerle Amasya Tarihinden Sayfalar*, Eser Matbaası, Amasya 1987, 12.

⁵⁵ Üreten, Güngörmüş, "Antik Kaynaklarda Amaseia'da Roma...", 16.

⁵⁶ Emrullah Güney, *Trakya'nın, Anadolu'nun Tarihi Coğrafya Bölgeleri ve Antik Kentleri*, Edge Akademi Yayınları, Ankara 2013, 117-118.

⁵⁷ Tuncer Baykara, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I*, Bilge Kültür Sanat Yayın Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti. Yayınları No 654, İstanbul 2015, 31.

⁵⁸ Menç, 13-14.

⁵⁹ Üreten, Güngörmüş, "Antik Kaynaklarda Amaseia'da Roma ...", 18.

⁶⁰ Mehmet Öz, "Merzifon" Maddesi, *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 243.

⁶¹ Pullu, 7.

⁶² Süleyman Özkan, "Hitit Kenti Harzivana'nın Yeri Hakkında" *Colloquium Anatolicum Anadolu Sohbetleri XI*, İstanbul 2012, 305.

Amasya şehri ve çevresinin harap halini görmüş ve bu yörede yer alan kentlerin imarını emretmiştir. Özellikle antik çağda yoğun iskân görmüş Merzifon ve civarındaki Roma köylerini de ziyaret ederek bölgede eski tapınakların onarımı, ayrıca yeni tapınakların yapım talimatını vermiştir. Buna göre Romalı komutan Pompey savaşa giderken en az yedi yerleşmeyi ihya etmiştir.⁶³ Bugün Amasya Müzesinde sergilenen Roma dönemine ait iki buluntudan biri Merzifon İlçesi'nden çıkarılan yüksek kabartma mezar lahitidir (Fotoğraf 2.1). Bu buluntu ile Roma Dönemi din tarihine ilişkin bilgiler sunulmaktadır.⁶⁴

Fotoğraf 2.1. Merzifon İlçesi'nde Bulunan ve Günümüzde Amasya Müzesinde Sergilenen Roma Dönemi'ne Ait Lahit.

(http://wowturkey.com/t.php?p=/tr42/MehmetYasa35_Amasya_Muzesi_bahce2.jpg adresinden alınmıştır.)

⁶³ Pullu, 14.

⁶⁴ Hüseyin Üreten "Amasya Müzesinde Sergilenen İki Buluntu Işığında Roma Döneminde Amaseia: Neyi Biliyoruz? Neyi Bilmiyoruz?", Mustafa Çolak (Ed.), *Geçmişten Günümüze Merzifon II Sempozyumu*, Altınpost Yayınları No: 137, Ankara 2010, 185.

Roma İmparatorluğu'nun doğu-batı olarak ikiye ayrılmasından sonra Merzifon Bizans olarak ifade edilen Doğu Roma İmparatorluğu sınırları içerisinde kalmıştır. Tarihi kayıtlar Bizans hakimiyeti döneminde Alparslan'ın Anadolu'nun ele geçirilmesi için komutanlarından Artuk Bey'i görevlendirdiği bilgisini vermektedir. Artuk Bey, Orta Anadolu'da Kızılırmak ve Yeşilırmak dolaylarını alarak Sakarya'yı ele geçirmiş ve İzmit'e kadar ilerlemişti.⁶⁵ Bu esnada Alparslan'ın ölümü nedeniyle merkeze çağırılmıştır. Fethettiği yerler sahipsiz kalmışsa da bir süre sonra Danişmentliler aynı alanları fetih faaliyetlerinde bulunmuşlardır.⁶⁶

Danişmentli Ordusu 1100 yılında Malatya civarında Haçlılara karşı yapılan savaşta galip gelmiş ve Bohemond'u esir almışlardı.⁶⁷ Fransızlar, Almanlar ve Lombardlar'dan oluşan Haçlı Ordusu 1100 yılında Kudüs'e gitmek üzere İzmit'te toplanmıştı. Fransızlar ve Almanlar, en kolay yolun Anadolu'nun güneyi olduğu fikrindeydiler. Lombardlar ise bir yıl önce esir alınıp Niksar zindanlarında tutulan Bohemond'u kurtarmak için kuzeyden gidilmesi gerektiği görüşünde idiler.⁶⁸ İlk Haçlı Seferi'ne iştirak edemeyenlerin oluşturduğu 1101 Haçlı Ordusu'nun bir kolu, esir olarak tutulan Bohemond ve Richard'ı kurtarmak için Amasya güzergâhından Niksar'a gelmeyi planlamışlardı.⁶⁹

Danişmentliler, 1. Kılıçarslan ile birleşmiş, Fransızlar, Lombardlar ve Almanlardan oluşan Haçlılar ile Ankara, Çankırı ve son olarak Merzifon'da mücadele etmişlerdi.⁷⁰ Merzifon civarında gerçekleşen ve Melik Gazi ile yanındaki Türk beyleri tarafından yönetilen savaşla Haçlı Ordusu ağır bir şekilde mağlup edilmiştir.⁷¹ I. Kılıçarslan ve Gümüştekin kaçan Haçlı birliklerinin büyük çoğunluğunu kılıçtan geçirmiş, geri kalanlar ise Bizans kumandanı Tzitas'ın yardımlarıyla, Bizans'ın elinde bulunan Bafra ve Sinop kalelerine sığınarak canlarını kurtarabilmişlerdir. Türk ordusu

⁶⁵ Mustafa Çolak, *XVI. Yüzyıl Başlarında Merzifon Kazası (1515-1520)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 1996, 19.

⁶⁶ Ali Sevim, Erdoğan Merçil, *Selçuklu Devletleri Tarihi: Siyaset Teşkilat ve Kültür*. Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1995, 89.

⁶⁷ Erdoğan Merçil, *Müslüman Türk Devletleri Tarihi*, (4. Baskı), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2000, 117.

⁶⁸ Necati Demir, *Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesinin Tarihi Alt Yapısı*, Genelkurmay Yayınevi, Ankara 2005, 53.

⁶⁹ Murat Serdar, "1101 Haçlı Seferinin Son Durağı Merzifon" Asım Çoban (Ed.), *III. Uluslararası Geçmişten Günümüze Merzifon ve Amasya Yöresi Sempozyumu*, (ss. 60-67), Edge Akademi, Ankara 2015, 62.

⁷⁰ Merçil, *Müslüman Türk ...*, 254.

⁷¹ Serdar, 66.

ise Bizans hududunu aşmış olduğundan daha fazla ilerlemenin tehlikeli olabileceğini düşünerek takibini sona erdirmiştir.⁷²

Danışmentli İltekin Gazi'nin oğlu Sihamüddin Merzifon'u yönetmiş ve o dönemde ikamet ettiği mahalleye ismi verilmiştir. Selçuklu Sultanı II. Kılıçarslan, Danışmentli Beyliğine son vermiş ve Merzifon, Selçuklu hâkimiyetine girmiştir.⁷³ Amasya-Merzifon çevresinde 1175 yazında Türkiye Selçuklu Devleti'nin hâkimiyeti başlamıştır. Bu hâkimiyet 1243 Köseadağ bozgunu ve sonrasındaki Moğol istilasına kadar devam etmiş, sonrasında ise Merzifon ve çevresinde İlhanlı hâkimiyeti başlamıştır.⁷⁴ Bu dönemde Anadolu, Moğolların göndermiş oldukları valiler tarafından yönetilmiştir. Fakat bu durum fazla devam etmemiş, 1335'te İlhanlı hükümdarı Ebu Sait Bahadır Han yerine geçecek birini bırakmadan ölünce, Anadolu üzerindeki Moğol baskısı da sona ermiştir.⁷⁵

Merzifon ve çevresinde 1327 yılında Eratna dönemi başlamıştır. Bu hâkimiyet 1381 yılına kadar devam etmiş ve yerini Eratna vezirlerinden Oğuzların Salur boyuna mensup Kadı Burhaneddin Ahmed Devleti'ne bırakmıştır.⁷⁶ Merzifon, XIII. yüzyıl sonlarından itibaren İlhanlıların vârisi olan Eretnaogulları'nın idaresi altında kalmasının ardından yörede çekişme içindeki beylerin mücadelelerine sahne olmuştur. Kadı Burhâneddin Ahmed burayı denetim altına almak için Amasya Emîri Ahmed'e karşı bazı girişimlerde bulunmuştur. Mücadelelere Candaroğlu emirlerinden Celâleddin (Kötürüm) Bayezid de katıldı. Kadı Burhâneddin Merzifon'u yağmalanmıştır.⁷⁷ Bu sırada Merzifon, Kadı Burhanettin ile Eretna Beyliği arasında sürekli el değiştirmiştir.⁷⁸

Osmanlıların yoğunlaşan baskıları ve Yıldırım Bayezid'in kararlı tutumu sonucunda 1390'lı yıllardan sonra Anadolu'da Türk birliğine çok yaklaşılmıştı. Orta Karadeniz ve Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki Türk beylikleri, son çırpınılarını

⁷² Sertaç Demir, "Türkiye Selçukluları ile Beylikler Döneminde Merzifon Çevresi ve Taşanoğulları Beyliği", Asım Çoban (Ed.), *III. Uluslararası Geçmişten Günümüze Merzifon ve Amasya Yöresi Sempozyumu*, (ss.365-371), Edge Akademi, Ankara 2015, 367.

⁷³ Özhan Öztürk, *Antikçağdan Günümüze Karadeniz'in Etnik ve Siyasi Tarihi*, Nika Yayınevi, Ankara 2016, 444.

⁷⁴ Demir, "Türkiye Selçukluları ile Beylikler Döneminde Merzifon Çevresi ve Taşanoğulları Beyliği", 368.

⁷⁵ Çolak, 21.

⁷⁶ Demir, "Türkiye Selçukluları ile Beylikler Döneminde Merzifon Çevresi ve Taşanoğulları Beyliği", 368. 369.

⁷⁷ Öz, 244.

⁷⁸ Çolak, 21.

yapmakta, bazıları Osmanlılara, bazıları da bölgede güçlü bir durumda bulunan Kadı Burhaneddin'e yaklaşarak kararsız bir tutum izlemekteydiler.⁷⁹ Osmanlılar, Kadı Burhaneddin'in üzerine 1391 yılında bir ordu gönderirler. Kadı bu sefer sırasında Osmanlı ordusunu Çorum civarında yenmiştir.⁸⁰ Ardından devam eden mücadeleler neticesinde 1393 yılında Amasya'nın Yıldırım Beyazıt tarafından Osmanlı topraklarına katılması sırasında Merzifon ve çevresinde hâkimiyet süren Taşanoğulları'ndan Hasan ve Ali beyler Osmanlı hâkimiyetini kabul etmişlerdir.⁸¹ Böylece Merzifon'da Osmanlı Dönemi başlamıştır.

Daha sonra Yıldırım Beyazıt'ın 1402 Ankara Savaşı'nda Timur'a yenilip esir düşmesiyle oğullarından biri olan Çelebi Mehmet küçük yaşta hükümdarlığını Amasya'da ilan etmiştir. Bu süreçte Çelebi Mehmet, Merzifon'da Çelebi Sultan Mehmet Camii ve Çelebi Sultan Mehmet Medresesi'ni inşa ettirmiş (1411), bunların idamesi için de zengin vakıflar tesis ettirmiştir (Fotoğraf 2.2).⁸² Çelebi Mehmet'in Merzifon'a olan ilgisinin asıl nedeni ise bu yerleşmede doğmuş olmasıdır.⁸³

⁷⁹ Demir, *Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesinin Tarihi Alt Yapısı*, 83.

⁸⁰ Demir, *Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesinin Tarihi Alt Yapısı*, 70.

⁸¹ Gürbüz Adnan, "15.16 Yüzyıllarda Merzifon Şehrinde Sosyal ve Ekonomik Hayat," Hasan Babacan (Ed.), *Geçmişten Günümüze Merzifon Sempozyumu*, (ss. 165-170), Merzifon Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara 2010, 166.

⁸² Sadi Bayram, *Tarihte Merzifon Amerikan Anatolian Koleji ve Belgeleriyle Ermeni Ayaklanmaları*, Önder Matbaacılık, Ankara 2012, 28.

⁸³ Sadi Bayram "Çelebi Mehmet Vakfı Arazisi Üzerine Kurulan Merzifon Anatolian Koleji ve Hastaneye Ait Bazı Belgeler" Mustafa Çolak (Ed.), *Geçmişten Günümüze Merzifon II Sempozyumu*, Altınpost Yayınları No: 137, Ankara 2010, 43

Fotoğraf 2.2. Cumhuriyet Caddesi Üzerinde Yer Alan Çelebi Mehmet Medresesi.

Merzifon 16. yüzyılın başlarında Sivas Eyaleti'nin Amasya Sancağı'na bağlı bir kaza yerleşmesi olarak görülür. Toplam 32 mahalleye sahiptir. Bu mahallelerin 28'i müslüman geriye kalan 4 mahalle ise gayrimüslimlere ait mahallelerdir. Yine bu dönemde Merzifon'a bağlı 8 köy yerleşmesi mevcuttur.⁸⁴ Evliya Çelebi Merzifon'u ziyaret etmiş ve seyahatnamesinde şu ifadelere yer vermiştir: Merzifon, Amasya topraklarında bir kaza merkezidir. Kalesi, Danişmentli yapımıdır. Kerpiçten ve dört köşeli bir yapıdır. Danişmentli eseri olan kalenin içinde evler yoktur. Yıldırım Beyazıt tarafından tekrar ele geçirilmiştir. Taşan Dağları'nın eteklerinde 4000 kiremit ve toprak örtülü evleri vardır. Bağlı bahçeli mamur ve latif evlerdir. Toplam 44 mahallesi vardır.⁸⁵

Merzifon için önemli bir yere sahip olan Vezir-i Azam Merzifonlu Kara Mustafa Paşa 1634 yılında Merzifon'a en yakın köylerden biri olan Marınca Köyü'nde dünyaya gelmiştir.⁸⁶ Sipahi ileri gelenlerinden Oruç Bey ile Abide Hatun'un oğludur. Babası Sultan IV. Murat'ın Bağdat seferine katılmış ve savaşta ölmüştür. O zaman Amasya

⁸⁴ Çolak, 28-29.

⁸⁵ Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı, *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi: Bursa, Bolu, Trabzon, Azerbaycan, Kafkasya, Kırım Girit*, Yapı Kredi Yayınları No:2203, 2. Cilt, 2. Baskı, İstanbul 2008, 476.

⁸⁶ Marınca bugünkü Kara Mustafa Paşa köyünün önceki ismidir.

Sancak Beyi olan Köprülü Mehmet Paşa da seferde yaralanmıştır.⁸⁷ Kara Mustafa Paşa bir süre sonra baba dostu olan Köprülü Mehmet Paşa hüsnüniyetle, ona iyi bir istikbal kazandırmak için, annesi Abide Hatun'dan alarak önce Vezirköprü'ye sonra kendi ailesinin diğer üyeleriyle birlikte İstanbul'a götürmüştür.⁸⁸ Köprülü Mehmet Paşa'nın elinde yetişen Kara Mustafa Paşa verilen tüm görevleri layıkıyla yapmış ve kısa sürede kendisini çevresine sevdirmiştir.⁸⁹

Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Osmanlı Tarihinin en meşhur sadrazamlarından biri olmuştur. Osmanlı Devri'nin önde gelen büyük bir devlet adamıdır. Ülkenin çeşitli yerlerinde yaptırdığı hayır eserleri ile tanınır.⁹⁰ Merzifon'a camii, han, bedesten, iki hamam ile 44 çeşme yaptırarak vakfetmiş ve öteden beri Paşa Suyu denilen içme suyunu toplamı 8 kilometreyi bulan kanallar açtırarak şehre ulaştırmıştır (Fotoğraf 2.3). Ayrıca doğum yeri olan Marınca Köyü'nde annesi Abide Hatun adına da bir camii yaptırmıştır. Kara Mustafa Paşa Vakfı içerisinde yer alan hamam, han ve 14 mahallede yaptırılan çeşmelerin suyu, Taşan Dağı'ndan şehre döşenen kanallarla getirilmiş ve adı geçen binaların çeşmelerine dağıtılmıştır.⁹¹ Külliye'nin çarşı merkezinde yer alması ve hanın yanında bedestenin bulunması burasının şehrin ticaret merkezi olduğunu göstermektedir.⁹²

⁸⁷ Neyzar Peruzat Altınay, "Veziri Azama Merzifonlu Kara Mustafa Paşa için Bir Telif: 'Tadili Emzice' "Hasan Babacan (Ed.), *Geçmişten Günümüze Merzifon Sempozyumu*, (ss. 171-196), Merzifon Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara 2010, 187.

⁸⁸ Altınay, 188.

⁸⁹ Dilek Çetindaş, "Tarihi Romanlarda Bir Yürekli Karamaman: Merzifonlu Kara Mustafa Paşa" Hasan Babacan (Ed.), *Geçmişten Günümüze Merzifon Sempozyumu*, (ss. 165-170), Merzifon Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara 2010, 207.

⁹⁰ Ali Kılıcı, "Merzifon Kara Mustafa Paşa Külliyesinde Yapılan Onarımlar", Mustafa Çolak (Ed.), *Geçmişten Günümüze Merzifon II Sempozyumu*, (ss. 155-171), Altınpost Yayınları No: 137, Ankara 2010, 155.

⁹¹ Mustafa Kemal Şahin, "Merzifonda Kara Mustafa Paşanın Yaptırdığı Çeşmeler" Hasan Babacan (Ed.) *Geçmişten Günümüze Merzifon Sempozyumu*, (ss. 409-444), Merzifon Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara 2010, 413.

⁹² Kılıcı, 162.

Fotoğraf 2.3. Kara Mustafa Paşa'nın Şehre Yaptırdığı Taşhan, Bedesten ve Camiden Görünüm. (Merzifon Belediyesi Halka İlişkiler Müdürlüğü'nden alınmıştır.)

Osmanlı Dönemi'nde şehir kendine has bir gelişme göstermiştir. Örneğin; Kara Mustafa Paşa Külliyesi içinde taşhan, bedesten, iki hamam ve çok sayıda dükkân bulunmaktadır. Ayrıca Osmanlı'nın ilk döneminde Çelebi Sultan Mehmet Han'ın Amasya'da vali olduğu sırada Merzifon'a gelip burada yaptırdığı bir medrese ile hamam ve annesi Devlet Hatun tarafından yaptırılan bir cami ile zaviye vardır.⁹³

Merzifon, 18. yüzyılda bir önceki asırdaki durumunu devam ettirmiş ve önemli olaylar cereyan etmemiştir. Tanzimat dönemi başlarında 1840'larda yapılan temettuat sayımlarına göre Merzifon'da 13 mahallede 929 vergi mükellefi hane kayıtlıydı. Mahallelerden Alaca Minare ve Harmanlar, Müslüman ve Hristiyan nüfusundan oluşan karma yerleşme yerleriydi.⁹⁴

Kafkas Göçmenleri 19. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak Trabzon'un yanı sıra Samsun Limanı'nı da transit geçişte kullanmaya başladılar. Göçmen akınları 93 Harbi'nin sonrasında da devam etti. Balkanlara yerleştirilen çok sayıda göçmen ailesi bu kez Anadolu'nun iç kesimlerine aktarılmaya başlanmıştır.⁹⁵ Bu süreçte Merzifon Kafkas Muhacirlerin geçici olarak iskan edildiği, ancak zamanla bu muhacirlerin daimi

⁹³ Selim Özcan, "Tanzimat Döneminde Sosyal ve Ekonomik Açıdan Merzifon" Hasan Babacan (Ed.) *Geçmişten Günümüze Merzifon Sempozyumu*, (ss. 469-504), Merzifon Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara 2010, 472.

⁹⁴ Altınay, 173.

⁹⁵ Musa Çadırcı, "Tanzimatın Karadeniz Bölgesi'nde Uygulanması", (Editör Bilgisi Yok) *I. Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi*, (ss. 191-198), Eser Matbaası, Samsun 1988, 197.

yerleştiği bir mekan olmuştur. Günümüzde Kafkas göçmenleri Merzifon'da bazı mahalleler ile Tavşan Dağı üzerinde yer alan köylerde yaşamaktadır.

Anadolu'da özellikle 19. yüzyılda Amerikan Board Misyonerlerinin faaliyetleri görülür. İki misyoner 1830 yılında geleceğe yönelik çalışmalar yapmak için Merzifon'a gelmişlerdir. İncelemeler neticesinde 1850 yılından itibaren faaliyetlerine başlamışlardır.⁹⁶

Amerikan misyonerlerin teşebbüsü ile 1884 yılında Merzifon'un kuzeyinde bir kısım arazi ve tarlalar satın alınmıştır. Misyonerler tarafından buralarda inşaata başlanarak kısa zamanda ev, okul, aşhane, kütüphane, marangozhane, eczane, hastane gibi birçok bina yapılarak iskan faaliyetine başlanmıştır.⁹⁷ Merzifon'da Amerikan koleji açılması stratejik açıdan önemli bir hamledir ve özellikle Ermeniler tarafından bölgede yapılan ayrılıkçı faaliyetlerin merkezi olmuştur. Buradan başlayan ayrılıkçı hareketler kısa sürede Samsun ve çevresine yayılmıştır.⁹⁸ Okulların yatılı kısımlarına da ağırlık verilmiş ve değişik köylerden, kazalardan, hatta birçok şehirden öğrenciler getirilerek eğitilmiş ve tekrar kendi bölgelerine gönderilerek eğitim ağları o bölgede de yaygınlaştırılmıştır. Merzifon'daki okullarda 1898-1899  ğretim yılındaki öğrenciler 55 farklı kasaba ve 11 ayrı şehirden gelmiştir.⁹⁹ Merzifon'da kurulan hastane ile burada okuyan öğrencilerin sağlık durumları iyi seviyeye çıkarılmış ve farklı yerlerden gelen öğrencileri bu kurum ile etkilenerak geniş bir alana yayılım sağlanmıştır (Fotoğraf 2.4., Fotoğraf 2.5).¹⁰⁰

⁹⁶ G lbadi Alan, *Merzifon Amerikan Koleji ve Anadolu'daki Etkileri*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2002, 31-32.

⁹⁷ Nuri Yazıcı, "Canik'te Pontus  Faaliyetlerin Ortaya  ıkışı", (Editör Bilgisi Yok), *I. Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi*, (ss. 435-453), Eser Matbaası, Samsun 1988, 437.

⁹⁸ İbrahim Telli ğlu, *Tarih Boyunca Karadeniz*, Serander Yayınevi, Trabzon 2015, 250.

⁹⁹ Erdal A ıkse, *Amerikalı Misyonerlerin Samsun ve çevresindeki Faaliyetleri*, Cevdet Yılmaz (Ed.), *Samsun Araştırmaları*, (ss.307-328), Erol Ofset Matbaacılık Yayıncılık Ambalaj San. ve Tic. Ltd. şti., Samsun 2013, 314.

¹⁰⁰ Tuncay Eren Sepetçioğlu, "Anadolu Kolejinin Sağlık Alanındaki Faaliyetleri" Hasan Babacan (Ed.) *Geçmişten Günümüze Merzifon Sempozyumu*, (ss. 333-364), Merzifon Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara 2010, 331.

(<http://dspace.act.edu/jspui/simple-search?query=merzifon&submit=Go> adresinden alınmıştır).

Fotoğraf 2.4. Kuzey Koleji (1900)

Fotoğraf 2.5. Kuzey Koleji'nin Bugünkü Durumu.

Amerikan misyonerleri, Katolik ve Gregoryen şeklinde ikiye ayrılmış olan Ermenilerin bir kısmını Protestanlaştırmayı başardıktan sonra Anadolu'daki faaliyetlerini bunlar üzerinde yoğunlaştırmışlardır. Ermeni çocuklarını ve gençlerini okullarına alarak, buralarda onlara milliyetçilik, özgürlük, komitecilik gibi kavramları öğreterek, onları Osmanlı Devleti'ne isyan eden bireyler haline getirmişlerdir.¹⁰¹ Merzifon'da kurulan kolej 1892-1895 yılları arasında şehirde yaşanan Ermeni ayaklanmalarının merkez üssü olmuştur. Şehirde terör estiren komitacılar burada barınmıştır.¹⁰² Kolej binasında 22 Mart 1922 tarihinde yapılan aramalar neticesinde azınlık okulları çalışanları kolejden çıkarılmış ve Samsun üzerinden sınır dışı edilmişlerdir. Bu şekilde kapatılan Anadolu Koleji Selanik'te yeniden kurulmuş ve halen faaliyetlerini sürdürmektedir.¹⁰³

Şehirde 1893-1904 döneminde büyük çapta dört yangın hadisesi yaşanmıştır. Bunlardan ilki Amerikan Misyoner Mektebi'nde çıkmıştır. Bu yangın ile mektep ve eklentileri harap olmuştur. Diğer yangın 1895 yılında rüştiye mektebinde çıkmıştır.¹⁰⁴ Bu yangınla medrese, mescit, rüştiye mektebi ve civarda yer alan dükkân ve haneler yanmıştır.¹⁰⁵ Üçüncü yangın 1898 yılında Dibekçiler Çarşısı'nda çıkmıştır. Bu süreçte 95 dükkân yanmış ve 35 dükkân harap olmuştur. Sonuncu ve en büyük yangın ise 1904 yılında çıkmıştır. Bu yangında 1 cami, 1 kilise, 1 Rum mektebi, 3 han, 337 hane, 137 dükkân, 7 fırın, 8 kahvehane, 1 karakol, 7 adet çeşme olmak üzere toplamda 503 yapı kül olmuştur.¹⁰⁶ Bu yangınların bölücü Ermeniler tarafından kasten, huzuru bozmak için çıkarıldığı tespit edilmiştir.¹⁰⁷

¹⁰¹ Cemal Sezer, "Amerikan Misyonerlerinin Ermeni Meselesine Etkileri (1890-1914)" *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1-2), Çorum 2010, 66.

¹⁰² Dilşen İnce Erdoğan, "Merzifon'da Amerikalı Misyonerler ve Ermeniler" *Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Dergisi*, 11(4), İzmir 2005, 39.

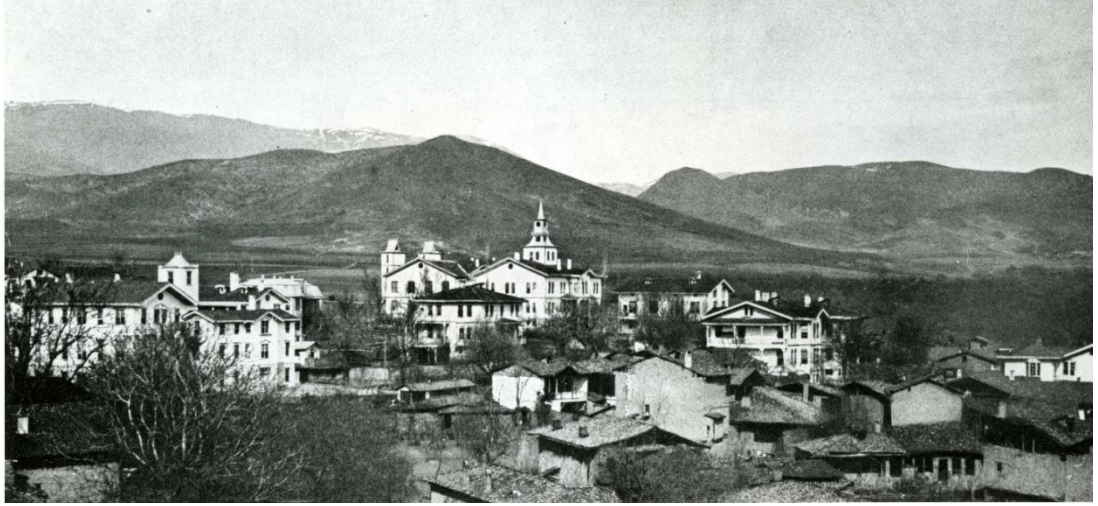
¹⁰³ Bayram, Tarihte Merzifon... 176.

¹⁰⁴ Ahmet Yüksel, "Merzifon Hocapaşa Yangını (1894)" Hasan Babacan (Ed.) *Geçmişten Günümüze Merzifon Sempozyumu*, (ss. 61-82), Merzifon Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara 2010, 61.

¹⁰⁵ M. Gökhan Dalyan, "Osmanlı Maarif Salnamelerine Göre Merzifon'da Eğitim ve Öğretim", Mustafa Çolak (Ed.), *Geçmişten Günümüze Merzifon II Sempozyumu*, (ss. 89-101), Altınpost Yayınları No: 137, Ankara 2010, 95.

¹⁰⁶ Yüksel, 63.

¹⁰⁷ Yüksel, 64.

(<http://dspace.act.edu/jspui/simple-search?query=merzifon&submit=Go> adresinden alınmıştır).

Fotoğraf 2.6. Anadolu Koleji ve arkasında Hıdırlık Tepesi.

(<http://dspace.act.edu/jspui/simple-search?query=merzifon&submit=Go> adresinden alınmıştır).

Fotoğraf 2.7. Anadolu Kolejini Kuzeyden Görünüşü.

Merzifon, 1896-1897 yıllarında önemli bir endüstri şehri olma özelliği göstermektedir. Şehirdeki 2500 tezgahta Avrupa ipliğinden alaca imal edilmekteydi. Bu tarihlerde Merzifon'a bağlı 4 nahiye ve 160 köy vardı. Kazanın nüfusu 24000 Müslüman, 5820 Ermeni, 1200 Rum olmak üzere 31020 kişiydi.¹⁰⁸

¹⁰⁸ Zafer Gölen, "Atatürk Döneminde Merzifon ve Çevresinin Nüfusu" Hasan Babacan (Ed.) *Geçmişten Günümüze Merzifon Sempozyumu*, (ss.565-590), Merzifon Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara 2010, 567.

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından İngiliz İşgal Komutanlığı asayişini korumak gerekçesiyle 200 kişilik bir birliği 9 Mart 1919'de Samsun'a çıkarmıştır. Bu askerlerin bir kısmı Merzifon'a gönderilmiş ve İngiliz işgali başlamıştır. Daha sonra Eylül 1919 itibarı ile Merzifon'dan çekilmişlerdir.¹⁰⁹

Fotoğraf 2.8. Merzifonlular İşgalleri Protesto Ederken

2.2. NÜFUS

Kentlerin doğuşu, gelişmesi ve şehir kimliği kazanması; sit-situasyon şartları ile birlikte yeryüzü şekilleri, iklim, toprak, hidrografik özellikler ve benzerleri gibi doğal çevre bileşenlerine bağlı olduğu gibi, kentte yaşayan nüfus tutarı ve etkinliklerinin karşılıklı etkileşimlerinin de bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.¹¹⁰ Merzifon, bu

¹⁰⁹ Merzifon'un kurtuluşu Vehbi Can Aşkun'a ait Kutulan Merzifon adlı kaynakta 28 Eylül 1919 olarak ifade edilmektedir. Sivas'ta yayınlanan İrade-i Milliye adlı gazeteden yola çıkarak bu tarih ifade edilmiştir. Ancak bu tarihin yanlış olduğunu bahseden kaynaklar da mevcuttur. Gazetelerin haftalık olarak yayınlamasını referans alan bu eserde yanlışlık yapıldığı ve 20 Eylül 1919 tarihi itibarı ile İngilizlerin geri çekildiği ifade edilir.

(Ayrıntılı bilgi için: <http://huseyinmenc.blogcu.com/merzifon-un-kurtulus-gunu-yanlis-biliniyor/9551441>).

¹¹⁰ Arife Karadağ, Asaf Koçman, "Coğrafi Bileşenlerin Kentsel Gelişim Süreci Üzerine Etkileri: Ödemiş (İzmir) Örneği", *Ege Coğrafya Dergisi*, İzmir 2007, 4.

bileşenlerin karışıklık etkileşimleri neticesinde ortaya çıkmış olan bir şehir yerleşmesidir. Coğrafi konumu sayesinde, tarih sahnesinde sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik bir çekim merkezi olmuştur. Savaşlar ve çeşitli toplumsal karışıklıklar nedeniyle nüfusunda dalgalanmalar olsa da II. Dünya Savaşı'nın ardından nüfusu, sayısal olarak önemli miktarda artış göstermiştir.

2.2.1. Nüfusun Değişme ve Gelişim Süreci

Merzifon'da nüfus verilerine, salnameler ve Cumhuriyetin ilanından sonra yapılan genel nüfus sayımları aracılığıyla ulaşılabilmektedir. Ancak salnamelere ait veriler tahminlere dayanmaktadır. Sahaya ait en sağlıklı nüfus verilerine 1927 yılında yapılmaya başlayan genel nüfus sayımları ile ulaşmaktayız.

Cumhuriyet öncesi dönemde zaten kaza merkezi olan Merzifon, bu statüsünü sürdürmektedir. Bu idari statü ile önemli bir merkez hüviyeti kazanmış ve gelişimi de hızlanmıştır. Fakat bu gelişim 1910-1927 yılları arasında gerçekleşen savaşlar ve doğal yıkımlardan büyük ölçüde etkilenmiştir.¹¹¹ Salnamelere göre 1910 yılında 35000 civarında olan nüfusun, 1927 yılında yapılan nüfus sayımında 28000 (ilçe geneli) civarına indiği tespit edilmiştir. Ayrıca başta yangınlar olmak üzere olumsuz olaylar sonucunda 24 olan mahalle sayısı 12'ye düşmüştür.

Şehrin nüfus gelişimini 3 döneme ayırarak incelemek mümkündür. İlk dönem 1927 – 1950 yılları arasını kapsar. Merzifon'da yapılan 1927 yılındaki nüfus sayımında 11314 nüfus tespit edilmiştir (Tablo 2.1). Dolayısıyla önceki dönemlere göre ciddi bir düşüş göze çarpmaktadır. Yaklaşık olarak 4 yıl süren I. Dünya Savaşı'ndaki insan kaybı, Merzifon'da yaşayan Ermenilerin zorunlu göçe tabi tutulması, Anadolu topraklarında verilen Milli Mücadele ve büyük yangınlar bunun en temel sebepleri arasındadır. Bunlardan özellikle yangınlar, mamur bir yerleşme olan Merzifon'u ciddi şekilde etkilemiştir. Birçok dükkân ve mesken kullanılamaz hale gelmiştir. Yine bozulan asayiş durumu ve akabinde Ermeni tehciri önemli miktarda nüfus kaybına neden olmuştur.

Cumhuriyet dönemi ile birlikte yapılan 1927 Genel Nüfus Sayımı'nda Merzifon'un nüfusu 11314 olarak tespit edilmiştir. 1935 sayım döneminde şehir nüfusu

¹¹¹ Mehmet Ali Yetkin, *Merzifon*, (Basımevi bilgisi yok) Ankara 1998, 19.

13095'e yükselmiştir. Bu sayım devresinde mevcut nüfusa yaklaşık olarak 1800 kişi eklenmiştir. Hava Atış Okulu bu dönemde kurulmaya başlamış ve nüfusa olumlu katkıda bulunmuştur. Bir sonraki sayım dönemi olan 1940 yılında ise sadece 206 kişilik bir artış miktarı görülmüştür. Kuşkusuz bu dönemde nüfusun gelişimini etkileyen en önemli faktör II. Dünya Savaşı'dır. Savaşın yayılma tehlikesinden dolayı önemli miktarda erkek nüfus askere alınmıştır. Doğal olarak nüfusun gelişimi olumsuz etkilenmiştir. Bir sonraki sayım yılı olan 1945'te ise ciddi bir nüfus artışı karşımıza çıkmaktadır. Bu artışa 1940'lı yıllarda Merzifon'a konuşlanan 8. Kolordu ve diğer askeri birimler neden olmuştur. Yaşanan 1943 yılındaki depreme rağmen bu kuruluşlar nüfusa olumlu etkide bulunmuştur. Eski Amerikan Misyonerlik okuluna yerleşen bu birlik çok uzun süre burada kalmamış ve kademeli olarak Kayseri'ye nakledilmiştir. Bunun sonucunda bir sonraki sayımda şehrin nüfusu 800 kişi civarında bir azalış göstermiştir. Bu nedenle şehrsel nüfus değişiminde negatif oran(%-1,0) sadece 1950 sayımında görülür.

Tablo 2.1. Sayım Dönemlerine Göre Merzifon İlçesinde Nüfus Gelişimi.

Sayım Dönemi	Merzifon'un Nüfusu	Değişim Oranı (%)	Kırsal Nüfus	Değişim Oranı (%)	İlçe Toplamı	Değişim Oranı (%)
1927	11314		16774		28088	
1935	13095	1,8	19783	2,1	32878	2,0
1940	13301	0,3	21654	1,8	34955	1,2
1945	16037	3,8	23191	1,4	39228	2,3
1950	15257	-1,0	26345	2,6	41662	1,2
1955	19951	5,5	27853	1,1	47804	2,8
1960	22096	2,1	29761	1,3	51857	1,6
1965	23410	1,2	31669	1,3	55079	1,2
1970	28034	3,7	31355	-0,2	59389	1,5
1975	30801	1,9	29771	-1,0	60572	0,4
1980	32130	0,9	30003	0,2	62133	0,5
1985	37027	2,9	29223	-0,5	66250	1,3
1990	40431	1,8	27017	-1,6	67448	0,4
2000	45613	1,2	21668	-2,2	67281	-0,1
2007	52050	1,9	17043	-3,4	69093	0,4
2010	52947	0,6	16290	-1,5	69237	0,1
2015	55163	0,8	14969	-1,7	70132	0,3
Ortalama		*1,8		*-0,1		*1,0

Kaynak: Başbakanlık DİE Genel Nüfus Sayımı İstatistikleri ve TÜİK ADNKS İstatistikleri.

*TÜİK yıllık nüfus Artış Hızı Hesaplama Yöntemi Kullanılarak Hesaplanmıştır:

(LogP-LogPo/nLoge, P= Son nüfus, Po= ilk nüfus, n= yıl sayısı, e= sabit sayı e=2,7182818)

Yapılan 1950 yılı nüfus sayımı Türkiye'de nüfusun bariz bir duraklamadan sonra tekrar hızla artmaya başladığı bir sayım dönemi olmuştur. Daha önceki yıllarda gayet ağır bir gelişme eğilimi göstermiş olan şehir nüfusunda hızlı bir artış kaydedilen bir dönemin başlangıcı olmuştur.¹¹² Bu durum Merzifon için de aynı şekilde cereyan etmiştir. Savaşın ardından 1950 yılındaki nüfus sayımdan itibaren düzenli bir nüfus artışı görülür. Merzifon nüfus gelişiminde dalgalı artış oranlarının görüldüğü bu ikinci dönem 1955-2007 sayım devrelerini kapsamaktadır. Merzifon'un nüfusunda oransal olarak en yüksek artış %5,5 ile 1950-1955 devresinde yaşanmıştır. Bu sayım devresinde tespit edilen 19951 miktarı ile nüfus 20000 eşiğine oldukça yaklaşmıştır. Bu eşik 1960 sayımıyla aşılmıştır.

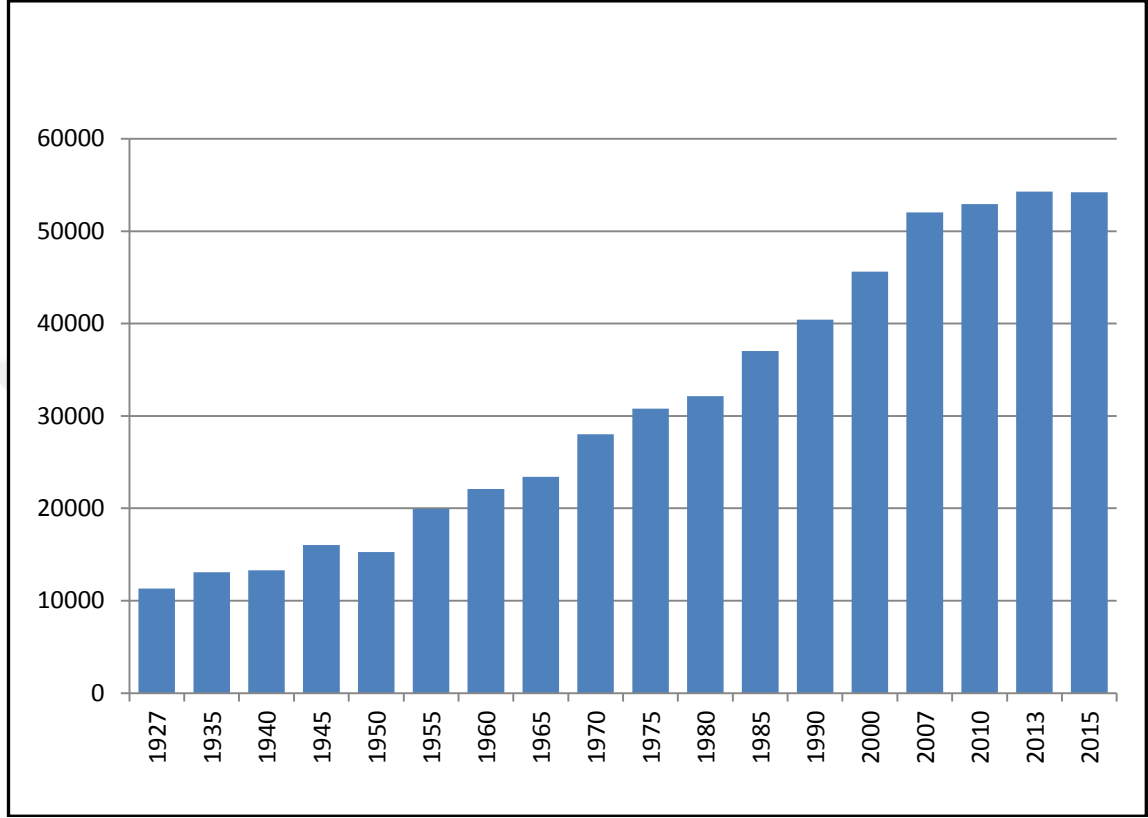
Merzifon'da modern sanayinin temelleri 1970 yılında atılmaya başlanmıştır. Bu durum ilçe nüfusunun gelişimini ciddi şekilde değiştirmiştir. Kırsal nüfus en üst değerlerin ardından düşme eğilimi kazanmış ve bir sonraki sayım devresi olan 1975'te kırsal nüfus ilk defa şehirselleşmiş nüfusun altına inmiştir. Bu dönemde şehirde görülen nüfus artışında doğal nüfus artışının yanında kırdan kente göç de oldukça önemli bir etkidir. Gerçekten de ilçe geneline baktığımızda kırsal nüfus 1965 sayımında zirve yapmış ve 1970 sayımı ile düşüşe geçtiği tespit edilmiştir.

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'nin (ADNKS) hayata geçtiği 2007 sayım dönemine kadar şehrin nüfusu artmıştır. Bu sayım sistemi ile daha güvenilir veriler elde edilmeye başlanmıştır. Yeni nüfus sayım sisteminden önce 2005 yılında şehrin kuzeyinde yer alan 28. Mekanize Piyade Tabur Komutanlığı, Çankırı'ya nakledilmiştir. Şehrin fonksiyonlarında ciddi bir kayba yol açan bu duruma rağmen 50000 eşiğinin 2007 sayım devresinde aşıldığı görülür. Kuşkusuz başta 1987 yılında kurulan organize sanayi bölgesi ve hizmet sektöründe yaşanan gelişmeler bu eşiğin aşılmasında etkili olmuştur. Merzifon Organize Sanayi Bölgesi'ne 1995 yılından itibaren yatırımların artması ve modern tesislerin kurulması şehre olan ekonomik girdiyi yükselterek, Merzifon'un nüfus çekim gücünü artırmıştır.

Şehirdeki nüfus gelişim ve değişiminde son dönemi 2007 ve sonrası sayım devreleri oluşturur. Genellikle beş yılda bir yapılan sayımlar yerini adrese göre, yıldan yıla yapılan sayımlara bırakmıştır. Merzifon'un nüfusunda gerek miktar gerekse de

¹¹² Besim Darkot, "Türkiye'de Nüfus Artışı ve Şehirleşme", *Mimarlık Dergisi*, İstanbul 1966, 33.

oransal olarak nüfus artışı bu dönemde yavaşlamıştır (Şekil 2.1). Yeni sayım sisteminin başlangıç yılı olan 2007’de nüfus 52050 kişi olarak tespit edilmiştir. Son sayım yılına kadar geçen 8 yıllık süreçte mevcut nüfusa sadece 3000 civarı bir miktar eklenmiştir.

Şekil 2.1. Merzifon’da Nüfus Gelişim ve Değişimi (1927–2015).

Merzifon’un nüfusunun 1927-2015 arasında geçen süreçte yıllık artış oranı %1,8’dir. İlçe genelinde nüfus gelişimi bariz bir şekilde şehrsel nüfus lehine olmuştur. Bir dönem 30000 eşiğini aşan kırsal nüfus, günümüzde 15000’in altına inerek 1927 sayım devresinin bile gerisinde kalmıştır. Burada kırdan kente olan göçün bariz bir örneği görülür. İlçede kırsal nüfusun zirve yaptığı dönemden itibaren hızlı bir göç olgusu başlamış ve Merzifon bu göç olgusunun durak noktası olmuştur. Günümüzde de fonksiyonel büyüme ile bu özelliğini devam ettirmektedir.

2.2.2. Hayati Değişkenler (Nüfus Hareketleri)

Bir sahadaki nüfus gelişimini etkileyen faktörler doğum ve ölüm olayları ile göç hareketleridir. Nüfus hareketleri olarak da bilinen bu olayların birbiri ile olan

korelasyonu nüfusun değişiminde belirleyici olgulardır. Türkiye süratle değişen dinamik bir demografik yapıya sahiptir. Türkiye nüfusu hızla artarken 1950'lerde başlayan ve 1960'lı yıllarda hızlanan kırdan kente göç, önemli bir demografik olay olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkemizde meydana gelen sosyo-ekonomik ve politik gelişmeler nüfusun harekete geçmesine neden olmuştur.

Özellikle kentsel alanların çekici etkileri ve kırsal alanların itici sebeplerine bağlı olarak kırsal nüfus şehirlere göç etmeye başlamıştır. Nüfus değişimlerine sebep olan tüm bu faktörlerin sosyo ekonomik gelişme ile doğrudan ilişkisi bulunmaktadır. Özellikle ekonomik gelişmişlik seviyesi hem göç faaliyetlerini, hem kadınların bilinçlenmesi ile doğum oranlarını ve hem de tıbbi ilerlemeler ile ölüm oranlarını doğrudan etkilemektedir.

2.2.2.1. Doğumlar ve Ölümler

Her nüfus kitlesinin başlıca parametrelerinden biri de doğumlar ve ölümlerdir. Bu parametreleri incelerken doğum oranı ve ölüm oranı gibi kavramların tanımlamanın doğru olacağı düşünülmektedir. Ülke nüfusunun 15-49 yaş aralığı içinde kalan kadın nüfustan, 1000 kadın başına düşen doğum sayısı, genel doğum oranı olarak ifade edilmektedir. Buna mukabil aynı nüfus kitlesi içinde, her yaştan nüfus toplamında, 1000 nüfus başına düşen yıllık ölüm sayısına da, genel ölüm oranı denilmektedir.¹¹³

Nüfusun artması veya azalması doğumlar ile ölümler arasındaki farka bağlıdır. Yaşanan sosyo-ekonomik gelişme ve değişmelere bağlı olarak ortaya çıkan bu durum nüfusun kendini yenilemesini yavaşlatmakta ve bağımlı nüfus kitlesinin toplam nüfus içindeki miktarını artırmakta olup, dinamik nüfus kitlesi yerine durağan nüfus kitlesini hâkim duruma getirmektedir. Eğitim seviyesinin artması, kadın nüfusun kariyerine daha çok önem vermesi ve çocuklarına daha fazla zaman ayırma isteği gibi nedenlerle doğum oranı azalmaktadır.

Merzifon'da 2015 yılında, 455'i erkek, 432'i kız olmak üzere toplam 887 doğum gerçekleşmiştir. Toplamda 15925 kişiden oluşan 15-49 yaş grubu kadın nüfusuna oranlandığında genel doğum oranı % 55,7 çıkmaktadır.¹¹⁴ Bir yıl içerisinde doğan

¹¹³ Hayati Doğanay, *Türkiye Beşeri Coğrafyası*, Pegem Akademi Yayınları, Ankara 2014, 179.

¹¹⁴ Genel Doğum Oranı = $\frac{\text{Doğumlar toplamı}}{15-49 \text{ yaş kadın nüfus}} \times 1000$

nüfusun toplam nüfusa oranı olarak nitelendirilen ham doğum oranı Merzifon'da ‰16,1'dir.¹¹⁵ Merzifon'da 2015 yılında 272'si erkek, 243'ü kadın olmak üzere toplam 515 ölüm olayı yaşanmıştır. Ölüm miktarının toplam nüfusa oranlanması ile genel ölüm oranı elde edilir. Merzifon'da 2014 yılında ölüm oranı ‰ 9,3 olarak hesaplanmıştır.¹¹⁶

2.2.2.2. Göçler

Belli bir idari sınırı geçerek ikamet yerini devamlı ya da uzun süreli olarak değiştirme olayını ifade eden göç; kıtalararası, uluslararası, bölgelerarası, kırdan şehre ya da şehirden kıra doğru olan coğrafi bir olgudur.¹¹⁷ Türkiye'de iç göçler esas itibarı ile köy yerleşmelerinden şehir yerleşmelerine doğru olmaktadır.¹¹⁸ Merzifon, çevresine göre hızla gelişen yapı arz eden bir şehir yerleşmedir. Gelişmişlik düzeyi farklı olan alanlar arasında nüfusun hareketine bağlı olarak göç almaktadır.

19. yüzyılda sanayi devrimine paralel olarak kırdan kentlere yapılan göçlerle birlikte kentler nüfus açısından büyümeye başlamışlardır. 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ise kentler, iletişim-ulaşım teknolojilerinde yaşanan gelişmelerle geçmiş dönemlere oranla daha fazla göç almaya devam etmişlerdir.¹¹⁹

Kırdan şehre yoğun olarak görülen bu hareket özellikle ülkemizde 1950 yılından itibaren Türkiye'nin tüm bölgelerinde yoğunlaşmıştır. Merzifon'da da kırdan kente yoğun bir göç görülmektedir. Tarımsal alanın yakınında bulunan Merzifon, göç faaliyeti için önemli çekici unsurlar barındırmaktadır. Şehrin yakınında bulunan tarımsal alan ile göçüp gelenlerin bağı devam etmektedir. Merzifon'da kırdan nüfusu çeken en önemli unsurların başında modern sanayi ve bu sanayiye bağlı olarak gelişen hizmetler gelmektedir. Modern sanayinin ilk adımları 1970 yılından itibaren atılmaya

¹¹⁵ Kaba Doğum Oranı = $\frac{\text{Doğumlar toplamı}}{\text{Toplam nüfus}} \times 1000$

¹¹⁶ Genel Ölüm Oranı = $\frac{\text{Ölümler toplamı}}{\text{Toplam Nüfus}} \times 1000$

¹¹⁷ Erol Tümertekin, Nazmiye Özgüç, *Beşeri Coğrafya İnsan, Kültür, Mekan*, Çantay Kitabevi, İstanbul 2006, 236.

¹¹⁸ Erol Tümertekin, *Türkiyede İç Göçler*, İstanbul Üniversite Coğrafya Enstitüsü Yayınları No: 1371, İstanbul 1968, 87.

¹¹⁹ Elif Karakurt Tosun, "Kentsel Yaşam Kalitesinin Artırılmasına Yönelik Bir Araç Olarak Kentsel Dönüşüm Projelerin Eleştirel Bir Bakışla Değerlendirilmesi." Elif Karakurt Tosun (Ed.), *Mekan Kültür ve Yönetim Perspektifinde 21. Yüzyıl Kentleri*, (ss. 139-198), Ekin Yayınevi, Bursa 2010, 141

başlanmıştır. Zaten bu dönemi incelediğimizde kırsal nüfusun azami miktara ulaştığını görmekteyiz. Bu yıl kırsal nüfus için gerileme devresinin başlangıcı olmuştur.

Sanayi faaliyetlerinin gelişmesi 1987 yılında kurulan Organize Sanayi Bölgesi ile olmuştur. Bu sanayi alanı dışında 1983 ve 1986 yıllarında kurulan küçük sanayi siteleri de belli bir iş gücü gereksinimi ortaya çıkarmıştır. Tüm bunların 1990 yılı sonrasında Merzifon Organize Sanayi Bölgesi'nde yapılan iyileştirmelerle birlikte, Merzifon, harekete geçen nüfusun durak noktası olmuştur. Bunun en büyük kanıtını 1990 yılından itibaren görülen hızlı kırsal nüfus azalışları oluşturmaktadır.

Merzifon'da faaliyet gösteren POMEM, Merzifon Meslek Yüksekokulu ve bazı liseler eğitim göçü açısından şehrin çekim gücünü kuvvetlendiren kurumlardır. POMEM için yılda 1000 civarında polis memuru adayı şehre gelmektedir. Meslek Yüksek Okulu 1993 yılında kurulmuş olup günümüzde 900 civarı öğrenciye sahiptir. Bu iki kurum ile bazı liseler ilçe dışından Merzifon'a nüfus çeken kurumlardır.

Merzifon'da yaşanan göç olaylarına baktığımızda, 2012 ve 2014 yıllarında alınan ve verilen göç miktarları arasındaki fark büyük ve negatiftir. Göç verisine ulaşabildiğimiz ilk yıl 2012'dir. Bu yılda fark -597 kişi iken 2014 yılında -707 kişi olarak tespit edilmiştir. Ancak 2013 yılında diğer yıllardan farklı olarak aradaki farkın pozitif değer aldığı görülmektedir (Tablo 2.2). Merzifon bu yıl boyunca toplam 4106 kişi göç alırken, toplam 4022 kişi göç vermiştir. Bu dönemde aradaki fark 84 kişidir.

Tablo 2.2. Merzifon'da Göç Hareketleri

Yıllar	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Fark	Net Göç Hızı
2012	3121	3718	-597	-8,47
2013	4106	4022	84	1,20
2014	3801	3718	-707	-10,06

Kaynak: TÜİK verilerinden derlenmiştir.

TÜİK göç verilerine göre; 2012-2013-2014 yıllarında Merzifon, toplam 12248 kişi göç verirken, 11028 kişi göç almıştır. Dolayısıyla üç yıl için göç alıp vermedeki fark -1230 kişidir. Bu değerler açısından göç veren yer konumundadır. Merzifon'dan dışarıya en fazla göç, ülke genelinde görüldüğü gibi İstanbul'a olmuştur. İstanbul'a 3 yılda toplam 1737 kişi göçmüştür. Bu ili 1575 kişi ile Ankara, 1205 kişi ile Amasya, 1063 kişi ile Samsun, 816 kişi ile Balıkesir, 749 kişi ile İzmir ve 576 kişi ile Çorum

illeri takip etmiştir. Saydığımız bu 7 ile, toplamda 7721 kişi göç verilmiştir. Merzifon'un verdiği göçlerin %63'ünü bu illere yapılan göçler oluşturur. Göç olayına katılan nüfusun öncelikle sanayisi gelişmiş bölgeleri tercih ettiği görülmektedir.

Merzifon'un 2012-2015 yılları arası aldığı göçlerde İstanbul ilk sırada yer almaktadır. İkinci sırada komşu il Samsun (1191 kişi) yer alırken üçüncü sırada ise Ankara (1102 kişi) gelmektedir. Bu illeri Tokat (775 kişi) ve Çorum (635 kişi) izlemektedir. Yukarıda görüldüğü üzere Merzifon'da göç hareketi, daha çok iki büyük merkez ve komşu iller arasında cereyan etmektedir.

2.2.3. Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri

Bir ülkede yaşayan nüfusun sayısı kadar, belki ondan da fazla, o nüfusun sahip olduğu özellikler büyük değer ifade etmektedir. Nüfusun nerde yaşadığı, cinsiyeti, yaşı, eğitim ve mesleki durumu, gelir düzeyi ve benzeri konular ülkeyi idare edenler kadar, edilenler tarafından da bilinmesi gereken niteliklerdir.¹²⁰ Miktar olarak büyüyen nüfusun nitelikçe geliştirilmesi ülkeler için hayati öneme sahiptir. Herhangi bir sahada toplumsal düzenin sağlanmasında en önemli mesele o alan içindeki nüfusun sosyal ve ekonomik niteliklerinin bilinmesi ve geliştirilmesidir.

2.2.3.1. Cinsiyet ve Yaş Yapısı

Bir ülkenin veya herhangi bir yerin nüfusunun yaş yapısının belirlenmesi ve izlenmesi, planlama açısından büyük değer ifade eder.¹²¹ Çünkü üretici olan ya da olmayan nüfusun belirlenmesi, eğitim ve sağlık gibi ekonomik kaynaklarla ilişkili sosyal planlamalarının yapılabilmesi, özetle toplum üzerindeki başta bağımlı nüfus olmak üzere, çeşitli yüklerin hesap edilebilmesi, yaş gruplarının sağlıklı olarak tespitine bağlıdır.¹²² Ülke nüfusunun cinsiyet yapısı, ülke genelinde yıllar itibarıyla değişebildiği

¹²⁰ Emir Murat Özgür, *Türkiye Nüfus Coğrafyası*, GMC Basın –Yayın Ltd. Şti., Ankara 1998, 59.

¹²¹ Emir Murat Özgür, *Türkiye Nüfusunun Yaş Yapısı*, *Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Sayı 7, Ankara 1993, 159.

¹²² Kenan Arıncı, *Tatvan Şehri (Kuruluşu Gelişmesi ve Fonksiyonları)*, Atatürk Üniversitesi Yayınları No:925, Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları No:99, Erzurum 2001, 105.

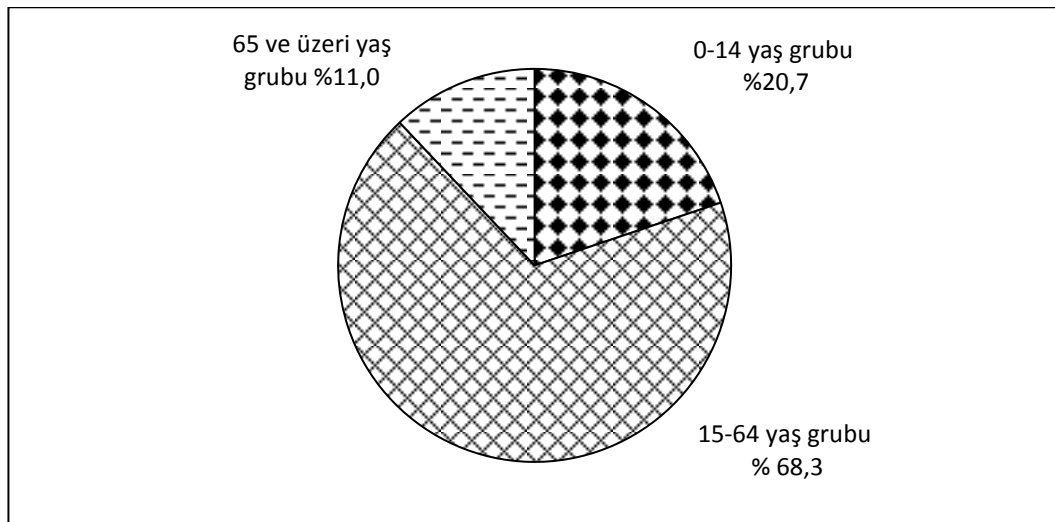
gibi, bu yapı, o ülkenin bölgeleri arasında da çeşitli değişiklikler ve farklılıklar göstermektedir.¹²³

Merzifon nüfusunun cinsiyet durumuna baktığımızda; erkek nüfus %49,5 (27243 kişi), kadın nüfus ise %50,5 (27839 kişi) oranları ile dengeli bir dağılım gösterdiği söylenebilir. Geniş aralıklı cinsiyet gruplarına baktığımızda, 0-14 yaş grubunu oluşturan kısım, toplam 11376 kişi ile %20,7'lik bölümü kapsar (Tablo 2.3). Gelecekteki nüfusun, durumu göstermesi açısından oldukça önemli bir yaş grubudur. Teoride çalışmayan nüfus yani bağımlı nüfus olarak ifade edilirler. Bu grubun 5807 kişi ile %51'ni erkek nüfus oluştururken geriye kalan kısmını 5569 kişi ve %49 oranıyla kadın nüfus oluşturmaktadır. Dar aralıklı yaş gruplarına baktığımızda genel olarak 0-4 yaş %6,8, 5-9 yaş %7,1 ve 10-14 yaş ise %6,7 oran ile birbirilerine yakın değere sahiptirler. Bu 3 yaş diliminde de erkek nüfus, kadın nüfusa göre miktarca daha fazladır.

Tablo 2.3. Merzifon İlçesinin Nüfusunun Geniş Aralıklı Yaş Yapısı (2015).

Yaş Grubu	Erkek	%si	Kadın	%si	Toplam	%si
0-14	5807	51,0	5569	49,0	11376	20,7
15-64	18855	50,0	18840	50,0	37695	68,3
65+	2262	37,1	3430	62,9	6092	11,0
Toplam	34731	49,5	35206	50,5	69937	100,0

Kaynak: TÜİK verilerinden derlenmiştir

Şekil 2.2. Merzifon Geniş Aralıklı Yaş Grupları Grafiği

¹²³ M. Murat Yüceşahin, "Türkiye'de İllere Göre Cinsiyet Oranları," *Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Sayı 5 Ankara 1993, 267.

Geniş aralıklı yaş gruplarında nüfusun sosyal nitelikleri açısından en önemli dilimini çalışma çağındaki nüfus veya faal nüfus olarak bilinen, 15-64 yaş grubu oluşturur. Faal nüfusu gösterdiği için bu gruptaki miktar ekonomik ve sosyal nitelik açısından hayati öneme sahiptir. Burada önemli hususlardan biri de erkek nüfusedir. Anadolu toplumlarında geçimi sağlamak, ekonomik faaliyetlerde bulunmak genellikle erkeğin görevidir. Ancak son dönemlerde kadınların ekonomik faaliyetlere katılma oranı git gide artmaktadır. Yaş aralığının geniş olmasından dolayı Merzifon'da bu grubun genele oranı %68,3'tür. Şehir nüfusunun 2/3'sinden daha fazlasını kapsamaktadır. Bu dilime giren toplam miktar 37695'tir. Bunun 18855'ini erkek, 18840'ını ise kadın nüfus oluşturmaktadır. Bu grubun dar araklı yaş gruplarına baktığımızda kadın-erkek nüfus miktarı arasında fark sadece 15'tir. Sonuç olarak dengeli bir cinsiyet ayrımı göze çarpar (Tablo 2.4).

Yaş grupları arası değişim inişli çıkışlı bir grafik izler. İlk yaş gurubu olan 15-19 ile 25-29 yaş gruplarında erkek nüfus daha fazladır. Erkek nüfus bu gruptan itibaren miktarca kadın nüfusun gerisinde kalmaktadır. Genel nüfusa oranda en yüksek değer 30-34 yaş grubunda görülür. Genel nüfus sayımda 1985 yılında görülen %2,9'luk artışın bu yaş grubunu miktarca etkilediğini açıkça görmekteyiz. Buraya kadar inişli çıkışlı bir seyir izleyen değerler bu yaş grubunda zirve yapar ve 50-54 yaş grubu hariç düzenli azalış göstermeye başlar.

Geniş aralıklı yaş grubunun son dilimini 65 ve üzeri yaş grupları oluşturur. Çalışmayan veya bağımlı nüfus olarak bilinen bu grup, Merzifon nüfusunda 6090 kişi ile %11,0 orana sahiptir. Bu dilime giren kadın nüfus 3430 kişi ile %62,9'luk bir orana sahip olduğu görülür. Erkek nüfus ise 2262 ile % 37,1'lik bir oran gösterir. Kadın-erkek nüfus ayrımında en fazla miktar farkı bu grupta görülmektedir. Yaş artıkça fark daha da belirgin olmaktadır.

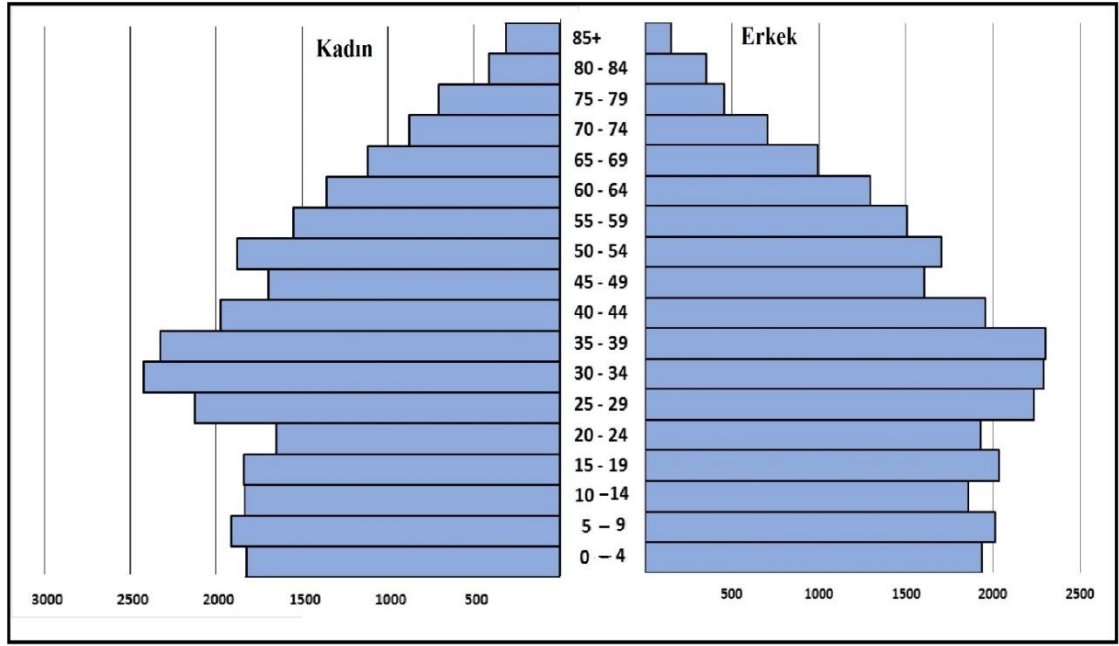
Nüfusun cinsiyet ayrımına göre yaş gruplarını analiz etmede nüfus piramitleri önemlidir. Yaş gruplarının miktarına göre çizilen bu nüfus piramitleri, gösterdikleri şekillere göre nüfusun seyrini en güzel şekilde ortaya koyarlar. Gelişmekte olan ülkelerde nüfus piramitlerinin en alt kısımları geniştir ve ilerledikçe daralarak tam bir piramit şeklini alırlar. Sanayileşmiş ve gelişmiş toplumlarda ise 0-14 grubu; orta ve yaşlı nüfusa oranla daha da az bir kısmı kapsamaktadır.

Tablo 2.4. Merzifon Nüfusunun Dar Aralıklı Yaş Yapısı (2015).

Yaş Grupları	Erkek	%'si	Kadın	%'si	Toplam	%'si
0-4	1934	51,5	1823	48,5	3757	6,8
5-9	2015	51,3	1912	48,7	3927	7,1
10-14	1858	50,3	1834	49,7	3692	6,7
15-19	2033	52,5	1842	47,5	3875	7,0
20-24	1931	53,9	1651	46,1	3582	6,5
25-29	2234	51,2	2128	48,8	4362	7,9
30-34	2291	48,6	2424	51,4	4715	8,6
35-39	2305	49,8	2325	50,2	4630	8,4
40-44	1954	49,7	1979	50,3	3933	7,1
45-49	1606	48,6	1697	51,4	3303	6,0
50-54	1705	47,6	1879	52,4	3584	6,5
55-59	1504	49,2	1555	50,8	3059	5,5
60-64	1292	48,7	1360	51,3	2652	4,8
65-69	996	47,1	1120	52,9	2116	3,8
70-74	704	44,6	875	55,4	1579	2,9
75-79	458	39,5	701	60,5	1159	2,1
80-84	354	46,0	416	54,0	770	1,4
85+	150	32,1	318	67,9	468	0,9
Toplam	27324	49,5	27839	50,5	55163	100,0

Kaynak: TÜİK verilerinden.

Merzifon'da yaş gruplarına göre nüfus piramidini incelediğimizde, 14 yaşından itibaren 0 yaş grubuna doğru bir daralma görülür. Nüfus piramidi bize doğum oranında eskiye nazaran düşme olduğunu açıkça göstermektedir. Bu piramit, ekonomik olarak gelişmiş sahalardaki nüfus gelişimini andırır (Şekil 2.3). Zaten Merzifon ekonomik alanda hızla gelişen bir şehir olduğu için olası bir durumdur. Bu durum bize Merzifon'da doğum oranının gittikçe azaldığını gösterir. Nüfusun doğal artışı ve gelecekteki faal nüfus açısından tehlikeli sayılabilecek durum ortaya çıkmaktadır. Piramit genel olarak durağanlaşan bir nüfus kitlesini işaret eder. Nüfus piramidinin incelenmesinden de anlaşılacağı üzere durağan dönem 1985 sayım devresi ile başlamış olduğu barizdir.

Şekil 2.3. Merzifon Nüfus Piramidi.

Merzifon'un nüfus artış oranının 1985'ten sonra hiçbir sayım döneminde %2'yi aşamamasının bir sonucu olarak nüfus piramidinin 0-30 yaş arasına denk gelen kısmında bir daralma göze çarpmaktadır. Bunun nedenleri arasında istatistiki olarak evlenme yaşının yükselmesi, kariyer kaygısı, ekonomik kaygılar, bu kaygılara bağlı olarak genç nüfusun büyük şehirlere göçü, Merzifon gibi nispeten sakin şehirleri daha çok emeklilerin tercih etmeye başlaması gösterilebilir. Belirtilen bu yaş grubundaki daralma nüfusun geleceği açısından ciddi tehlikeler arz etmektedir. Nüfus gelişiminin bu şekilde devam etmesi sonucunda Merzifon'un nüfusunda yaşlılık problemi ortaya çıkacaktır.

Nüfusun yaş yapısını değerlendirmenin diğer bir yolu da, medyan yaş yapısını hesaplamadır.¹²⁴ Merzifon'da 2015 yılına ait verilere göre medyan yaş 33,7 civarındadır. Yani bu değerin altı ve üstünde aynı sayıda kişi yaşamaktadır. Medyan yaş, Türkiye genelinde 30,4 iken Amasya ilinde ise 35,3'tür. Türkiye ortalamasına göre nispeten yaşlı, Amasya iline göre nispeten daha genç bir nüfus yapısı ortaya çıkmaktadır. Bu değerin artması nüfusun yaşlandığını gösteren bir parametredir.

¹²⁴ Arınç, *Tatvan Şehri (Kuruluşu Gelişmesi ve Fonksiyonları)*, 106.

Nüfus veren yerlerde belirgin bir kadın nüfus fazlalığı, nüfus çeken illerde ise erkek nüfus fazlalığı dikkati çeker.¹²⁵ Merzifon'da bulunan askeri tesisler ve eğitim kurumları buranın nüfus almasında en etkin birimlerdir. Bu kurumlara en fazla erkek nüfus talepte bulunmaktadır. Ancak göç değerleri itibarıyla Merzifon göç veren bir yerdir. Dolayısıyla kadın nüfus erkek nüfusa göre daha fazladır.

Ülkelerin nüfuslarında cinsiyet durumunun ayrı önemi bir yeri vardır. Kadın ile erkek nüfuslarındaki dengesizlik, cinslerin yaratılışındaki farklılık nedeniyle toplumsal, ekonomik, siyasal, askeri pek çok sorunun gündeme gelmesine yol açabilir. Doğurgan çağındaki kadın noksanlığı doğum oranlarının gerilmesine, genç ve ergen erkek nüfus azlığı, çalışma hayatının, en azından bazı sektörlerinin sekteye uğramasına ya da Türkiye gibi askerliğin belli bir dönemde erkek nüfusa yükümlülük olduğu ülkelerde, ülke savunmasının zaaf göstermesine ve ek önlemler alınmasına neden olabilir. Yine cinslerden birinin fazlalığı dolayısıyla diğzerinin eksikliği, sosyolojik ve psikolojik sorunların artmasını da beraberinde getireceğinden toplumsal düzende yozlaşma, suç oranlarında yükselme, ruh sağlığı bozulmuş insan sayısında artma gibi yan etkiler oluşturması mümkündür.¹²⁶

2.2.3.2. Eğitim Durumu

Merzifon'da 2015 yılında örgün eğitim; Meslek Yüksek Okulu ve Polis Meslek Eğitim Merkezi, 18 ilkokul ve ortaokul, 9 lise ve dengi okul ile verilirken; yaygın eğitim ise Halk Eğitim Merkezi tarafından verilmektedir. Merzifon'da eğitim ve kültüre katkı yapan kurumlar yukarıda belirtilen kurumlarla sınırlı değildir. Resmi ve özel kuruluşlar da bu alanda hizmet vermektedir. Merzifon'da eğitim geçmişten günümüze sürekli gelişen bir yapıdadır. Örneğin 2009 yılında yapılan SBS sınavında Merzifon, Amasya il genelinde birinci, Türkiye genelinde ise 3. sırada yer almıştır.

Şehirdeki nüfusun eğitim durumuyla ilgili olarak, TÜİK'dan aldığımız verilere göre mevcut nüfusun %97,1'i okuryazar nüfustur. Nüfusun %26,7'lik kısmı ilkokul mezunu, %22,3'lük kısmı ortaokul mezunu, %24,7'lik kısmı lise mezunu, 18,3'lük kısmı ise yükseköğrenimin çeşitli kademelerinden mezundur. %3,4'lük kısmı herhangi

¹²⁵ Yüceşahin, 269.

¹²⁶ Özgür, *Nüfus*..., 67.

bir eğitim kademesinden mezun olmayan okuryazar olan nüfustur (Tablo 2.5). Nüfusun %2,3'lük kısmı ise okuryazar olmayan kişilerden oluşmaktadır. Bu dilime giren grupta 65 üstü yaş grubunun ağırlığı söz konusudur.

Tablo 2.5. Merzifon Nüfusunun Eğitim Durumu(2014).

Eğitim Düzeyi	Erkek	%si ▼	%si ►►	Kadın	%si ▼	%si ►►	Toplam	%si ▼
Okuryazar olmayan	173	0,8	17,5	818	3,8	82,5	991	2,3
Okuryazar	400	1,9	27,2	1069	4,9	72,8	1469	3,5
İlköğretim (ilkokul)	3955	18,7	34,5	7498	34,5	65,5	11453	26,7
İlköğretim (ortaokul)	5061	23,9	52,9	4512	20,8	47,1	9573	22,3
Ortaöğretim	6170	29,2	58,4	4398	20,3	41,6	10568	24,7
Üniversite ve üzeri	4925	23,3	62,9	2906	13,4	37,1	7831	18,3
Bilinmeyen	455	2,2	47,4	506	2,3	52,7	961	2,2
Toplam	21139	100	49,34	21707	100	50,66	42846	100

Kaynak: TÜİK verilerinden derlenmiştir.

Merzifon'da okuryazar olmayan nüfusta kadın nüfusun miktar olarak daha fazla olduğu görülür. Yine bitirilen eğitim düzeyine baktığımızda temel eğitimden sonra erkeklere oranla kadın nüfusun daha düşük eğitim kademelerinde kaldığı görülür. Merzifon'da okullaşma oranı git gide artmaktadır. Merzifon'da her yıl ortalama 1000 civarı çocuk doğmaktadır. Sınıf kademelerine göre, ilçe genelinde her sınıfta ortalama 1000 civarı öğrenci mevcuttur. Bu değerlere göre çocukların eğitim öğretim programlarına katılımı %100'e yakındır.

2.2.3.3. Aile Büyüklükleri ve Bağımlı Nüfus

Aralarında herhangi bir akrabalık bağı bulunsun veya bulunmasın, aynı evde ya da evin bir bölümünde yaşayan, aynı kazandan yemek yiyen, gelir ve gideri ortak olan, o evin hizmet ve yönetimine katılan bir veya birkaç bireyin oluşturduğu topluluk "hanehalkı" olarak ifade edilmektedir.¹²⁷ Aile büyüklüğü nüfusun niteliklerini ve gelişim durumunu gösteren önemli parametreler arasındadır.

¹²⁷ Ali Özçağlar, Rüya Kasarcı, "Türkiye'de Hanehalkı Sayılarının Coğrafi Dağılışı ve Kır Kesimi Hanehalkı Sayısının Ekonomik Faaliyete Göre Ayrımı", *Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Sayı 5, Ankara, 1993, 1.

Sosyo-ekonomik durum hane halkı büyüklüğünü etkileyen en önemli faktördür. Gelişmişlik düzeyi arttıkça hane halkı büyüklüğü nispeten azalmaktadır. Kuşkusuz bu durum, aile büyüklüklerinin bölgelerin sosyo-ekonomik yapılarıyla yakından alakalı olduğunun somut göstergesidir. Merzifon'da ortalama aile büyüklüğü 3,0'tür.

Sosyo-ekonomik yapısında ciddi ilerlemeler ile şehirleşmenin fazla olduğu yerlerde daha çok birkaç bireyden oluşan çekirdek ailelerin hakim olduğu ortaya çıkmaktadır. Türkiye'de ortalama hane büyüklüğü, 2015 ADNKS verilerine göre 3,5'tir. Bütün iller içerisinde hane halkı büyüklüğünün en fazla olduğu il 7,0 ile Şırnak olurken, en düşük olduğu il ise 2,7 ile Çanakkale olmuştur. Araştırma sahasının yer aldığı Amasya ili 2014 yılı ortalama hane halkı büyüklüğü 3,2 iken. Merzifon 3,0 olarak tespit edilmiştir. Merzifon aile büyüklüğü açısından Amasya ilinin ilçeleri arasında 5. sırada gelmektedir.

Bağımlı nüfus, sınırlandırılmış bir alanda nüfusun sosyal ve ekonomik niteliklerini göstermede önemli parametrelerdendir. Bir nüfus kitlesi içerisinde çalışma çağı nüfusunun, toplam nüfus içerisindeki sayı ve oranı ne kadar yüksekse böyle bir ülke ya da bölgenin ekonomisi o ölçüde kalkınmış demektir. İstihdam şartları (iş bulma ve işe yerleşme) da uygunsa, bu gibi ülke ya da bölgelerde nüfusta bağımlılık oranı, yani kendileri çalışmayıp üretileni tüketen kitle sayısı da o ölçüde azdır. Nüfusun ekonomik yapısında olumlu bir tablonun ortaya çıkabilmesi için, 15–64 yaş grubu nüfusunun fazla olması gereklidir.

Merzifon'a ait istatistiksel verilere göre; nüfusta bağımlılık durumuna bakıldığında bağımlı nüfus olarak adlandırılan 0–14 yaş grubundaki kişi sayısı 11376, 65 ve daha yukarı dilimlerdeki kişi sayısı ise 6092'dir. Genel bir kural dâhilinde aktif nüfus olarak değerlendirilen 15–64 yaş dilimindeki kişi sayısı ise 37695'tir. Bu değerler ışığında Merzifon'da bağımlılık oranı 46,3 olarak hesaplanmıştır.¹²⁸

2.2.4. Nüfus Yoğunluğu ve Dağılışı

Nüfus yoğunluğu, bir ülke ya da bölgede, bir saha ünitesi dâhilinde yaşayan ortalama nüfus sayısını gösterir.¹²⁹ Coğrafi çalışmalarda üç ayrı nüfus yoğunluğu

¹²⁸ Bağımlı Nüfus = $\frac{0-14+65 \text{ ve üzeri}}{15-64 \text{ toplamı}} \times 100$

¹²⁹ Ali Tanoğlu, *Nüfus ve Yerleşme*, İstanbul Üniversitesi Yayınları No:1183, Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü Neşriyatı No:45, İstanbul 1969, 54.

hesaplaması kullanılmaktadır. Bunlardan birincisi *aritmetik nüfus yoğunluğu*, ikincisi *fizyolojik nüfus yoğunluğu* üçüncüsü ise *tarımsal nüfus yoğunluğu*dur.¹³⁰

TÜİK verilerine göre Merzifon'un mahallelerinde aritmetik nüfus yoğunluğu açısından belirgin bir fark bulunmaktadır. En yoğun yerler, şehrin çekirdeğini oluşturan mahalleler olarak göze çarpmaktadır. Alansal olarak küçük fakat nüfus olarak büyük bir kitleyi barındıran bu mahalleler aynı zamanda yoğun yapılaşmaya sahip mahallelerdir. Yüzölçümü fazla olan mahallelerin genelinde ise tarım arazileri fazla yer tutar ve buna bağlı olarak nüfus yoğunluğu daha seyrekir.

Tablo 2.6. Merzifon'da Aritmetik Nüfus Yoğunluğunun Mahallelere Göre Dağılımı (2014).

Sıra	Mahalle Adı	Alan(Ha)	Nüfusu	Nüfus Yoğunluğu (Ha/Kişi)
1.	Cami Cedit	8,2	1113	135,7
2.	Mahsen	67,1	7733	115,4
3.	Harmanlar	59,0	6367	107,9
4.	Hacı Hasan	9,7	943	97,6
5.	Eski Cami	4,4	425	96,8
6.	Hoca Süleyman	8,2	611	75,1
7.	Naccar	5,2	339	65,0
8.	Tavşan	12,5	721	57,5
9.	Hacıbalı	40,0	2231	55,8
10.	Gazi Mahbup	32,7	1435	43,9
11.	Bahçelievler	202,0	8169	40,4
12.	Nusratiye	37,0	1330	39,9
13.	Sofular	167,3	6019	36,0
14.	Yeni	162,3	4515	27,9
15.	Mehmet Akif Ersoy	102,2	2517	24,7
16.	Bağlarbaşı	200,0	2562	12,8
17.	Yunus Emre	380,0	4191	11,0
18.	Abide Hatun	245,0	2230	9,1
19.	Kümbet Hatun	123,1	414	3,4
20.	Buğdaylı	193,8	560	2,9

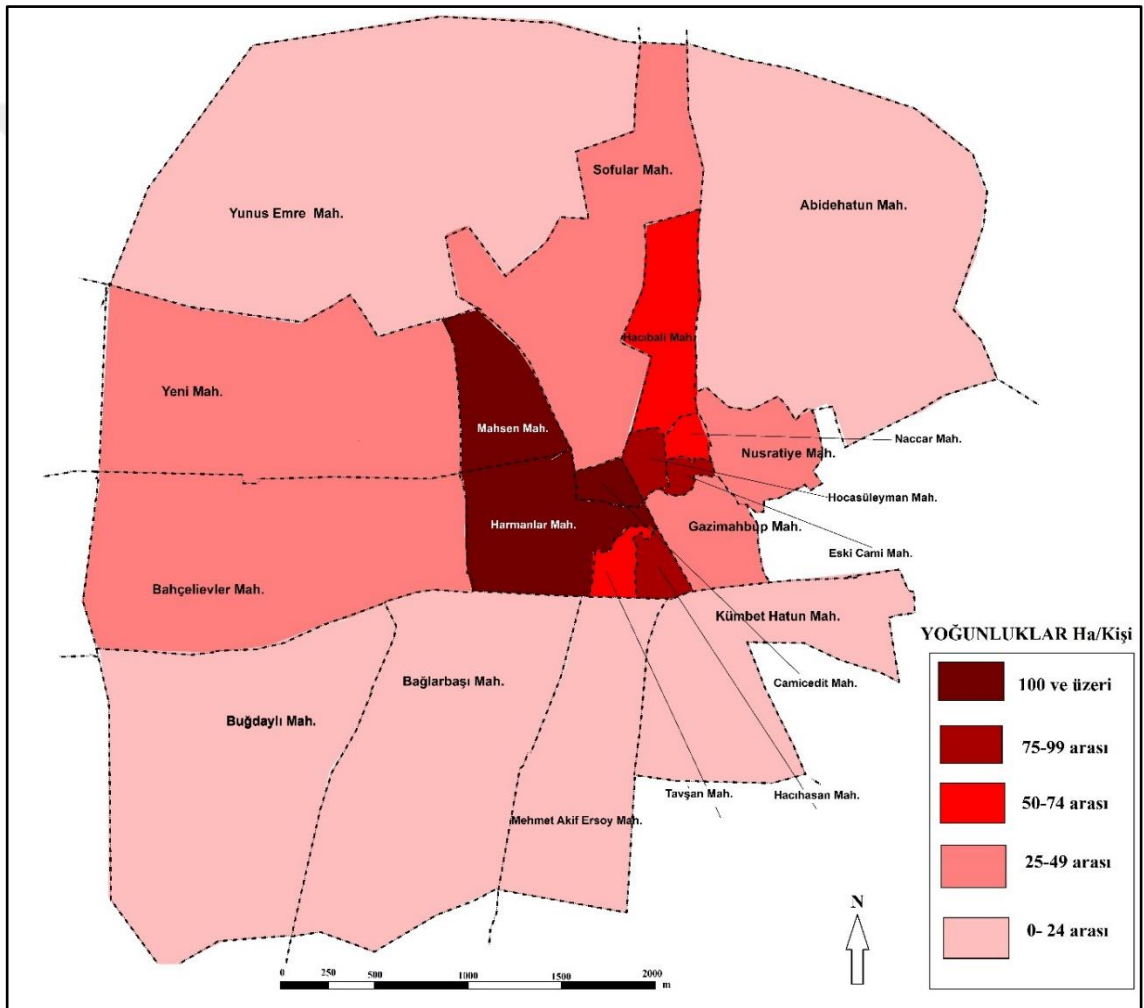
Kaynak: TÜİK ADNKS 2014 verilerinden derlenmiştir. Mahalle yüzölçümleri www.atlas.gov.tr adresi üzerinden hesaplanmıştır.

Aritmetik nüfus yoğunluğunun en yüksek olduğu mahalle, hektar başına düşen 135,7 kişi ile Cami Cedit Mahallesi'dir. Bu mahalleyi 115,4 kişi ile Mahzen ve 107,9 kişi ile Harmanlar Mahalleleri takip etmektedir. Cami Cedit Mahallesi, 88,2 hektarlık yüz ölçümüyle Merzifon'un en küçük mahalleleri arasında yer alır. Dolayısıyla yüz

¹³⁰ Arınç, *Tatvan Şehri (Kuruluşu Gelişmesi ve Fonksiyonları)*, 121.

ölçümü bu mahalledeki yoğunluğun en büyük nedenidir. Mahsen Mahallesi ise gerek nüfus miktarı gerekse de alan bakımından önemli, değerlere sahiptir. Yoğun konut alanlarının görüldüğü mahallede hektar başına 115,4 kişi düşmektedir (Tablo 2.6).

Nüfus yoğunluğunun nispeten az olduğu mahalleler genellikle tarım alanlarına sahip kenar mahallelerdir. Buğdaylı Mahallesi hektara 2,9 kişi ile en düşük yoğunluğa sahip mahalledir. Bu durumun nedeni tarım alanlarının bu mahallede geniş yer kaplamasıdır. Kümbet Hatun Mahallesi hektara 3,4 ile düşük yoğunluğa sahip bir diğer mahalledir (Harita 2.1).

Harita 2.1. Merzifon'da Mahallelere Göre Yoğunluk Haritası.

Mahallelere göre nüfus yoğunluklarında şehrin çekirdeğinden kenarlara doğru bir azalma söz konusudur. Çekirdek kısımda yer alan mekânlar zaten yoğun arazi kullanımına sahne olan kısımlardır. Herhangi bir yerleşilmemiş alanlara sahip değildir.

Tarım alanları hariç tutulursa, hektara 0 ila 24 kişinin düştüğü mahallelerde yoğunluğun hektara 75 ve üzeri olacağı açıktır. Dolayısıyla bu durum şehre uygulanan aritmetik nüfus yoğunluğunun aksayan yönünü teşkil etmektedir.

2.3. YERLEŞME

2.3.1. Genel Bakış

Yerleşmelerin nasıl meydana geldiği ve zaman içinde ne için değişime uğradıkları konusunda çok az şey bilinmektedir. Her ne kadar insanlar fiziki çevreyi başka yollardan da değişime uğratabiliyorsa da doğal coğrafi görünümün kültürel coğrafi görünüme dönüştürülmesi en dramatik şekilde insanların yerleştikleri yerlerde gerçekleşmiştir. Bu yüzden yerleşmeler tüm beşeri coğrafyanın en merkezi kısmını oluştururlar.¹³¹ Yerleşmeler, canlı bir varlık gibi, uygun bir ortamda doğar, şartların elverişliliği ölçüsünde, kısa ya da uzun bir sürede gelişir ve yine şartlar olumsuzlaştığı zamanlarda, ya yeni bir şekil alır ya da ortadan kalkarlar.¹³²

İlkçağ Anadolu kentleri genellikle yol boylarını, önemli geçitlerin etrafını ve nehirlerin kavşak noktalarını yerleşme alanı olarak seçmişlerdir.¹³³ Merzifon'un kurulduğu sahanın özellikle ulaşım elverişli doğal yapılara sahip olması buranın bir yerleşme merkezi olarak seçilmesinde etkili bir faktördür. Günümüzde de olduğu gibi Kafkaslar ve Doğu Karadeniz yörelerini batıya ulaştıran yollar Merzifon üzerinden geçer.

Anadolu yerleşmelerinde toprak önemli bir faktör olmuş ve alüvyal ova tabanları, aynı nitelikteki vadi olukları, verimli toprakları olan plato düzlükleri yerleşim yeri olarak seçilmiştir.¹³⁴ Merzifon Ovası verimli bir tarım sahasıdır. Etrafını çevreleyen dağlardan buraya çeşitli akarsular gelmektedir. Şehrin bugünkü konumu verimli tarım arazileri ve su kaynağı olan dağlık saha ile temas noktasındadır. Dolayısıyla yerleşmeler

¹³¹ Tümetekin, Özgüç, *Beşeri Coğrafya...*, 295.

¹³² Ali Yiğit, "Keban Kasabası'nın Kuruluş ve Gelişmesine Etki Eden Coğrafi Faktörler", *Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Sayı: 6, Ankara 1993, 411.

¹³³ Semra Sütgibi, "Türkiye'de Yerleşim Ekolojisi Üzerine Bazı Değerlendirmeler", *Ege Coğrafya Dergisi*, 17(1-2), İzmir 2008, 64.

¹³⁴ Sütgibi, 62.

için özellikle eski dönemlerde olmazsa olmaz olan su kaynakları ve verimli arazi korelasyonunun en güzel örneklerinden biridir.

Merzifon'un bugünkü konumunda kurulduğu tarih kesin şekilde bilinmemektedir. Antik dönemden Osmanlı dönemine kadar geçen sürece ait eserler bugün şehirde mevcut değildir. Günümüzde şehirdeki en eski eser Çelebi Mehmet döneminden kalma cami ve medresedir. Ancak yerleşmenin Roma döneminde ortaya çıktığı tahmin edilmektedir. Osmanlı döneminde, doğu-batı ulaşımında önemli bir menzil noktasında olması ve dokumacılık ile Merzifon'un en parlak günleri yaşadığı söylenebilir. Yerleşme başta tarım olmak üzere ulaşım, ticaret gibi fonksiyonlara son dönemde eklenen sanayi fonksiyonu ile gelişimini sürdürmektedir.

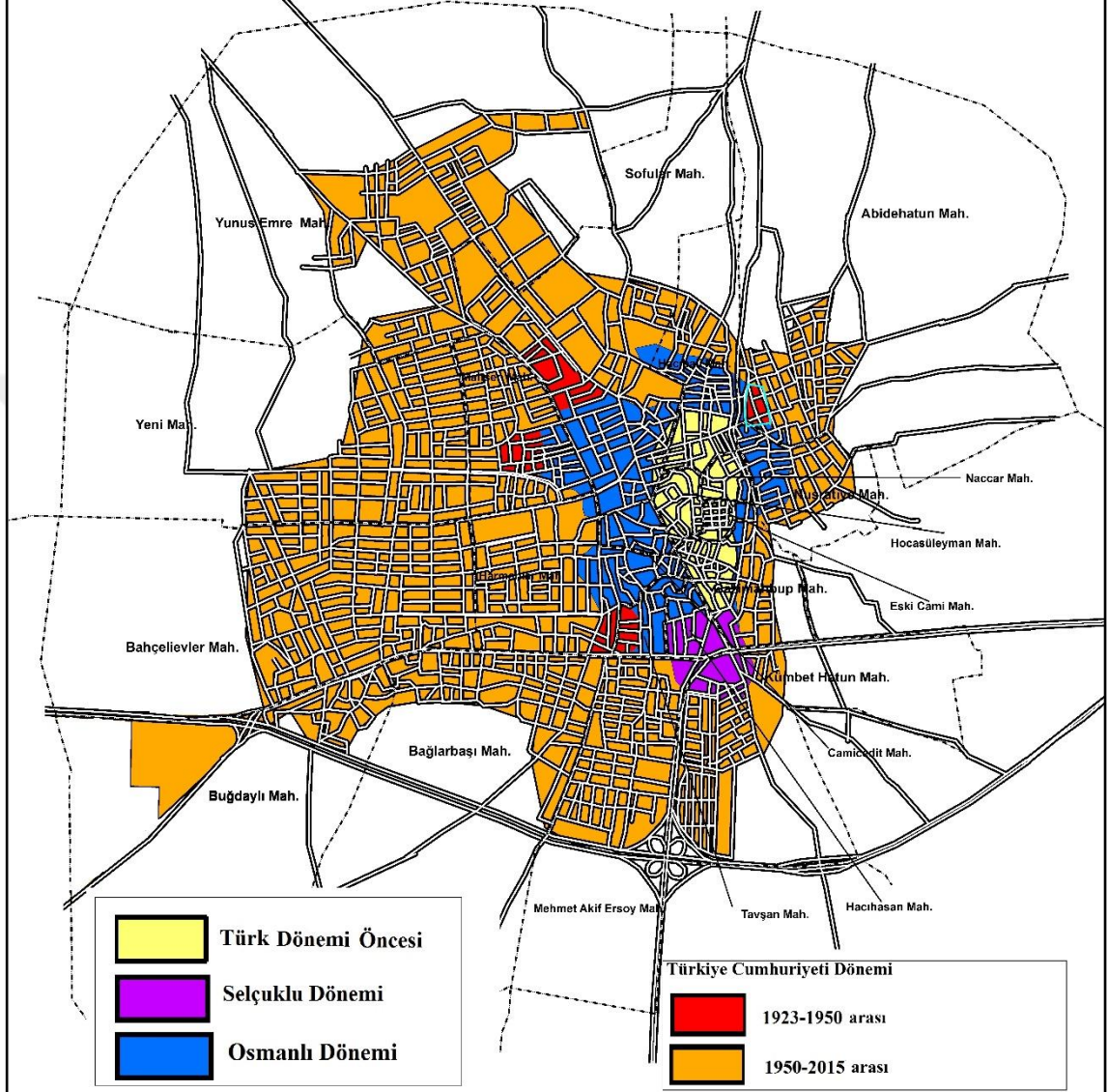
2.3.2. Yerleşmenin Yatay ve Dikey Gelişimi

Merzifon'un bugünkü fizyonomisi incelendiğinde kabaca dairemsi bir şekil izlenimi verir. Bunda yerleşmeye uygun, hafif bir meyile sahip sahada kurulması etkili olmuştur. Şehrin kuzeyinde yer alan Tavşan Dağı'ndan inen akarsular, ova ile temas ettikleri noktada birikinti koni ve yelpazeleri oluşturmuş, şehir yerleşmesi bu jeomorfolojik üniteler üzerinde kurulmuştur. Bugün şehrin hemen hemen orta noktasında yer alan hafif basık tepe en eski yerleşim merkezini oluşturmaktadır (Harita 2.2). Bu tepeden itibaren önce kuzey-güney, daha sonra ise doğu-batı istikametinde gelişim göstermiştir.

Ekonomik nitelikleri yüksek tarım sahalarının böylece idari merkezi Merzifon olmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarında Merzifon'daki nüfus, toplam 24 mahallede yaşamaktaydı. Ancak yaşanan olumsuzluklar neticesinde 1930 yılında belediye meclisi kararıyla bazı mahalleler birleştirilerek mahalle sayısı 12'ye indirilmiştir. Bu durum 1957 yılına kadar devam etmiş ve herhangi bir idari gelişme olmamıştır. Şehrin batısında yer alan Samandolu Köyü, 1957'de mahalle haline dönüştürülüp (günümüzdeki Buğdaylı Mahallesi) belediye sınırları içine alınca mahalle sayısı 13'e yükselmiştir.¹³⁵ Bu köy, içerisinden geçen karayolu boyunca gelişmiş ve şehre bağlı bir görünüm kazanmıştır. Böylece şehrin batı istikamette gelişmesinin ilk adımı olmuştur. Daha sonra yeni mahallelerin de eklenmesi ile 2004 yılında 18 mahalleli bir yerleşme

¹³⁵ <http://www.islamansiklopedisi.info/dia/maddesnc.php?MaddeAdi=merzifon>

olmuştur. Son olarak 2 mahalle daha eklenerek mahalle sayısı 20'ye çıkarılmıştır. Yukarıda bahsedilen idari manada büyümeye bağlı olarak şehir, kuzey ve batı yönünde doğru gelişme eğilimi göstermiştir.

Harita 2.2. Merzifon'un Yatay Gelişim Haritası.

Şehrin bugünkü gelişimi Samsun-İstanbul Karayolunun, Çorum Karayolu ile kesiştiği noktanın kuzeyine doğru yoğunlaşmıştır. Yerleşmeler belirtilen karayolunun birleşme noktasının hemen kuzeyinde, doğu ve batı istikametinde konumlanmıştır. Çorum-Ankara Karayolu boyunca ise sadece organize sanayi bölgesi kurulmuştur. Organize sanayi bölgesi ile tarımsal alanlara yerleşmeler ve tesisler kurulmuş, böylece tarımsal alanların işgali söz konusu olmuştur (Fotoğraf 2.9).

Fotoğraf 2.9. Tavşan Dağı'ndan Merzifon'un Görünüşü ve Şehrin En Kuzey Noktası.

Batı istikametindeki ilerleme, Muşruf Deresi'nin yatağına ulaşınca bu yöndeki şehrsel gelişme sınırlandırılmıştır (Fotoğraf 2.11). Doğu yönde ise Paşa Deresi, Cumhuriyet döneminin başlarına kadar iskânın genel olarak doğu sınırı olmuştur (Fotoğraf 2.10). Bu akarsuyu Piri Baba Tekkesi civarında yer alan yerleşmeler aşmıştır. Ancak kısıtlı bir alanda yerleşmeler kurulmuştur. Burada görülen istisnalar dışında Paşa Deresi önemli bir engel olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde batı ve kuzey yönler kadar olmasa da şehrsel gelişim bu yönde de devam etmektedir. Güneyde ise çevreyolu önemli bir engeldir. Şehrin gelişmesini güney yönde sınırlandırmıştır. Ancak çevreyolunun güney kesimi belediye mücavir alanları ilan edilmiştir. Bu çevreyolunu günümüzde sadece yukarıda bahsettiğimiz organize sanayi bölgesi aşmaktadır. Merzifon Organize Sanayi Bölgesi 1987 yılında kurulmuş ve bu tarihten itibaren sürekli gelişmiştir. Yaklaşık 118 hektarlık alan kaplayan bu sanayi bölgesi Çorum Karayolu istikametinde yeni arsaların tahsis edilmesiyle yaklaşık olarak 150 hektarlık alan kapsayacaktır.

Yerleşim birimlerinin idari dağılımına bakıldığında, şehrin en kuzeyinde Yunus Emre Mahallesi yer almaktadır. Bu mahallenin önceki ismi Trafo Mahallesi'ydi. İçerisinde bulunan elektrik dağıtım trafosundan dolayı bu isim verilmiştir. Bu mahalle Yakacık Köyü yoluna paralel olarak gelişmiştir. Aynı zamanda günümüzde TOKİ

konutlarının kurulduğu mahalledir. Şu ana kadar 768 konut yapılmıştır. Bu sayının 1088 konuta tamamlanması planlanmaktadır. Şehir, Yunus Emre Mahallesi'ne yapılan konutlar ile 2 kilometre kuzeyinde yer alan Yakacık Köyü'ne doğru hızla ilerlemektedir. Gelecekte şehrin bu köyle birleşmesi muhtemeldir. Amasya Üniversitesine bağlı İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi bu mahalleye kurulacaktır. Şehrin bu yönde gelişmesi tarım alanlarının işgalini belli bir döneme kadar durduracaktır. Her ne kadar kuzey yönde tarım sahaları olsa da diğer yönlerde nazaran nitelikçe düşük kalmaktadır. Günümüzde bu yönde yer alan tarım sahalarının fonksiyon dışı kaldığını görmekteyiz.

Fotoğraf 2.10. Şehrin En Doğu Noktası Abide Hatun Mahallesi'nden Bir Görünüm.

Şehrin en doğu noktasını Abide Hatun Mahallesi oluşturur. Paşa Deresi'nin belli bir dönem engelleyici rolü ortadan kalkmış ve hızlı şekilde doğuya doğru bir yayılım başlamıştır. Yayılmanın hızı dolayısıyla Abide Mahallesi'nde kullanım dışı kalmış sulama kanalları yer almaktadır. Buraya kurulan konutlar ile mahallenin kenarında tarımsal aktivitenin yok olmasına bağlı olarak eski su kanalları yan yana yer almaktadır.

Batıda Muşruf Deresi sınır kabul edilmiş, Bahçelievler Mahallesi'ne kurulan Merzifon Kara Mustafa Paşa Devlet Hastanesi batıdaki en uç noktayı oluşturmaktadır. Bu istikamette eski mahallelere ek olarak 1959 yılında Buğdaylı Mahallesi kurulmuştur.

Şehrin gelişimi ve modern konutların yapımı 1960 yılından itibaren, Şehir Stadyumu'ndan batıya doğru olmuştur. Daha sonra Yeni ve Bahçelievler mahalleleri kurulmuştur. Şehrin doğu sınırında olduğu gibi batı sınırında da tarım alanları ile konutlar yan yanadır. Özellikle bu iki yönde tarım alanları ile konut yayılımı arasında belirgin bir sınır görülmektedir.

Şehrin dokusu incelendiğinde mahallelerin çeşitli dönemlerde olduğu anlaşılmaktadır. Şehrin en eski yerleşim yerinin günümüz Hoca Süleyman Mahallesi Alacacami ve çevresi olduğu gerek yazılı kaynaklar gerekse halkın anlatımlarından anlaşılmaktadır. Şehrin yerleşim tarihini inceleyenler ilk olarak Hoca Süleyman Mahallesi, Yokuşbaşı, Eski Cami Mahallesi, Kalebayırı, Alacacami, Paşahamamı, Cin Sokak ve Bilgin Sokakla çevrilen bölgede araştırmaya başlamalıdır.¹³⁶ Günümüzde tarihi eserler daha çok bu alan ve yakın çevresinde yer almaktadır. Ayrıca yukarıda bahsedilen alanların yerleşim dokusu dar sokaklardan oluşmakta ve genellikle iki katlı evler göze çarpmaktadır.

Fotoğraf 2.11. Şehrin Batısında Yer Alan Kara Mustafa Paşa Devlet Hastanesi'nden Görünüm.

¹³⁶ Cuma Akbulut, "Merzifon'un Tarihi Dokusundan Kültürel Yansımalar", *Bedesten Dergisi*, Sayı: 23, Merzifon 2007, 16.

Şehrin yatay gelişimine doğru orantılı olarak dikey gelişimi de önem kazanmaktadır. 1960 yılı öncesinde 3 ve 4 katlı binaların görüldüğü şehirde bu yıldan itibaren 6 katlı binalar inşa edilmeye başlanmıştır. Çok katlı bina yapımının hızlandığı bu tarihten itibaren özellikle 6 katlı binalar tercih edilmiştir.

Bahçelievler, Yeni, Yunus Emre, Mahsen, Harmanlar, Sofular, Hacı Hasan ve Tavşan mahalleleri modern yapılaşmanın görüldüğü diğer mahallelerdir. Genellikle konutların birinci katları iş yeri olarak kullanılmakta, geri kalan kısımlar ise oturma yerleri olarak kullanılmaktadır. Şehrin çekirdeğini oluşturan mahallelerde ise günümüzde hâlâ kerpiçten yapılmış tek ve iki katlı evlere rastlanılmakta, şehrin tarihi ve modern görüntüsüne aykırı manzaralar arz etmektedir. Meşhur Merzifon Evleri ise daha çok bu mahallelerde görülmektedir. Bu evlerin bir kısmı ticari iş yeri olarak, diğer kısımları ise mesken ve turizm amaçlı olarak tercih edilmektedir.. Ayrıca bir kısmı atıl vaziyette olup çürümeye terk edilmiştir. Birkaç tane ev ise restore edilebilmiş olup turizme kazandırılmıştır.

Osmanlı sivil mimarisinin güzel örneklerinden sayılabilecek Merzifon Evleri'ni, Müslümanlara ait olanlar, gayrimüslimlere ait olanlar ve misyonerlerden kalan evler olmak üzere üç kısımda inceleyebiliriz. Gayrimüslimlerin evlerinin en önemli özelliği balkonlu olmalarıdır. Müslüman evleri ise balkon yerine cumba ve pencere kafeslikleriyle kendini gösterirler. Amerikan Misyonerlerinin oturdukları evler kolej binalarının güneyinde yer alan evlerdir. Günümüzde Osmanlı'dan kalma mahallelerde görülen bu evlerin sayısı iyice azalmıştır. Ancak son dönemlerde bu evleri restorasyon çalışmaları ile şehre tekrar kazandırma faaliyetleri başlamıştır.

Fotoğraf 2.12. Şehrin En Görkemli Binası Olan Valienta Otel’den Bir Görünüm.

Şehrin bazı eski ve kenar mahallerinde bahçeli 2-3 katlı evler yaygındır. Evlerin bahçelerinde meyve ve sebze yetiştirilmektedir. Osmanlı Dönemi’nden kalma mahallerde ise tek ve iki katlı evlere sıkça rastlanılmaktadır. Ancak bu konutlar zaman geçtikçe yerini yeni binalara bırakmaktadır. Eski mahallerde çok katlı konutların sıralandığı cadde ve sokaklardan içeriye girildiğinde, kerpiç, briket ve tuğladan basit şekilde yapılmış evlere rastlamak mümkündür. Örneğin Otel Valiente’nın karşısında yer alan Makro Hipermarketin hemen yanı başında belirtilen tarzda evler yer almaktadır. Şehrin düşük standartlı evlerinin yoğunlukta olduğu alan ise Paşa Deresi’nin etrafında olduğu görülür.

Merzifon’da en yüksek bina 10 katlıdır (Fotoğraf 2.12). Birikim sahası olması ve KAF sistemine yakın olması yüksek binaların yapımı açısından büyük tehlike arz etmektedir. Bu sebeple yüksek bina yapımında dikkat edilmesi gereken kurallar nedeniyle 7 kat ve üzeri binaların yapımı tercih edilmemektedir. Merzifon’un en görkemli ve modern binasını ise 2008 yılında bir vakıf tarafından yapılan 10 katlı Valienta Otel oluşturmaktadır

2.3.3. Arazi Kullanılışı ve Fonksiyon Alanları

Şehir, arazi kullanışı ve fonksiyonel alanlar bakımından çevresinden belirgin şekilde ayrılmaktadır. Komşu olduğu kırsal sahadan oturma alanları, iş ve ticaret alanları, yönetim, eğitim ve sağlık alanları, sanayi alanları, ulaşım alanları vb. ile farklılaşmakta ve bu alanlar şehirlerin büyüklüğüne göre yoğunluk kazanmaktadır.

Tablo 2.7. Merzifon'da Fonksiyonel Arazi Kullanışları

Kullanım Türü	Alan(ha)
Oturma Alanı	311,3
Yollar	208,8
Yönetim Alanları	45,5
İş ve Ticaret Alanları	26,8
Askeri Kullanım Alanları	23,2
Mezarlıklar	18,3
Eğitim Alanları	15,3
Sanayi Alanları	14,7
Park ve Bahçe Alanları	11,8
Spor ve Sosyal Kullanım Alanları	7,5
Sağlık Alanları	4,3
Dini Kullanım Alanları	4,2
Dereler	3,2
Diğer Kullanım Alanları	7,4
Şehirsiz Kullanım Toplamı	702,3

Kaynak: Merzifon Nazım İmar Planı Açıklama Raporu(2012)

2.3.3.1. Oturma Alanları

Merzifon'da şehir içi arazi kullanımı olarak en önemli ünite, oturma alanlarına aittir. Yaklaşık olarak 937 hektarlık kentsel alanın %33,2'sini oturma alanları oluşturmaktadır. Toplam 311,3 hektar alana tekabül eder (Tablo 2.7). Mahallelerin yüzölçümlerine göre en büyük mahalle Yunus Emre Mahallesi'dir. Bu mahalle şehrin kuzey kısmında yer alır. Şehrin gelişme sahasının en kuzey noktalarından birini oluşturur. Bu mahallenin arazi kullanımının büyük bir kısmını toplu konut ve boş alanlar oluşturur. Bu iki alanın dışındaki konutlar 1-2 katlı, bahçeli, müstakil evlerden oluşmaktadır.

Hemen hemen her mahallede fonksiyonel kullanım açısından en fazla alanı konut alanları oluşturmaktadır. Yalnızca Kümbet Hatun Mahallesi'nde mezarlık ve küçük

sanayi bölgesinin varlığı sebebiyle konut alanları küçük bir alanı teşkil eder. Şehrin merkez noktasından uzaklaştıkça 1- 2 katlı müstakil evler görülmeye başlar. Bu evler genelde bahçelidir ve şehirde artan çok katlı apartmanlar bu evlerin yerini yavaş yavaş almaktadır. Apartmanların yaygın olmadığı mahallelerde konutlar daha ziyade tek katlı, bahçeli müstakil evler şeklindedir. Bu durum şehrin merkezine doğru gittikçe bahçeli ve tek katlı olmaktan çıkıp çok katlı apartman daireleri şeklinde kendini göstermektedir. Özellikle Bahçelievler, Yeni, Yunus Emre gibi yeni kurulan mahallelerde 5 ve üzeri kata sahip apartmanlar yaygındır.

2.3.3.2. İş ve Ticaret Alanları

Şehrsel yerleşmelerde arazi yer yer farklı faydalanmalara sahne olur. Şehirlerde dükkânlar evler ve fabrikalar karmakarışık bir halde bulunmazlar. Mekâna bağlı bir farklılaşma söz konusudur.¹³⁷ Günümüz şehirleşmesinde iş ve ticaret alanları olarak nitelendirilen alanlar, Merzifon'un çekirdeğini oluşturan mahallerde yaygındır. Şehir içi arazi kullanışı açısından iş ve ticaret alanları yaklaşık olarak 26,8 hektar bir alan kaplamaktadır. Osmanlı kültürel mirasın büyük çoğunluğunun yer aldığı Cumhuriyet Caddesi ile çevresi, iş ve ticaret alanlarının en yoğun olduğu yerlerdir. Merzifon'da kabaca GB-KD yönünde uzanan bu caddeye komşu sahalarda da iş ve ticaret alanlarında yoğunluklar görülmektedir. Belirtilen alanlarda bankacılık, temel tüketim, gıda, giyim, lokanta başta olmak üzere birçok iş yeri sıralanmıştır. Bu caddeye bağlanan diğer cadde ve sokaklar da önemli ticaret alanlarının yer aldığı diğer mekânlardır.

İş ve ticaret alanları kullanımında genelde ilk katlar ticaret alanı olarak kullanılırken diğer katlar daha çok oturma alanı olarak kullanılmaktadır. Ticari faaliyetlerin yoğunlukta olduğu kısımlardaki alanlarda ise duruma göre iki ve üzeri katlar bu faaliyet için kullanılmaktadır. Görülen dikey yükseklik kenarlara doğru ilerledikçe düşer, yatay yönde yaygınlık kazanır. Kat açısından dikey yoğunluk Cumhuriyet ve Hacı Rahat caddelerinde zaman zaman binanın tamamını kaplarken diğer kısımlarda beş ve üzeri kata sahip binalarda daha çok ilk katlar ile sınırlıdır (Fotoğraf 2.13). Şehrin geleneksel alış veriş mekânları doğal olarak eski mahallelerdir.

¹³⁷ Erol Tümerterkin, "İstanbul'un Merkezi İş Sahaları" *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, 8(17), İstanbul 1967, 18.

Şehirde kurulan katık pazarı Gazi Mahbup Mahallesi'nde, Taşhan'ın hemen güneyinde yer almaktadır. Burası aynı zamanda Osmanlı Dönemi'nde de önemli bir pazar alanı olarak kullanılmaktaydı. Buranın çevresi aynı zamanda iş ticaret alanlarının en yüksek seviyede olduğu sahadır. Gerek kırsaldan gelenler, gerekse şehrin her bölümünde yaşayanlar buradaki iş ve ticaret alanlarına ihtiyaç duymaktadır. Dolayısıyla burası şehrsel kitlenin ihtiyaç taleplerini karşılayan en yoğun sahadır.

Fotoğraf 2.13. Ticaret Fonksiyonları Açısından En Yoğun Alanlardan Biri Olan Cumhuriyet Caddesi ve Merzifon Meydanı'ndan Görünüm.

2.3.3.3. Yönetim, Eğitim ve Sağlık Alanları

Merzifon, idari olarak ilçe yönetim merkezidir. Doğal olarak kaymakamlık ve belediye teşkilatı tarafından yönetilen birimlere sahip bir yerleşmedir. Şehirde kaymakamlık ve belediye yönetim binaları Sofular Mahallesi'nde birbirlerine yaklaşık 250 metre uzaklıkta yer almaktadır (Fotoğraf 2.14., Fotoğraf 2.15). Bu iki birime bağlı bazı kurumlar ise şehre dağılmış vaziyettedir. Belediye Teşkilatı içerisinde yer alan Su ve Kanalizasyon İşleri Müdürlüğü, Temizlik İşleri Müdürlüğü ve İtfaiye Müdürlüğü gibi müdürlükler farklı mahallelerde yer almaktadır.

Şehrin sağlık birimlerinden olan İlçe Sağlık Müdürlüğü ve Toplum Sağlığı Merkezi Sofular Mahallesi'nde, Kara Mustafa Paşa Devlet Hastanesi ise Bahçelievler Mahallesi'nde yer almaktadır. Ayrıca şehrin muhtelif yerlerinde aile sağlığı merkezleri, özel tıbbi merkezler, diyaliz merkezi vb. birimler de bulunmaktadır.

Fotoğraf 2.14. Sofular Mahallesi'nde Yer Alan Belediye Hizmet Binası.

Fotoğraf 2.15. Sofular Mahallesi'nde Yer Alan Kaymakamlık Binası.

Başlıca eğitim alanlarını Sofular Mahallesi'nde yer alan Meslek Yüksek Okulu ve POMEM, Liseler, ortaokullar ve ilkokullar oluşturmaktadır. Eğitim alanları şehirde yaklaşık olarak 15,3 hektarlık bir alan kaplamaktadır. Eğitim alanlarının büyük bir kısmı yukarıda belirtilen iki eğitim kurumunun varlığından dolayı Sofular Mahallesi'ndedir.

2.3.3.4. Sanayi Alanları

Osmanlı döneminden 1970'e kadarki süreçte Merzifon çeşitli büyüklük ve nitelikte sanayi tesislerine sahip olmuştur. Bu yıla kadar gelen süreçte daha çok un fabrikaları yer alırken, bu tarihten itibaren açılan yağ fabrikası ile modern sanayinin ilk adımı atılmış oldu. Merzifon 1970 öncesinde daha çok un ve yem üretimi yapan farklı büyüklük ve kapasitede fabrikalara sahipti. Meray Yağ Fabrikası'nın 1970 yılında kurulması farklı tür ve karakterde sanayi tesislerinin kurulmasına öncülük etmiştir. Kümbet Hatun Mahallesi'nin güneyinde Samsun-Çorum karayoluna paralel şekilde inşa edilen Merzifon Organize Sanayi Bölgesi, modern sanayinin yoğunlaştığı alandır. Başta aspiratör olmak üzere çeşitli mutfak araç ve gereçleri, mobilya, tekstil ürünleri, plastik vb. üreten sanayi tesisleri yer almaktadır. Bu tesisler yurt içinde olduğu gibi yurt dışına yapılan ticari faaliyetlerde önemli bir yere sahiptir.

Özellikle ulaşım imkânı ve Samsun Limanı'na yakınlık Merzifon'da sanayinin gelişmesini olumlu etkilemektedir. Kümbet Hatun Mahallesi'nde ve bu mahallenin güneyinde yer alan Organize Sanayi Bölgesi'nde sanayi alanları yoğunluktadır. Ayrıca Samsun İstanbul karayolu boyunca kurulan fabrikalar sanayi alanları açısından diğer yoğun alanları oluşturmaktadır. Sanayi alanlarının dağılışıda ulaşım faktörü yer seçiminde etkilidir.

2.3.4.5. Ulaşım Alanları

Karadeniz Bölgesi'nde önemli ulaşım güzergâhları üzerinde yer alan depresyon sahaları yoğun yerleşme alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Merzifon ulaşımında kilit noktada yer almaktadır. Şehirlerarası yolların önemli kavşaklara ayrıldığı noktanın kuzeyinde şehirselleşme kurulmuş, kuzeye doğru gelişmiştir. Burada ulaşımın şehirleşmeye olan etkisinin açık bir örneğini görmekteyiz.

Ulaşım faaliyetleri şehir coğrafyası çalışmalarında da ayrı bir özellik taşır. Genellikle herhangi bir şehirde şehrin yüzölçümünün üçte biri ile dörtte biri arasında miktarın cadde ve sokaklar tarafından kaplanmış olması her şeyden önce şehirlerdeki arazi kullanımında bu sektörün rolüne dikkati çeker.¹³⁸ Şehir yerleşmelerinde arazi kullanımının büyük bir kısmını doğal olarak konut ve ulaşım alanları oluşturmaktadır. Merzifon'da da durum böyledir. Zaten diğer fonksiyonları birbirine bağlayan en önemli unsur ulaşım sistemleridir.

Şehir içinde ulaşım sistemlerini sağlayan yolların bir kısmı duble tarzda iken eski yerleşim alanları ve yeni kurulan mahallerde yollar çift yönlüdür. Duble yollar genellikle başta iğne yapraklı ağaçların yer aldığı refüj sistemi ile ayrılmıştır. Şehir peyzajı açısından güzel bir görünüm vermektedir. Refüj sistemine sahip olmayan yollarda ise daha çok kaldırımlar üzerinde ağaçlandırılmalar yapılmıştır.

Merzifon ulaşım açısından oldukça elverişli bir konuma sahiptir. Konumu ulaşım çeşitliliğini artırmakta, bu çeşitlilik de şehrin gelişimine olumlu katkı yapmaktadır. Kümbet Hatun, M. Akif, Bağlarbaşı ve Buğdaylı mahallerinden Samsun-İstanbul Karayolu geçmektedir. Bu karayolu Kümbet Hatun Mahallesi ile M. Akif Mahallesi arasında Çorum-Ankara karayoluna ayrılmaktadır. Şehirlerarası otobüs terminali ise Hacı Hasan Mahallesi'nde yer almaktadır. Yine aynı mahalleden Amasya, Suluova, Havza, Çorum, Gümüşhacıköy'e gününbirlik giden minibüs yazıhaneleri ve durakları yer almaktadır (Fotoğraf 2.16).

Şehir merkezi, demiryoluna sadece 16 km. uzaklıkta olmasına rağmen bu ulaşım şeklienden oldukça sınırlı bir derecede faydalanmaktadır. Demiryolunun mesafe uzunluğunun fazla olması, en az iki aktarma işlemi olması, taşıma esnasında yaşanan vakit kayıpları ve ürünlerin hasar görme riski gibi nedenlerden ötürü bu ulaşım nadiren tercih edilmektedir. Merzifon, 2008 yılında havaalanına sahip olmuş bir şehirdir. Askeri havaalanının sivil uçuşlara açıldığı ilk havaalanı olma özelliği taşır. Herhangi bir denize kıyısı olamayan araştırma sahasına en yakın liman, Samsun Limanı'dır. Denizyolu ulaşımında en çok bu liman tercih edilmektedir.

¹³⁸ Erol Tümerterkin, Nazmiye Özgüç, *Ekonomik Coğrafya*, Çantay Kitapevi, İstanbul 1997, 590.

Fotoğraf 2.16. Hacıhasan Mahallesi'nde Yer Alan Merzifon Otogar'ından Bir Görünüm.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ŞEHİRSEL FONKSİYONLAR

İnsanoğlunun doğal çevre üzerinde yaptığı çevresel değişikliklerden biri ve en önemlisi, şüphesiz şehir yerleşmeleridir.¹³⁹ Muhtelif ekonomik ve kültürel fonksiyonları ile köyden ayrıldığı kabul edilen şehirler, günümüzde beşeri eserlerin en görkemlilerinden biri olarak karşımıza çıkarlar. Fakat kent ya da şehir terimlerinin neyi ifade ettiği hususunda henüz bütün araştırmacıların üzerinde uzlaştıkları, ortaklaşa kabul edilmiş bir tanım yapılmış değildir.¹⁴⁰

Ülkemizde 17 Mart 1924 tarihinde çıkartılmış olan 442 sayılı Köy kanununa göre; 2000’den az nüfuslu yerleşmeler köy, 2000–20000 arasında nüfusa sahip olanlar kasaba ve 20000’den büyük olan yerleşmeler ise, şehir kategorisine dâhildir.¹⁴¹ Bir yerleşmenin şehir sayılabilmesi için tek başına nüfus kriteri yeterli değildir. Fonksiyonel ve yapısal yönden hiçbir gelişme göstermemiş bir yerleşmenin barındırdığı nüfus kitlesi ne kadar büyük olursa olsun coğrafi anlamda şehir kabul edilemez.¹⁴²

Şehirlerin ortaya çıkışında doğal, beşeri, ekonomik vb. faktörler etkilidir. Özellikle beşeri faktörlerin çeşitli olması kesin bir şehir tarifi yapılmasını güçleştirmektedir. Şehir yerleşmelerinin oluşmasında nüfus özellikleri, konum, ulaşım, sanayi, eğitim vb. faktörler etkilidir. Bu faktörlerin etkinlik derecesine göre yerleşmelerin boyutları ve fonksiyonları değişir. Bir şehrin ortaya çıkmasında veya varlığını devam ettirmesinde dominant olan faktörler, bir başka şehirde önemsiz bir yere sahip olabilir.

Şehir mekan organizasyonunun bir sonucudur. Şehrin büyüklüğü ihtisaslaşması ve benzeri makro özellikleri ancak böyle bir sistemin parçası olarak incelendiğinde açıklanabilir.¹⁴³ Bir yaşam alanı olarak kentler doğal ve kültürel birçok unsurun bir arada ve karşılıklı etkileşim içinde bulunduğu insan ekosistemleridir. Bir yandan hava,

¹³⁹ Arıncı, *Tatvan Şehri (Kuruluşu Gelişmesi ve Fonksiyonları)*, 1.

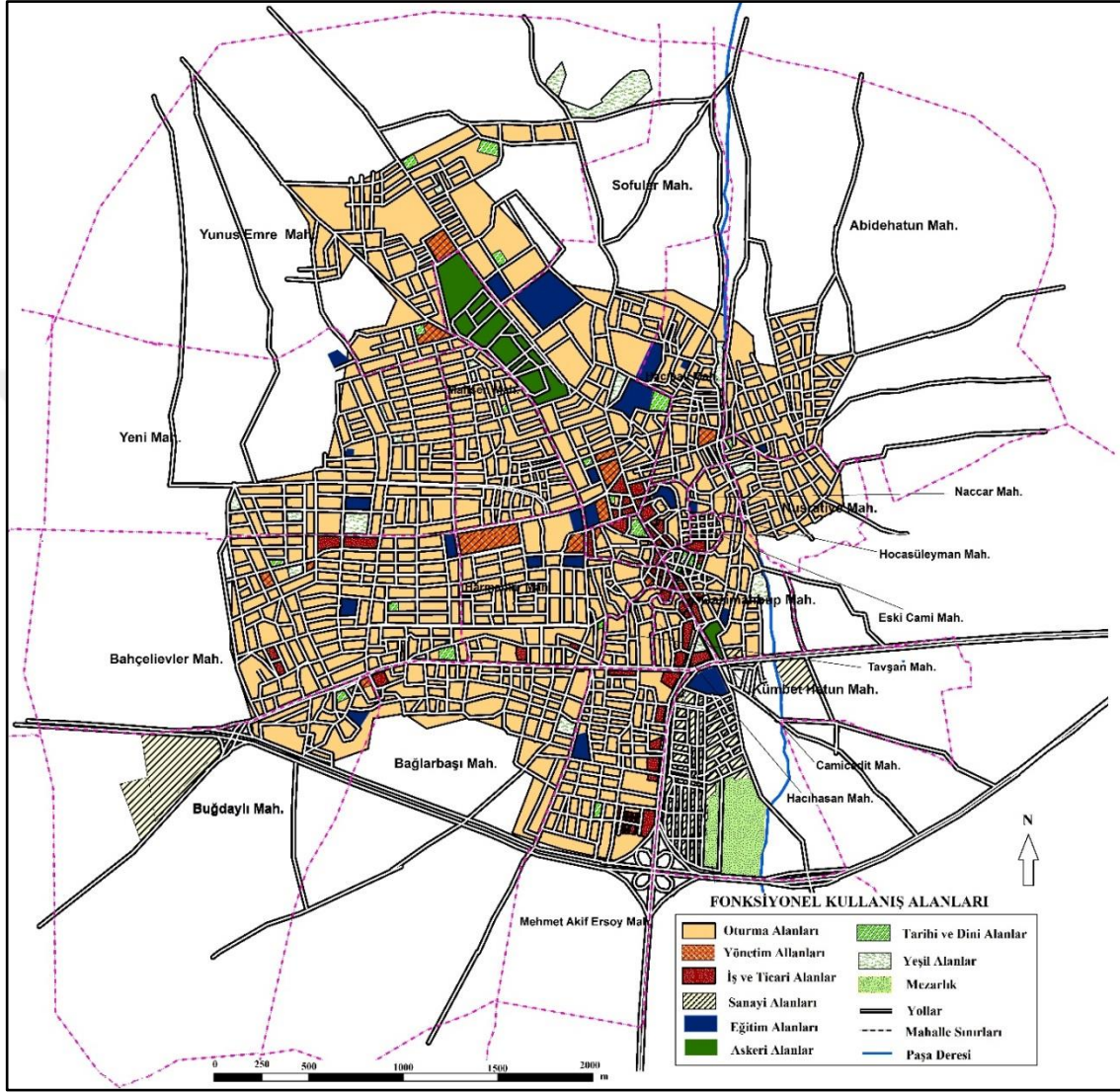
¹⁴⁰ Hayati Doğanay, İbrahim Fevzi Şahin, Ünal Özdemir, *Genel Beşeri ve Ekonomik Coğrafya*, Pegem Akademi Yayınları, Ankara 2014, 178.

¹⁴¹ Süha Göney, *Şehir Coğrafyası*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayın No:2274, İstanbul 1977, 8; Köy Kanunu, Erişim Tarihi: 09/12/2015, <http://www.mevzuat.gov.tr/Mevzuat/Metin/1.3.442.pdf>.

¹⁴² Ali Özçağlar, *İdari Coğrafya*, Ümit Ofset Matbaacılık, Ankara 2011, 64.

¹⁴³ İlhan Tekeli, *Anadolu'da Yerleşme Sistemi ve Yerleşme Tarihleri*, Türk Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2011, 45.

toprak, su, bitki gibi doğal çevre koşulları, diğer yandan da ekonomik kalkınma için sürekli geliştirilmek zorunda olan ulaşım, ticaret, sanayi, turizm gibi sosyo-ekonomik faaliyetler aynı alanda iç içe geçmiş durumdadır.¹⁴⁴

Harita 3.1. Merzifon'un Fonksiyonel Arazi Kullanış Haritası.

Kentin tanımı ve kentleşme olgusu hakkında, birbirinden farklı görüşler bulunmaktadır. Kent ve onu belirleyen kriterler üzerinde duran, farklı bilim dallarına mensup pek çok araştırmacı olmakla beraber, yaklaşımlar birbirinden oldukça farklı olmuştur.¹⁴⁵ Bununla birlikte şehirlerin karakterlerinin tespitinde başvuru

¹⁴⁴ Arife Karadağ, Kentsel Ekoloji: Kentsel Çevre Analizlerinde Coğrafi Yaklaşım, *Ege Coğrafya Dergisi*, Cilt 18, İzmir 2009, 32.

¹⁴⁵ Nuriye Garipağaoğlu "Türkiye'de Kentleşmenin, Kent Sayısı, Kentli Nüfus Kriterlerine Göre İncelenmesi ve Coğrafi Dağılışı", *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı 22, İstanbul 2010, 3.

yöntemlerden biri de faal nüfusun çalışmakta olduğu farklı iş kollarına göre yapılan sınıflamadır.¹⁴⁶ Bu çalışmada iş kollarına göre yapılan sınıflandırma temel alınmıştır.

3.1. EKONOMİK FONKSİYONLAR

Şehirlerin ortaya çıkmasında etkili olan ekonomik fonksiyonlar oldukça önemli bir yere sahiptir. İnsanoğlunun varlığını sürdürmesi, nüfusça büyümesi her şeyden önce geçim şartlarına bağlıdır. Hatta göç olaylarının yaşanmasında en temel ilke geçim farklılıkları olmaktadır. Özellikle de gelişmekte olan ülkelerde farklı kalkınma ve gelişme nitelikleri taşıyan alanlar, harekete geçen demografik unsurlar için önemli bir çekim merkezi olmaktadır.

Tarım, verimli bir ovanın hemen kenarında kurulan Merzifon için önemli bir faktördür. Burada ziraatı yapılan ürünlere yönelik olan fabrika ve sanayi tesisleri Osmanlı'nın son döneminden günümüze kadar gelişerek devam etmiştir (Harita 3.1). Teşvik yasalarının kapsama alanı içinde olması, organize sanayinin kurulması ve bu sanayi alanında belli ürünler üzerinde yoğunlaşma önemlidir. Merzifon ekonomisinde tarım gittikçe azalan fakat hala önemini koruyan bir yere sahiptir. Verimli bir sahanın kenarında olması buranın tarımsal açıdan önemli bir merkez olmasını sağlamaktadır. Tarım sahalarında yetişen ürünlere yönelik sanayi tesisleri kurulmuştur. Merzifon'un Osmanlı döneminde kazandığı ticaret merkezi rolü günümüzde devam etmektedir. Son zamanlarda zayıflamaya başlayan ticaret faaliyetleri her şeye rağmen istihdam açısından hayli yüksek bir kesimi etkilemektedir. İdari bir merkez olması, kültürel kaynaklar, eğitim kurumları ve kurulması planlanan diğer kuruluşlar şehrin ekonomik fonksiyonlarını çeşitlendirmektedir. Şehrin ekonomik fonksiyonları hizmetler, sanayi ve tarım olarak üç ana başlık altında incelenecektir.

3.1.1. Hizmet Fonksiyonları

3.1.1.1. Yönetim Fonksiyonu

Yönetim fonksiyonu, şehir ile çevresi arasındaki korelasyonları geliştirip, şehrin merkeziyet gücünü arttıran bir özelliğe sahiptir. Zira bu fonksiyonun uygulayıcısı

¹⁴⁶ Ökkeş Kesici, "Kilis'in Şehir Coğrafyası Özelliklerine Genel Bir Bakış", *Doğu Coğrafya Dergisi*, Cilt 1, Erzurum 1995, 260.

durumundaki çeşitli kuruluşlar ve devlet daireleri, genellikle şehirlerde bulunurlar.¹⁴⁷ Bir yerleşmedeki idari birimler, bir devletin teşkilat şemasındaki durumuna bağlı olarak değişiklik gösterir.

İlçe merkezleri, bir ilçe idari alanında, merkez bucağı içerisinde yer alan ve ilçenin yönetimiyle görevlendirilmiş yerleşmelerden oluşmaktadır. Türkiye'nin idari bölümlenmesinde illeri oluşturan birinci derecedeki idari alanlara ilçe denilmektedir.¹⁴⁸ İlçe merkezi statüsü taşıyan araştırma sahası, bu statüye sahip diğer yerleşmeler gibi birçok kamu kuruluşuna sahip olmuştur. Doğal olarak yönetim fonksiyonu da buna paralel olarak gelişim göstermektedir. İdari birimler zaman içerisinde gelişme veya gerileme yaşayabilirler. Merzifon, üstlendiği idari görevler neticesinde çeşitli yönetim birimlerine sahip olmuştur.

Osmanlı'nın son döneminde, 1896-1897 yıllarında Merzifon önemli bir endüstri şehri olma özelliği göstermektedir. Bu dönemde Merzifon Kazası'na bağlı 4 nahiye ile 160 köy bulunmaktaydı. Kazanın nüfusu 24000 Müslüman, 5820 Ermeni, 1200 Rum olmak üzere 31020 kişiydi.¹⁴⁹ Cumhuriyet Dönemi'nin ikinci sayım devresi olan 20 Ekim 1935 tarihinde Merzifon İlçesi'nde 62 köy mevcuttu. Merzifon'un 1936 yılı mülki taksimatına bakıldığında Alıcık ve Türnük (Sarıbuğday) adlı iki nahiye ve 65 köye sahip olduğu görülüyor. Bu köylerin 25'i merkez bucağına, 25'i Türnük ve 15'i ise Alıcık nahiyesine bağlıydı.¹⁵⁰ Günümüzde ilçeye bağlı toplam 70 köy bulunmaktadır. Ayrıca Kayadüzü isimli bir de beldesi vardır. Merzifon'da bugünkü idari yapılanmaya göre 20 mahalle bulunmaktadır. Bu mahallelerden Camicedit, Gazimahbup, Hacıbalı, Hacıhasan, Harmanlar, Hocasüleyman, Naccar, Sofular, Tavşan mahalleleri Osmanlı Dönemi'ndeki isimlerini devam ettirmektedirler.¹⁵¹

Osmanlı Devleti'nin hakimiyetine girdiği 1396 yılından beri kaza merkezi olan Merzifon'un idari statüsünde herhangi bir değişiklik olmamıştır. Ayrıca Cumhuriyetin ilk yıllarında 12'ye kadar düşürülen mahalle sayısı, 1956 yılına kadar bir köy yerleşmesi

¹⁴⁷ Hakkı Yazıcı, “Şehir Coğrafyası Açısından Bir İnceleme: Bayburt”, *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı: 30, İstanbul, 1995, 201.

¹⁴⁸ Nurettin Özgen “Nüfusları 2000'in Altına İndiği İçin Belediye Teşkilatları Kaldırılan Yerleşmeler Üzerine Coğrafi Bir Analiz”, *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 11(2), Ankara 2013, 79.

¹⁴⁹ Gölen, 567.

¹⁵⁰ Seher Boykoy, “1935-1950 Sürecinde Merzifon'un Sosyo-Kültürel Yapısı Üzerine Bir İnceleme”, H. Babacan (Ed.), *Geçmişten Günümüze Merzifon Sempozyumu*: 15-17 Ekim 2009, (ss. 603-622) Merzifon Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara 2010, 604.

¹⁵¹ Özcan, 477.

olan Buğdaylı'nın, mahalle statüsüne kavuşmasıyla tekrar artışa geçerek 2014 yılı itibarı ile 20'ye ulaşmıştır. Günümüzde ilçenin tamamı 971 km²'lik bir alan kaplamaktadır.

Merzifon'un yönetim fonksiyonuyla ilgili iş yerlerinde istihdam durumuna baktığımızda belediye teşkilatı 235 istihdam ile ilk sıradadır (Tablo 3.1). Belediye teşkilatı bünyesinde olan birimlerden temizlik işleri müdürlüğü Hacıbalı Mahallesi'nde, su ve kanalizasyon işleri Hocasüleyman Mahallesi'nde, itfaiye müdürlüğü Yunusemre Mahallesi'nde yer almaktadır.

Tablo 3.1. Birimlere Göre Yönetim Fonksiyonunda İstihdam Edilen Kişi Sayısı.

Kuruluş Adı	İstihdam
Kaymakamlık	8
Nüfus Müdürlüğü	12
Milli Eğitim Müdürlüğü	13
İlçe Sağlık Müdürlüğü	18
Merzifon Meteoroloji Müdürlüğü	18
Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü	62
Belediye	235
Özel İdare Müdürlüğü	15
Yedat Elektrik Dağıtım	15
Karayolları Bakım	12
Orman İşletme Şefliği	18
Sosyal Güvenlik Kurumu	13
PTT	32
Gençlik ve Spor Müdürlüğü	10
Müftülük	196
Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı	9
Nüfus Müdürlüğü	12
Merzifon Kadastro Birimi	11
Vergi Dairesi Müdürlüğü	33
Türk Telekom Müdürlüğü	20
Mal Müdürlüğü	20
Hava Limanı Müdürlüğü (İdari, Teknik ve Güvenlik)	88
Toplam	870

Kaynak: Yerinde yapılan tespitlerden

* Tahmini değerdir. Gizlilik nedeniyle alınamamıştır.

Bu kurumun ardından istihdam açısından ikinci sırada 196 kişi ile müftülük gelmektedir. Bu kurumu 88 kişiyle Hava Limanı Müdürlüğü izlemektedir. Yönetimle ilgili binaların büyük bir kısmı Sofular Mahallesi ve Harmanlar Mahallesi'nde yer almaktadır. Yönetim fonksiyonunun toplam istihdam değeri 2016 yılı itibarıyla 870 kişidir.

3.1.1.2. Ticaret Fonksiyonu

Ticaret her şeyden önce iyi ulaşım sistemi gerektiren bir faaliyettir. Aynı zamanda ticaret faaliyetleri ve bu faaliyetlere bağlı olarak meydana gelen ticari fonksiyonlar şehir hayatının en önemli esaslarından birini temsil etmektedir ¹⁵² Osmanlı kültürel mirasını şehrin çekirdeğinde taşıyan Merzifon, aynı zamanda önemli bir ticaret merkezidir. Şehirde ticari faaliyetlerin yoğunlaştığı alan Cumhuriyet Caddesi ve çevresidir. Günöbirlik ihtiyaçların karşılandığı işyerlerinin yanında lokanta, giyim, sağlık, bankacılık, kahvehane, kasap vb. dükkânlar yaygındır. Merzifon'a çeşitli işyerleri istimlak edilip yıkıldıktan sonra kurulan meydan ticari fonksiyonların adeta kalp noktasını oluşturmaktadır. Zaten başta bankalar olmak üzere tüketiciye hizmet veren diğer işyerlerinin, şehrin hiçbir yerinde görölemeyecek yoğunluk ve sayıda olması bunu kanıtlayan en önemli durumdur.

Fotoğraf 3.1. Kurulduğu Tarihten Beri Yeri Değişmemiş Olan Ziraat Bankası ve Merzifon'un Tek Hipermarketi Makro'dan Görünüm

¹⁵² Göney, 172.

Şehrin ticari fonksiyonunu ele aldığımızda mevcut durumu en güzel gösteren birimler banka şubeleridir. Çeşitlilik bakımından nerdeyse il merkezleri kadar banka şubelerine sahiptir. Bankalar, Merzifon Meydanı'nın çevresine konumlanmıştır. Toplam 12 farklı banka şubesi mevcuttur. Şehre ilk kurulan banka Ziraat Bankası'dır. Halkbank 1954 yılında kurulmuştur. Şekerbank ve Vakıfbank kuruluşu eski olan diğer bankalardır. Bu bankaların dışında Denizbank, Garanti Bankası, TEB, Finansbank, Akbank, İş Bankası, Yapı Kredi Bankası şehrin ticari fonksiyonunu destekleyen önemli finans kuruluşlarıdır (Fotoğraf 3.1).

Önemli ticari faaliyetlerden biri de haftalık kurulan semt pazarlardır. Merzifon'da iki yerde pazar kurulduğu görülür. Daha çok tekstil ürünlerinin satışa sunulduğu semt pazarı, Mahsen Mahallesi'nde, Merzifon Şehir Stadyumu'nun hemen yanına, katık pazarı ise Gazi Mahbup Mahallesi'nde, eski tuz pazarı ve çevresine kurulmaktadır (Fotoğraf 3.2). Katık Pazarı, sabahın ilk saatlerinden akşam kapanma saatine kadar hemen hemen aynı yoğunluğa sahiptir. Buradaki ticari hareketlilik, yakın işyerlerine de yansımaktadır. Özellikle başta Merzifon olmak üzere Gümüşhacıköy ve Suluova ilçelerinin kırsal kesiminden hem ürettiği ürünleri satma amaçlı hem de haftalık ihtiyaçlarını karşılamak maksadıyla buradaki pazar yoğun ilgi görmektedir. Pazarların kurulduğu günlerde şehrin oldukça kalabalık olması, yaşanan ticari yoğunluğun önemini ve büyüklüğünü gözler önüne sermektedir.

Fotoğraf 3.2. Gazi Mahbup Mahallesi'nde Haftalık Olarak Kurulan Semt Pazarından Bir Görünüm.

Fotoğraf 3.3. Bahçelievler Mahallesi'nde Yer Alan Kapalı Pazar ve Fuar Alanı.

Tablo 3.2. Merzifon’da Ticari İşyerlerinin Dağılımı ve İstihdam Durumu (2016).

İşyerinin Türü	Sayısı	%’si	İstihdam	%’si
Bakkal ve Market	290		650	
Lokanta	67		194	
Kasap	47		94	
Unlu Mamuller	37		74	
Dönerci	23		46	
Manav	15		45	
Diğer Gıda	39		78	
Gıda Toplamı	518	31,2	1181	35,2
Kıraathane ve Çay Ocağı	180		250	
İnternet Kafe	13		20	
Oyun Salonları	11		21	
Gece Kulübü	1		8	
Kahvehane Toplamı	215	13,0	299	9,0
Tuhafiye	84		117	
Kunduracı	22		35	
Manifaturacı	12		18	
Giyim Mağazası	2		10	
Diğer Giyim	32		60	
Giyim Toplamı	152	9,1	240	7,1
Mobilya Satış	48		106	
Elektrikli Malz. ve Eşyalar	37		60	
Bilgisayar Satış	17		34	
Cep Telefonu Satış	19		28	
Beyaz Eşya	15		52	
Dayanıklı Tüketim	136	8,2	280	8,3
Berber ve Kuaför	96		230	
Terzi	41		56	
LPG Satış ve Dönüştürme	33		66	
Kuyumcu	32		64	
Elektrikçi	31		45	
Kargo	18		54	
Kırtasiye	16		35	
Emlakçı	16		20	
Fotoğrafçı	12		18	
Av Malzeme	11		18	
Tüp Bayi	15		30	
İnşaat Malzeme Satış	71		145	
Otel	5		35	
Züccaciye	18		30	
Ev Aletleri Tamircileri	12		20	
Diğer	230		490	
Hizmet İşyerleri Toplamı	639	38,5	1356	40,4
	1660	100,0	3356	100,0

Kaynak: Merzifon Zabıta Müdürlüğü Kayıtları ve yerinde yapılan tespitler

Merzifon'un verimli tarım alanlarına yakın olması, bu ürünlerin kısa sürede tüketiciye ulaştırılması açısından semt pazarları büyük kolaylıklar sağlamaktadır. Hoca Süleyman Mahallesi'nde pazartesi günleri kurulan pazar ile özellikle tarımsal ve hayvansal ürünler tüketiciye ulaştırılmaktadır.

Ticari faaliyetler açısından önemli olan iş hanları ise eski parlak günlerinden uzaklaşmış durumdadır. Örneğin; Cumhuriyet Caddesi üzerinde yer alan üç iş hanı kendini yenileyemediğinden eski canlılığını kaybetmiştir. Kuşkusuz buradaki ticari kayıplarda, son dönemde hızla yayılan büyük alışveriş merkezleri etkilidir. Yoğun ilgi gören bu alanlar iş hanlarındaki ticari hareketliliği yok olma seviyesine indirmiştir.

İşyeri sayısı bakımından daha çok imalata yönelik işyerlerinin yer aldığı Kümbet Hatun Mahallesi bir kenara bırakılırsa Gazi Mahbup Mahallesi açık ara öndedir. Osmanlı döneminde de önemli ticaret bölgesi olan bu mahallede **Taşhan** yer almaktadır. Taşhan iki katlı 65 dükkânın bulunduğu bir yapıdır ve yapılan yenileme çalışmaları sonucunda tekrar faaliyete geçirilmiştir. Yenileme çalışmaları tamamlandığında butik otel olarak kullanılması planlanmaktadır. Yapılan düzenleme ile Osmanlı Devleti dönemindeki görünümüne kavuşturulmuştur.

Fotoğraf 3.4. Gazi Mahbup Mahallesi'nde Osmanlı Döneminden Kalma Taşhan'dan Görünüm.

3.1.1.3. Eğitim Fonksiyonu

Kentlerin gelişme ve değişme yönündeki beklentileri ile varılan eğitim düzeyi ve kültürel birikim arasında doğru bir orantı olduğu ileri sürülebilir. Söz konusu etkileşim, yeterli bir düzeyde ise gelişmeyi de beraberinde getirmekte ve birçok problem kolayca aşılabilmektedir.¹⁵³ Bu nedenle bilginin hızla değiştiği günümüzde her ülkenin dünya dinamiklerini tespit edebilmesi, bunun içinde faal ve güçlü bir şekilde yer alabilmesi, oluşturduğu toplumun ve bireylerin, beraber ve ahenkli yaşamaları için gerekli olan davranışların kazanılması için iyi eğitilmiş bir nüfus kitlesine ihtiyaç vardır.¹⁵⁴ Şehir yerleşmelerini kır yerleşmelerinden ayıran en önemli özelliklerden birisi de fonksiyonların çeşitliliğidir. Bu durum eğitim fonksiyonu ile daha belirgin bir şekilde karşımıza çıkar. Kırsal kesimin eğitim imkanları şehre göre oldukça kısıtlıdır. Bu sınırlılıklar dolayısıyla kırsal alandaki nüfusun şehirlere göç etmesine sebep olan itici sebeplerden biri de eğitim olanaklarıdır.

Merzifon'da eğitim fonksiyonları çeşitlidir. Şehirde Meslek Yüksek Okulu, POMEM, 9 Lise, 10 Ortaokul, 13 İlkokul ve Halk Eğitim Merkezi yer almaktadır. Ayrıca şehrin eğitim fonksiyonunu destekleyecek olan bir diğer kurum da, Amasya Üniversitesi'nin ilçeye açılacak olan İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi olacaktır. Şehrin kuzey kısmına kurulması planlanan bu fakülte ile Merzifon'da yerleşmelerin yayılma yönü kuzeye kayacaktır.

Amasya Üniversitesine bağlı Meslek Yüksek Okulu ve POMEM, Sofular Mahallesi sınırları içerisinde yer almaktadır. 28. Mekanize Piyade Tabur Komutanlığı'nın 2005 yılında Çankırı'ya taşınması üzerine bu yerde 21.06.2006 tarihinde **Polis Meslek Eğitim Merkezi Müdürlüğü (POMEM)** kurulmuştur (Fotoğraf 3.5). Dört yıllık lisans eğitimini tamamlayan öğrenciler, gerekli sınavları geçtikten sonra burada 6 ay eğitim almaktadırlar. Ortalama 500 civarı polis memuru adayı buradaki eğitimin ardından polis memuru olarak göreve başlamaktadır. Eğitim faaliyetleri iki dönem şeklinde yürütülmektedir. **Meslek Yüksek Okulu** 1991 yılında eğitim faaliyetlerine başlamıştır. İlk kurulduğunda Samsun 19 Mayıs Üniversitesi'ne bağlı olarak faaliyet gösteren bu kurum daha sonra 2006 yılında kurulan Amasya

¹⁵³ Kenan Arınç "Geçmişteki Önemi Azalmış Kent Yerleşmelerine Bir Örnek: Bitlis" *Doğu Coğrafya Dergisi*, 1(1), Erzurum 1995, 90.

¹⁵⁴ Faruk Kaya, *Ağrı İlinin Eğitim Coğrafyası*, Doğu Ofset Matbaacılık, Kayseri 2016, 11.

Üniversitesi'ne bağlanmıştır. Toplam 26 öğretim görevlisi ile 11 ayrı bölümde 992 öğrenciye sahiptir. Sofular Mahallesi'nde, Eski Amerikan Misyonerlik Okulu'na ait tarihi bir bina ve çevresine yapılan eğitim tesisleri ile şehrin en önemli eğitim merkezleri arasında yer alır. Burada eğitim gören öğrencilerin barınma sorunları mevcuttur. Kredi Yurtlar Kurumu'na ait bir adet kız yurdu bulunmaktadır. Bu yurt Sofular Mahallesi'nde Çınar Otel'in binası satın alınarak oluşturulmuştur. Erkek öğrencilere yönelik ise sadece özel yurtlar mevcuttur.

Merzifon'da 9 lisede toplam 3880 öğrenci bulunmaktadır. Ortaöğretim kurumlarında okuyan öğrenci sayısı bakımından Merzifon Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi 709 öğrenci sayısı ile en başta gelmektedir. Kuruluşu 1946 yılına kadar gitmektedir. Günümüzde Kümbet Hatun Mahallesi'nde, Otogarın karşısında yer almaktadır. Bu okul aynı zamanda, Merzifon'da yer alan tüm okullar arasında gerek öğrenci gerekse de öğretim personeli sayısı bakımından ilk sırada yer almaktadır. Diğer önemli bir ortaöğretim kurumu ise Merzifon Anadolu İmam Hatip Lisesi'dir. Sofular Mahallesi'nde 1966 yılında kurulmuştur. Aynı zamanda Amasya ilinde kurulan ilk imam hatip lisesidir. Günümüzde Harmanlar Mahallesi'nde, stadın yanında yer alır. Bu lisenin önündeki caddeye, lise düzeyinde eğitim veren kurumların yoğunluğu sebebiyle *Liseler Caddesi* ismi verilmiştir. Ayrıca bu okul bünyesinde pansiyon bulunmaktadır.

Hoca Süleyman Mahallesi'nde bulunan Merzifon Anadolu Lisesi diğer önemli orta öğretim kurumudur. Önceleri Sofular Mahallesi'nde Kültür Parkı'nın yanında bulunan bu lise, 2014 yılında faaliyetini yürüttüğü alanı Merzifon Meslek Yüksek Okulu'na devrederek taşınmıştır.

Fotoğraf 3.5. Sofular Mahallesi'nde Yer Alan Merzifon Polis Meslek Eğitim Merkezi Müdürlüğü.

Eski Amerikan Misyonerlik Okulu'nun 2011 yılında restorasyonunun tamamlanmasıyla Merzifon Fen Lisesi faaliyete geçmiştir. Yeni kurulması sebebiyle öğrenci sayısı bakımından miktarca az olsa da özellikle eğitim öğretim hizmetini vermiş olduğu bina bakımından diğer liselere göre farklı bir mevkidedir. Kullandığı bina ilk olarak Eski Azınlık Okulu adıyla 1851 yılında Amerikan misyonierlerince temeli atılmıştır (Fotoğraf 3.6). 1938 yılına kadar açılıp tekrar kapatılan bu okul binasını bir dönem 8. Kolordu kullanmıştır. 1950-1962 yılları arasında Astsubay Hazırlama Okulu olarak kullanılmasının ardından, 2005 yılına kadar metruk bir vaziyette çürümeye terk edilmiştir. Yapılan yenileme çalışmaları sonucunda Merzifon'un tartışmasız en görkemli okul binası olmuştur. Sofular Mahallesi'nde, Merzifon Meslek Yüksek Okulu'nun karşısında, şehre hâkim bir noktada bulunmaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın 2012 yılında uygulamaya koyduğu 4+4+4 eğitim sistemi ile Merzifon'daki ilköğretim okulları da Türkiye'nin tamamında olduğu gibi tekrar ortaokul ve ilkokul olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Bu ayrılma sonucunda ilköğretim okullarından bazı okullar ilkokul, bazıları ise ortaokul olarak eğitim öğretim

faaliyetlerine devam etmektedir. Ancak bazı okullar hem ilkokul hem de ortaokul olarak aynı binada hizmet vermektedirler. Ayrıca Merzifon’da bir anaokulu bulunmaktadır.

Tablo 3.3. Merzifon’da Eğitim Kurumlarında İstihdam Durumu.

Okul Adı	Öğretmen Sayısı	Yardımcı Personel
Merzifon Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	52	12
Anadolu İmam Hatip Lisesi	43	4
Merzifon Anadolu Lisesi	32	4
Abide Hatun Anadolu Lisesi	28	4
İrfanlı Anadolu Lisesi	29	10
Mithatpaşa Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	30	4
Şehit Dursun Özsaraç Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	17	4
Ziya Paşa Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	29	6
Merzifon Fen Lisesi	15	6
Liseler Toplamı	275	54
Namık Kemal O.O.	33	2
Gazi O.O.	43	3
TOKİ Kara Mustafa Paşa O.O.	36	3
Resmiye Mehmet Karaöz İmam Hatip O.O.	25	1
Mehmet Akif Ersoy O.O	13	3
Cumhuriyet O.O.	23	4
Şehit Öğretmen Mehmet Kapusuz O.O	10	4
İstiklal O.O.	9	3
Mehmet Çelebi O.O	7	1
Sevinç-Orhan Erzengin Özel Eğitim O.O	9	1
Orta Okul Toplam	208	25
Atatürk İlkokulu	37	4
Mehmetçik İlkokulu	34	3
Resmiye Mehmet Karaöz İlkokulu	25	4
Fatih İlkokulu	18	4
Mehmet Akif Ersoy İlkokulu	13	-
Şehit Polis Halim Çalkan İlkokulu	15	3
Abidehatun İlkokulu	12	-
Şehit Polis Muzaffer Öztaş İlkokulu	12	4
Mehmet Çelebi İlkokulu	11	2
Şehit Öğretmen Mehmet Kapusuz İlkokulu	9	-
İstiklal İlkokulu	9	3
Haşim Dülger İlkokulu	17	3
Sevinç-Orhan Erzengin Özel Eğitim İlkokulu	9	1
İlkokul Toplam	221	31

Kaynak: Yerinde Yapılan Tespitler ve İlgili Okulların İnternet Adresleri

Fotoğraf 3.6. Sofular Mahallesi Merzifon Fen Lisesi Binasından Görünüm.

Tablo 3.4. Eğitim Fonksiyonunda İstihdam Durumu.

Kurum Türü	Öğretim Hizmetleri	Yardımcı Personel	Çalışanlar Toplamı	%'si
İlkokul	221	31	252	27,1
Ortaokul	208	25	233	25,0
Lise	275	54	329	35,4
Diğer Okullar	85	31	116	12,5
Toplam	814	142	930	100,0

Kaynak: Özet Tablodur

Ticaret ve güvenlik hizmetleri fonksiyonlarından sonra en fazla çalışan sayısı eğitim fonksiyonlarında görülür (Tablo 3.4). Eğitim fonksiyonlarında istihdam durumuna baktığımızda lise ve dengi okullarda çalışan sayısı, toplam çalışan sayısının üçte birini oluşturmaktadır. Çalışanlar sayısı bakımından ikinci sırada ilkokul, üçüncü sırada ise ortaokul düzeyinde eğitim veren kurumlar gelmektedir.

Bazı köylerde ilkokul imkânının olması ortaokul ve lisenin olmaması sebebiyle taşınalı eğitim sistemi görülür. Dolayısıyla eğitim planlamalarında sadece Merzifon'a

bakmak ve yatırımları buranın nüfusuna uygun olarak yapmak yanlış sonuçlar doğurabilmektedir. Çünkü taşınmalı eğitim ile şehre gelen öğrenci nüfusu okullarda ciddi yoğunluklara sebep olmaktadır. Taşınmalı olarak gelenlere öğle arasında yemek hizmeti verilmektedir. Özellikle liseler Merzifon İlçesi ve yakın çevreden ilgi görmektedir. Yeni açılan Fen Lisesi öğrencilerin geliş noktaları bakımından en geniş fonksiyon alanına sahip okuldur. Yine İmam Hatip Lisesi gibi yatılı okullar da oldukça farklı yerlerden gelen öğrencilere sahiptir. Yukarıdaki tabloda görülen istihdam durumu eğitim fonksiyonlarından yararlanan herkesi göstermemektedir. Çünkü eğitim fonksiyonu dolaylı yoldan özellikle diğer hizmet fonksiyonlarıyla iç içe geçmiş durumdadır.

Yunus Emre Mahallesi'ne kurulması planlanan ve şehirde bulunan meslek yüksekokuluna göre eğitim fonksiyonuna daha büyük etkide bulunacak İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nin henüz temeli atılmamıştır. Bu fakülte kurulması halinde şehrin gelişim yönlerini değiştirerek kuzey istikamete yönlendirecektir. Şehrin kuzeyindeki tarım alanlarının diğer yönler göre nitelikçe düşük olması şehrin tarım alanlarının işgal edilmesi açısından olumsuz sonuçları daha az olacaktır. Böylelikle Kenan ARINÇ'ın Ekolojik Yönleriyle; Bursa Ovası'nda Arazi Kullanılışı ve Çevresel Etki Değerlendirmesi adlı makalesinde dikkatleri üzerine çektiği verimli tarım alanlarının işgali durumu, Merzifon Ovası'nda bir nebze de olsa engellenmiş olacaktır.

3.1.1.4. Kültürel Fonksiyonlar

Merzifon, Osmanlı Dönemi'nden kalma medrese ve taşhan başta olmak üzere birçok cami, çeşme, ev ve hamamı bünyesinde barındırmaktadır. Şehirde bulunan medrese, Kara Mustafa Paşa'nın heykeli ile birlikte şehrin sembolleri olarak kullanılmaktadır. Şehrin kültürel fonksiyonlarını destekleyen en önemli yer Akif Gülle Kültür Merkezi'dir. İlk başta kilise olarak kullanılan tarihi bina, akabinde sinema olarak faaliyet göstermiştir. Uzun süre kullanılmayan bu tarihi yapı, yapılan düzenleme çalışmaları neticesinde, şehre adeta sembol olabilecek bir esere dönüştürülmüştür (Fotoğraf 3.7). Açıldığı 2012 yılından beri yoğun şekilde toplantılara, sergilere ve öğrenci çalışmalarına ev sahipliği yapmaktadır. Ayrıca bu faaliyetlerin dışında, tarihi bir yapı olması nedeniyle yoğun bir ziyaretçi akını söz konusudur. Yabancı turistlerin ilgisi yerli turistleri geçmiştir. Merzifon'un önemli karayolu kavşağında yer alması, batı ile doğu arasında turistik amaçla gezen kitle için burayı uğrak yeri yapmaktadır.

Kültürel fonksiyonu destekleyen diğer önemli öğeleri yerel gazete ve radyolar oluşturmaktadır. *Merzifon Olay*, *Güncel Haber*, *Pusula*, *Bilgi* ve *Karadeniz Panorama* şehrin önemli yerel gazeteleridir. Bu gazeteler günlük basılmakta ve dağıtımı yapılmaktadır. *Manşet Gazetesi* ise haftalık çıkarılmaktadır. Esinti, Sıla, Radyo 5 ve Umut Fm Merzifon'da yayın yapan radyolardır. Merzifon'un tek yerel tv kanalı 1997 yılında kapanmıştır.

Fotoğraf 3.7. Şehre Sembol Olabilecek Akif Güllü Kültür Merkezi'nden Bir Görünüm.

İlçe kütüphanesi önemli bir kültürel fonksiyon birimidir. Yaklaşık 30000 kitabın mevcut olduğu kütüphaneye üye sayısı 4000 civarındadır. Daha çok öğrencilerin ilgi gösterdiği kütüphane, Çelebi Mehmet Medresesi'nin arka tarafında eski bir binada yer almaktadır. Ancak Akif Güllü Kültür Merkezi veya atıl vaziyette tadilatını bekleyen Eski Kızlar Okulu'na taşınması gündemdedir.

Din hizmetleri şehrin diğer önemli bir kültürel fonksiyonudur. Şehirde merkezinde 50 camii ve 30 Kur'an kursu yer almaktadır. Şehirde tarihi camiler ve türbelerin fazlalığı din hizmetlerini önemli bir yere taşımıştır. Bu nedenle dini turizm faaliyetlerine katkı sağlamaktadır.

Şehirde spor etkinliklerini destekleyen çeşitli tesisler mevcuttur. Bunlar; spor salonu, çim saha, suni çim saha, yarı olimpik yüzme havuzudur. Kaymakamlık verilerine göre saat 06:00-22:00 saatleri arası halka açık olan tesislerden, günlük 200 civarı kişi faydalanmaktadır.

Şehirde futbol takımları arasında köklü geçmişe sahip olan *Merzifonspor*'dur. Lokali, Hacı Hasan Mahallesi'nde yer almaktadır. Bu futbol kulübü 1968 yılında kurulmuş ve 1984-2004 yılları arasında profesyonel lig mücadelelerinin ardından 2004 yılından itibaren amatör ligde mücadele etmeye başlamıştır. Futbolun dışında hentbol kulübü 2016 yılı itibarıyla profesyonel liglerde mücadele etmektedir. Bu iki spor kulübünün dışında halter ve güreşte zaman zaman ülke ve dünya çapında dereceler elde edilmektedir. Ancak yaşanan doping olayları yüzünden bu başarılar gölgede kalmıştır.

Merzifon'da okulların lisanslı sporcuları olması ve bu sporcuların daha çok okullar arası müsabakalarda yarışması Merzifon'un spor alanında zayıf bir yer olduğu imajı uyandırmaktadır. Şehirde 1500 okul lisansı, 500 ferdi ve kulüp lisans işlemleri yapılmıştır.

3.1.1.5. Sağlık Fonksiyonu

Amasya İli'nde Merkez ilçeden sonra sağlık tesislerinin en gelişmiş olduğu ilçe Merzifon'dur. Merzifon'da başta devlet hastanesi olmak üzere sağlık kuruluşları önemli bir etki alanına sahiptir. Burada sunulan sağlık hizmetlerine Samsun'un Havza ve Vezirköprü, Amasya'nın Suluova, Gümüşhacıköy ve Hamamözü ilçelerinden gelenler olmaktadır. Merzifon'da sağlık alanında, Devlet Hastanesi, Asker Hastanesi, Toplum Sağlığı Merkezi, 112 Acil Müdahale İstasyonu, 6 Aile Hekimliği, Diyaliz Merkezi, Diş Laboratuvarı, 11 özel diş hekimi muayenehanesi, özel poliklinik, özel tıp merkezi hizmet veren kurumlardır.

Merzifon'da hastaneler toplam 230 yatak kapasitesine sahiptir. Şehrin en önemli sağlık birimi, 180 yatak kapasitesine sahip Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Devlet Hastanesi'dir. 2009 yılında hizmete açılmıştır. Merzifon'a ilk hastane 1950 yılında, 15 yataklı Sağlık Merkezi olarak kurulmuş, 1960 yılında Devlet Hastanesi olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu hastaneye çeşitli dönemlerde eklenen binalar ile yatak kapasitesi artırılmıştır. Ancak belli bir dönemden sonra devlet hastanesinin kapasitenin

ihtiyacı karşılayacak düzeyde olmaması nedeniyle 2007 yılında Bahçelievler Mahallesi'nde yeni hastanenin yapımına başlanmıştır. Yeni hastane Şubat 2009'da tamamlanmış olup Merzifon'da doğan ve en meşhur simalardan olan Kara Mustafa Paşa'nın ismi bu hastaneye verilmiştir. Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Devlet Hastanesi'nde; 32 uzman doktor, 10 pratisyen doktor, 6 diş hekimi, 201 ebe hemşire ve 167 yardımcı personel olmak üzere toplam 411 kişi istidam edilmektedir. Buradan sevk edilen hastalar ise daha çok Amasya ve Karadeniz Bölgesi'nin her anlamda önemli merkezi Samsun'a ve duruma göre Ankara'ya sevk edilmektedir.

Merzifon Asker Hastanesi 22 Mart 1951 tarihinde Seyyar Hastane olarak Afyon'da göreve başlamıştır. 16 Ağustos 1951 tarihinde Merzifon'a nakledilmiş, 1955 yılında Adana'da bir süre faaliyet gösterdikten sonra 02 Ekim 1956 yılında Merzifon'da, *Merzifon 100 Yataklı Hava Hastanesi* adıyla tekrar göreve başlamıştır. 2005 tarihinde *Hava Hastanesi* olan ismi *Merzifon Asker Hastanesi* olarak değiştirilmiştir.¹⁵⁵ Günümüzde Sofular Mahallesi'nde yer almaktadır. Yoğunluk durumuna göre %10 civarında sivil hastalara hizmet vermektedir. Hava Radar Mevzi Komutanlığı, 5. Ana Jet Üssü ve İlçe Jandarma Komutanlığının varlığı bu hastanenin önemli bir sağlık merkezi haline gelmesinde etkili olmaktadır.

Tablo 3.5. Sağlık Kuruluşları Yatak Kapasitesi ve Poliklinik İşlemleri.

Sağlık Kuruluşu	Yatak Sayısı	Muayene Sayısı	%si
Devlet hastanesi	180	181939	45,9
Aile Sağlığı	-	212546	53,6
112 acil	?	1893	0,5
Toplam	180	396378	100,0

Kaynak: İlçe Sağlık Müdürlüğü Brifing Dosyası

Bu sağlık kurumları dışında 112 Acil Sağlık Hizmetleri İstasyonu'nda 46, Toplum Sağlığı Merkezi'nde 47, Aile sağlığı merkezlerinde 39 kişi istihdam edilmektedir. Belirtilen kurumlarda toplam 517 kişi istihdam edilmektedir. Diğer özel kuruluşlar da dâhil edildiğinde sağlık sektöründe istihdam 600 kişiyi bulmaktadır.

¹⁵⁵ <http://www.gata.edu.tr/merzifon/tarihce.asp> (Erişim tarihi 18.11.2015)

3.1.1.6. Ulaşım Fonksiyonu

Merzifon'un ulaşım fonksiyonlarına genel olarak bakılacak olursa elverişli bir mevkide olduğu söylenebilir. Ana ulaşım sistemlerinden kara ve hava ulaşımında oldukça elverişli konuma sahiptir. Diğer ana ulaşım sistemi olan demiryolu ise 16 km. doğusunda Suluova ilçe merkezinden geçmektedir. Kıyı şehri olmayan Merzifon denizyolu ulaşımına da 110 km. uzaklıktadır. Belirtilen bu dört ulaşım sistemi Merzifon'un ulaşım fonksiyonlarının etki bölgesini oldukça geniş kılmaktadır.

Karayolu ulaşımından Merzifon, ülke çapında önemli bir yere sahiptir. Şöyle ki Gürbulak Gümrük Kapısı üzerinden, İran'ı Avrupa'ya bağlayan karayolu aksı Ağrı, Erzurum, Erzincan, Amasya üzerinden Merzifon'a ulaşmaktadır. Belirtilen karayoluna, Sarp Gümrük Kapısı üzerinden Kafkas ülkelerini Avrupa'ya bağlayan, sırasıyla Rize, Trabzon, Giresun, Ordu, Samsun üzerinden gelen ikinci bir uluslararası öneme sahip karayolu aksı bağlanmaktadır. Bu birleşme Yedikır Eşiği'nin kuzeyinde, Merzifon'a yaklaşık 12 km uzaklıkta olmaktadır. Birleşen bu karayolu aksı, Kümbet Hatun ile Mehmet Akif Mahalleri arasında yeniden iki farklı yöne doğru ilerleyen akslara ayrılmaktadır. Güney yönde ilerleyen aks, Çorum üzerinden güney ve batı bölgelere devam etmektedir. Batıya devam eden aks ise Osmercık, Bolu üzerinden İstanbul'a, oradan devam ederek Kapıkule Gümrük Kapısı'na ulaşmaktadır. Böylece doğudan gelen uluslararası öneme sahip yollar Avrupa'ya bağlanmaktadır.

Doğudan gelen önemli karayollarının birleşme noktası ile Merzifon'daki ayrılma noktasına kadarki 12 km.lik bölüm, oldukça yoğun bir araç trafiğine sahiptir. Hatta Karadeniz Bölgesi'nde birkaç alan hariç tutulursa¹⁵⁶ en yoğun karayoluna sahiptir. Günlük ortalama 15596 araç geçmektedir. Çorum'a ayrılan güzergâhtan günlük 6948 araç geçerken, Gümüşhacıköy üzerinden İstanbul'a ayrılan güzergâhtan ise 8907 araç geçmektedir.

Merzifon, içerisinden veya şehrin kenarından geçen bir demiryolu ağına sahip değildir. En yakın demiryolu hattı 16 km uzaklıktaki Suluova'dan geçmektedir. Bu demiryolu Sivas, Amasya üzerinden Samsun'a ulaşmaktadır. Merzifon'un batı istikametinde Ankara-Çankırı-Zonguldak demiryolu geçmektedir. Merzifon'a en yakın

¹⁵⁶ Karadeniz Bölgesi'nde Trabzon ile Samsun arasındaki Karadeniz Sahil Yolu üzerinde yer alan şehir merkezleri daha yoğun trafik hacmine sahiptir. İç kısımlar ele alındığında Bolu'dan geçen Ankara İstanbul Otoyolu hariç tutulursa en yoğun yer burası olmaktadır.

olduğu nokta 200 km uzaklıkta yer alan Kurşunlu ilçe sınırındır. Belirtilen nokta ile Merzifon arasında çoğunlukla akarsu yatağında ilerleyen karayolu mevcuttur.

Merzifon Havaalanı, 2008 yılında 5. Ana Jet Üssü'ne ait askeri hava alanına ek pistin yapılmasıyla faaliyete başlamıştır. Sivil ulaşım açılan ilk askeri hava üssü olma özelliği ile Türkiye'de eşsiz bir yere sahiptir. Hava limanından İstanbul-Merzifon hattında uçuşlar gerçekleştirilmektedir. İlk açıldığında haftada 3 gün tarifeli İstanbul seferi yapılırken artan talepler neticesinde her gün sefer yapılmaya başlanmıştır. Uçuşlarda ortalama %80 oranında doluluk görülmektedir. Son yıllarda özel bir havayolu şirketi de haftada 3 gün Merzifon'a sefer düzenlemektedir. İlk uluslararası uçuş ise 7 Kasım 2009 gününde Cidde'ye yapılmıştır.

Merzifon havayolu ulaşımında oldukça geniş bir yelpazeye sahiptir. Yakın çevresinde başka bir havaalanı olmayışı etki sahasını daha da arttırmaktadır. Bağlı olduğu il merkezi Amasya ile Çorum şehirleri bu ulaşım ağının etki alanı içerisinde yer almaktadır. Amasya'nın çevresinde üç havaalanı yer almaktadır. Ancak en yakın mesafede Merzifon hava alanı yer alır. Havayolu ulaşımı fonksiyonuna bu iki il dışından da talepler olmaktadır. Karayolu ulaşım şartlarına bağlı olarak Samsun ve Tokat illerinin bazı ilçelerinden, tarifeli uçuş saatinin uygunluğuna göre yolcu gelmektedir. Ancak bu talep Amasya ve Çorum illerinin oldukça gerisinde kalmaktadır.

Dünya ticaretinin halen en büyük kısmı deniz yoluyla yapılmaktadır. Bunun sebeplerinin başında denizyolu taşımacılığının kara ve demiryollarına göre çok daha ucuza mal olması önemli rol oynar.¹⁵⁷ Merzifon'un başta elektronik ürünler ve makineler imalatı olmak üzere sanayisi dünya çapında bir hinterlanda sahiptir. Mamul maddelerin ihracatında denizyolları karayollarına göre daha çok tercih edilmektedir. Ancak Merzifon'un herhangi bir denize kıyısı yoktur. Gerek hammadde gerekse de mamül ürünler karayolu aracılığıyla İstanbul ve Samsun'daki limanlara aktarılmaktadır. Samsun Limanı'nın, İstanbul Limanı'na göre daha yakın olması, bu ulaşım sisteminde mekân-zaman ilişkisi açısından daha çok buranın hinterlandına girmesi gerekir. Ancak sanayi tesislerine sahip firmaların pazarlama birimlerinin İstanbul'da olması bu durumu tersine çevirmektedir. Merzifon, Karadeniz Bölgesi'nin önemli limanlarından biri olan Samsun Limanı'na, 110 km mesafede yer alırken İstanbul'daki limanlara uzaklık ise

¹⁵⁷ Tümertekin, Özgüç, *Ekonomik ...*, 614.

625 km.dir. Mesafe uzaklığına rağmen ihracatta İstanbul Limanı açık ara önde yer almaktadır.

Ulaşım faaliyetleri açısından şehir merkezinde 5 dolmuş hattında 45 dolmuş çalışmaktadır. Ayrıca 5 ticari taksi durağı, 5 nakliye ve 3 servis firması yer almaktadır. Gününbirlik olarak Amasya, Suluova, Vezirköprü, Havza, Çorum ve Osmancık'a minibüs seferleri düzenlenmektedir.

Merzifon Şoförler Odası'nın 2015 kayıtlarına göre ilçede ticari olarak şehiriçi halk minibüsü 45, ticari taksi 92, ticari minibüs 281, ticari kamyon 436, ticari kamyonet 178, ticari otobüs 132 adettir. Bu odaya ticari faaliyet gösteren 609 kişi kayıtlıdır. Toplam trafiğe kayıtlı araç sayısı ise 25175 adet ile oldukça yüksek bir değere sahiptir. İlçe geneli ele alındığında 3 kişiye 1 araç düşmektedir.

3.1.1.7. Güvenlik Hizmetleri Fonksiyonu

Merzifon askeri fonksiyonlar bakımından çevresine göre oldukça güçlü bir yapıya sahiptir. Stratejik konumu gereği birçok askeri kurum ve kuruluşa sahip olmuştur. Özellikle Karadeniz Bölgesi'nin neredeyse merkezi bölümünde bulunması, kuzey yönlü savunma stratejileri açısından şehri değerli kılmaktadır. Doğal çevre koşulları sayesinde adeta doğal bir kale özelliği taşımaktadır. Gerçekten de etrafının dağlarla çevrili olması, kara ulaşım sistemlerinin genellikle akarsu vadileri boyunca Merzifon ve çevresine ulaşması bunu kanıtlar niteliktedir. Tavşan Dağı, kuzey yönden gelebilecek tehlikelere karşı doğal bir bariyerdir. Batı kısmında İnegöl Dağları, güneyde Çakır ve Eğerli Dağları, doğuda ise Akdağ adeta doğal bir kale surları gibi bu şehrin kurulduğu sahayı çevrelemiştir. Bu stratejik konumuna bağlı olarak farklı nitelikte askeri birimlere ev sahipliği yapmış ve yapmaya da devam etmektedir. Merzifon'daki mevcut askeri kuruluşlar; 5. Ana Jet Üs Komutanlığı, Hava Radar Mevzi Komutanlığı, İlçe Jandarma Komutanlığı, Astsubay Askeri Gazinosu, Orduevi şeklindedir.

Bunların dışında belli dönem Merzifon'da bulunmuş askeri birimler de mevcuttur. 1940'lı yıllarda Merzifon'da bir dönem 8. Kolordu mevzilenmiştir. Belirtilen bu askeri birlik 1956 yılında Kayseri'ye nakledilmiştir.¹⁵⁸ Günümüzde kolordunun bulunduğu yere Kolordu Sokak adı verilmiştir. Astsubay Hazırlama Okulu 1950-1962 yılları

¹⁵⁸ www.gata.edu.tr/kayseri/tarihce.asp (Erişim Tarihi: 18.11.2015)

arasında burada bulunmuştur. 8. Kolordu gibi Astsubay Hazırlama Okulu da bugünkü Fen Lisesi binasını kullanmıştır. Diğer bir askeri kuruluş olan 28. Mekanize Piyade Tabur Komutanlığı 2005 yılında Çankırı'ya taşınmıştır. Askeri birliklerin naklinden sonra boş kalan arazideki yeşil peyzajdan yararlanmak amacıyla mesire alanı oluşturulmuştur. Belirtilen birliklerin nakli ile önemli bir fonksiyon kaybı yaşansa da mevcut askeri birimler hâlâ askeri fonksiyonların önemini korumasını sağlamıştır.

Merzifon'da gerek ülke, gerekse de uluslararası öneme sahip askeri kuruluş; 5. Ana Jet Üs Komutanlığıdır. Ortaova Köyü sınırları içerisinde yer almaktadır. Kuruluşu 1935 yılına tekabül eder. Bugünkü Asker Hastanesi'nin bulunduğu sahada kurulan bu birlik, 1940 yılından itibaren kademeli olarak bugünkü konumuna taşınmıştır. 1950'li yıllarda akrobasi timlerinin oluşturulmaya başlanmasından sonra, Merzifon'da Türk Hava Kuvvetleri 4. ve 6. Akrobasi Timleri¹⁵⁹ oluşturulmuştur. 5. Ana Jet Üssü'nde tamamı F-16 savaş uçaklarından oluşan iki filo bulunmaktadır. Bu komutanlığın Merzifon'daki gelişimi şehrin gelişimini olumlu yönde etkilemiştir. Sofular Mahallesi'nde bu komutanlığa ait lojmanlar yer almaktadır. Ayrıca hava üssünün bulunduğu alana ek pist yapılarak sivil uçuşlara açılmıştır

Tavşan Dağı'nın stratejik konumu ve 5. Ana Jet Üssü Komutanlığı'nın varlığı buranın askeri önemini iyice artırmasına bağlı olarak, Diyarbakır 2. Hava Kontrol Grup Komutanlığına bağlı Hava Radar Mevzi Komutanlığı 1951 yılında kurulmuştur. Günümüzde Tavşan Dağı'nın zirve noktasında, oldukça geniş bir sahayı kontrol altında tutmaktadır. Merzifon'da bulunan askeri personel hakkında gizlilik esasları dâhilinde olduğu için veri elde edilememiştir. Ancak asker nüfusunun 1000 civarı olduğu tahmin edilmektedir. Bu komutanlık dışında İlçe Emniyet Müdürlüğü 179 personel ile güvenlik hizmetleri fonksiyonunda diğer önemli birimdir.

3.1.1.8. Turizm Fonksiyonu

Şehrin turizm faaliyetlerini destekleyen unsurlar doğal ve beşeri olmak üzere iki ana başlık altında toplanmaktadır. Araştırma sahasında turizm fonksiyonları açısından daha ziyade beşeri unsurlar ön plandadır. Fiziki unsurların başında Tavşan Dağı

¹⁵⁹ Altıncı Akrobasi Timi Malazgirt Zaferinin 900. Yıl dönümü kutlamalarında gösteri yapması için 1971 yılında oluşturulmuştur. Dördüncü Akrobasi Timi ise 1964 yılında kurulmuş, 2 yıl görev yapmıştır.

gelmektedir. 800 metre izohipsi ile başlayan, 1900 m izohipsini geçen bu dağlık kütle, Merzifon için mükemmel bir arka fon oluşturmaktadır. Doğal özellikleri bakımından farklılık gösteren bu dağlık kütlede, muhtelif yoğunluk ve türde ormanlar ile akarsu vadileri hoş bir peyzaj oluşturur. Karadeniz'in görüldüğü zirve noktası, oldukça geniş bir coğrafi manzara sunmaktadır.

Tavşan Dağı, kış turizmi için elverişli niteliğe sahip değildir. Ancak yamaç paraşütçülüğü ve trekking için uygun bir yapıdadır. Güney rüzgârlarının artmaya başladığı sonbahar döneminde yamaç paraşütü etkinlikleri düzenlenmektedir. Ancak yakın tarihte yapılan yüksek gerilim hattı, bu sporun alanını biraz kısıtlamıştır. Tavşan Dağı'nda yapılan sondajlar neticesinde 70 °C'yi bulan sıcak su çıkarılmıştır ve termal turizme kazandırılması planlanmaktadır. Son olarak Ortaova Köyü'nde yapılan sondaj çalışmaları neticesinde 65°C civarı sıcak su kaynağı tespit edilmiştir. Ayrıca Suluova'da bulunan ve batı sahilleri Merzifonlular tarafından kullanılan Yedikır Barajı, kuş gözlemleri için önemli bir alandır.

Yunus Emre Mahallesinin kuzey bölümünden 2005 yılında Çankırı'ya nakledilen askeri alan, gerekli düzenlemeler yapılarak piknik alanına dönüştürülmüştür. Çeşitli sosyal tesislerin yer aldığı bu parkta, paintball sporunu yapmak isteyenlere hitap eden alan bulunmaktadır. Özellikle eski askeri bir alan olması buraya gelenleri cezbetmektedir. Tavşan Dağı'nda da kamp ve piknik alanı bulunmaktadır.

Beşeri kaynaklarda çeşitlilik fazladır. Şehrin ruhunu yansıtan mahallelerde sadece Osmanlı Dönemi eserleri günümüze ulaşabilmiştir. Kara Mustafa Paşa'nın doğduğu şehre hizmet etmesi için yaptırdığı eserlerden atıl vaziyette olanları restorasyon işlemleri ile işlerlik kazanmıştır. Şehrin turizm fonksiyonuna hizmet eden tarihi eserler daha çok Cumhuriyet Caddesi'nin her iki yanında yer almaktadır. Antik kalesi günümüze ulaşamamıştır. Selçuklu Ulu Camii'si ise Osmanlı'nın son döneminde çıkan yangınla tahrip olmuş, kalan taş malzemeler de halk tarafından muhtelif yerlerde kullanılmıştır.

Çelebi Sultan Mehmet Medresesi, Bedesten, Taşhan, Kara Mustafa Paşa Camii, Saat Kulesi, Çelebi Mehmet Camii, Tuz Pazarı Hamamı, Abide Hatun Camii, Paşa Hamamı, Eski Hamam şehirdeki başlıca Osmanlı eserleridir. Çelebi Mehmet Medresesi şehirde günümüze ulaşabilen en eski eserdir. Çelebi Mehmet'in emriyle yapımına

başlanmış ve 1415 yılında tamamlanmıştır. Günümüzde özel bir kuruluş tarafından yatılı Kur'an Kursu olarak kullanılmaktadır.

Şehirde 18 tane geleneksel **Merzifon Evi** bulunmaktadır (Fotoğraf 3.8). Bunların bir kısmı restore edilerek turizme kazandırılmıştır. Amerikan Misyonerlik Okulu'nun ayakta kalan kalıntılarının bir kısmı restore edilerek eğitim hizmetlerine tahsis edilmiştir. Kızlar Okulu olarak bilinen kısmı da restorasyon çalışmalarının başlamasını beklemektedir. Bitirildiğinde kütüphane veya müze olarak kullanılması düşünülmektedir.

Fotoğraf 3.8. Nusratiye Mahallesi'nde restorasyon çalışmalarını bekleyen Merzifon Evi

Şehir Merkezi ve çevresinde birçok türbe bulunmaktadır. Özellikle iki türbe önemli bir yere sahiptir. Piri Baba ve Şeyh Abdurrahman Rumi, Merzifonluların saygıyla andığı iki önemli şahsiyettir. Şeyh Abdurrahman Rumi'nin kabri ise kaymakamlığın karşısında yer almaktadır. Mezarlık ile kaymakamlık arasındaki yoldan geçenler burayı kolayca ziyaret etmektedirler. Şehrin yakın çevresinde yer alan köylerde de türbeler yoğunudur. Hırka Köyü'nde sahabeden olduğu rivayet edilen Ukkâşe Sultan yer almaktadır. Ancak bu türbe Merzifonlular dışında pek bilinmemektedir. Yalnız

Köyü'nde bulunan Sarılık Baba türbesinde dua edenlerin sarılık hastalığından kurtulduğuna inanılmaktadır.

3.1.1.9. İnşaat Sektörü

Şehirlerin fonksiyonel durumlarının bariz şekilde yansıdığı faaliyet kollarının başında kuşkusuz inşaat sektörü gelmektedir. Fonksiyonel büyüme ile şehrin barındırdığı nüfus, göçler başta olmak üzere farklı yönlerden gelişme eğilimindedir. Bu gelişmelere bağlı olarak konut ve hizmet yatırımları gerekmektedir.

Merzifon'da inşaat sektörü oldukça canlı sektörlerdendir. 2014 yılında şehirde 208 inşaat halinde bina bulunmaktadır. Özellikle gelişen sanayi ve kırdan kente göç faaliyeti sürekli olarak konut yapılmasını teşvik etmektedir. Şehirde inşaat sektörü alanında TOKİ konut yapımları önde gelir. Yunus Emre ve Sofular Mahallesi'nde 4 ayrı TOKİ uygulaması gerçekleştirilmiştir. Yapılan bu konutlar şehrin kuzeydeki en uç noktasını oluşturmaktadır.

İnşaat sektörünün en faal olduğu kısımlar ise Bahçelievler, Yunus Emre, Bağlarbaşı, Yeni, Harmanlar ve Mehmet Akif mahalleleridir. 2014 yılı itibarı ile Merzifon İlçe Kaymakamlık Brifing dosyası verilerine göre, en fazla inşaat 27 adetle Mahsen Mahallesi'ndedir. Bu mahallenin komşu sahaları kamuya ait yoğun iş alanlarına sahiptir. Ayrıca modern binalar kadar iki ve tek katlı eski evlerin de yaygın olması inşaat sektörünün bu mahallede yoğun hale getirmektedir.

Tablo 3.6. 2007 - 2014 Yılları Arasında Verilen İnşaat Ruhsatlarının Katlara Göre Dağılımı.

Kat Sayısı	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10 +	Toplam
2014	6	12	7	26	11	51	0	0	4	1	118
2013	9	6	9	18	7	60	0	0	1	0	110
2012	8	18	4	15	1	37	0	0	1	0	84
2011	9	14	10	14	18	39	0	0	1	1	106
2010	6	10	9	10	5	20	0	0	0	0	60
2009	6	6	6	15	1	20	0	0	0	0	54
2008	4	9	5	11	50	16	0	0	0	0	95
2007	8	19	30	4	4	37	0	0	0	0	102
Toplam	56	94	80	113	97	280	0	0	7	2	729

Kaynak: TÜİK yapı izin verilerinden.

Bahçelievler Mahallesi'nde kaymakamlık verilerine göre 24 inşaat vardır. Burada sektörü canlandıran en önemli neden, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Devlet

Hastanesinin varlığıdır. Gerçekten de bu hastanenin kurulmasından sonra boş alanlarda yoğun bir inşaat faaliyeti başlamıştır. Bu sağlık kuruluşunun burada var olması sadece konut alanlarının yayılmasını hızlandırmamış aynı zamanda bazı işyerlerinin de buraya taşınmasına vesile olmuştur. Hastaneye bağlı olarak başta eczane, lokanta vb. işyerleri bu mahallede kurulmaya başlanmıştır.

TÜİK ve DİE verilerine göre yıllık yapı ruhsatlarında 6 katlı bina ruhsatları açık ara öndedir. Son 15 yıllık dönemde alınan ruhsatlara bakıldığında bina sayısının yıllara göre azalıp artmakta olduğu görülmektedir. Ancak yüksek katlı binalar özellikle de 4, 5 ve 6 katlı bina ruhsatında artışlar görülmektedir (Tablo 3.6).

İnşaat sektöründe çalışanların verisine ulaşılammıştır. Ancak 2012 yılında yayınlanan Hazır İmar Planı açıklama raporunda yapılan büro çalışmaları sonucunda 2009 yılında inşaat sektöründe 398 kişinin çalıştığı tespit edilmiştir. Sektörel projeksiyon sistemine göre yapılan hesaplama ile 2015 yılında bu sektörde 560 kişinin çalıştığı tahmin edilmektedir. Şehirde ayrıca inşaat sektörüne hizmet veren 3 adet hazır beton firması bulunmaktadır.

3.1.1.10. Diğer Hizmet Fonksiyonları

Gayr-ı muayyen faaliyetler olarak da adlandırılan diğer hizmet fonksiyonları; seyyar satıcılar ve gündelik işlerde çalışanlar gibi herhangi bir işyerine bağlı olmadan kendi başına, sağlık güvencesi olmadan çalışan kişiler diğer hizmet fonksiyonlarını oluşturmaktadır. Bu kişilerin herhangi bir kayıtlarının olmaması, kaç kişinin bu işle uğraştığının tespit edilmesini zorlaştırmaktadır. Gündelik işler, temizlik, seyyar satıcılık vb. işlerle meşgul olanlar bu kategoride yer almaktadır. Merzifon'da diğer hizmet fonksiyonlarında hizmet faaliyeti gösterenlerin 150 kişi civarı oldukları tahmin edilmektedir.

3.1.2. Sanayi Fonksiyonu

Sanayi, hammadde ya da yarı işlenmiş maddelerin işlenerek mamul madde meydana getirmek için yapılan faaliyetler ve kullanılan araç olarak tanımlanabilir.¹⁶⁰ Ham maddelerin fiziksel ve kimyasal yapılarında değişiklik yaparak mamul madde

¹⁶⁰ Çiğdem Ünal *Türkiye'de Sanayi (Tarihi Gelişimi ve Bugünkü Yapısı)*, Atatürk Üniversitesi Yayınları No 985, Erzurum 2010, 1.

haline getirilmesi faaliyetlerini ifade eden modern sanayi, yaklaşık 200 yıl kadar önce İngiltere'de başlamıştır. Daha sonra ABD, Almanya, Fransa ve İtalya başta olmak üzere diğer ülkelerde gelişme göstermiştir.¹⁶¹ İnsanoğlunun başlıca ekonomik uğraşlarından biri olan sanayi aynı zamanda kalkınma ve küreselleşmenin de motorudur. Sanayi ile hammaddelerin şekilleri değiştirilir, daha kullanılabilir hale getirilir ve değerlendirilir.¹⁶² Merzifon'da sanayi faaliyetlerinin gelişimi açısından 1970 önemli bir yıldır. Atölye tipi sanayinin yaygın olduğu şehirde 1970 yılından itibaren modern sanayinin temelleri atılmıştır. Daha çok dokuma ve gıda sanayilerine yönelik olan üretim faaliyetleri yavaş yavaş modern sanayi tesislerine yerlerini bırakmaya başlamıştır. Merzifon Organize Sanayi Bölgesi şehirde mevcut olan modern sanayinin kalp noktasıdır. Modern sanayiye iki kısımda incelemek mümkündür.

3.1.2.1. Modern Sanayi Faaliyetleri

Ülkelerin sanayileşme düzeyi ile gelişmişlik düzeyi hemen hemen aynı anlamı taşır. Bir ülke gelişmiş ise bu durum aynı zamanda sanayileşmiş olduğunu ifade etmektedir.¹⁶³ Herhangi bir şehrin, sanayi şehri kabul edilip edilmemesi hususunda ileri sürülen kriterler, birbirinden oldukça farklıdır. Bununla birlikte sanayi fonksiyonunun oluşturduğu şehirlerde, çalışan nüfusun nispeten yüksek bir payı bu fonksiyon alanında çalışmaktadır.¹⁶⁴

¹⁶¹ Doğanay, vd., 316.

¹⁶² Tümertekin, Özgüç, *Ekonomik Coğrafya ...*, 473.

¹⁶³ Çiğdem Ünal, *Türkiye'de Sanayi (Tarihi Gelişimi ve Bugünkü Yapısı)*, Atatürk Üniversitesi Yayınları No 985, Erzurum 2010, 2.

¹⁶⁴ Hayati Doğanay, "Erzurum'da Sanayileşme ve Şehirsal Arazi Kullanılışı" *Kentleşme Sanayileşme Etkileşimi: Bir Sanayi Kentinin Planlama ve Uygulama Sorunları Eskişehir Örneği Kolokyumu*, Nazmi Oruç Sevin Aksoylu (Haz.), 6-8 Kasım, (ss.106-127), Karayolları Genel Müdürlüğü Matbaası, Eskişehir 1985, 106.

Tablo 3.7. Organize Sanayi Bölgesi Dışında Kalan Tesisler ve İstihdam Durumu

Sanayi Tesisi	Kuruluşu	Sanayi Türü	İstihdam (kişi)
Meray Yağ San. Tic. A.Ş.	1970	Gıda Sanayi	100
Akçagaz	1995	Lpg Dolum ve Tüp İmalatı	50
Yılmaz Mobilya	2003	Mobilya Sanayi	45
Aktan Gıda San. Tic. A.Ş.	1960	Gıda Sanayi	22
Usta Un Gıda San. Tic. A.Ş.	2001	Gıda Sanayi	45
Gülbahar Gıda San. A.Ş.	1993	Gıda Sanayi	35
Teksin Gıda San. Tic. A.Ş.	1979	Gıda Sanayi	28
Akgün Yem San. A.Ş.	1986	Gıda Sanayi	15
Akgün Gıda Mak. İmalat İthalat San. Tic. A.Ş.	2004	Makine Sanayi	15
Dülgerler Mob. San. A.Ş.	2004	Mobilya Sanayi	11
Beta Ziraat ve Tic.A.Ş	1999	Şekerpancarı Tohumu	17
Türker Makine	1993	Makine Sanayi	5
Toplam			388

Kaynak: Kaymakamlık Brifing Dosyası

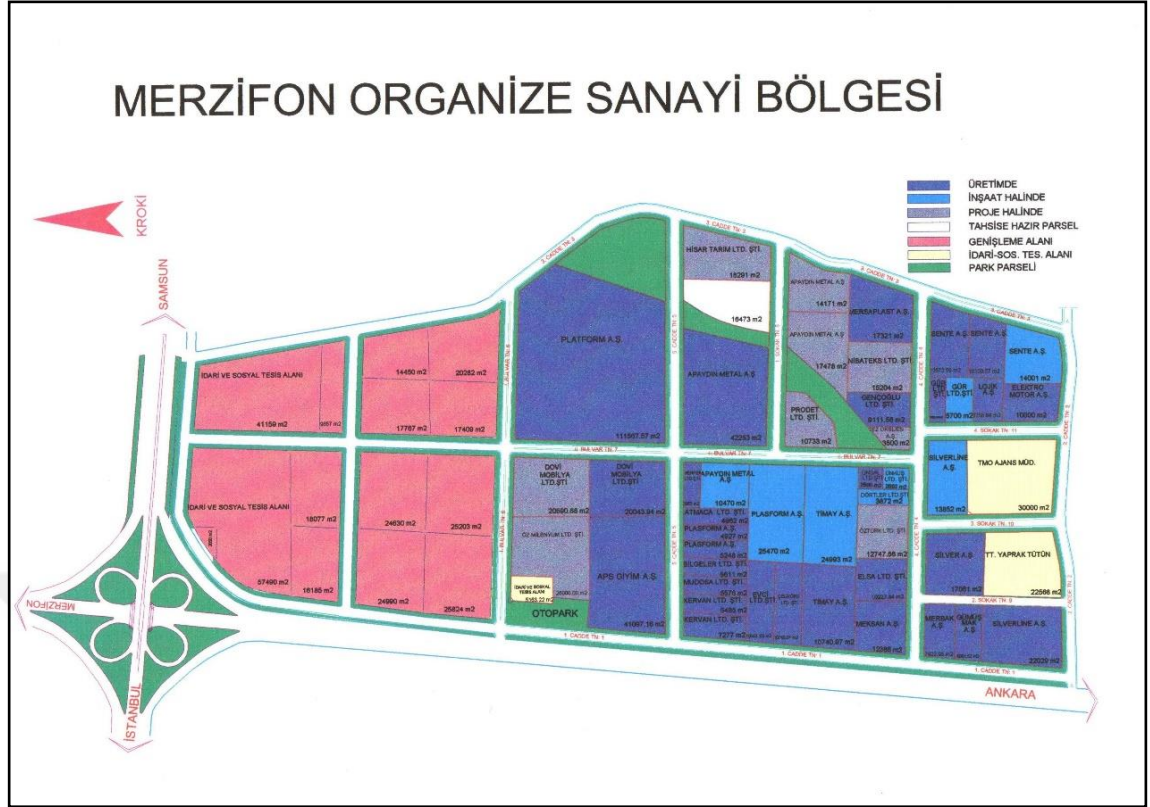
Osmanlı Devleti döneminde Merzifon'da sanayi faaliyetlerinin büyük bir kısmını el tezgâhlarında üretilen dokumalar oluşturmaktaydı. Yörede ayrıca un üretimi yapan çeşitli değirmenler de mevcut olmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarında elektrik santraline sahip olan Merzifon'da modern sanayi faaliyetleri 1970 yılından itibaren başlamıştır. Organize Sanayi Bölgesi ile modern sanayi şehrin gelişimini etkileyen en önemli unsur olmuştur.

Şehirdeki sanayi fonksiyonunu destekleyen tesisler, Merzifon Organize Sanayi Bölgesi'nde yer alanlar ve bu alanın dışında kalan fabrikalar olmak üzere ikiye ayrılır. Organize sanayi bölgesi kurulana kadar şehrin önemli sanayi tesislerini un fabrikaları ile Meray Yağ Fabrikası oluşturmaktaydı. Özellikle Samsun-İstanbul Karayolu hattına uygun uzanış gösteren bu fabrikalar; ulaşım avantajları, pazara yakınlık ve ham maddeye yakınlık esasına uygun olarak kurulmuşlardır. Özellikle verimli Merzifon Ovası'na yakınlık gıda sanayinin gelişmesinde en önemli etkidir. Bu ovanın etrafında Samsun-İstanbul Karayolu hattı üzerinde yer alan 12 sanayi tesisinde 2015 yılı itibarı ile toplam 388 kişi istihdam edilmektedir. Burada faaliyet gösteren tesislerinin büyük bir kısmını gıda sanayi oluşturmaktadır (Tablo 3.7).

Fotoğraf 3.9. Merzifon OSB dışında kalan Teksin Un ve Yem Fabrikası.

Meray Yağ San. Tic. A.Ş., Merzifon’da modern sanayi tesisi anlamında ilk kurulan sanayi tesisi olma özelliğine sahiptir. Buğdaylı Mahallesi’nde Gümüşhacıköy yolunun güneyinde yer almaktadır. Yakın çevresinde yer alan ayçiçeği tarımına yönelik olarak 1970 yılında kurulmuştur. Fabrikanın kurulmasıyla yörede ayçiçeği tarımının önemi artmış, gerek istihdam ettiği kişiler, gerekse ayçiçeği üreten çiftçilere önemli bir gelir kaynağı olmuştur. Bu sanayi tesisi Meray ve Karadenizbirlik markası adı altında üretim yapar. Ayçiçeği dışında fındık, soya, kanola vb. ürünlerde hammadde olarak işlenmektedir. Yıllık üretim kapasitesi yaklaşık olarak 30000 tondur. Mamul maddeler yakın çevre ve Karadeniz Bölgesi’nde satışa sunulmaktadır. Diğer gıda sanayi kollarını un fabrikaları oluşturmaktadır. Meray yağ sanayi gibi un fabrikalarının da hammadde ihtiyacı yakın çevreden sağlanmaktadır.

Harita 3.2. Kümbet Hatun Organize Sanayi Bölgesi Krokisi (www.merzifonosb.org.tr sitesinden alınmıştır.)

Merzifon, kalkınmada öncelikli yerler arasında yer almaktadır. Bu kapsam dâhilinde Merzifon Organize Sanayi Bölgesi, Kümbet Hatun Mahallesi'nin güneyinde, Samsun-Çorum Karayolunun güzergâhına uygun şekilde, 1987 yılında, Amasya İl Özel İdaresi (% 44), Merzifon Belediyesi (%40), Merzifon Ticaret ve Sanayi Odası (%10), Merzifon Esnaf Kredi Kefalet Kooperatifi (%6) katılımlarıyla kurulmuştur. Alt yapı çalışmaları ise 1995 yılında başlamıştır. Tamamlanması ise 2002 yılını bulmuştur. OSB'nin alanı 112 hektar civarındadır. Mevcut alanda boş parselin kalmaması nedeniyle genişleme çalışması yapılmış ve ek olarak 45 hektarlık alan daha sanayi bölgesine dahil edilmiştir. OSB'de 49 adet sanayi parseli bulunmaktadır. Bunlardan 34 adedinde üretime geçilmiş, 6'sı inşaat, 7'si proje ve 2'si de boş parsel halindedir. Organize sanayi bölgesinde doğalgaz ve elektrik enerji ihtiyacını karşılamaktadır.

Tablo 3.8. Merzifon Organize Sanayi Bölgesi'nde Yer Alan Tesislerde İstihdam Durumu.

SANAYİ İŞLETMESİ	KURULUŞ YILI	ÜRETİM KONUSU	İSTİHDAM (KİŞİ)
ADF Ankastre Ürünler Sanayi ve Ticaret A.Ş.	2010	Elektrikli makineler	31
Apaydın Metal San. A.Ş.	2007	Metal	126
APS Giyim Sanayi A.Ş.	2003	Tekstil	750
Atmaca Ltd. Şti.	1999	Mobilya	9
Bilgeler Plastik Ltd. Şti.	2008	Plastik	4
Coşkun Tekstil	2007	Tarım alet ve makine	45
Çelikors Ltd. Şti.	1997	Tarım alet ve makine	6
Dovi Ltd. Şti.	2010	Mobilya	110
Asya Isı Ltd.Şti.	2010	Metal	28
Elsa San. Tic. Ltd. Şti.	2006	Gıda	48
Esme İnş.San.ve Tic.Ltd.Şti.	2007	Metal	9
Gümüş-Mak A.Ş.	2004	Elektrikli makineler	126
Gür Kalıp Ltd. Şti.	2009	Plastik	35
Kervan Makina Ltd. Şti.	1990	Tarım alet ve makine	48
Lojik Makine A.Ş.	2005	Plastik	23
Meksan A.Ş.	1989	Gıda	24
Mer-Bak Gıda A.Ş.	1998	Gıda	23
Merpor Ltd.Şti.	2007	Plastik	14
Merzifon Elektro Motor A.Ş.	1999	Elektrikli makineler	58
Plasform Plastik ve Metal Endüstri Şirketler Toplamı	1997	Elektrikli Makineler ve Metal Sanayi	205
Platform Mobilya A.Ş.	2004	Mobilya sanayi	73
Silverline Endüstri Şirketler Toplamı	1994	Elektrikli makineler	536
Solaren Ltd.Şti.	2010	Metal	20
Tez Oksijen	2011	Kimya	10
Timay A.Ş.	1996	Tekstil	229
Ünkuş Gıda San. Tic. Ltd. Şti.	2011	Gıda	10
Ünsal Yemek Ltd. Şti.	2004	Gıda	46
Yurtseven Tekstil Ltd. Şti.	2010	Tekstil	85
GM Teknik Endüstri ve Ticaret A.Ş.	2012	Kimya Sanayi (Cam Fabrikası)	41
TOPLAM			2772

Kaynak: Yerinde Yapılan Mülakatlar ve Kaymakamlık Brifing Dosyası

Organize sanayi bölgesinde en önemli sanayi tesislerinin başında **Silverline Endüstri A.Ş.** gelmektedir (Tablo 3.8). İlk olarak 1994 yılında *Gümüşfon* adıyla Merzifon OSB'de kurulmuştur. İlk kurulduğunda aspiratör üretimi yapılmaktaydı ve çalışan sayısı 25 kişiydi. Üretilen ürünler genellikle iç pazara yönelik olarak

gerçekleşmekteydi. İlk ihracatını Bulgaristan'a, ikinci ihracatını ise Almanya'ya yapmıştır.

Fotoğraf 3.10. Organize Sanayi Bölgesi'nde Yer Alan Metal İşleme Tesisinden Bir Görünüm.

Merzifon OSB'deki OKA, DPT ve Merzifon TSO tarafından yapılan ortak çalışmalar sonucunda ankastre kümelenmesine gidilmiştir. Bundaki amaç; bölgesel rekabet gücünün ve inovasyon kapasitesinin geliştirilmesidir. Bu bağlamda ankastre ürünlere yönelik üretim yapan sanayi tesisleri arasında bir bağ kurulmuştur. Sanayi bölgesinde önemli bir yere sahip olan Silverline A.Ş. bu kümelenme projesinde yer almaktadır. Sanayi tesisleri arasında çeşitli konularda işbirliği söz konusudur. Bu sayede rekabet gücü, işgücü, pazar olanakları üretim miktarı ve çeşitliliği olumlu yönde gelişmektedir.

Silverline ülke çapında önemli bir şirkettir. Gerek yurtiçi gerekse de yurt dışına önemli miktarda ürün sunmaktadır. Merzifon'da bir satış mağazası bulunmaktadır. Bunun dışında muhtelif il merkezlerinde satış mağazaları mevcuttur. Ürünleri tüm Türkiye'ye yayılmış vaziyettedir. İki şirket hariç üç sanayi tesisinde 536 kişi istihdam edilmektedir. Özellikle son dönemde pazar taleplerinin ankastre ürünlere kayması bu sanayi tesisinin gelişimini hızlandırmakta ve önemini artırmaktadır. Ancak İstanbul'a

nispeten uzak oluşu zaman kayıplarına neden olmaktadır. Silverline 50 ülke ve yurtiçine yönelik üretim yapmaktadır. Ancak ihracatta Almanya ve Rusya daha ön plandadır. İç piyasaya nakiller karayolu ile gerçekleştirilmekte, ihracat ise İstanbul'daki limanlar üzerinden yapılmaktadır. Hammaddeler daha çok Çin'den temin edilmektedir.

Silverline toplam 13 şirketten oluşmaktadır. Bunlardan toplam beşi Merzifon'da yer almaktadır. Aspiratör ve ankastre mutfak ürünleri, üretim faaliyetlerinin temel noktasıdır. Merzifon dışında İstanbul'da da tesisleri bulunmaktadır. OSB bünyesinde yer alan şirketlerden biri **Timay A.Ş.**'dir. İlk olarak İstanbul'da 1987 yılında kurulmuştur. Merzifon OSB'de kuruluşu ise 1996 yılındadır. Kuruluşunun ilk yıllarında üretim ve satış işlemleri İstanbul'da yapılmaktaydı. Ancak gerçekleşen büyüme neticesinde satış ve imalat birbirinden ayrılmış, pazarlama kısmı İstanbul'da kalırken 1996 yılında imalat kısmı Merzifon'a aktarılmıştır.

Silverline Şirketler Grubu'nun üretim faaliyetleri hem iç pazar hem de dış pazara yöneliktir. Çeşitli tekstil firmalarına ve ünlü markalara başta düğme olmak üzere çeşitli aksesuarlar yapılmaktadır. Dünyanın önde gelen hazır giyim markalarının onaylı tedarikçisi konumundadır. Tekstil ve hazır giyim sektörleri için metal ve plastik düğme, perçin, çitçit gibi aksesuarların üretimi yapılmaktadır. Pazarlama, satış ve satış sonrası hizmetleri faaliyetlerini gerçekleştirmektedir. Toplam 229 kişi istihdam edilmektedir. Hammadde temini ise pirinç ve bakır fiyatlarına bağlı olarak yurtdışı veya yurtiçinden yapılmaktadır.

Silverline A.Ş. bünyesinde ayrıca **GM Teknik Endüstri ve Ticaret A.Ş.** yer almaktadır. Cam ve ankastre üretimine yönelik olarak 2012 yılında faaliyete başlamıştır. Toplam 41 kişi istihdam edilmektedir. Bunun yanında bünyesinde bulunan 5 şirket ve bu şirketlere ait sanayi tesislerinde 806 kişi istihdam edilmektedir. İstihdam miktarı açısından ilk sırada yer almaktadır.

APS Giyim Sanayi A.Ş. 2003 yılında Merzifon'da kurulmuştur. Bu firmanın ilk fabrikası İstanbul'da kurulmuştur. Tekstil ürünlerine yönelik üretim faaliyetleri yapılmaktadır. Toplam istihdam 2014 yılı için 750 kişidir. Çalışan kişi sayısı bakımından Silverline A.Ş.'den sonra ikinci sırada yer almaktadır. Konfeksiyon ürünlerinin tamamına yakını ihraç edilmektedir. İhracatta önemli bir yere sahiptir. Amerika, İngiltere, Fransa, Almanya ve İsveç ihracat yaptığı başlıca ülkelerdir.

Plasform Plastik ve Metal Endüstri A.Ş., 1997 yılında kurulmuştur. Aslında bu şirket ilk olarak 1994 yılında İstanbul'da plastik enjeksiyon baskısı yaparak üretime başlamıştır. Ardından 1996 yılında Merzifon'a, 2000 yılında ise organize sanayi bölgesine taşınmıştır. Avrupa Birliği'nden 2004 yılında aldığı destek fonu ile alüminyum filtre üretim tesisini kurmuştur. Pazarlama şirketi İstanbul'da yer almaktadır.

Sanayi tesisinde **Vinola** markası adı altında mutfak ürünleri de üretilmektedir. Yıllık olarak 400000 ton plastik ürün baskısı, 2600000 alüminyum filtre, 100000 ankastre ocak, 35000 ankastre fırın üretimi yapılmaktadır. Alüminyum filtre üretiminde dünya çapında öneme sahiptir. Ürünleri iç pazar ve dış pazarda ilgi görmektedir. Başta Ortadoğu Ülkeleri ve Avrupa Ülkelerine ihracat yapılır ve bu tesislerde toplam 205 kişi istihdam edilmektedir.

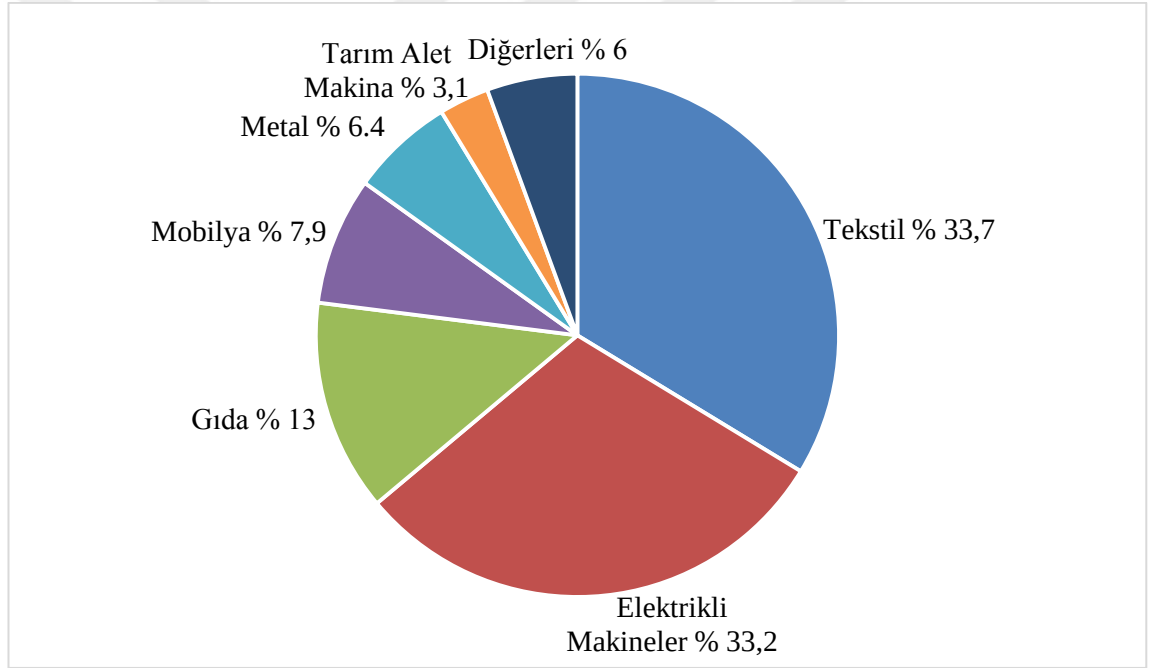
Apaydın Metal 2002 yılında, ilk olarak Samsun'da faaliyetlerine başlamıştır. Ekonomik gelişimine bağlı olarak gerekli çalışmaların yapılmasının ardından Merzifon OSB'ye taşınmıştır ve 2007 yılında faaliyete başlamıştır. Merzifon OSB'de metalik tel üretiminde bulunur. Bu alanda dünyada marka olan firmalarla çalışmaktadır. Apaydın Metal; yıllık 40 milyon m² çit ve 12000 ton galvanizli tel üretiminde Türkiye'de ilk sırada yer alır. Toplam 126 kişi istihdam edilmektedir. Üretim hem iç hem de dış pazara yöneliktir. Üretiminin yaklaşık olarak %15 civarı ihraç edilmektedir. Gürcistan, Mısır ve Güney Afrika Cumhuriyeti ihracatın gerçekleştiği başlıca ülkelerdir.

Dovi Ltd. Şti. 1990 yılında kurulmuştur. Sadece mobilya üretimine yönelik faaliyet göstermektedir. Siparişe dayalı olarak ofis mobilyası imal edilmektedir. Üretilen ürünler yurt içi ve yurt dışına gönderilmektedir. Yurtdışında daha çok Libya ve Hindistan'a gönderilir. Yakın il merkezlerinde ise şubeleri mevcuttur. Toplam 110 kişi istihdam edilmektedir. İstihdam sayısı bakımından diğer sanayi tesislerine göre daha düşük değer içerse de sektörel olarak hızlı gelişim gösteren Merzifon Elektro Motor A.Ş. önemli bir sanayi tesisidir.

Tablo 3.9. Sanayi Tesislerinde Üretim Kollarına Göre Çalışan Sayıları ve Oranları.

Sanayi Üretim Şekli	Çalışan Sayısı	%si
Tekstil	1064	33,7
Elektrikli Makineler	956	30,2
Gıda	413	13,1
Mobilya	248	7,9
Metal	203	6,4
Tarımsal Alet ve Makina	99	3,1
Plastik	76	2,4
Kimya	51	1,6
LPG Dolum Tüp İmalatı	50	1,6
Toplam	3160	100,0

Kaynak: Özet tablodur.

Şekil 3.1. Merzifon Sanayi Tesislerinin Üretim Kollarına Göre Çalışan Sayıları Oranı

Merzifon, cumhuriyetin başlarında birçok il merkezinin elektriğe sahip olmamasına rağmen elektrikle aydınlatılan nadir yerleşmelerden biridir. Elektrik üretim tesisi 1930-1931 yıllarında kurulmuştur. 1934 yılında yapılan iyileştirmeler sonucunda şehir elektrikle aydınlatılmıştır.¹⁶⁵ Günümüze ulaşamayan bu tesisin yerini rüzgâr santralleri almıştır. Merzifon Çavundur Köyü'ne Baktepe Enerji A.Ş. tarafından kurulan ve işletilen rüzgar santrallerinde toplam 16 türbin bulunmaktadır. Bu sayının 32'ye

¹⁶⁵ Şehabeddin Uygun, *Merzifon İlçesi*, Niksar 1938, 35.

çıkarılması planlanmaktadır. Üretilen enerji ulusal enerji ağına verilmektedir. İki farklı bölge arasında geçişin en kolay sağlandığı alçalma sahası olması rüzgâr için uygun koridor niteliği taşımaktadır. Bu sebeple türbin sayısı arttırılması planlanmaktadır. Toplam kurulu güç 40MW'tır.

3.1.2.2. Atölye Tipi Sanayi Faaliyetleri

Ev imalatının gelişmesi vesilesiyle ayrı bina veya sahada usta ve işçilerin çalıştığı küçük bir imalat tipi ortaya çıkar. Burada çoğu kez yakın çevreden sağlanan hammaddeler işlenmekte ve kısıtlı miktarda üretim faaliyeti yapılmaktadır.¹⁶⁶ Atölye tipi olarak adlandırılan bu sanayi tipi modern sanayi kurulmasından önce hâkim sanayi tipini oluşturmaktaydı. Bu tesislerde basit birkaç makine ile hammaddeler işlenir ya da yarı işlenmiş ürünler haline getirilirdi.

Merzifon'da atölye tipi sanayi faaliyetleri, genellikle Kümbet Hatun Mahallesi'nde kurulan iki adet küçük sanayi sitesinde yapılmaktadır. İlk küçük sanayi sitesi 1983 yılında kurulmuştur. Toplam 4,2 hektarlık bir alan kaplamaktadır. Daha sonra 1988 yılında asri mezarlığın kuzey kısmında 100. Yıl Küçük Sanayi Sitesi kurulmuştur. Buranın toplam alanı yaklaşık olarak 3,5 hektardır. Burada faaliyet gösteren işyerlerinde başta tarım makineleri ve otomobillerin tamiri yapılmaktadır. Ayrıca mermer, ahşap, pvc ve demir ürünleriyle ilgili küçük imalathaneler burada yer almaktadır (Fotoğraf 3.11).

Küçük sanayi siteleri dışında imalat sanayi faaliyetlerinin büyük bir kısmını gıda imalathaneleri oluşturmaktadır. Merzifon'da yaşayan insanların tahıllara olan ilgisi bu imalat sektörüne yansımıştır. Şehirde önemli miktarda pide, yufka, ekmek imalatı yapan işyerleri mevcuttur. Merzifon'da faal 382 imalathane vardır ve bu faaliyet kolunda çalışanlar sayısı 1209 kişi olarak tespit edilmiştir. Bu değer mevcut sanayi sektörünün çalışan oranı bakımından yaklaşık olarak 1/3'ünü oluşturur (Tablo 3.10).

¹⁶⁶ İbrahim Atalay, *Genel Coğrafya*, Meta Basım Matbaacılık Hizmetleri, İzmir 2007, 420.

Tablo 3.10. Atölye Tipi Sanayi Fonksiyonunda Çalışanlar Sayısı

İşyeri Türü	Sayısı	İstihdam
Oto Tamir	144	432
Unlu Mamuller İmalat ve Fırın	49	190
Marangoz	46	138
Demirci ve Alüminyum Doğrama	52	155
Mobilya ve Ahşap İmalat	17	51
Gıda İmalat	15	60
Kaynakçı	9	18
Soba İmalat	5	15
Mermerci	7	28
Halı İmalat	6	24
Pvc Doğrama	5	15
Tuğla İmalat	1	5
Diğer İmalat	26	78
Toplam	382	1209

Kaynak: Merzifon Zabıta Müdürlüğü Kayıtları, Yerinde yapılan mülakatlardan ve Kaymakamlık Brifing Dosyası

Fotoğraf 3.11. Merzifon Küçük Sanayi Sitesi'nin Havadan Görünüşü.
(<http://www.resimler.tv/data/media/35/Merzifon-havadan-cekim.jpg> adresinden alınmıştır.)

3.1.3. Tarım Fonksiyonu

İlçe ekonomisinde tarım ve hayvancılık önemli bir yer tutar. İlçe genelinde toplam 5529 hektar tarım arazisi mevcut olup, bu arazinin 1320 hektarında sulu tarım (% 23,87), geriye kalan 4209 hektarında kuru tarım (%76,13) yapılmaktadır. Sulamalı tarımda oluşturulan göletler etkilidir ve bu amaçla oluşturulan göletler son derece önemlidir. Yarı kurak iklim karakterine yakın olan sahada sulama gereklidir. Kurak sahalarda sulamalı tarım ile verim artmaktadır. Ancak genellikle salma usulüne göre sulama yapılır. Kısa vadede olumlu sonucu olan bu yöntem ileride buharlaşmanın etkisi ile tuzlanmaya bağlı olarak ciddi verim kaybına neden olacaktır. Buna karşılık Merzifon'da damlatma usulü sulama tekniği de git gide yaygınlaşmaktadır.

Merzifon'da buğday başta olmak üzere arpa, ayçiçeği, soğan, şekerpancarı, elit (pancar tohumluğu), mısır, haşhaş, nohut gibi ürünler ticari amaçlı olarak belli oranlarda yetiştirilmektedir. Bu ürünlerden bazıları şehirde bulunan gıda ve yem fabrikalarına önemli miktarda hammadde arz etmektedirler. Şehre ait bitkisel üretim verilerine her hangi bir kaydın tutulmaması nedeniyle ulaşılamamıştır. İlçedeki tarım verileri ayırım yapılmadan ürünlere göre tutulmuştur.

Buğday, nemli iklim sahası ile kurak iklim sahasının geçiş noktasında yer almasından dolayı burada uygun yetiştirme koşullarına sahiptir. Dolayısıyla en geniş ekiliş alanına sahip olduğu görülür. Geçmişte olduğu gibi hala önemini koruyan buğday tarımı halkın beslenmesinde önemli yer tutar. Merzifon'da bulunan un fabrikaları için hammadde kaynağıdır. Ancak ovada üretilen buğday, buradaki sanayi tesislerinin ihtiyacını karşılayamadığı için ilçe dışından da un fabrikalarınca alım yapılır (Fotoğraf 3.12).

Fotoğraf 3.12. Yemek Kültüründe Önemli Yer Tutan Buğdayın Yoğun Olarak Tercih Edildiği Pide Fırınlardan Bir Görünüm.

Şekerpancarı ise Suluova’da bulunan Amasya Şeker Fabrikası tarafından işlenir. Belirtilen bu sanayi tesisi sayesinde ovada şeker pancarı tarımı yaygınlaşmıştır. Soğan ihracata konu olan bir tarım ürünüdür. Ayçiçeği 1970 yılında kurulan Meray Yağ Fabrikası ile tarımı önem kazanmış bir sanayi bitkisidir. Haşhaş bitkisi eskiden tarımı yapılan ürünler arasında olmasına rağmen belli iller dışında tarımının yasaklanması nedeniyle bir dönem üretimine ara verilmek zorunda kalınmıştır. Ancak son dönemlerde haşhaş tarımı Merzifon Ovası’nda tekrar başlamıştır. Haşhaşın sanayide kullanılan bölümü ayrıldıktan sonra kalan kısmı da gıda maddesi olarak pazarda satışa sunulmaktadır.

Merzifon ve çevresi aynı zamanda önemli bir meyve üretim alanıdır. Hatta şehir içerisinde farklı meyve ağaçlarından oluşan bahçeli evlere sıkça rastlanılmaktadır. Ancak burada üretilen meyveler ticari olmaktan ziyade ihtiyaca yöneliktir. Meyvecilik açısından önemli alanları şehri çevreleyen sahalar oluşturur. Meyve bahçelerinde en çok elma yetiştirilir. Bu meyve zaten ünlü Amasya elmasıdır. Merzifon’un diğer ünlü meyvesi ise üzümdür. Merzifon karası olarak bilinen türün geliştirilmesi ve tarımının yaygınlaştırılması için çalışmalar sürmektedir.

Şehir, hayvancılık açısından önemli sayılabilecek bir varlığa sahip değildir. Her geçen dönem hayvan sayısı düşmektedir. Ancak ilçe genelinde önemli değerler görülmektedir. Tarım alanlarının ilçe arazisinin büyük bir kısmını kaplamasına rağmen 22000 büyükbaş, 13250 küçükbaş hayvan mevcuttur (Tablo 3.11). Kaymakamlık verilerine göre ilçede faaliyet gösteren Dursun Yılmazcan Tavuk İşletmesi 105.000 baş kapasiteli kafes yumurta tavukçuluğu işletmesinde halen aktif olarak 99.250 adet yumurta tavuğu bulunmakta olup günlük ortalama olarak 69.480 yumurta üretilmektedir. Ayrıca Kaplan Ticaret 75.000 adet ve Yamak Ticaret 25.000 adet kapasiteli işletmelerinde broiller (etçil) tavukçuluk yapılmaktadır.

Fotoğraf 3.13. Verimli Merzifon Ovası'nda Patates Tarlasından Görünüm.

Tablo 3.11. Merzifon'da Cinslerine Göre Hayvan Varlığı.

	Sığır	Manda	Koyun	Keçi	At	Merkep	Kanatlı	Kovan
Merzifon	30	0	0	0	0	0	0	150
İlçe Geneli	21.750	250	13.000	250	0	163	63.380	3.300

Kaynak: Kaymakamlık İlçe Brifing Dosyası

Fotoğraf 3.14. Şehrin Mücavir Alanında Kalan Abide Hatun Mahallesi'ndeki Tarım Alanından Görünüm

3.1.4. Fonksiyonları Destekleyen Kaynaklar

Merzifon'da şehrin fonksiyonlarını destekleyen kaynaklar çok çeşitlidir. Başta şehrin üzerine kurulduğu tarımsal nitelikleri yüksek ovanın varlığı fonksiyonları çeşitlendirmektedir. Ana ulaşım yollarının ve türlerinin Merzifon'da düğümlenmesi, bu düğümlenme sonucunda kuzey-güney, doğu-batı istikamette ulaşımın çok geniş bölgelere hitap etmesi birçok fonksiyonun gelişmesine imkân tanımıştır. Sanayisi hızla ilerlemektedir. Enerji kaynakları açısından linyit kömür yatakları ve rüzgâr santrallerine yakındır.

Merzifon verimli bir ovanın kenarında kurulmuştur. Köylerde üretilen tarımsal ürünlerin satış merkezi Merzifon'dur. İlçe 971000 dekar yüzölçümüne sahiptir. İlçe genelinde 552970 dekar tarım arazisi mevcut olup, bu arazinin 132000 dekarında sulu tarım (% 23,9), geriye kalan kısmında 420970 dekar kuru tarım (%76,1) yapılmaktadır. Ovada başlayan modern sulama teknikleri ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak tarımsal aktivite ve şehre etkisi gelişim evresindedir. Ovanın 14 adet gölet ve bir akarsu olmak üzere toplam 15 tane sulama kaynağı mevcuttur. Hayvancılık açısından ilçenin

güney ve kuzeyinde bulunan dağlık sahalar önemli hayvancılık sahalarıdır. Orta kısmında ovanın varlığı ve burada daha çok tarımsal faaliyetlerin yapılması bahsedilen dağlık sahayı hayvancılık açısından değerli kılmaktadır. Merzifon bahsedilen tarım ve hayvancılık sahalarında üretilen ürünler için bir pazar konumundadır.

Merzifon'un Karadeniz Bölgesi'nde orta noktada bulunması ve jeomorfolojik olarak ulaşım sistemlerine engel herhangi bir yapının bulunmaması, memleketin dört yanını bağlayan yol kavşağı üzerinde yer almasını sağlamıştır. Ulaşım fonksiyonu açısından bölgenin, ülke ve uluslararası çapta önemi vardır. Ulaşım sayesinde tarihin her döneminde parlak bir yerleşme, ticari ve tarımsal hareketlere sahne olmuştur. Ayrıca sanayi açısından hammadde sağlama ve pazarlara ulaştırma önemli bir aşamadır. Bu aşama ancak ulaşım ile sağlanmaktadır. Ulaşımı sadece bu dört faaliyet alanı ile sınırlandırmak yanlış olur. Çünkü ulaşım tüm şehrsel fonksiyonların gelişimini ve etki bölgesini doğru orantılı şekilde etkilemektedir.

Merzifon'da organize sanayinin varlığı ve teşvik kapsamında olması buranın ekonomik fonksiyonlarını desteklemektedir. Burada bulunan sanayi tesislerinin çoğu ihracatta önemli yere sahiptir. Madencilik şehir ekonomisine pek yansımaya da kaymakamlık idari sınırları içerisinde yer alan iki linyit madeni yatağı bulunmaktadır. Yeni Çeltek Linyit Madeni'nde 350 civarı kişi çalışmaktadır. Ancak çalışanların büyük bir kısmını Kayadüzü Beldesi ve Suluova İlçesinde oturanlar oluşturmaktadır. Bu noktaya termik santral kurulması planlanmaktadır. Termik santraller ve bakır izabe tesisleri ekonomik olarak olumlu sonuçlara neden olmasının yanında başta çevreye vereceği zarar açısından dikkat edilmesi gereken sanayi kolları arasındadır.

Şehrin tarihi geçmişi de önemli bir beşeri kaynaktır. Osmanlı'dan günümüze ulaşan birçok eser şehirde sıralanmaktadır. Ayrıca Kara Mustafa Paşa'nın buralı olması sebebiyle Merzifon'a özel ilgi göstermiş ve şehre önemli sayıda yapı yaptırmıştır. Bu meşhur paşanın ismi hala şehirde yer adlarında yaygın olarak kullanılmaktadır. Zaten literatürde sadrazamın ismi zikredilirken mutlaka *Merzifonlu* ibaresi kullanılmaktadır.

Kayadüzü Köyü sınırlarında bulunan Yeni Çeltek Kömür işletmesi de mevcuttur. Ancak Merzifon'da gerek sanayi gerekse konut olarak doğalgaz ile ısınmakta ve çalışmaktadır. İdari bakımdan Merzifon'a bağlı olan Yeni Çeltek Kömür İşletmelerinin şehir ekonomisine katkısı düşük seviyededir.

Derealan Köyü, Bakırçay mevkiinde Yıldızlar Holding tarafından Bakır Konsantratörü, Gübre Fabrikası ve Bakır İzabe Tesisleri kurulması planlanmaktadır. İlk etapta 500 kişi çalıştırılacağı bildirilen tesiste gübre de üretilebilecek ve çalışan sayısı 1500'e çıkacaktır.¹⁶⁷

3.2. ŞEHİRSEL MERKEZİYETİN GELİŞİMİ ve ETKİ BÖLGESİNE TOPLU BAKIŞ

Merkeziyet, bir şehirselle yerde toplanmış merkezi fonksiyonların fazlalığından ve çeşitliliğinden meydana gelmiştir.¹⁶⁸ Şehirler ile çevresi arasında kuvvetli bağlar bulunmaktadır. Bu bağlar *hinterland* ve *umland* terimleriyle açıklanmaktadır. Hinterland terimi daha ziyade limana hizmet eden bölge manasında kullanıldığından, umland kelimesi şehirlerin etki bölgelerini tanımlamada kullanılmaktadır.¹⁶⁹

Merzifon'un fonksiyonları, dünya, ülke ve kendi yakın çevresinde etki bölgelerine sahiptir. Sanayi fonksiyonlarının etki bölgesi ülke ve dünya çapında değişmektedir. Pazar şartlarının değişken olmasına bağlı olarak daralıp gelişmektedir. Sanayi fonksiyonları Merzifon'un en geniş etki bölgesine sahip fonksiyon türünü oluşturmaktadır. Ulaşım fonksiyonu olarak yolların kavşak noktasında olması bu fonksiyonun önemli bir etki bölgesine sahip olmasına imkân verir. Türkiye'nin doğusunda yer alan ülkeler ile Avrupa Ülkeleri arasında geçen ulaşım faaliyetleri Merzifon üzerinden geçer. Eğitim fonksiyonları ise POMEM ve Meslek Yüksek Okulu tüm ülkeye açık olması nedeniyle etki bölgesinin en geniş olduğu diğer bir fonksiyon türünü oluşturmaktadır. Açılması planlanan İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi bu fonksiyonları daha da geliştirecektir.

Ticari fonksiyonları ise daha yakın çevresini etkilemektedir. Şehir merkezi 50000 nüfusu geçmiştir. Kırsal alan ile birlikte toplam 70000'i aşan bir alanın idari merkezidir. Merkez nüfusu ile orta büyüklükte bir şehirdir. Merzifon idari olarak 70 köy ve 1 beldenin idari merkezidir. Bu ihtiyaçlara gereksinim duyan bölge ya da yerleşmeler o şehrin etki bölgesi içerisinde. İdari fonksiyonlar bir yerin gelişmesine diğer fonksiyonların ortaya çıkmasına vesile olan bir fonksiyondur.

¹⁶⁷ Merzifon Kaymakamlığı 2014 Brifing Dosyası

¹⁶⁸ Kesici, 256.

¹⁶⁹ Göney, 91-92.

3.3. MERZİFON'UN FONKSİYONEL SINIFLANDIRMADAKİ YERİ

Merzifon'da hizmetler sektörü oransal olarak sanayi ve tarım sektöründen öndedir. Toplam istihdam 8477 kişidir ve hizmet sektörü, sektörel dağılımda %60,2'lik kısmı oluşturmaktadır. Hizmetler sektöründe en çok ticaret alanında çalışan (3356 kişi) vardır. İnsanoğlunun ihtiyaçlarında yaşanan çeşitlik şehirlerde bu sektörü canlı tutmaktadır. Bu alanı güvenlik hizmetlerinde çalışanlar izler. Eğitim faaliyetlerinde çalışanlar ise üçüncü sırada gelir.

Sanayi sektörü ise hızlı bir gelişim göstermektedir. Modern sanayi son 20 yılda gösterdiği gelişme ile sektörel dağılımda önemli bir paya sahip olmuştur. Atölye tipi sanayi faaliyetleri ise dokumacılığın yerini tekstil sanayisinin alması nedeniyle yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Halk Eğitim Müdürlüğü ve çeşitli özel teşebbüsler ile dokumacılık yeniden canlandırılmaya çalışılmaktadır. Ancak çok az kişi bu işe ilgi göstermektedir. Küçük sanayi sitesi dışında yer alan atölye tipinde daha çok gıda maddeleri imalatı yapılmaktadır. Ancak tıpkı tarımda olduğu gibi sanayide de önemli oranda teknolojik gelişmelere bağlı olarak makinelerin ve üretim robotlarının ağırlığı artmaktadır. Bu nedenle istihdam açısından sanayi sektöründe durağan bir döneme girilebilir. Sanayi sektörü 4369 istihdam ile % 31,1'lik bir kısma tekabül eder. Bu payın 2/3'lük kısmını ise modern sanayi alt kolu oluşturmaktadır (Tablo 3.12).

Tarım sektörü ise civar köylerde yaşayanların şehre taşınması ile hâlâ şehir ekonomisinde önemli orana sahiptir. Gelişmiş ulaşım imkanları sayesinde tarlaya ulaşmak son derece kolaydır. Şehirde ikamet edip bu faaliyetleri yapanların sayısı bir hayli fazladır. Şehir ile tarım sektörü arasında ters orantı vardır. Çünkü kimi araştırmacılar şehirleri tanımlarken ya da sınıflandırırken zirai faaliyetlerin diğer faaliyetlere göre oransal olarak daha az olması gerektiğini savunmaktadır. Osmanlı Dönemi'nden hatta önceki dönemlerde tarım Merzifon için her zaman önemli olmuştur. Hatta Merzifon'un ilçe ekonomik yapısı anlatılırken *"ilçe ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır."* ifadesi sıkça karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde bu yargı yavaş yavaş değişmektedir. Çünkü Merzifon hizmetler ve sanayi fonksiyonu ile Amasya ili genelinde hızla değişen bir şehirdir. Merzifon'da, tablodan da anlaşılacağı üzere hizmetler fonksiyonunun bariz üstünlüğü göze çarpar.

Tablo 3.12. Merzifon’da İktisaden Faal Nüfusun Ekonomik Sektörlere Göre Dağılımı.

	İş Gücü	Alt Grup %si	Sektör %si
Hizmetler			
Ticaret	3356	39,6	
Güvenlik	1179	13,9	
Eğitim	1150	13,6	
Yönetim	870	10,3	
Ulaşım	612	7,1	
Sağlık	600	7,1	
İnşaat	560	6,6	
Diğer	150	1,8	
Hizmetler Toplamı	8477	100,0	60,2
Sanayi			
Modern Sanayi	3160	72,3	
Atölye Tipi Sanayi	1209	27,7	
Sanayi Toplamı	4369	100,0	31,1
Tarım	1230	100,0	8,8
Genel Toplam	14076	100,0	100,0

Kaynak: Özet Tablodur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ŞEHİRSEL FİZYONOMİ ve BAŞLICA PLANLAMA SORUNLARI

4.1. YERLEŞME PLANI ve ŞEKİLLENDİRİCİ FAKTÖRLER

Genellikle jeomorfolojik yapı, yerleşmelerin kurulması ve gelişmesinde büyük önem taşımaktadır.¹⁷⁰ Kırsal alanlarda kurulan yerleşmelerde en belirleyici unsur topoğrafya şartları ve doğal çevredir. Eğer buralar uygun gelişme koşullarına sahip ise, zamanla büyüyerek şehir yerleşmeleri halini alabilirler. Doğal olarak, morfolojik açıdan topoğrafyanın etkisi belirleyici roldedir.

Merzifon, Tavşan Dağı ile Merzifon Ovası'nın temas noktasında hafif bir meyile sahip jeomorfolojik bir birimin üzerinde kurulmuştur. Ova ile eğimli sahaların birleştiği noktada, dağlık sahadan kaynaklarını alan akarsular birikinti yelpazeleri oluşturmuştur. Bu yelpazelerin eğimi ovaya doğru azalmaktadır. Şehrin fizyonomisi belirtilen bu jeomorfolojik birimler tarafından şekillendirilmiştir. Topoğrafya birimleri incelendiğinde yerleşimi sınırlandıracak önemli bir unsur bulunmaz. Bu sebeple şehrin morfolojik görüntüsü dairevi şekildedir. Çevreyle ilişkiler açısından oldukça uygun olan morfolojik bir görünüme sahiptir.

Şehrin fizyonomisini oluşturan nitelikler, doğal ve beşeri olarak iki kısma ayrılır. Fiziksel olarak düz ve düze yakın bir sahada kurulmuş olması şehrin yayılmasında önemli bir engel oluşturmamaktadır. Beşeri kararlar ise şehri belli noktalarda sınırlandırırken bazı alanlarda ise yatay olarak genişlemesine neden olur. Dolayısıyla kurulduğu alan itibarıyla yerleşme faaliyetleri açısından bir kolaylık söz konusudur. Ancak şehrin 1. derece riskli deprem bölgesinde olması bina yapımında yatay ve dikey yayılım açısından dikkate alınması gereken durumdur.

4.1.1. Nüfus Projeksiyonları

Nüfus projeksiyonları geleceğe yönelik politika oluşturmada mühim bir yere sahiptir. Mevcut nüfus eğilimlerinin tespit edilmesi ve bu eğilimlerin devamı halinde gelecekteki nüfus yapısı hakkında öngörüler getirilmesi daha sağlıklı politikalar

¹⁷⁰ Göney, 258.

üretilmesini sağlar.¹⁷¹ Planlama, hem fiziki ve hem de beşeri öğelerin, bütünü planlaması ve toplum yararına en gerçekçi bir şekilde kullanılmasını amaçlamaktadır.¹⁷² Planlama için nüfus ögesi belki de en önemli kısmı oluşturur. Planlamanın boyutu ve şekli her şeyden önce belli bir kitleye göre belirlenir.

Nüfus projeksiyonları hesaplanırken 1990-2015 yılları arasındaki dönemler baz alınmıştır. Dönemin başlangıç yılı olan 1990 sayımında nüfus 40431 kişidir. Dönemin sonunda yani 2015 yılındaki nüfus miktarı da 55163 kişidir. *Bileşik faiz* yöntemine göre 2050 yılı için 95185 kişi nüfus hesaplanmıştır. *Üssel artış Metoduna* göre aynı yıl için 95593 kişi öngörülmektedir. Bu projeksiyon sistemi nüfus artış durumunun geçmiş dönemdeki eğilimlerine göre biraz yüksek değer içermektedir (Tablo 4.1). *Aritmetik artış yöntemine* göre ise 2050 yılı için 64002 kişi hesaplanmıştır. Bu miktar diğer artış yöntemlerine göre daha düşük değerlere sahiptir. Zaten 2015 yılında nüfusun 55000'i geçmesi bu değerin aşılmasını kuvvetle muhtemel kılmaktadır.

Tablo 4.1. Merzifon'un Çeşitli Projeksiyon Yöntemlerine Göre Gelecekteki Tahmini Nüfusu.

Yıllar	Üssel Artış Yöntemi*	Bileşik Faiz Yöntemi*	Aritmetik Yöntemi*
2025	64546	64467	58109
2040	81697	81448	61056
2050	95593	95185	64002
2075	141574	140540	66949
2100	209671	207506	69895

Kaynak: Şehir çalışmalarından derlenmiştir.

Aritmetik Yöntem:

$P_n = P_0 + b_n$, $b = (P_t - P_0)/n$ (P_t = Projeksiyon yılı nüfusu, P_0 = Başlangıç yılı nüfusu, n = Nüfus aralığı, b = Aritmetik nüfus artış oranı, P_t = Son sayım yılı nüfusu.)

Üssel Artış Yöntemi

$P_t = P_0 \cdot e^{r \cdot t}$ (P_t = Projeksiyon yılı nüfusu, P_0 = ilk nüfus, t = zaman, r = yıllık ortalama nüfus artış hızı)

Bileşik Faiz Yöntemi

$P_t = P_0 (1+r)^t$ (P_t = Projeksiyon yılı nüfusu, r = Yıllık ortalama nüfus artışı P_0 = Son nüfus t = tahmin yılı için gerekli yıl sayısı)

Nüfusun ulaşacağı miktarın hesaplanması planlama aşamasında özellikle yapılacak ve izlenecek politikalar açısından önemlidir. Çünkü yatırımlar mevcut doğal ve beşeri kaynaklara göre yapılmaktadır. Tahminlerin hedefe ulaşamaması durumunda

¹⁷¹ <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15844> (Erişim Tarihi: 20.06.2015)

¹⁷² Hayati Doğanay, *Bölge Planmasının Coğrafi Esasları*, Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Edebiyat Bölümleri Ders Notları No:63, Erzurum 1984, 12.

yatırımların aksaması, verimli bir planlamanın yapılmamasına neden olur. Bu durum ciddi kaynak ve zaman kaybına yol açar.

4.1.2. İmar Planları ve Uygulamaları

Merzifon'da ilk İmar Planı 1946 yılında Nihat Yücel tarafından yapılmıştır. Bu ilk planın ardından; 1967, 1984 ve 1999 yıllarında üç ayrı imar planı daha yapılmıştır. Son yapılan imar planına ek olarak mevzi ve ilave imar planları yapılmıştır. Ancak bu planlar 1999 yılında yapılan imar planında önemli değişikliklere neden olmamıştır.

Yapılan son imar planı neticesinde şehrin makro formunda önemli değişiklikler olmamıştır. Son imar planına göre doğu ve batı şehrsel gelişim sınırlandırılmıştır. Genel gelişim karayollarının kavuştuğu noktadan kuzey ve kuzeydoğu yönlerinde gerçekleşmiştir. Belirtilen noktadan Tavşan Dağı'na doğru gelişme sahası genel anlamda tarımsal nitelik bakımından düşük özelliklere sahiptir. Şehrin buraya doğru gelişmesi de tarımsal niteliğin düşük olması sebebiyle uygundur. Abide Hatun Mahallesi'nde şehrsel gelişmeler neticesinde bir kısım alanlarda tarım sona ermiştir. Önceki dönemlere ait sulama kanalları ise hemen binaların yanı başında durmaktadır. Batıdaki mahallerde de konut alanlarının tarımsal alanları işgali söz konusudur. Doğu ve kuzeydoğu istikametinde yer alan sulamalı tarım alanları ve bağ-bahçe alanları belediye mücavir alanına dâhil edilmiştir. Yine otogardan itibaren Samsun karayolunun yaklaşık olarak 3 km. uzunluğundaki alan da mücavir alana dâhil edilmiştir.

Çevreyolu, şehir ile ova arasında önemli bir beşeri engel olarak görülmektedir. Ancak son imar planına göre bu engel aşılarak Buğdaylı, Bağlarbaşı ve Mehmet Akif mahallelerin güney kısımlarında yer alan tarım alanları belediye mücavir alanı olarak belirlenmiştir. Merzifon'da yapılan son imar planına ek olarak mevzi imar planları yapılmıştır. Daha çok kentsel sit alanları için yapılan imar planları nazım imar planı için önemli değişikliklere sebep olacak nitelikler taşımamaktadır.

4.1.3. Gelecekteki Kullanım (Nazım İmar Planı)

Merzifon'da 1999 yılında yapılan imar planı, ilave edilen mevzi imar planları ile birlikte 2015 yılında 1294 hektar alanı kapsamaktadır. Bu plana göre 105000 kişilik bir nüfus öngörülmüştür. Merzifon'da toplu imar planlamalarının yerine ihtiyaca binaen

küçük çaplı planlar yapılmaktadır. Bu tarihte yapılan planın kapsamının genişletilmesi ve güncelleştirilmesi ise 2005 yılında gerçekleştirilmiştir. Son imar planından sonra 110 adet plan değişikliği yapılmıştır. Yapılan bu değişikliklere göre 232 hektarlık bir konut genişlemesi öngörülmektedir.

Şehrin batı kısmı gecekondu önleme bölgesi ilan edildiğinden toplu imar uygulaması gerçekleştirilmiştir. Kuzey kısmında yer alan toplu konut bölgesi de kuzey tarafta konut yayılması açısından önemli bir etkindir. Güney kısmında yer alan çevre yolu önemli bir sınırdır. Bu sınır ilk olarak imar planlamaları dâhilinde sanayi tesislerince aşılmıştır. Bu çevreyolunun güney kısmında yer alan sahalar muhtemel şehirselleşme alanı ilan edilmiştir. Merzifon'da görülen şehirselleşme yayılım ve sanayi kuruluşu imara uygun şekilde cereyan etmektedir. Şehirleşme konusunda halk genelde kurallara uymakta ve ruhsat işlemlerini yerine getirmektedir. Şehir merkezine güney ve doğudan bağlanan kara yolları boyunca mücavir alan ilan edilmiş ve muhtemel gelişme kapsamına alınmıştır. Şehrin diğer genişleme alanı olarak kuzeydoğu yönü belirlenmiştir.

Merzifon'un gerek verimli tarım alanı üzerinde yer alması, gerekse sürekli gelişen sanayi ve ulaşım şartlarına sahip olması şehrin yatay yönde yayılım hızını artırmaktadır. Bu yüzden şehrin belli bir plan dâhilinde büyümesi oldukça önemlidir. Aksi takdirde verimli tarım sahaları işgal edilecek ve planlama eksikliklerinde kaynaklanan hatalar ciddi ekonomik ve zaman kayıplarına neden olacaktır.

Hızlı şehirselleşme ile şehirde arsa ve kira fiyatları yükselmiştir. Yeni kurulan mahallelerde boş arsalar yerini hızlıca konutlara bırakmaktadır. Bunun neticesinde tarım alanlarına doğru süratli bir ilerleyiş görülmektedir. Şimdilik tehlikeli boyutlarda olmasa da gelecek için endişe uyandıran bir durumdur. Kuşkusuz burada arazinin düze yakın bir durumda olması yatay yayılımı kolaylaştırmıştır.

4.2. KONUTLAR ve NİTELİKLERİ

Merzifon, geleneksel evlerin yok olmaya yüz tuttuğu, yoğun şekilde modern binaların kurulduğu bir yerleşmedir. Şehir yaşamının doğal sonucu olan bu durum fonksiyonel gelişmelere bağlı olarak kendini daha yoğun hissettirmektedir. Eski konutların kat sayısı bakımından düşük olması, artan nüfusun konut ihtiyacı, sosyo-

ekonomik durumların değişmesi geleneksel konutların ortadan kalkmasına neden olmaktadır. Modernleşmenin etkilediği şehirsel unsurlardan biri olan konutlar, geleneksel niteliklerden hızlıca uzaklaşmaktadır. Özellikle şehirlere yığılan nüfus kitlesi bu uzaklaşmayı mecbur kılmaktadır.

Fotoğraf 4.1. Marjinal Kat ve Bina Yükselimine Sahip Eski Mahallelerden Gazı Mahbup Mahallesi.

şehirde farklı mahallelerde, Osmanlı döneminden kalan geleneksel Merzifon Evleri bulunmaktadır. Geleneksel yapı tipinin en güzel örnekleri arasında yer almaktadırlar. Ancak birçoğu virane vaziyette, restorasyon çalışmalarını beklemektedir. Bu evler genellikle tarihi mahallelerde yer almaktadırlar. Bunun dışında kalan mahallerde ise modern konutlar yoğun vaziyettedir. Ancak eski dönemlerde köy statüsünde iken belediye sınırları içine alınmış bazı mahallelerde, modern konutların yanında 1 veya 2 katlı küçük evlere rastlamak mümkündür. Merzifon, modern konut sayısının fazlalığıyla dikkat çeken bir yerleşmedir. şehir merkezindeki bazı ara sokaklarda geleneksel evleri görmek mümkündür. Bu eski evlerin en temel özelliği tek katlı ve avlu veya bahçeye sahip olmalarıdır. Modern konutlarda bahçelere pek rastlanılmaz. Ev eklentileri ise hayvancılık faaliyetlerinin yok denecek kadar az olması

nedeniyle çok fazla görülmemektedir. Evler daha ziyade bahçe ile çevrilidir ve bu bahçelerde meyve ağaçları yer alır. Evler boyut olarak küçüktür. İhtiyaç duyulan bölümler uygun arazi varsa eklentiler şeklinde yapılır.

4.2.1. Yapı Malzemelerine Göre Konutlar

İnsan bütün faaliyetlerinde olduğu gibi evinin yapımında da içinde bulunduğu coğrafi çevre şartları özellikle de iklim ve toprağın etkisinde kalır.¹⁷³ Günümüzde ise daha çok şehir yerleşmelerinde yakın çevreden sağlanan malzemeler ile konut kurma faaliyetleri ortadan hemen hemen kalkmış vaziyettedir. Yakın çevreden daha çok modern manada konut yapımında başka yerlerden sağlanan malzemeler kullanılmaktadır.

Kullanılan malzemeler modern ve geleneksel konutlarda farklılık göstermektedir. Geleneksel konutlarda çevrede bulunan çeşitli materyallerin kullanımı yaygındır. Modern konutlar ise doğal çevre özelliklerine göre yapılmamış konutları kapsar. Sosyo-ekonomik seviye, şehirleşme, modern yapı tekniklerindeki gelişmeler konut tipindeki tercihleri şekillendirmektedir. Daha önce değinildiği üzere Merzifon'un köklü geçmişine ait evler daha doğrusu binalar günümüzde bu sebeple hızlı bir şekilde azalmaktadır. Merzifon'da günümüzde modern konutlar yaygındır. Her geçen gün, geleneksel konutların aleyhine olmaktadır. Kuruluşu eski olan bazı mahallerde geleneksel konutlar görülmekte olup sayıları hızla azalmaktadır.

Geleneksel Türk Mimarisi'nin güzel örneklerinden biri olan **Merzifon Evleri** şehirde 18 adet kalmıştır. Yaşanan yangın olayları bu evleri aşırı şekilde tahrip etmiştir. Ayrıca çok katlı bina yapma isteği, depremler, konutlarda artan modernleşme eğilimi gibi nedenlerden dolayı geleneksel evlerin sayısı hızlıca azalmıştır. Eski mahallerde görülen bu evlere özellikle Yokuşbaşı olarak bilinen semtte daha fazla rastlanır. Modern konutların yutucu etkisine bağlı olarak yok olma tehlikesine maruz kalmış bu evlerin korunmasına karar verilmiş ve restorasyon çalışmaları başlatılmıştır.

Geleneksel Merzifon Evleri'nde yapı malzemesi olarak doğal çevrenin etkisi söz konusudur. Evlerde kullanılan ahşap, taş, kerpiç, çatı malzemesi olarak kiremit yakın çevreden temin edilmiştir. Yapılarda kullanılan ahşap malzemeler için Tavşan

¹⁷³ Ali Tanoğlu, *Nüfus ve Yerleşme*, Taş Matbaası, İstanbul 1965, 221.

Dağındaki ormanlık saha önemli bir temin sahası olmuştur. Ahşap malzemeler binanın hemen hemen her yerinde kullanılmıştır. Binanın iskeletini ahşap malzemeler oluşturmaktadır. Ayrıca tavan, merdiven, iç donanım elemanları ahşap malzemeden yapılmıştır. İklim olarak yarı kurak bir saha olan Merzifon'da duvar malzemesi olarak toprak saman karışımından yapılan güneşte kurutulmuş balçık kullanılmıştır. Bahçe duvarlarında ise taş veya kerpiç tercih edilmiştir (Fotoğraf 4.3).

Fotoğraf 4.2. Gayrimüslimler Ait Geleneksel Evler (1901).
(<http://dspace.act.edu/jspui/simple-search?query=merzifon&submit=Go> adresinden alınmıştır.)

Merzifon evleri dış görünüş itibarı ile bahçeli olmaları, balkonlu veya cumbalı olmalarına göre birbirinden ayrılır. Evler genelde kerpiç ve taş kullanılarak yapılmış duvar ile dışarıya kapalıdır. Müslümanlarda mahremiyet duygusunun ön planda olması nedeniyle evlerde balkon görülmez. Pencerele komşuya açılacak şekilde inşa edilmez. Bu evler aynı zamanda bahçeleri olmasıyla belirgindir.

Balkona sahip evler ise gayrimüslimlere ait evlerdir. Özellikle Anadolu Koleji adı verilen misyoner okulunun güney tarafında yaygın olarak görülmekteydi. Cumhuriyet öncesi dönemde Seydibölük Mahallesi olarak bilinen mahallede bu evler yaygın olarak

bulunmaktaydı. Bu mahalle aynı zamanda dönemin en mamur mahallesi olarak dikkati çekmiştir. Yaşanan yangın hadisesi bu mahalleyi geniş ölçüde etkilemiş ve tamamına yakını tahrip olmuştur. Ayrıca azınlıkların zorunlu tehciye maruz tutulması gibi nedenlerle bu tip evlerin yapımı sekteye uğramış ve yok olmaya yüz tutmuştur.

Merzifon geleneksel evleri az katlıdır. Alt kat giriş katıdır ve depo gibi ikincil işlere yöneliktir. Dışarıya tamamen veya kısmen kapalı durumdadır. Bu katın üzerinde yer alan katlar daha üstün özelliktedir. Asıl yaşam alanını oluşturan bu katlarda ise aile yapısı, statü, toplumsal geleneklere göre şekillenmeler görülür.¹⁷⁴ Merzifon Evleri'nin bodrum katlarının tümü moloz taşla yığma tekniğinde yapılmış devamında tuğla örgü ile örülmüştür.¹⁷⁵

Merzifon geleneksel konutlarında görülen sofa, Türk evinin ikinci aşamasıdır. Odalar arasındaki ilişkiyi sağlayan, ortak bir mekân olan sofa bu aşamada ortaya çıkmıştır. Sıra odalı, köşe sofalı, üç tarafı odalı plan tipleri dış sofalı plan tiplerindendir. Bu plan tipinde simetri fazla görülmez, plan serbesttir. Bu plan tipindeki ilk değişiklik sofanın ucuna bir köşk eklenmesiyle başlamıştır. Daha sonra bu ekleme sofanın her iki ucuna eklenerek “L” ve “U” şeklinde bir plan oluşturmuştur.¹⁷⁶ Şehirde mevcut olan Merzifon Evleri'nde iç sofalı ve dış sofalı olmak üzere iki plan tipi görülür. İç sofalı plan tipi 14 evde, dış sofalı plan tipi ise 4 evde tespit edilmiştir. Bu plan tipleri doğrultusunda iç sofalı plan tipinin yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir.¹⁷⁷

Günümüzde yukarıda bahsedilen durumlardan ötürü geleneksel mimari unsurlar hızla yok olmaktadır. İlk başlarda doğal ve beşeri olaylardan etkilenen geleneksel konutlar son dönemlerde ise ilgisizlikten dolayı olumsuz etkilenmiştir. Özellikle 2005 yılından itibaren şehirde yer alan tarihi yapıların harap durumu göz önüne alınarak yenileme çalışmaları başlamıştır. Bu yolla birkaç eser, turizm faaliyetlerine kazandırılmıştır. Şehrin kimliğini yansıtan eserlere uzunca bir süre ilgi gösterilmemesi hayli ilginç bir durumdur.

¹⁷⁴ Sibel Demirarslan Oğuz Demirarslan “Merzifon Geleneksel Konutlarında Kültürel Yansımalar” *Geçmişten Günümüze Merzifon Sempozyumu*, Merzifon Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara 2010, 281.

¹⁷⁵ Emel Şenel Boy, *Merzifon Evleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2014, 88.

¹⁷⁶ S. Gülçin Bozkurt, “19.yy da Osmanlı Konut Mimarisinde İç Mekan Kurgusunun Safranbolu Evleri Örneğinde İrdelenmesi”, *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 62(2), İstanbul 2012, 42.

¹⁷⁷ Boy, 91.

Merzifon'un deprem bölgesinde yer alması ayrıca kuruluş yerinin alüyal malzemenin birikmesi sonucunda oluşması modern ve dayanıklı konut yapımını destekleyen en önemli etkenlerdir. Özellikle 1950 sonrası dönemde kurulan mahallelerin tamamına yakını modern konutlardan oluşurken, daha eski mahallerde geleneksel konutlara rastlanılmaktadır. Tarihi mahallelerin tipik özelliği dar sokaklı, bahçeli ve en fazla iki katlı evlerin varlığıdır. Tek aracın geçebildiği bu sokaklar konutların niteliğine göre oldukça nostaljik bir görüntü arz etmektedir. Bu evlerde yapı malzemesi olarak kerpiç ve briket kullanımı yaygındır. Modern konutlarda iskelet yapı malzemesinin yanında duvarlarda daha çok tuğla tercih edilmektedir.

Fotoğraf 4.3. Restorasyon Çalışmalarını Bekleyen Geleneksel Bir Konut.

Fotoğraf 4.4. Harmanlar Mahallesi’nde Yıkılma Tehlikesi İle Karşı Karşıya Olan Geleneksel Bir Ev.

Çatı malzemesi olarak tamamına yakını kiremitler oluşturmaktadır. Hava fotoğrafları ve yüksek binalardan çekilen fotoğraflar bunu açıkça göstermektedir (Fotoğraf 4.5). Galvanize sac kullanımı oldukça düşük seviyede olup daha çok resmi kurumlarda tercih edilmektedir. Geleneksel evlerin de neredeyse tamamında çatı malzemesi olarak kiremit kullanılmıştır. Yarım daire şeklinde olan kiremit ise bu evlerde hâkim çatı malzemesini oluşturur. Bu kiremitler bir birine ters olarak, iç içe geçecek şekilde sıralanarak kullanılır. Apartmanlarda ise daha çok düz kiremit tercih edilmektedir. Tuğla ve kiremitler daha çok Çorum ve Tokat illerinden gelmektedir. Demir çelikte ise yakın olması nedeniyle Karabük tercih edilmektedir.

Fotoğraf 4.5. Kiremitle Örtülü Çatıları Gösteren Hava Fotoğrafı.

4.2.2. Sosyo-Ekonomik Yapı ve Konutlar

Şehirlere kurulan binalar doğal çevre ile beşeri faktörlerin belirleyici rolü dâhilinde kurulurlar. Ancak modern teknikler ile fiziki faktörlerin etkisi en aza indirilmektedir. Konut kurma faaliyetleri beşeri bir hareket olduğu için, konut yapımında karar verme ve yapma hala önemli bir faktördür.

Konut yapımında geleneksel ve modern yöntemler kullanılarak ev kurma faaliyetleri yapılır. Günümüzde çok katlı apartman daireleri ile geleneksel tarzda yapılan binalar yerini hızlıca modern konutlara bırakmaktadır. Genellikle 3 oda 1 salon şeklinde olan bu konutlar Merzifon’da yaygın olarak yeni kurulan mahallelerde görülür. Geleneksel yöntemlerle yapılan konutlar ise eski mahallerde yaygındır. Özellikle Paşa Deresi vadisinde bu tarzda evler yaygındır. Tavşan Mahallesi’nde de bu evlere sıkça rastlanılmaktadır. Nadiren iki katlı olarak inşa edilen bu binalar genelde tek katlıdır. Bazılarının etrafı duvarla çevrili, bahçeli bir yapıya sahip olduğu görülür. Şehirselleşme ile geleneksel tarza yakın yapılan binalar yerini modern tekniklerle yapılan binalara bırakmaktadır.

Merzifon, çekirdek aile yapısının hâkim olduğu bir yerleşmedir. Bu sosyal yapı şehirde konutlara da yansımıştır. Zaten ortalama aile büyüklüğü 3,2 kişi olarak tespit edilmiştir. Apartman kültürünün oldukça yaygın olduğu görülür. Daha çok hizmetler ve sanayi sektörlerinde çalışan kişiler buralarda ikamet ederler.

Geleneksel tarza yakın evler, gerek kullanılan malzemeler, gerekse modern konutlara göre daha ekonomik olmaları nedeniyle özellikle düşük gelirli ailelerin kullandığı meskenlerdir. Ayrıca bu evlerin düşük kira giderlerine sahip olduğu da görülür. Ayrıca gürültüden rahatsız olan ve mahremiyet konusuna önem veren kişiler müstakil evleri daha çok tercih etmektedir. Modern sanayi tesisleri ile birlikte artan kira fiyatları bu evlere halen talep olmasına neden olmaktadır.

4.3. ŞEHİRSEL ALTYAPI ve SORUNLARI

Özçağlar'ın şehir tanımında yer alan *alt ve üst yapı* olguları şehirselleşmeler için önemli bir unsurdur. Bu işlerle Kaymakamlık ve Belediye teşkilatları ilgilenmektedir. Alt yapı hizmetleri bakımından Merzifon'da iki tane kanalizasyon hattı bulunur. Bunlardan birisi yağmur sularının kanalizasyon edildiği sistemdir. Evsel atıkların kanalizasyon edildiği sistem ise ayrı olarak kurulmuştur. Bu sistem sayesinde evsel atıklardan gelebilecek kötü koku sorununun önüne geçilmiştir. Kanalizasyon hattı Paşa Deresine verilmektedir. Atık su arıtma tesisinin ihalesi yapılmıştır ve Avrupa Birliği hibe programından yararlanılarak kurulması planlanmaktadır.

İçme suyu ise Tavşan Dağı'ndan karşılanmaktadır. Tavşan Dağı Merzifon için oldukça önemlidir. Kara Mustafa Paşa bu dağdan su getirilmesini sağlamıştır. Günümüzde bu çeşmelerde hala aktif olarak kullanılanlar mevcuttur. Günümüzde Tavşan Dağı'nda kuyular açılarak su sağlanmaktadır. Sayıları 10 kadar olan sondaj kuyularındaki sular üç depoya aktarılmaktadır. Sular pompalarla çekildiği için önemli miktarda elektrik enerjisi harcanmaktadır. Burada yapılan dezenfekte işlemlerinden sonra dağıtım işlemi gerçekleştirilir. Son dönemde yer altı su seviyesinde azalmalar yaşanmıştır. Buna önlem olarak Bakırçay Projesi geliştirilmiştir. Proje hayata geçtiğinde gelecek 40 yıllık su sorunu çözüme kavuşacaktır. Merzifon'un içme sularının yaklaşık %95'i yer altı sularından temin edilmektedir. Geriye kalan %5'lik kısmı ise kaynaklardan sağlanır. Şehirde içme suyunun ulaşmadığı alan yoktur. Toplam su

abonesi sayısı 27000'i geçmektedir. Tavşan Dağı'ndan kaynağını alan akarsulara rağmen kuyu sularının tercih edilmesi ilginç bir durumdur. Bu akarsular daha çok vadilerine set kurularak tarımsal aktiviteler için kullanılmaktadır.

Fotoğraf 4.6. Merzifon Organize Sanayi Bölgesi'nin Kenarından Geçen Atık Su Hattı

Merzifon doğalgaz kullanan bir şehirdir. Dağıtım ihalesi 10.02.2006 yılında yapılmıştır. Merzifon'a 2008 yılından itibaren doğalgaz vermeye başlanmıştır. Şehir merkezinde doğalgaz çalışmaları hızla sürmektedir. Doğalgazın hanelere dağıtım amacıyla şehirde yoğun bir alt yapı çalışması gerçekleştirilmektedir. Bunun neticesinde yollar bozulmakta ve yeniden yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Şehrsel altyapı çalışmaları yollara ve kaldırımlara yansımaktadır. Kaliteli asfalt ve kaldırım yapma çalışmaları, doğalgaz, internet vb. çalışmalar neticesinde bölüm bölüm tahrip olmaktadır. Bunun sonucunda yama yapmak sureti ile tekrar kullanıma sunulan bu alanlar düşük nitelik taşımaktadır. Şehre yapılacak alt yapı ve teknik hizmetlerin önceden planlanması ekonomik açıdan dikkatle üzerinde durulması gereken bir konudur. Yapılan barajlar neticesinde şehri sel basma riski en aza indirilmiştir. Geçmişte yaşanan sel olayları günümüzde görülmemektedir. Zaten yağmur suları

kendine ait kanal sistemi ile toplanmaktadır. Şehrin alt yapı ve üst yapı hizmetleri için Çaybaşı Köyü yakınlarında 1 adet taş ocağı bulunmaktadır.

4.3.1. Gecekondulaşma Sorunu

Gecekondu, kentin kenar semtlerinde kurulan fakat sosyal ve ekonomik bakımından kent hayatına bağlı bir yerleşme şeklidir.¹⁷⁸ Gecekondu aynı zamanda büyük bir kaynak kaybına neden olmaktadır. Bu kayıplar içinde gecekondu yıkımlarından kaynaklanan kayıp önemli bir yer tutar. Gecekondu ortamında büyük bir kaynak israfı da söz konusudur. Gecekonduarda hem arsa stoku hem de yapı malzeme stoku vardır.¹⁷⁹

Gecekondu, aşırı nüfus alan yerleşmelerde daha çok şehrin kenarına eklenen bir bölümdür. Nitelik olarak oldukça düşük seviyede olan konutlar ve cadde sistemlerinin yer aldığı bu sahalar, şehir yapısına uygun olmayan sosyo-ekonomik nitelikler taşır. Merzifon'da gecekondu olarak ifade edebileceğimiz evler genellikle düşük nitelikli, mülkiyeti o evde kalanlara ait olan yapılardır. Şehrin muhtelif yerlerinde bu evlere rastlanılmaktadır. Kuruluşu daha eski olan mahallelerde yoğun olarak görülürler (Fotoğraf 4.7., Fotoğraf 4.8).

Nitelik olarak düşük olan bu evlerin olduğu yerler genellikle dar sokakları ile belirlidir. Bu sokaklar tek araç geçebilecek şekilde oluşturulmuştur. Evler birbirine yakın olsa da bazı yerlerde bahçe sistemi ile sokağa açılmaktadır. Gecekondulaşma sorunu arsa işgali ile şehrin yatay büyümesine ve nitelikçe düşük konutların kurulmasına neden olmaktadır. Ancak hızlı bir modernleşme eğilimi görülen bu evler yerlerini apartmanlara bırakmaktadırlar.

¹⁷⁸ Muharrem Es, 21. Yüzyıl Kentlerinde Göçe Bağlı Olarak Ortaya Çıkan Mekânsal ve Sosyal Ayrışma, *Mekan Kültür ve Yönetim Perspektifinde 21. Yüzyıl Kentleri*, E. K. Tosun (Ed.) Ekin Yayınevi, Bursa 2010, 95.

¹⁷⁹ Tansı Şenyapılı, "Gecekondu Olgusuna Dönemsel Yaklaşımlar" A. Eraydın (Der.), *Değişen Mekan: Mekânsal Süreçlere İlişkin Tartışma ve Araştırmalar Toplu Bakış 1923-2003*, (ss.84-123), Dost Kitabevi, Ankara 2006, 106.

Fotoğraf 4.7. Hocasüleyman Mahallesi'nde Gecekonduya Benzer Bir Yapı.

Fotoğraf 4.8. Mahsen Mahallesi'nde Gecekonduyu Andıran Yapılar.

4.3.2. Deprem Riski

Merzifon I. Derece deprem riski taşıyan bir sahada yer almaktadır. Anadolu'yu boydan boya kat eden KAF hattı ile arasında sadece Tavşan Dağı yer almaktadır. Deprem riskinin yanında alüvyal dolgu sahasında kurulması depremin etkisini katlayan faktörler arasındadır. Bu sebeple yüksek katlı binalar çok fazla tercih edilmemektedir.

Kaymakamlık verilerine göre Cumhuriyet döneminde gerçekleşen bazı önemli depremler Merzifon'u etkilemiştir. Bu depremlerden ilki 26.11.1943 tarihli Ladik-Tosya depremidir. Bu depremde 36 kişi ölmüştür. Merzifon'un güneyinden, Sarıbuğday Köyü civarından geçen fay hattı ise son yıllarda iki kez depreme neden olmuştur. Depremler, 04.08.1996 ve 28.02.1997 tarihlerinde gerçekleşmiş olup can kayıplarına neden olmamış ancak yakın çevrede binalarda hasar meydana getirmiştir.

Deprem Merzifon için dikkatle üzerinde durulması gereken önemli planlama konularından biridir. Alınan önlemlerle sel riski en aza indirilmiş olmasına karşın depremde zeminin durumu nedeniyle yıkıcı etki daha fazladır. Konutların artan dikey yüksekliği ile zemin ilişkisi bu yıkıcı etkiyi artırmaktadır. Son dönemde 8 ve üzeri katlı binalar yapılmaya başlanmıştır. Her ne kadar zemin çalışmaları yapılarak bu binalar kurulsada bölgenin dolgu sahası olduğu asla göz ardı edilmemelidir.

SORUNLAR ve ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Tarım, Merzifon ve çevresinde önemli bir ekonomik aktivitedir. Alüvyal sahada yer alması bunun en büyük faktörüdür. Ancak etrafının dağlarla çevrili olması Merzifon'da kuraklık sorununu ortaya çıkarmaktadır. Kuraklık sorunu sulama ile giderilmeye çalışılır. Ancak tarlaların kenarında kavak ağaçları görülmektedir. Kavak ağacı topraktan bol miktarda su çekmektedir. Su sorunu yaşayan bir sahada en son tercih edilmesi gereken bu ağacın yetiştirilmesinin azaltılması tarımsal faaliyetlere fayda sağlayacaktır.

Ulaşım açısından önemli bir kavşak noktasında yer almasına rağmen bunun şehre yansımaları oldukça düşüktür. Geçen araçlar transit olarak geçip gitmektedir. Kamyonların durak noktası şehrin batı tarafında yer alır. Bunun dışında geçen araçlar ise Samsun'un önemli bir durak noktası olması ve araçların hızlarındaki artış ile birlikte transit olarak geçmektedir. Çevre yolunun geçtiği saha ise Merzifon'un reklam yüzüdür. Ancak küçük sanayi sitelerinin varlığı olumsuz bir fikir vermektedir. Gerçekten şehrin durumunu yansıtan öğelerden uzak olan bu saha yoldan geçenler için olumsuz algı oluşturmaktadır. Bunun için şehri tanıtan öğelerin yol boyunca sıralanmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

Demiryolu Merzifon'a 16 km. uzaklıktan geçmektedir. Yakın bir mesafede olmasına rağmen sanayi tesislerinde yapılan görüşmelerde demiryolunun fazla kullanılmadığı ortaya çıkmıştır. Günümüzde Ankara-Çorum Samsun Yüksek Hızlı Tren Hattı'nın Merzifon ilçesinden geçirilmesi planlanmıştır. İlçede heyecana sebep olan bu hattın Merzifon'da bir durağının olup olmayacağı kesin değildir. Suluova'dan geçen demiryoluna olan talebin düşük olması buraya bir durağın verilmesinin ne kadar gerekli olduğunu göstermektedir. Özellikle sanayinin gelişimini desteklemesi açısından Merzifon'da bir durağın olmasının gerektiği aşîkârdır.

Sivas-Samsun Demiryolu hattı ile Ankara-Ereğli aralarında mevcut olan demiryollarının birleştirilmesinin ekonomik hareketliliği sağlayacağı ön görülmektedir. Bu eski hattın en uygun birleşim yerini Merzifon-Osmancık-Kurşunlu mevkiileri oluşturmaktadır. Topoğrafik olarak önemli bir engelin görünmediği bu hat ile Karadeniz'in önemli ekonomik merkezi Samsun'a hareket eden trenlerin daha hızlı bir şekilde başta Ankara olmak üzere önemli merkezlere ulaşımı sağlanacaktır. Sanayi

tesislerinde yapılan mülakatlarda demiryolunu kullanmama sebeplerinin başında ürünlerin talep edilen yerlere kara yoluna göre iki kat daha geç ulaşması faktörü ön plana çıkmıştır. Gerçekten de Suluova'dan nakledilecek malların, Sivas, Kayseri ve Ankara'da bekleme ve aktarma işlemlerinde meydana gelen zaman kayıpları ve bozulma riski bu faktörü desteklemektedir. Ekonomik olarak önemli bir potansiyelin varlığı söz konusudur.

Şehirde özellikle akşam saatlerinde ciddi bir trafik yoğunluğu yaşanır. Bu yoğunluk özellikle Cumhuriyet Caddesi boyunca görülmektedir. Merzifon Şoförler Odası verilerine göre 25000 civarı araç kayıtlıdır. Şehrin nüfusu ise 55000 civarındadır ve oransal olarak nerdeyse iki kişiye bir araç düşmektedir. Rakamların da gösterdiği üzere yoğun bir araç varlığına bağlı olarak trafik sorunu ortaya çıkmaktadır. Şehirde yoğun trafiğe sahip olan alanlarda belediye tarafından getirilen uzmanlarca ölçümler yapılmış ve çözüm önerileri getirilmiştir. Bu önerilerden en uygun olanın hayata geçirilmesi ve Cumhuriyet Caddesi'ne uygun uzanış gösteren daha geniş iki paralel caddenin oluşturulmasının, trafik sorununu azaltacağı düşünülmektedir.

Kurulması planlanan Termik Santral ve Bakır İzabe Tesisleri yakın çevre açısından ciddi tehditler içermektedir. Özellikle termik santrallerin yaymış olduğu atmosferik atıklar çevreyi olumsuz yönde etkileyecektir. Linyit yataklarının varlığı nedeniyle Kayadüzü Beldesi'ne kurulması planlanan bu tesislerin, hakim rüzgar doğrultusu düşünüldüğünde hava alanı ve çevresini etkilemesi muhtemeldir. Bakır izabe tesislerinin de aynı şekilde çevreyi etkileyeceği düşünülmektedir. Tavşan Dağı üzerinde yer alan Derealan mevkiine kurulması planlanmaktadır. Merzifon için kış ayları, kuzey sektörlü rüzgârların en yoğun esme dönemlerinden biridir. Bu nedenle bahsedilen tesislerden gelen kirli havanın şehri etkileyeceği ve başta solunum yolu rahatsızlıkları olmak üzere değişik sorunlara sebep olacağı öngörülmektedir. Şehir merkezinin bulunduğu saha kış aylarında ısınma amaçlı kullanılan fosil yakıtların yakılması sonucunda tozlu bir karakter kazanmaktadır. Her ne kadar doğalgaz kullanımı yaygınlaştırılsa da hala önemli oranda linyit kömürü kullanım sürmektedir. Bu tesislerin yerleşim birimlerini etkilemeyecek sahalara kurulması gereklidir.

Sanayi tesislerinde kalifiye eleman sıkıntısı yaşanmaktadır. Asgari ücret karşılığında çalışanların yoğun olduğu sanayi tesisleri için halk eğitim merkezi eğitim

vermektedir. Ancak yeterli düzeyde değildir. Bu sebeple *Silverline* kendi elemanlarını yetiştirmek için çalışmalar yapmaktadır. Kalifiye eleman eksikliği nedeniyle daha koordineli ve ihtiyaca cevap veren bir eğitim programı oluşturulmalıdır.

Şehrin büyümesi sonucunda gelecek yıllarda ortaya çıkacak olan alt yapı yetersizliği kuvvetle muhtemeldir. Şimdilik ihtiyacı karşılayacak nitelikte olmasına rağmen büyüdükçe sorun olacağı düşünülmektedir. Yoğunluğun olduğu sahaların tespit edilip gelişme kalıpları dahilinde yapılması ilerisi için uygun olan bir harekettir. Ayrıca şehirde kaliteli asfalt çalışmasının ardından doğalgaz yapım çalışmaları başlamış ve yollar bu sebeple kesilmiştir. Oldukça masraflı olan kaliteli asfaltlama çalışmalarının niteliği bozulmuş ve yama yapmak suretiyle tekrar kullanıma açılmıştır. Bunun gibi fiber internet kabloların çekilmesi, kanalizasyon yenileme ve elektrik hatlarını yer altına alma gibi çalışmalar önceki yapılan şehirsal alt yapı çalışmaları ile ulaşım kanallarına zarar vermekte ve ciddi kaynak kayıplarına neden olmaktadır. Bunun için alt yapının planlanması, kurulacak olan yeni sistemlerin önceden ciddi şekilde tasarlanması kaynaklar açısından ciddi tasarrufu sağlayacaktır.

Konut alanları ve sanayi alanlarındaki büyüme tarım alanlarının aleyhine olacak şekilde ilerlemektedir. Hatta bazı mahallerde de sulama kanalları kalıntıları yer almaktadır. İnsanoğlunun beslenmesinde en mühim mevkiye sahip tarım alanlarının konutlarca işgali engellenmelidir. Şehirsal gelişmenin daha çok tarımsal niteliği düşük sahalar ile boş arsalar ve eski konutların bulunduğu yerler üzerinde devam etmesinin doğru olacağı düşünülmektedir.

Merzifon Meslek Yüksek Okulu'nda okuyan öğrencilerin yurt sorunu bulunmaktadır. Kız öğrenciler için eski Çınar Otel yurt olarak dizayn edilmiştir. Ancak erkek öğrenciler için herhangi bir yurt imkânı yoktur. Yapılacak olan İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ise bu sorunu daha da derinleştirecektir. Bu sebeple erkek öğrencilere barınma imkânının sağlanması gerekmektedir.

Kaya petrolü olarak bilinen bitümlü şeyl rezervine Merzifon ilçesinde rastlanılmıştır. Enerji kaynağı olan bu madene yönelik çalışmalar yapılmasının da gerek ilçe gerekse ülke ekonomisi için önemli olacağı kanaati taşımaktayız.

Gümrükleme sorunu, Merzifon'un sahip olduğu ihracat durumunu yansıtmada düşük değerler ifade edilmesine neden olmaktadır. Gümrükleme işlemlerinin Samsun ve

İstanbul gibi merkezlerde yapılması, sanayiye olumsuz etkilemektedir. Ayrıca şehirde bulunan uluslararası öneme sahip bazı fabrikaların merkez ofisleri İstanbul'da bulunmaktadır. İhracat işlemleri burada yapıldığı için Merzifon ekonomisine istatistiki olarak yansımamaktadır. En azından gümrükleme hakkının verilmesi ihracatı geliştirecek biri harekettir.

Deprem, Merzifon gibi depresyon sahasında kurulmuş yerleşmeler için asla göz ardı edilmemesi gereken bir husustur. Şehrin dolgu sahası üzerine kurulması ve birinci derece deprem bölgesinde yer alması, bina yapımı ve şehrsel gelişimi etkilemektedir. Özellikle dört ve fazla katlı bina yapımında zeminin durumu dikkat edilmesi gereken hususların başında gelmektedir. Ne kadar sağlam olursa olsun zeminin yapısı taneli unsurlardan oluşuyorsa deprem açısından tehlikeli bir durum vardır. Alüvyal malzemenin de farklı tür ve boyutta malzemelerden müteşekkil olması şehrin deprem açısından potansiyel bir tehlike barındırdığını göstermektedir.

Şehirde ifade edilen diğer bir eksiklik ise sosyal aktivite eksikliğidir. Şehirde birer adet sinema, yarı olimpik yüzme havuzu, spor salonu, kültür merkezi ve kütüphane bulunmaktadır. Kütüphanenin eski Kızlar Okulu'nun restore edilip oraya taşınması gündemdedir. Buraya taşınması تنها bir alanda olan kütüphanenin daha işlevli bir yer olmasını sağlayacaktır. Kültür merkezi, şehirdeki toplantı, sergi ve konferans yeri sorununa şimdilik çözüm olmuş niteliktedir. Yüzme havuzu, yeni bitirilip hizmete sunulmuştur. Yukarıda ifade edilen sosyal tesislere ilaveler yapmak yeni kurulacak yüksek eğitim kurumu için önem arz etmektedir.

Merzifon eski döneme ait eserlerde ve özellikle şiirlerde rüzgârlı şehir olarak ifade edilmektedir. Rüzgârlar özellikle öğleden sonra etkili olmaktadır. Kuzey sektörlü rüzgârların hâkim olduğu şehirde caddelerin uzanışı hâkim rüzgâr yönüne göre aksi yönde geliştirilmelidir. Hakim rüzgar istikametine uygun uzanış gösteren cadde ve sokaklarda rüzgarın etkisi daha belirgin hal almaktadır. Planlanmada bu faktörün dikkate alınması ve buna göre yapılması faydalı bir durumdur.

Turizm açısından tanıtım çalışmaları son yıllarda hızlanmıştır. Özellikle tarihi dokunun gün yüzüne çıkarılması için yapılan çalışmalar bu durumu teşvik etmektedir. Şehirdeki tarihi dokuyu ortaya çıkarma, yenileme, düzenleme çalışmaları için *Çekül Vakfı* ile anlaşma imzalanmıştır. Bahsedilen kurumun uygun gördüğü şekilde çalışmalar

yapılmaktadır. Şehirde kültürel bazı öğeler ise onarım çalışmalarını beklemektedir. Yeniden kullanıma kazandırılan eserler ile şehrin kazandığı çehre oldukça değişmiştir. Dolayısıyla yenileme çalışmasını bekleyen diğer tarihi eserler ile bu durum daha belirgin hale gelecektir. Modern konutların kültürel mirası yok edici etkisinden bu eserleri korumak için yenileme çalışmalarının başlaması gerekmektedir.

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nin inşaatına başlanması gerekmektedir. Senato kararı olmasına rağmen inşaatına henüz başlanılmamıştır. Bu fakülte ile şehrin zayıflamaya başlayan fonksiyonlarında yeniden bir canlanma ve barınma ihtiyaçlarından dolayı inşaat sektöründe daha da büyüme meydana geleceği açıktır. Bu fakülte ile yukarıda zikrettiğimiz yurt sorunu da daha ön plana çıkacağından göz ardı edilmemesi gereken önemli bir sorundur.

Termal tesislerin hayata geçirilmesi Merzifon için önemli bir potansiyelin işlevsellik kazanmasına vesile olacaktır. Termal turizm, herhangi bir mevsime bağlı olmaması nedeniyle turizm faaliyetleri açısından canlılık kazandırmaktadır. Sıcaklık değerleri bakımından 70 dereceyi bulan su kaynağı, sondajlar sonucunda bulunmuştur. Yine şehir merkezine yakın köylerden olan Ortaova'da sıcaklığı 60 dereceyi bulan başka bir termal kaynak sondajlar ile çıkarılmıştır. Bu termal kaynaklar için araştırmalar sürmektedir.

Yenilebilir enerji kaynakları açısından Çavundur Köyü'nde bulunan rüzgar santrallerinin geliştirilmesi planlanmaktadır. Çevre için oldukça olumlu olan bu santraller yayınlştırılmalı ve termik santraller gibi çevreyi olumsuz etkileyen kuruluşlardan kaçınılmalıdır.

Şehirde çöp toplamada son yıllarda farklı bir uygulama başlamıştır. Toplam dört farklı nitelikteki çöplerin toplandığı kutular, şehrin değişik noktalarına bırakılmıştır. Cam, metal, kağıt ve plastik ürünlere yönelik olan bu uygulamada toplamda yirmi adet kutu mevcuttur. Ancak henüz halkta bilincin oluşmaması bu sayılan materyallerin dışında da atıkların bu kutulara atılmasına neden olmaktadır. Geri dönüşümün git gide önem kazandığı günümüzde halkı bu konuda bilinçlendirmek gerekmektedir. Bu çalışmaların başta okullarda olmak üzere, şehrin belli noktalarında yapılması gereklidir. Ancak son dönemde dört farklı türde olan bu çöp kutularının artık kullanılmadığı

görülmektedir. Geri dönüşüm sağlamada önemli bir araç olan bu kutuların tekrar kullanılmaya başlanması ekonomik açıdan fayda sağlayacağına şüphe yoktur.

SONUÇ

Merzifon, bulunduğu yörede çevresini etkileyen önemli bir merkezdir. Tarihi kaynakların da gösterdiği üzere konumunun verdiği stratejik önem buranın önemli bir mücadele alanı olmasına neden olmuştur. Merzifon önemli bir yol kavşağıdır. Anadolu'nun dört bir yanından gelen yollar Merzifon'da düğümlenir. Aynı şekilde uluslararası öneme sahip yolların da düğüm noktasıdır. Karadeniz Bölgesi kıyı kuşağında yer alan ve doğu-batı istikametinde uzanan dağlık kütleler Merzifon'a benzer coğrafyalar üzerinden ulaşım imkanı sunar. Ulaşım araçlarının hız ve nitelikçe düşük olduğu dönemlerde Merzifon bir durak noktası olmuştur. Bu nedenle de ayrıca önemli bir pazar alanıdır. Her ne kadar günümüzde ulaşım araçlarının hız ve nitelikleri artırılmış olsa da şehrin yayılış hareketin mihenk noktasını ulaşım sistemleri oluşturur. Tarihsel süreçlerde Merzifon'un şehir yerleşmesi olarak ortaya çıkmasında ve bunu devam ettirmesinde ulaşım fonksiyonunun belirleyici ve yönlendirici olduğunu söyleyebiliriz.

Son dönemde zayıflayan ulaşım faktörü 2008 yılında açılan havaalanı ile tekrar mühim bir konuma gelmiştir. Özellikle Çorum ve Amasya illerinden talep gören bu ulaşım sistemi ile ekonomik girdiler artmaya başlamıştır. Denizyolu ulaşımına 110 km. demiryoluna 16 km. uzaklıkta olması Merzifon'un 4 ana ulaşım sisteminden faydalanabilecek konumda olmasını sağlamıştır.

Şehir yerleşmesi Tavşan Dağı ile Merzifon Depresyonu'nun temas noktasında oluşmuş birikinti koni ve yelpazeleri üzerinde kurulmuştur. Bu jeomorfolojik ünitelerin eğim değerlerinin düşük olması nedeniyle şehir, dairemsi bir yerleşme özelliği göstermiştir. Bu özellikle yatay gelişim açısından elverişli bir durumdur. Ancak şehrin dikey gelişimi dolgu sahası olması nedeniyle tehlikelidir. Şehrin yatay gelişimini engelleyecek herhangi bir jeomorfolojik ünite de bulunmamaktadır.

Kurulduğu sahanın yakın çevresi dört bir yandan dağlarla çevrili olmasına rağmen, akarsularca yarılan vadiler buraya ulaşım imkânı vermiş ve bunun neticesinde birçok medeniyet hâkimiyet mücadelesine girişmiştir. Akarsu vadileri üzerinden sağlanan ulaşım nedeniyle zaman zaman istilalara maruz kalsa da şehrin ilk kurulduğu noktadan uzaklaşmadığı görülür. Tavşan Dağı'na yakın olmasının bu durumda etkili bir faktör olduğunu söyleyebiliriz.

Verimli tarım sahasının hemen kenarında olması ve dağlık sahalardan inen akarsular buranın yaşam şartları bakımından elverişli olmasını sağlamıştır. Yerleşmeler bu araziler üzerine kurulmuştur. Dünya nüfusunun beslenmesinde olmazsa olmazlardan olan tarımsal faaliyetler için kullanılan tarlalar, yerleşme kurma faaliyetlerinden ötürü işgal edilmektedir. Gelecek nesiller açısından tehlikeli olan bu duruma Merzifon'da da rastlanılmaktadır. Şehirde yaşanan hızlı konutlaşma eğiliminin bir sonucudur.

Merzifon, Osmanlı Devleti'nde sahip olduğu idari statüleri aynen devam ettirmiştir. Şöyle ki Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne geçişte kaza merkezi kimliğinde ve 1883 yılında kurulan belediye teşkilatında herhangi bir değişiklik olmamıştır. Hatta Osmanlı'nın son döneminde kazandığı sanayi şehri imajı yaşanan yangınlar, siyasi krizler, savaşlar, deprem gibi olumsuz olaylar neticesinde zayıflasa da, barış döneminde toparlanarak eski parlak günlerine geri dönmüştür.

Şehirler için önemli olan 10000 nüfus eşiğini Merzifon, zaten Osmanlı Devleti döneminde aşmıştır. Yaşanan olumsuz beşeri olaylar olsa bile bu değerin altına inilmediği görülür. Şehirler için kritik bir değer olan 20000 eşiği ise 1960 sayımı ile aşılmıştır. Bu dönemde global ölçekte yaşanan dünya savaşları nüfus gelişiminde etkili olmuş ve 33 yıllık süreçte bu eşik anca aşılabilmektedir. Zaten şehrin yatay gelişiminde 1955-1960 arası hızlı şehirleşmenin başladığı bir döneme denk gelir. Son olarak 2007 sayımında 50000 eşiği aşılmıştır. Yaşanan nüfus yığılmaları neticesinde hızlı bir şehirselleşme ve fonksiyonelleşme görülür. Şehir ile kasaba yerleşmeleri ayrımında kullanılan kriterlere göre şehir yerleşmesi hükmündedir. Şehir merkezi 50000 nüfus eşiğini aşarak orta büyüklükte bir şehir yerleşmesi olarak tabir edilmektedir.

Merzifon'un fonksiyonel gelişiminde askeri birliklerin ayrı bir yeri olduğu açıkça görülmektedir. Hatta 1960 öncesinde şehrin fonksiyonel olarak genişlemesinde en önemli rolü askeri fonksiyonlar üstlenmiştir. Buraya konuşlanan 8. Kolordu, 5. Ana Jet Üssü Komutanlığı, Astsubay Hazırlama Okulu, 28. Mekanize Piyade Tabur Komutanlığı, Mevzi Hava Radar Komutanlığı ve NATO radar üssü gibi askeri birimler ile garnizon şehrine dönüşmüştür. Hava Radar Komutanlığı ve 5. Ana Jet Üssü Komutanlığı dışındaki diğer askeri birimler başka yerlere nakledilse de dikkate değer ölçüde şehrin büyümesine katkıda bulunmuşlardır.

Şehir önemli bir eğitim merkezidir. Güçlü bir eğitim fonksiyonu ile çevresinde yer alan kırsal ve şehirsal alanlardan talep görmektedir. Kırsal kesimin göç etmesinde önemli bir konu olan eğitim sorununa Merzifon cevap verecek kurumlara sahiptir. Mevcut ve kurulması planlanan yeni eğitim kurumları ile bu fonksiyon daha belirgin bir hal alacaktır.

Şehirsal gelişimde son dönemde modern sanayi faaliyetleri dikkati çeker. Modern sanayinin temellerinin atıldığı 1970 yılından itibaren yatay ve dikey yönde gelişim ivme kazanmıştır. Organize sanayi bölgesi ile dünya çapında etki bölgesine sahip olmuştur. Devlet tarafından teşvik kapsamına alınması, kalkınmada öncelikli bir yer olması sanayisinin gelişimine olumlu etkide bulunmuştur. Sanayi sektöründe yaşanan bu gelişmeler ile durağanlaşan hatta dokumacılık faaliyetlerinin öneminin azalması neticesinde geriye gitmeye başlayan ekonomik hayat yeniden canlanmış ve diğer ekonomik sektörleri de olumlu etkilemiştir. Dolayısıyla Merzifon, devlet kararlarının ve yatırımlarının önemini gösteren bariz bir örnektir.

Merzifon idari olarak kaza merkezliği dışında önemli bir görev üstlenmemiştir. Osmanlı Dönemi'nde küçük bir sahanın kaza merkezi iken konumunun önemi fark edilmiş ve iki kaza ortadan kaldırılarak köyleri Merzifon Kazası'na bağlanmıştır. Böylece idari bakımdan daha geniş bir saha etki alanına sahip olmuştur. Çevresinde yer alan ilçelerin merkezi olacak konumda yer alması ile idari bakımdan yüksek potansiyel barındırır. Her ne kadar halk tarafından il merkezliği statüsü beklense de Çorum ve bağlı olduğu Amasya gibi merkezlere yakınlığı bu durumu engelleyen en önemli faktördür.

Merzifon, multifonksiyonel bir şehir yerleşmesidir. Hizmetler sektörünün istihdam rakamlarında ağırlığı hissedilir. Buna karşılık sanayi sektörünün de payı artarken, şehirleşmenin bir sonucu olarak tarım sektörü ile meşgul olanların oranı azalmaktadır.

KAYNAKÇA

- Açıkses, Erdal, “Amerikalı Misyonerlerin Samsun ve Çevresindeki Faaliyetleri”, Cevdet Yılmaz (Ed.), *Samsun Araştırmaları*, Erol Ofset Matbaacılık Yayıncılık Ambalaj San. ve Tic. Ltd. Şti., Samsun 2013.
- Adatepe, Mustafa Kemal, *İ.Ö. II. Binyıl’da Orta Karadeniz Bölgesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul 1988.
- Akbulut, Cuma, “Merzifon’un Tarihi Dokusundan Kültürel Yansımalar”, *Bedesten Dergisi*, Sayı 23, Merzifon 2007, 5-7.
- Altınay, Neyzar Peruzat, “Veziri Azama Merzifonlu Kara Mustafa Paşa için Bir Telif: ‘Tadili Emzice’ Hasan Babacan (Ed.), *Geçmişten Günümüze Merzifon Sempozyumu*, (ss. 171-196), Merzifon Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara 2010.
- Ardel, Ahmet, *Klimatoloji*, İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 146, İstanbul 1973.
- Ardel, Ahmet, Ajun Kurter, Yusuf Dönmez, *Klimatoloji Tatbikatı*, İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 1123, İstanbul 1969.
- Ardos, Mehmet, *Türkiye Ovalarının Jeomorfolojisi*, Cilt I, İstanbul Üniversitesi Yayınları, No: 3263, İstanbul 1984.
- Arınç, Kenan, *Doğal, Beşeri, İktisadi ve Siyasal Yönleriyle Akdeniz ve Karadeniz Bölgeleri*, Eser Ofset Matbaacılık, Erzurum 2014.
- Arınç, Kenan, *Tatvan Şehri (Kuruluşu Gelişmesi ve Fonksiyonları)*. Atatürk Üniversitesi Yayınları No:925, Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları No:99, Erzurum 2001.
- Arınç, Kenan, “Geçmişteki Önemi Azalmış Kent Yerleşmelerine Bir Örnek: Bitlis” *Doğu Coğrafya Dergisi*, 1(1), Erzurum 1995, 67-95.
- Atalay, İbrahim, *Genel Coğrafya*, Meta Basım Matbaacılık Hizmetleri, İzmir 2007.
- Aylar, Faruk, *Amasya İl Yıllığı*, Amasya Valiliği Yayınları No:25, Ankara 2007.

- Bayram, Sadi, *Tarihte Merzifon Amerikan Anatolian Koleji ve Belgeleriyle Ermeni Ayaklanmaları*, Önder Matbaacılık, Ankara 2012.
- Bayram, Sadi “Çelebi Mehmet Vakfı Arazisi Üzerine Kurulan Merzifon Anatolian Koleji ve Hastaneye Ait Bazı Belgeler “Mustafa Çolak (Ed.), *Geçmişten Günümüze Merzifon II Sempozyumu*, (ss.43-77), Altınpost Yayınları No 137, Ankara 2010.
- Baykara, Tuncer, *Anadolu’nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I*, Bilge Kültür Sanat Yayın Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti. Yayınları No 654, İstanbul 2015,
- Boy, Emel Şenel, *Merzifon Evleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2014.
- Boyko, Seher, “1935-1950 Sürecinde Merzifon’un Sosyo-Kültürel Yapısı Üzerine Bir İnceleme”, Hasan Babacan (Ed.), *Geçmişten Günümüze Merzifon Sempozyumu*, (ss. 603-622) Merzifon Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara 2010.
- Bozkurt, S., Gülçin, “19.yy da Osmanlı Konut Mimarisinde İç Mekân Kurgusunun Safranbolu Evleri Örneğinde İrdelenmesi”, *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 62(2), İstanbul 2012, 37-70.
- Çadırcı, Musa, “Tanzimat’ın Karadeniz Bölgesi’nde Uygulanması”, (Editör Bilgisi Yok), *I. Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri* (ss.191-198) Eser Matbaası, Samsun 1986.
- Çakır, Çağlar, *Hamamözü Çayı Havzası’nın (Amasya-Çorum) Fiziki Coğrafyası*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2009.
- Çalışır, Seda, *Merzifon İzlenimleri*, Bedesten Kültür ve Sanat Dergisi, Sayı 5. Merzifon 1999.
- Çetindaş, Dilek “Tarihi Romanlarda Bir Yürekli Karamaman: Merzifonlu Kara Mustafa Paşa” Hasan Babacan (Ed.), *Geçmişten Günümüze Merzifon Sempozyumu*, (ss. 197-210), Merzifon Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara 2010.

- Çoban, Asım, *Aşağı Kızılırmak İle Yeşilirmak Arasındaki Sahasının Bitki Coğrafyası*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1996.
- Çoban, Asım, “Tarıma Dayalı Sanayinin Beşeri ve Ekonomik Bakımdan Hızlı Değişim Sürecine Etkileri Üzerine Bir Örnek: Suluova,” Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 23(3), Ankara 2003, 71-87.
- Çolak, Mustafa, *XVI. Yüzyıl Başlarında Merzifon Kazası (1515-1520)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 1996.
- Darkot, Besim, “Türkiye’de Nüfus Artışı ve Şehirleşme”, *Mimarlık Dergisi*, Yıl 11, Sayı 4, İstanbul 1966, 31-36.
- Demir, Necati, *Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesinin Tarihi Alt Yapısı*, Genelkurmay Yayınevi, Ankara 2005.
- Demir, Sertaç, “Türkiye Selçukluları İle Beylikler Döneminde Merzifon Çevresi ve Taşanoğulları Beyliği”, *III. Uluslararası Geçmişten Günümüze Merzifon ve Amasya Yöresi Sempozyumu*, (ss. 365 -371), Edge Akademi, Ankara 2015.
- Demirarslan Sibel, Demirarslan Oğuz “Merzifon Geleneksel Konutlarında Kültürel Yansımalar” Hasan Babacan (Ed.), *Geçmişten Günümüze Merzifon Sempozyumu*, Merzifon Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara 2010, 273-286
- Dilşen İnce Erdoğan, “Merzifon’da Amerikalı Misyonerler ve Ermeniler” *Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Üniversitesi Enstitüsü Dergisi*. 11(4), İzmir 2005.
- Doğanay, Hayati, *Türkiye Beşeri Coğrafyası*, Pegem Akademi Yayınları, Ankara 2014.
- Doğanay, Hayati, “Erzurum’da Sanayileşme ve Şehirsel Arazi Kullanılışı” *Kentleşme Sanayileşme Etkileşimi: Bir Sanayi Kentinin Planlama ve Uygulama Sorunları Eskişehir Örneği Kolokyumu*, Nazmi Oruç- Sevim Aksoylu (Haz.), (ss. 106-127) Karayolları Genel Müdürlüğü Matbaası, Eskişehir 1985.
- Doğanay, Hayati, *Bölge Planmasının Coğrafi Esasları*, Atatürk Üniversitesi Fen Bölümleri Ders Notları No:63, Erzurum 1984.

- Doğanay, Hayati , Şahin İbrahim Fevzi, Özdemir Ünal, *Genel Beşeri ve Ekonomik Coğrafya*, Pegem Akademi Yayınları, Ankara 2014.
- Dönmez, Şevket, “Prehistorik Çağda Amasya”, Yavuz Bayram (Ed.), *I. Amasya Araştırmalar Sempozyumu II. Kitap*, (ss. 1295-1310) Amasya Valiliği Yayınları, Amasya 2007.
- Dönmez, Yusuf, *Umumi Klimatoloji ve İklim Çalışmalar*, İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 3648, İstanbul 1990.
- Dündar, Abdullah, *Eskiçağ'da Merzifon, Gümüşhacıköy, Hamamözü*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Enstitüsü, İstanbul 2002.
- Erturaç, Mehmet Korhan, Amasya ve Çevresinin Morfotektonik Evrimi, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi, Avrasya Yerbilimleri Enstitüsü, İstanbul 2009
- Erturaç, Mehmet Korhan, Tüysüz Okan, “Amasya ve Çevresinin Depremselliği ve Deterministik Deprem Tehlike Analizi”, *İstanbul Teknik Üniversitesi, Mühendislik Dergisi*, 9(3), İstanbul 2010, 121-132.
- Erer, Sermet, *Merzifon Monoğrafyası*, Merzifon Yardımlaşma Derneği, Amasya 1980.
- Erer, Sermet, *Merzifon Depresyonu ve Çevresinin Jeomorfolojik Etüdü*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No 3100, İstanbul 1983.
- Erinç, Sırrı, *Klimatoloji ve Metodları*, (3. Baskı), İstanbul Üniversitesi Yayınları No. 3278, Gür-ay Matbaası, İstanbul 1984Es, Muharrem, “21. Yüzyıl Kentlerinde Göçe Bağlı Olarak Ortaya Çıkan Mekânsal ve Sosyal Ayrışma”, Elif Karakurt Tosun (Ed.), *Mekân Kültür ve Yönetim Perspektifinde 21. Yüzyıl Kentleri*, (ss.77-138), Ekin Yayınevi, Bursa 2010.
- Garipağaoğlu, Nuriye, “Türkiye’de Kentleşmenin, Kent Sayısı, Kentli Nüfus Kriterlerine Göre İncelenmesi ve Coğrafi Dağılışı”, *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı 22, İstanbul 2010, 1-42.
- Gölen, Zafer, “Atatürk Döneminde Merzifon ve Çevresinin Nüfusu” Hasan Babacan (Ed.), *Geçmişten Günümüze Merzifon Sempozyumu*, (ss. 565-590) Merzifon Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara 2010.

- Göney, Süha, *Şehir Coğrafyası*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayın No:2274, İstanbul 1977.
- Güney, Emrullah, *Trakya'nın, Anadolu'nun Tarihi Coğrafya Bölgeleri ve Antik Kentleri*, Edge Akademi Yayınları, Ankara 2013.
- Güney Emrullah, *Yer bilim Terimleri Sözlüğü*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2003.
- Gürbüz, Adnan, "15.16 Yüzyıllarda Merzifon Şehrinde Sosyal ve Ekonomik Hayat," Hasan Babacan (Ed.), *Geçmişten Günümüze Merzifon Sempozyumu*, (ss. 165-170), Merzifon Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara 2010.
- Gürsoy, Cevat Rüştü, "Samsun Gerisinde Karadeniz İntikal İklimi", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 8(1), Ankara 1950, 113-129.
- İnandık, Hamit, *Bitkiler Coğrafyası*, İstanbul Üniversitesi, Coğrafya Enstitüsü Yayınları No:930-32, İstanbul 1969.
- Kahraman, Seyit Ali, Dağlı Yücel, *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi: Bursa, Bolu, Trabzon, Azerbaycan, Kafkasya, Kırım Girit*. Yapı Kredi Yayınları No:2203, 2. Cilt, 2. Baskı, İstanbul 2008.
- Karadağ, Arife, Koçman Asaf, "Coğrafi Bileşenlerin Kentsel Gelişim Süreci Üzerine Etkileri: Ödemiş (İzmir) Örneği", *Ege Coğrafya Dergisi*, 16(1-2), İzmir 2007, 3-16.
- Karadağ, Arife, "Kentsel Ekoloji: Kentsel Çevre Analizlerinde Coğrafi Yaklaşım", *Ege Coğrafya Dergisi*, Cilt: 18, İzmir 2009, 31-47.
- Karadeniz, Cemile Bahtiyar, *Merzifon Ovası ve Yakın Çevresinde Araziden Faydalanma*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1999.
- Kaya, Faruk, *Ağrı İlinin Eğitim Coğrafyası*, Doğu Ofset Matbaacılık, Kayseri 2016.
- Kesici, Ökkeş, "Kilis'in Şehir Coğrafyası Özelliklerine Genel Bir Bakış", *Doğu Coğrafya Dergisi*, Cilt 1, Erzurum 1995, 246-280.

- Kılıcı, Ali “Merzifon Kara Mustafa Paşa Külliyesinde Yapılan Onarımlar” Mustafa Çolak (Ed.), *Geçmişten Günümüze Merzifon II Sempozyumu*, (ss.155-171), Altınpost Yayınları No 137, Ankara 2010.
- Mater, Barış, *Toprak Coğrafyası*, Çantay Kitabevi, İstanbul 2004.
- Menç, Hüseyin, *Olaylar ve Belgelerle Amasya Tarihinden Sayfalar*, Eser Matbaası, Amasya 1987.
- Merçil, Erdoğan, *Müslüman Türk Devletleri Tarihi*, (4. Baskı), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2000.
- Öz, Mehmet, *İslam Ansiklopedisi: Merzifon Maddesi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2004.
- Özçağlar, Ali, Kasarcı Rüya, “Türkiye’de Hanehalkı Sayılarının Coğrafi Dağılışı ve Kır Kesimi Hanehalkı Sayısının Ekonomik Faaliyete Göre Ayrımı”, *Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Sayı 5, Ankara 1993, 1-27.
- Özcan, Selim,” Tanzimat Döneminde Sosyal ve Ekonomik Açından Merzifon” Hasan Babacan (Ed.), *Geçmişten Günümüze Merzifon Sempozyumu*, (ss. 469-504), Merzifon Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara 2010.
- Özçağlar, Ali, *İdari Coğrafya*, Ümit Ofset Matbaacılık, Ankara 2011.
- Özgen, Nurettin, “Nüfusları 2000’in Altına İndiği İçin Belediye Teşkilatları Kaldırılan Yerleşmeler Üzerine Coğrafi Bir Analiz” *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 11(2), Ankara 2013, 75-100.
- Özgür, Emir Murat, *Türkiye Nüfus Coğrafyası*, GMC Basın –Yayın Ltd. Şti., Ankara 1998
- Özgür, Emir Murat, Türkiye Nüfusunun Yaş Yapısı, *Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Sayı 7, Ankara 1993, 159-174.
- Özsait, Mehmet, Özsait Nesrin, ”Amasya Merzifon Araştırmaları”, *Anadolu Araştırmaları*, Cilt 16, İstanbul 2002, 522-552.
- Öztürk, Özhan, *Antikçağdan Günümüze Karadeniz’in Etnik ve Siyasi Tarihi*, Nika Yayınevi, Ankara 2016.

- Pullu, Selim, “M.Ö. I. Binyılda Orta Karadeniz Bölgesi ile Batı Anadolu Phrgy Merkezleri Arasındaki Ticari İlişkiler”, Hasan Babacan (Ed.), *Geçmişten Günümüze Merzifon Sempozyumu*, (ss. 5-17), Merzifon Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara 2010.
- Sepetçioğlu, Tuncay Eren, “Anadolu Kolejinin Sağlık Alanındaki Faaliyetleri” Hasan Babacan (Ed.), *Geçmişten Günümüze Merzifon Sempozyumu*, (ss. 333-364), Merzifon Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara 2010.
- Serdar, Murat, “1101 Haçlı Seferinin Son Durağı Merzifon” Asım Çoban (ed.), *III. Uluslararası Geçmişten Günümüze Merzifon ve Amasya Yöresi Sempozyumu*, (ss. 60 -68), Edge Akademi, Ankara 2015.
- Sevim, Ali, Merçil, Erdoğan, *Selçuklu Devletleri Tarihi: Siyaset Teşkilat ve Kültür*. Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1995.
- Sezer, Cemal, “Amerikan Misyonerlerinin Ermeni Meselesine Etkileri (1890-1914)” *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Enstitüsü Dergisi*, Sayı 1-2, Çorum 2010, 57-69.
- Sütgibi, Semra, “Türkiye’de Yerleşim Ekolojisi Üzerine Bazı Değerlendirmeler”, *Ege Coğrafya Dergisi*, 17(1-2), İzmir 2008.
- Şahin, Kemalettin, *Vezirköprü ve Yakın Çevresinin Uygulamalı Fiziki Coğrafya Araştırmaları*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 1997.
- Şahin, Mustafa Kemal, “Merzifonda Kara Mustafa Paşanın Yaptırdığı Çeşmeler” Hasan Babacan (Ed.), *Geçmişten Günümüze Merzifon Sempozyumu*, (ss. 409-444), Merzifon Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara 2010.
- Şenyapılı, Tansı, “Gecekondu Olgusuna Dönemsel Yaklaşımlar” A. Eraydın (Der.), *Değişen Mekân: Mekansal Süreçlere İlişkin Tartışma ve Araştırmalar Toplu Bakış 1923-2003*, (ss. 84-123), Dost Kitabevi, Ankara 2006.
- Tanoğlu, Ali, *Nüfus ve Yerleşme*, Taş Matbaası, İstanbul 1965.
- Tekeli, İlhan, *Anadolu'da Yerleşme Sistemi ve Yerleşme Tarihleri*, Türk Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2011.

Tellioğlu, İbrahim, *Tarih Boyunca Karadeniz*, Serander Yayınevi, Trabzon 2015.

Tosun, Elif Karakurt, “Kentsel Yaşam Kalitesinin Artırılmasına Yönelik Bir Araç Olarak Kentsel Dönüşüm Projelerin Eleştirel Bir Bakışla Değerlendirilmesi.” Elif Karakurt Tosun(Ed.), *Mekân Kültür ve Yönetim Perspektifinde 21. Yüzyıl Kentleri*, (ss. 139-198), Ekin Yayınevi, Bursa 2010.

Tümertekin, Erol, Özgüç Nazmiye, *Ekonomik Coğrafya*, Çantay Kitapevi, İstanbul 1997.

Tümertekin, Erol “İstanbul’un Merkezi İş Sahaları” *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, 8(17), İstanbul 1967, 18-37.

Tümertekin, Erol, Özgüç Nazmiye, *Beşeri Coğrafya İnsan, Kültür, Mekân*, Çantay Kitabevi, İstanbul 2006.

Tümertekin, Erol, *Türkiye’de İç Göçler*, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayınları No: 1371, İstanbul 1968.

Uygun, Şehabeddin, *Merzifon İlçesi*, (Basımevi Bilgisi Yok), Niksar 1938.

Ünal, Çiğdem, *Türkiye’de Sanayi (Tarihi Gelişimi ve Bugünkü Yapısı)*, Atatürk Üniversitesi Yayınları No 985, Erzurum 2010.

Üreten, Hüseyin, Güngörmüş, Ömer, “Antik Kaynaklarda Amaseia’da Roma İmparatorluk Kültü ve Neokoros Unvanı” Asım Çoban (ed.) *III. Uluslararası Geçmişten Günümüze Merzifon ve Amasya Yöresi Sempozyumu*, (ss. 11-27), Edge Akademi, Ankara 2015.

Üreten, Hüseyin, “Amasya Müzesinde Sergilenen İki Buluntu Işığında Roma Döneminde Amaseia: Neyi Biliyoruz? Neyi Bilmiyoruz?”, Mustafa Çolak (Ed.), *Geçmişten Günümüze Merzifon II Sempozyumu*, (ss.185-202), Altınpost Yayınları No 137, Ankara 2010.

Yazıcı, Hakkı, “Şehir Coğrafyası Açısından Bir İnceleme: Bayburt”, *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı 30, İstanbul 1995, 198-218.

Yazıcı, Nuri, “Canik’te Pontuşçu Faaliyetlerin Ortaya Çıkışı”, (Editör Bilgisi Yok), *I. Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri*, (ss.435-453), Eser Matbaası, Samsun 1988.

Yetkin, Mehmet Ali, *Merzifon*, (Basımevi bilgisi yok) Ankara 1998.

Yılmaz, Cevdet, *İlkçağdan Günümüze Canik*, Canik Belediyesi Kültür Yayınları No:3, Samsun 2011.

Yiğit, Ali, “Keban Kasabası’nın Kuruluş ve Gelişmesine Etki Eden Coğrafi Faktörler”, *Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Sayı 6, Ankara 1993, 411-423.

Yücesahin, M. Murat, “Türkiye’de İllere Göre Cinsiyet Oranları,” *Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Sayı 5 Ankara 1993, 267-290.

Yüksel, Ahmet, “Merzifon Hocapaşa Yangını (1894)” Hasan Babacan (Ed.), *Geçmişten Günümüze Merzifon Sempozyumu*, (ss. 61 -82), Merzifon Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara 2010.

Zafer Gölen, “Atatürk Döneminde Merzifon ve Çevresinin Nüfusu” *Geçmişten Günümüze Merzifon Sempozyumu*, Merzifon Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara 2010.

Zeybek, Halil İbrahim, *Amasya Ovası ve Yakın Çevresinin Jeomorfolojik Etüdü*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 1996.

İNTERNET KAYNAKLARI

Köy Kanunu, Erişim Tarihi: 09/12/2015,

<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.442.pdf>

Nüfus projeksiyonlarının önemi,

[http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15844 /](http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15844/)

8. Kolordu’nun nakledilmesi.

www.gata.edu.tr/kayseri/tarihce.asp (erişim tarihi 18.11.2015)

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Muhammet AY
Doğum Yeri ve Tarihi	Ünye, 30.10.1988
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü
Y. Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi
İletişim	
E-Posta Adresi	muhammetay@yandex.com
Tarih	